

Джон
М. О'Бен

ЛЕЩА НА ЗЕМЯТА

КЛАНЪТ
НА
ПЕЩЕРНАТА
МЕЧКА

PLEIAD

ДЖИЙН М. ОЕЛ
КЛАНЪТ НА ПЕЩЕРНАТА
МЕЧКА

Превод: Георги Даскалов

chitanka.info

Нашумелият бестселър донесе на Джийн М. Оел широка популярност сред читателите в цял свят.

Издателка къща „Плеяда 7“ има удоволствието да представи нейната поредица „Децата на земята“ и на българския читател.

Романът ни връща към праисторическата епоха на Каменния век. Със своята величествена красота и сила на въздействие тази несекваща сага за хората разкрива най-добрите страни от бляскавото разказваческо майсторство на Джийн М. Оел.

И така в ръцете си държите „Кланът на пещерната мечка“, първият роман от грандиозната сага за невероятната Айла.

На Рей

Най-суровия ми критик и най-добрия ми приятел.

БЛАГОДАРНОСТИ

Никоя излязла от печат книга не е само творба на автора. При създаването ѝ той черпи помощ от множество източници по най-различен начин. Но за написване на книгата ми допринесоха хора, които изобщо не познавам и едва ли някога ще срещна. Въпреки това признателна съм на гражданите на град Портланд, както и на тези от областта Мълтнома, Орегон, с чийто данъци се издържа Библиотеката на областта Мълтнома, без справка с материалите на същата, тази книга едва ли щеше да бъде написана. Благодарна съм също така на археолозите, антрополозите и останалите специалисти, които са написали трудовете си, от които аз черпех повече от информацията за условията и бита в този роман.

Мнозина други ми помогнаха по-пряко. Измежду тях искам специално да благодаря:

На Джин Декамп, която първа чу идеята ми за фабула, която ми беше приятел в нужда, изчитайки с ентузиазъм и педантичен усет за грешки един дебел ръкопис, извая символ за поредицата. На Джон Декамп, приятел и колега писател, който познаваше агонията и екстаза на творчеството и притежаваше загадъчния навик да се обажда точно когато имах нужда да поговоря с човек — посветен в това тайнство. На Карен Оуел, която насърчаваше майка си повече, отколкото съзнаваше, защото се смееше и плачеше точно, където това се очакваше от нея, макар романът да бе още в чернова.

На Кати Хъмбъл, от която поисках най-голямата услуга, за която може да помолиш приятел — честна критика — тъй като ценях усета ѝ към словото. Тя извърши невъзможното — критиката ѝ бе едновременно извънредно точна и деликатна. На Диана Стерет, за това, че се интересува от сюжета и че познаваше достатъчно добре ловуването, за да ми посочи някои пропуски. На Лана Елмър, която слушаше с неотслабващо внимание дългите ми, понякога с часове умувания и въпреки всичко продължаваше да харесва историята. На Ана Бакъс, която ми предложи изключителната си интуиция и върното си око за правопис.

Не всичките ми проучвания бяха проведени в библиотеките. Съпругът ми и аз предприемахме многократни излети за събиране на материали, за да се запознаем непосредствено с многоликите аспекти на живота сред природата. По повод на непосредствения опит особени благодарности на Франк Хейл, специалист по оцеляване в арктически условия към Музея на науката и промишлеността в Орегон, който ми показва как да си приготвя легло в снежна пещера, а после поиска и да легна в него! Аз оцелях в онази мразовита януарска нощ по склоновете на Монт Худ^[1] и научих много повече за оцеляването от г-н Хейл, за когото с две ръце ще гласувам, като човека, около когото най-много бих желала да се навъртам през следващата ледникова ера.

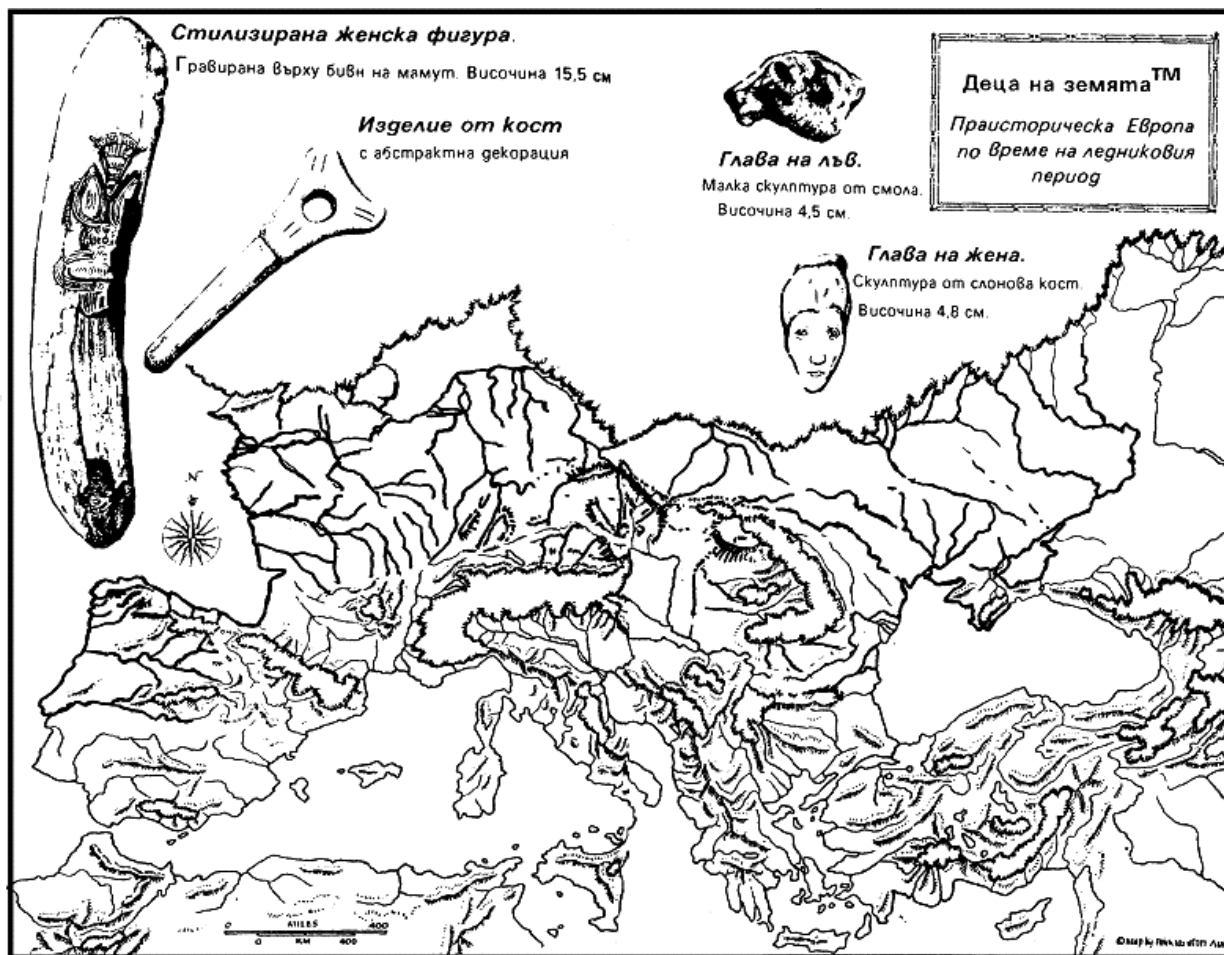
Задължена съм на Анди Ван'т Хъл, че сподели с мен извънредните си познания за живота в естествена среда. Той ми показва как се пали огън без кибрит, как от камък се правят брадви, как се плетат тетива и кошници, сухожилия и необработена кожа и как да отчупвам собствения си каменен бръснач, който реже кожата като масло.

Безгранична благодарност дължа и на Джийн Нагар, литературна посредничка, която бе така добра да превърне необузданите ми фантазии в реалност, а после да ги доусъвършенства. Както и на Керъл Барън, изкусната ми, проникателна и чувствителна редакторка, която повярва в истинността, а после взе най-доброто, на което бях способна и го доизкусури.

И най-накрая остават две личности, които нямаха и представа, че ми помагат и въпреки това тяхната помощ се оказа неоценима за мен. След това се запознах с един от тях, но първия път, когато слушах писателя и учителя Дон Джеймс да говори за писането на белетристика, той дори не знаеше, че говори лично на мен. Мислеше, че се обръща към всички присъстващи. Думите, които тогава изрече, бяха точно онези, които исках да чуя. Дон Джеймс не го знае, но ако не бе той, може би никога нямаше да довършва тази книга.

Другата личност е мъж, когото познавам само от книгата му — Ралф С. Солеки, автор на „Шанидар“ (Алфред А. Нопф, Ню Йорк). Разказът за неговите разкопки на пещерата Шандар и откриването на няколко неандерталски скелета ме трогна от дън душа. Той ми показва праисторическия пещерен човек в историческата му светлина, без него едва ли щях да стигна до по-пълно разбиране за значението на

човешката природа. Но се налага не само да благодаря на професор Солеки — трябва да му се извиня за един случай на литературна цензура спрямо неговите факти в интерес на белетристиката. В живота този, който слага цветя на гроба, е неандерталец.

[1] Вулканичен планински масив в северен Орегон, висок 3 427 м.

↑

1

Голото дете изтича от покрития с кожи навес към каменистия бряг до завоя на рекичката. И през ум не ѝ мина да погледне назад. Нищо в краткия ѝ житейски опит не ѝ даваше основания да мисли, че навесът и тези под него няма да са там, когато се върне.

Тя зашляпа в реката, усещайки как камъни и пясък се свличат под краката ѝ там, където брегът се спускаше стръмно надолу. Гмурна се в студената вода и изплува, хвърляйки пръски, после с уверени гребвания заплува към стръмния отсрещен бряг. Беше се научила да плува още преди да проходи и на пет години във водата се чувстваше като у дома си. Често единственият начин да прекосиш една река бе да я преплуваш.

Известно време момичето си играеше, пляскайки напред-назад, после се остави на течението да го носи надолу. Там, където реката се разширяваше и клокочеше над камъните, то се изправи и прецапа до брега, после се върна на ивицата пясък и започна да събира камъчета. Тъкмо бе поставило едно на върха на купчина изключително красиви камъчета и земята се разтресе.

Детето с изненада проследи как камъчето се отърколи от само себе си и в почуда се вторачи в трясещата се, разпадаща се каменна пирамидка. Едва тогава усети, че и тя самата се люлее, но все още бе объркана и не съзнаваше какво става. Огледа се наоколо, като се опитваше да разбере, защо светът ѝ се бе променил по някакъв необясним начин. Земята не би трябвало да се движи.

Рекичката, която само преди миг спокойно бе текла, сега я мътеха буйни вълни, които заливаха бреговете ѝ, докато люлеещото се речно корито се променяше противно на разума според течението, извличайки тиня от дъното. Шубраците в близост до брега нагоре по течението трептяха съживени от невидимите вибрации на корените, а надолу речните камъни се люшкаха с непривично оживление. Отвъд тях в гората, през която реката минаваше, величествени иглолистни стволове нелепо се олюляваха. Близо до брега гигантски бор с оголени

корени, отслабени от течението, се люшна към отсрещния бряг. С прашене той поддаде и се сгромоляса на земята като мост над бушуващото речно корито, като остана да потръпва върху неустойчивата земя.

Момичето се сепна при звука на падащото дърво. Стомахът ѝ се обърна и се сви на топка, когато страхът докосна крайчеца на ума ѝ. Опита се да стане, но, загубила равновесие от противното люшкане, падна отново. Опита пак, успя да се изправи и застана несигурно на крака като се страхуваше да тръгне.

Когато пое към покрития с кожи заслон, отдалечен от потока, тя усети как тихия тътен се усилва до ужасяващ грохот. От зиналата пукнатина я лъхна кисела смрад на гнилоч и влага като да бе вонята на утринния дъх от устата на прозяващата се земя. Пред втрещения ѝ неразбиращ поглед кал, камъни и дръвчета изчезваха в отворената паст, докато изстиналата обвивка на огнедишащата планета се пукаше в гърчове.

Навесът, кацнал на далечния край на пропастта, се килна, когато половината здрава почва под нея се сринна. Хоризонталният прът се люшна нерешително, после рухна и изчезна в зейналата бездна, отнасяйки кожения покрив и всичко останало със себе си. Момичето потрепери с широко отворени от ужас очи, докато зловонната, зиналата паст поглъщаше всичко, което даваше смисъл и сигурност на петте кратки години от живота ѝ.

— Мамо! Мамооо! — изплака тя, съкрушена от случилото се. Сред гръмотевичния грохот на цепещия се камък дори не разбра дали писъкът, отекващ в ушите ѝ, е неин. С мъка се покатери към дълбоката бездна, но земята се надигна и я събори. Вкопчи се в нея, опитвайки се да намери сигурна опора върху надигащата се, играеща земя.

После пукнатината се затвори, грохотът спря, люлеещата се земя се успокои. Но не и детето. То се тресеше от страх, легнало по очи на меката, влажна почва, разкъсвано от пристъпи, които караха земята да се гърчи. Имаше основание да се страхува.

Детето бе само в пуцинака от тревисти стени и разпокъсани гори. На север глетчери сковаваха континента, изтласквайки студа далеч пред себе си. В необятните прерии бродеха несметно количество тревопасни животни и хищници, които ги дебнеха, но хора рядко се

срещаша. Нямахме къде да отиде и нямахме кой да дойде да се грижи за нея. Беше сама.

Земята потрепери отново, намествайки се и момичето дочу грохот от недрата ѝ, сякаш смилаше храната погълната на една хапка. Инстинктивно тя скочи на крака, боейки се да не би земята отново да се разтвори. Погледна към мястото, където се бе намирал навеса. Бяха останали само прясно разровена почва и изкоренен шубрак. Избухвайки в сълзи, тя изтича обратно към потока и се строполи на брега му — една ридаеща малка купчинка край мътната вода.

Но и на влажния бряг на потока не намери убежище от неспокойната твърд. Още един вторичен трус, този път по-силен, разтърси земята. Тя ахна с учудване на пръските студена вода, посипали се върху голото ѝ тяло. Отново я обзе паника и тя скочи на крака. Трябваше да се махне от това ужасно място, където земята се тресеше и поглъщаше всичко, но къде можеше да отиде?

На каменистия плаж нямахме къде да поникнат семена, а и не беше обрасъл с шубрак, докато брегът нагоре по течението бе плътно покрит с току-що разлистили се храсти. Някакъв дълбок инстинкт ѝ подсказа да се придържа близо до водата, но преплетените къпинови храсти изглеждаха непроходими. Погледна в другата посока, към гората от високи борове през мокрите си от сълзи очи, които замъгляваха зрението ѝ.

През преплетените клони на гъстите, вечно зелени дървета, струпали се край потока, слънцето се процеждаше на тънки струи. Сенчестата гора бе лишена от шубраци, но много от дърветата вече не стояха прави — няколко бяха повалени на земята, а други се опираха под необичайни ъгли, подкрепяни от все още здраво вкоренените си съседи. Отвъд безпорядъка от дървета северната гора бе мрачна и не по-привлекателна от шубраците нагоре по течението. Не знаеше накъде да поеме и нерешително поглеждаше първо в едната посока, после в другата.

Едно потреперване под краката ѝ, докато се взираше надолу по течението, я накара да предприеме нещо. Хвърляйки последен, пълен с копнеж поглед към опустелия пейзаж, с детинска надежда да види навеса пак на мястото му, тя се втурна в гората.

Пришпорвано от откъслечния тътен на притихващата земна твърд, детето следваше течащата вода, като се спираше само да пийне в желанието си да отиде колкото се може по-далеч. Боровете, не издържали на труса, лежаха проснати на земята и тя заобикаляше кратерите оставени от кръглата плетеница плитки корени — влажна пръст и камъни все още бяха полепнали по изтръгнатите коренища.

Привечер срещаше все по-малко свидетелства за катастрофата, по-малко изкоренени дървета и изкъртени камъни, а и водата стана побистра. Спря, когато вече не можеше да вижда пътя си и се отпусна изтощена на горската настилка. Докато се движеше, усилието я затопляше, но сега потреперваше от мразовития нощен въздух, заровена в дебелия килим от паднали иглички, свита на стегната топчица, покрила се с шепи иглички за завивка.

Но колкото и да бе уморено, сънят не идваше лесно при уплашеното момиченце. Докато бе заета със заобикалянето на препятствията край потока не бе трудно да изтласка страха в периферията на съзнанието си. Но сега той оживя и я завладя. Лежеше, без да мърда с широко отворени очи и гледаше как мракът се сгъстява и я обгръща. Боеше се да шавне, едва ли не да диша.

Никога не бе оставала нощем сама и винаги гореше огън, който държеше черната неизвестност на разстояние. В крайна сметка не можа повече да се сдържи. С конвулсивно хлипане изплака мъката си. Хълцане и плач разтърсиха мъничкото телце, а после с облекчение се отдаде на съня. Едно дребно нощно животно я подуши с кротко любопитство, но тя дори и не го усети.

Събуди се с писък!

Планетата все още бе неспокойна и далечен тътен дошъл от недрата ѝ напомни за ужаса в смразяващия кошмар. Скочи, понечи да хукне, но широко отворените ѝ очи не виждаха повече, отколкото зад спуснатите клепачи. Отначало не можа да се сети къде се намира. Сърцето ѝ биеше до спукване. Защо не вижда? Къде са любящите ръце, които винаги бяха утеха за нея, когато се събудеше нощем? Бавно съзнателната представа за действителното ѝ положение се прокрадна в съзнанието ѝ и треперейки от страх и студ, тя се сви и се зарови в застланата с борови иглички земя. Първите плахи проблясъци на зората я завариха заспала.

Дневната светлина бавно достигаше вдън гори. Когато детето се събуди, утрото бе превалило, но това не си личеше толкова в дебелия сянък. Предишната вечер, докато денят гаснеше, се бе отдалечила от потока и сега, когато се огледа и не видя нищо друго, освен дървета, тя бе на път да изпадне в паника.

Жаждата я накара да чуе звука на бълбукащата вода. Последва шума и изпита облекчение като съзря рекичката отново. Край потока бе също толкова изгубена, колкото и в гората, но фактът, че имаше какво да следва я успокояваше, а и докато се придържаше в близост до потока можеше да утолява жаждата си. Предишния ден тя доста се радваше на течащата вода, но едва ли можеше да очаква от нея да залъже глада ѝ.

Знаеше, че може да се ядат зеленина и корени, но не знаеше кои от тях стават за ядене. Първото листо, което опита, бе горчиво и ѝ залютя. Изплю го и изплакна устата си, за да премахне вкуса, но не се реши да опита друго. Пийна още вода заради временното чувство на ситост и пое надолу по течението. Сега вътрешността на гората я плашеше и тя следваше отблизо течението, където слънцето грееше ярко. Когато се спусна нощта, тя се изкопа местенце в покритата с иглички почва и отново се сви на кравай.

Втората ѝ нощ самичка не бе по-добра от първата. Леден ужас се бе настанил под лъжичката ѝ заедно с глада ѝ. Никога в живота си не бе изпитвала такъв страх, никога не бе оставала тъй гладна, никога не е била толкова самотна. Толкова болезнено преживяваше загубата, че започна да заличава спомена за земетресението и живота си преди това, а мислите за бъдещето я довеждаха до ръба на паниката и тя се бореше да прогони и тези страхове от ума си. Не искаше да мисли за това какво може да ѝ се случи, нито за това кой ще се грижи за нея.

Живееше минута за минута, преодолявайки следващото препятствие, прекосявайки следващия приток, покатерила се на следващия дънер. Вървенето по течението на реката се превърна в самоцел, не защото щеше да я отведе някъде, а защото само то я водеше в някаква посока, даваше ѝ някаква цел, някакъв начин на действие. Бе по-добре отколкото да не правиш нищо.

След известно време празнотата в стомаха ѝ се превърна в тъпа болка, която заглушаваше съзнанието ѝ. От време на време, докато си пробиваше път напред, плачеше, а сълзите ѝ оставяха бели бразди по

мърлявото ѝ лице. Дребното ѝ голо телце бе цялото в кал, а косите ѝ, нявга почти бели, фини и меки като коприна, бяха се сплъстили около главата ѝ в едно кълбо от борови иглички, клонки и кал.

Пътуването стана по-трудно, когато вечнозелената гора премина в по-ниска растителност, а покритата с борови иглички почва на гората отстъпи на труднопреодолими храсталаци, билки и треви — типичната настилка под по-оскъдните корони на широколистните дървета. Когато заваляваше, тя се сгушваше на завет под някой повален дънер, под канара или надвиснала оголена скала или просто джапаше през калта като не обръщаше внимание на леещата се вода отгоре. Вечер събираше сухи, меки листа останали от предишния сезон на купчини и пропъльзваше в тях да си легне.

Изобилието на питейна вода пречеше на обезводняването, опасно да предизвика хипотермия — спадането на телесната температура, която водеше до смърт от студ — но тя ставаше все по-слаба. Вече не я мъчеше глад, само изпитваше една постоянна, тъпа болка и от време на време ѝ се виеше свят. Опитва се да не мисли за това и за нищо друго, просто да следва течението на реката.

Слънчевите лъчи, проникнали в гнездото ѝ от листа, я събудиха. Стана от уютната си дупка, загрята от топлината на тялото ѝ, и се отправи към реката за утринната си глътка вода с още полепнали мокри листа по нея. След дъжда от предишния ден синьото небе и слънчевите лъчи бяха добре дошли. Скоро след като пое на път брегът от нейната страна на реката постепенно взе да се издига. Когато реши да спре и да пийне още вода, видя, че стръмен склон я отделя от реката. Тръгна да слиза внимателно, но загуби опора и се изтърколи чак до долу.

Лежеше — една изподраскана и натъртена купчина в калта недалеч от водата — твърде измокрена, твърде слаба, твърде нещастна, за да мръдне. По лицето ѝ рукнаха и се зарониха едри сълзи, а жаловитите ѝ вопли огласяха въздуха. Никой не я чу. Плачът ѝ се превърна в скимтене, молещо някой да дойде и да ѝ помогне. Никой не идваше. Раменцата ѝ се повдигаха в хлипове, докато оплакваше отчаянието си. Не искаше да стане, не искаше да продължи, но какво друго ѝ оставаше? Просто да остане да си плаче в калта?

Когато се поуспокои, легна близо до водата, но усетила някакъв корен под себе си да я убива в слабините и вкуса на кал в устата си, отново се изправи. После бавно и уморено отиде до потока да пийне вода, поемайки своя път, упорито отблъсквайки встрани клони, катерейки се по покрити с мъх дънери, криволичейки като ту влизаше, ту излизаше от реката.

Реката, вече пълноводна от ранните пролетни приливи, бе почти удвоила водите си от притоците. Детето чу грохот в далечината далеч, преди да види водопада, обилно изливащ водите си от високия бряг, където рекичката и един пълноводен поток образуваха река, която бе на път отново да удвои водите си. Отвъд водопада бързото течение на съвместното речно корито се пенеше над камъните и се носеше към тревистите равнини на степите.

Гръмогласният водопад се изливаше от ръба на високия бряг в широка пенеща се вода. Тя падаше в един кипящ вир, издълбан от водата в основата на скалата и създаваше постоянна завеса от ръмяц дъжд и водовъртежи, където се срещаха разните течения на реките. Някога в далечното минало, реката бе прорязвала здравата каменна скала преди водопада. Издатината, от която се изливаше водата, се издаваше напред от стената зад падащите води и образуваше проход помежду им.

Момичето пристъпи по-близо и погледна внимателно във влажния проход, после закрачи зад движещата се завеса от вода. Притисна се о мократа скала, за да запази равновесие, тъй като от непрестанното падане, падане, падане на течащата вода ѝ се зави свят. Грохотът бе оглушителен, отекваше с каменната стена зад необузданата струя. Погледна страхливо нагоре, боязливо съзнавайки, че речното течение се намира над сълзящите скали току над главата ѝ и продължи бавно напред.

Почти бе стигнала отсрещния бряг, когато проходът свърши, постепенно стеснявайки се и пред нея отново се изправи отвесна стена. Проходът в скалата не стигаше до другия бряг, трябваше да се обърне и да се върне. Когато стигна мястото, откъдето бе тръгнала, погледна бързее, бушуващ в реката и поклати глава. Нямахше друг избор.

Когато нагази в реката, водата бе студена, а теченията силни. Преплува до средата и се остави на течението да я носи през бързеите,

после заплува обратно към брега на разлялата се надолу река. Умори се от плуването, но бе по-чиста от преди, като изключим сплетените ѝ и сплъстени коси. Отново пое, чувствайки се освежена, но не за дълго.

Денят бе необичайно топъл за късната пролет и когато дърветата и гъсталака за пръв път отстъпиха пред ширналата се прерия, слънцето грееше приятно. Но когато огненото кълбо се издигна високо в небосвода, парещите му лъчи погълнаха и без това оскъдните сили на момиченцето. Някъде следобед тя едва креташе по тясната ивица пясък между реката и отвесните скали. Блещукащата вода отразяваше палещото слънце в лицето ѝ, а пък почти белият пясъчник поглъщаше светлината и жегата, допринасяйки за прекомерната горещина.

На отсрещния бряг и далеч напред диворастящи бели, жълти и кървавочервени цветчета на фона на яркозелената полуизрасла трева се простираха чак до хоризонта. Но на детето не му беше до мимолетната пролетна красота на степите. Слабостта и гладът я караха да бълнува. Започна да халюцинира.

— Обещавах ти да внимавам, мамо. Само мъничко поплувах, а ти къде беше? — мърмореше тя. — Мамо, какво има за ядене? Толкова съм гладна и ми е горещо. Защо не дойде, когато те виках? Скъсах се да те викам, а ти изобщо не се появи. Къде беше? Мамо? Мамо! Не си отивай пак! Остани! Мамо, чакай ме! Не ме оставяй!

Втурна по посока на чезнещия мираж като следваше основата на скалистата урва, но тя се отдалечаваше от речното корито и извиваше встрани от реката. Водоизточникът ѝ оставаше зад гърба. Тичайки слепешком, тя си удари палеца на крака о една скала и лошо падна. Болката я върна към действителността — или почти. Седеше и търкаше пръста си като се опитваше да дойде на себе си.

Грапавата скала от пясъчник бе осеяна от тъмни отвори на пещери и бе прорязана от тесни пукнатини и процеци. В резултат от разширяването при необичайния, палещ пек и свиването при изключителния студ под нулата меката скала се бе разрушила. Детето се взря в една малка дупка в стената близо до себе си, но мъничката пещера не ѝ направи кой знае какво впечатление.

Далеч по-голямо впечатление ѝ направи стадо зубри, които кротко си пасяха тучната млада трева между каменната урва и реката. Втурвайки се слепешком да преследва видението, тя не бе забелязала огромните, червеникавокафяви диви добичета, почти двуметрови от

копитата до гривата с огромни, завити рога. Когато ги зърна, внезапен страх отнесе и последните паяжини от ума ѝ. Тя отстъпи по-близо до каменната стена, като не изпускаше от очи един плещест мъжкар, който бе спрял да пасе и я гледаше, после се обърна и хукна.

Озърна се през рамо и дъхът ѝ секна при вида на размазаното бързодвижещо се кълбо. Спря като закована.

Огромна лъвица, дважд по-голяма от представителите на този вид, които щяха да населяват саваните далеч на юг през много по-късна епоха, бе дебнала стадото. Момичето сподавено изписка, когато исполинската котка скочи върху една дива женска.

Във вихрушка от ръмжащи зъби и свирепи нокти грамадната лъвица повали огромния зубър на земята. Само с едно щракване на мощните челюсти бе прекъснат ужасения рев на животното, докато огромният хищник разкъсваше гърлото му. Шурналата кръв опръска муцуната на четирикракия ловец и оцвети в алено светлокафявата му козина. Краката на зубъра потрепваха конвулсивно, дори когато лъвицата разпра стомаха му и откъсна къс димящо, червено месо.

Смразяващ ужас връхлетя момиченцето. То побягна обхванато от лудешка паника, а още една от грамадните котки внимателно я следеше. Детето неволно бе навлязло в територията на пещерните лъвове. Обикновено огромните котки щяха да се отнесат с пренебрежение към подобна дребна плячка като петгодишно дете, предпочитайки як зубър, охранен бизон и едричка сърна, за да утолят глада на вечно гладната глутница пещерни лъвове. Но бягащото дете бе прекалено близо до пещерата, подслонила чифт скимтящи, току-що родени лъвчета.

Оставен да пази поколението, докато лъвицата ловува, лъвът с рунтава грива изрева предупредително. Момичето сепната погледна нагоре и ахна при вида на огромната котка, приготвила се за скок от една издатина. Нададе писък, хлъзна се спирайки, падна, ожули си крака о ронливия чакъл край стената и побърза да се върне назад. Гонена от завладяващия я страх, тя хукна обратно по пътя, по който бе дошла.

Пещерният лъв скочи с апатична лекота, уверен в способността си да залови малкия натрапник, който се осмелява да наруши неприкосновеността на пещерните ясли. Не бързаше — тя се движеше

бавно в сравнение с мигновено променящата му се скорост — а и бе в настроение да си поиграят на котка и мишка.

Изпаднала в ужас, само инстинктът за самосъхранение я отведе до малка дупка в повърхността на скалата, близо до земята. С болка в бедрото и учестено дишане тя се провря с труд през отвора. Оказа се мъничка, плитка пещера, не по-голяма от пукнатина. Извъртя се в тясното пространство, докато не се озова на колене с гръб към скалата като се опитваше да се слее с твърдия камък.

Пещерният лъв изрева недоволно, когато, достигайки дупката, разбра, че гонитбата му е осуетена. Детето потрепери от този рев и в хипнотичен ужас гледаше как котката провира лапа с протегнати остри, извити нокти в тясната дупка. Безсилна да се отдръпне, тя следеше как лапата я доближава и закрепва от болка, когато докочи лявото ѝ бедро, оставяйки четири дълбоки, успоредни рани.

Гърчейки се да остане извън обсега на лъва, момичето откри малка вдлъбнатина в черната стена отляво. Прибра крачетата си, сви се колкото може и затаи дъх. Ноктите бавно се провряха през отворчето отново, като почти затъмниха и без това оскъдната светлина, която проникваше в нишата, но този път не откриха нищо. Докато обикаляше напред-назад пред процепа пещерният лъв не спираше своя рев.

Детето прекара в тясната мъничка пещера целия ден, през нощта и по-голямата част от следващия ден. Крачето ѝ се поду, берящата рана я болеше непрекъснато, а тясното пространство между грапавите стени на пещерата не ѝ позволяваха да се обърне, или протегне. През по-голямата част от времето бълнуваше от глад и болка и ѝ се присънваха ужасяващи земетресения, остри нокти и болезнен, самотен страх. Но нито раната ѝ, нито гладът ѝ, нито дори болезненото слънчево изгаряне я накараха в крайна сметка да напусне убежището си, а жаждата.

Погледна боязливо през малката пролука. Рехавата горичка от осакатени от вятъра върби и борове край реката хвърляше дълги, утринни сенки. Дълго време детето се взираше в обраслата с трева ивица земя и блещукащата отвъд вода, преди да събере достатъчно кураж да прекрачи входа. Облиза напуканите си устни с изсъхнал от

жажда език, докато оглеждаше местността. Само тревата се движеше, подухвана от вятъра. Глутницата лъвове ги нямаше. Лъвицата, разтревожена и смутена от непознатата ѝ миризма на странното същество настанило се в такава близост до пещерата им, бе решила да намери нов дом за малките си.

Детето изпълзя от дупката и се изправи. Главата ѝ пулсираше и пред очите ѝ шеметно танцуваха точки. Вълни от болка я заливаха при всяка крачка и от раните на подутия ѝ крак взе да се процежда гадна, жълтеникавозелена течност.

Не бе сигурна дали ще се добере до водата, но жаждата ѝ бе непреодолима. Падна на колене и последните няколко метра пълзя, после се протегна, както бе по очи и лакомо загълта студената вода. Когато най-сетне утоли жаждата си, се опита да се изправи, но бе стигнала до края на издръжливостта си. Пред очите ѝ заплуваха черни точки, зави ѝ се свят и когато се строполи на земята настъпи пълен мрак.

Един лешояд, който кръжеше лениво над нея, забеляза неподвижното телце и се спусна по-ниско да види отблизо какво става.

2

Група пътници прекоси реката току след водопада, където тя се разливаше и се пенеше край подаващите се от плитчините камъни. Стари и млади наброяваха двадесет души. Преди земетресението да разруши пещерата им Кланът възлизаше на двадесет и шестима. Далеч напред двама мъже предвождаха групата жени и деца, приковани отстрани от неколцина по-възрастни мъже. Младоците ги следваха.

Придържаха се към широкото течение там, където то започваше преплитания се, криволичещ бяг през равнинните степи и не изпускаха от очи кръжащите лешояди. Кръжащите лешояди обикновено свидетелстваха, че това, което е привлякло вниманието им, все още е живо. Раненото животно бе лесна плячка за ловците, ако на някой четирикрак хищник не му бе хрумнало същото.

Една жена в средата на първата си бременност, вървеше пред останалите жени. Тя видя двамата мъже начело да оглеждат земята и да продължават. „Сигурно е месоядно“, помисли тя. Кланът рядко се хранеше с месоядни животни.

Висока бе над метър и четиридесет, с едър кокал, набита и кривокрака, но стъпваше изправена на силните си, мускулести крака и плоските си, голи пети. Ръцете ѝ, несъразмерно дълги за тялото ѝ, бяха криви като краката ѝ. Големият ѝ нос приличаше на клюн, издадените ѝ напред челюсти стърчаха като зурла и нямаше брадичка. Ниското ѝ чело преминаваше в удължена, голяма глава, кацнала на къс, дебел врат. На тила си имаше костна издуптина — нещо като кок — която подчертаваше удължеността му.

Мек мъх от къси, кафяви косми, склонни да се къдрят, покриваше краката и рамената ѝ и покриваше горната част на гръбнака ѝ. На главата той се сгъстяваше в тежка и дълга, доста рунтава коса. Летният загар вече бе на път да замести зимната бледност. Под надвисналия хребет на веждите дълбоко бяха разположени големи, кръгли, интелигентни, тъмнокафяви очи, които бяха обзети от

любопитство, докато ускоряваше крачка да види какво бяха отминали мъжете.

Жената бе стара за първа бременност, почти двадесетгодишна и Кланът я мислеше за ялова, докато щъкащият в нея живот не бе взел да си личи. И въпреки че беше бременна, товарът, който носеше, не бе намален. Привързана на гърба си мъкнеше голяма кошница, препълнена с вързопи, част от които висяха от нея. Няколко торби с шнур се мандахерцаха на ремъка, с който бе опасла гъвкавата кожа по такъв начин, че да се получат гънки и торбички, за да побере нещата. Една от торбите особено биеше на очи. Беше направена от кожа на видра и това бе очевидно, защото кожата бе изсушена, без да се наруши целостта на водонепроницаемата козина, крачетата, опашката и главата.

Вместо да се разпаря кожата на корема на животинчето, беше прерязано само гърлото, откъдето да се измъкнат вътрешностите, месото и костите и се получаваше чанта като кесия. Главата, прикачена с ивица кожа отзад, представляваше капак, а боядисаният в червено шнур от сухожилия бе прекаран през дупките, пробити около отвора на гърлото, здраво пристегнат и завързан за ремъка на кръста ѝ.

Когато жената, отначало видя съществото, което мъжете бяха отминали, бе озадачена от това, което ѝ приличаше на животинче без козина. Но когато приближи, ахна и отстъпи крачка назад, сграбчвайки кожената торбичка, увиснала около врата ѝ в несъзнателен жест да се предпази от неведомите духове. Опипа дребничкото съдържание на амулета си през кожата, търсеца закрила и се наведе да види по-добре, колебаеща се дали да пристъпи напред, но не съвсем убедена, че това, което си мислеше, че вижда, е истина.

Очите ѝ не бяха я подвели. Не животно бе привлякло ненаситните птици. Дете, измършавяло дете със странен вид!

Жената се огледа, като се чудеше какви ли други страстни загадки може да се окажат в близост и започна да обикаля припадналото дете, но дочу стон. Спря да обикаля и, забравяйки за страховете си, коленичи до детето и внимателно го разтърси. Още, щом като зърна загнойсалите белези от нокти и подутия крак, когато момиченцето се отърколи, знахарката посегна да развърже шнура, стегнал торбичката от видрова кожа.

Мъжът начело се озърна назад и видя жената, коленичила до детето. Върна се при тях.

— Иза! Хайде! — изкомандва той. — Пред нас има следи и мирис на пещерен лъв.

— Това е дете, Брун. Ранено, но още живо — отвърна тя.

Брун погледна измършавялото момиче с високо чело, малък нос и необичайно плоско лице.

— Не е от Клана — рязко махна с ръка водачът и се извърна да продължи пътя си.

— Брун, тя е дете. Ранена е. Ще умре, ако я оставим тук — очите на Иза го умоляваха, докато правеше заклинания с ръце.

Водачът на малкия Клан сведе поглед към молещата го жена. Той бе много по-едър от нея, над метър и петдесет висок, целия в мускули и много силен с огромен гръден кош и дебели, криви крака. Физиономията му бе подобна, но по-ярко изразена — по-дебели надочни хребети и по-голям нос. Краката, коремът, гърдите и горната част на гърба бяха обрасли с груби, кафяви косми, на които съвсем малко не достигаше да минат за козина. Рунтава брада скриваше издадената му напред челюст без брадичка. И наметката му бе почти същата, само че не толкова дълга, подкъсена и завързана по другояче с по-малко гънки и дипли за носене на разни неща.

Не носеше никакъв товар, само връхната си кожена завивка, окачена на гърба му с помощта на широка кожена лента, завита около полегатото му чело и оръжията му. На дясното му бедро имаше белег, почернен като татуировка, грубо оформен като U, върховете, на което се разширяват навън — белег на тотема му, бизона. Не му беше необходим нито белег, нито орнамент за удостоверяване на водачеството му. Поведението му и уважението на останалите не оставяха никакво съмнение относно положението му.

Свали сопата си — дълъг преден крак от кон — от рамото си на земята, подлагайки бедро под ръкохватката и Иза разбра, че сериозно обмисля молбата ѝ. Изчака кротко като прикриваше вълнението си, за да му даде време да помисли. Той свали и тежкото си дървено копие, подпря пръта на рамо със заострения, закален с огън връх нагоре и нагласи ласото, което висеше на врата му заедно с талисмана му, така че трите каменни топчета да са равни. После измъкна ивица мека еленова кожа, изтънена по краищата и с дънце по средата,

предназначена за замягане на камъни, от ремъка на кръста си и замислено прекара меката кожа през дланта си.

Брун не обичаше да взема прибързани решения по необичайни въпроси, които можеха да засегнат Клана му, особено сега, когато бяха останали без покрив над главата си и той не се поддаде на желанието си да откаже веднага. „Трябваше да се сетя, че Иза ще иска да ѝ помогне“, мислеше си той, „особено след като знам, че понякога прилага целебната си магия дори на животни, особено млади. Ще се разстрои, ако не ѝ позволя да помогне на това дете. От Клана или от Другите, няма никакво значение, за нея то е едно ранено дете. Е, може би тъкмо затова е добра знахарка.“

„Знахарка или не, тя е само жена. Какво значение има дали ще е разстроена? Иза не е толкова глупава, че да го показва, пък и без ранения странник си имаме достатъчно проблеми. Но тотемът ѝ ще научи, всички духове ще научат. Дали това, че е разстроена ще ги ядоса още повече? Ако намерим пещера... не, когато намерим нова пещера, Иза ще трябва да приготви напитката си за освещаването ѝ. Ами ако сбърка питието в това състояние? Сърдитите духове всичко могат да объркат, а и без това са достатъчно разгневени. Нищо не бива да проваля освещаването на новата пещера.“

„Нека вземе детето“, помисли си той. „Скоро ще се измори да мъкне допълнителния товар, а и момичето е толкова зле, че дори магията на посестримата ми едва ли ще я спаси.“

Брун затъкна прашката си в пояския си ремък, взе оръжията си и сви рамене уклончиво. Нейна работа, ако иска, Иза може да вземе момичето с тях. Обърна ѝ гръб и закрачи.

Иза бръкна в кошницата и измъкна кожено наметало. Загърна момичето в него, вдигна я и превърза припадналото дете здраво за хълбока си с помощта на гъвкавата кожа, изненадана от лекотата ѝ за нейния ръст. Момичето изстена, докато я вдигаха, Иза я потупа успокоително, после зае мястото си след двамата мъже.

Останалите жени бяха спрели и се държаха на разстояние от неочаквания разговор между Иза и Брун. Когато видяха, че знахарката вдига нещо от земята и го взима със себе си, размахаха неистово ръце, придружено от гърлени звуци като с възбудено любопитство обсъждаха случилото се. С изключение на торбичката от видра те бяха облечени също като Иза, а и товарът им бе също толкова тежък. Бяха

разпределили помежду си цялото имущество на Клана, тоест това, което бяха спасили от каменните отломки след земетресението.

Две от седемте жени носеха бебета в гънка на облеклото си, близо до кожата, за да им е удобно да се грижат за тях. Докато чакаха една от тях усети капки топла влага, измъкна голото си пеленаче от гънката, държейки го в протегнатите си ръце пред себе си, докато спря да се подмокря. Когато не бяха на път често повиваха бебетата в меки кожени повои. За да попиват влагата и меките, млечни изпражнения около тях, ползваха няколко от следните материали: руно от диви овце, събрано по бодливите шубраци, когато муфлоните си сменяха козината, пух от птичи гърди или влакънца от влакнести растения. Но когато бяха на път, по-лесно и просто бе да се носят пеленачетата голи и да ги изхождат в движение на земята, без да изостават.

Когато поеха отново, една трета жена взе едно момченце, закрепвайки го на хълбока си с кожена наметка за носене. Няколко мига по-късно то се загърчи в желанието си да слезе и ходи само. Тя го пусна като знаеше, че ще се върне, когато се умори. Едно по-големичко момиченце, още не жена, но нарамила женски товар крачеше след жената, която следваше Иза и току се оглеждаше за едно момче, почти мъж, което следваше жените. Опитваше се да изостане повечко от тях, за да изглежда, че той е с тримата ловци, които вървяха на опашката, а не едно от децата. И на него му се искаше да носи дивеч и дори завиждаше на стареца, един от двамата, които вървяха отстрани на жените, който бе метнал едър заек през рамо, повален с камък от прашката му.

Ловците не бяха единственият източник на храна за Клана. Жените често допринасяха много повече, а техните източници бяха по-благонадеждни. Въпреки товара си те беряха, без да спират, при това така умело, че почти не забавяха хода си. Набързо опоскаха пъпките и цветовете на леха дневни лилии, а крехките, новопокарали корени бяха извадени само с няколко замахаме пръчките за копаене. Корените на котешката опашка^[1] измъквани от мочурливите дъна на някое блато се беряха дори по-лесно.

Ако не бяха на път, жените неминуемо щяха да запомнят местонахождението на извисилите се стъбла на растението, за да се върнат към края на сезона и да оберат крехките връхчета за зарзават. По-късно от жълтия цветен прашец, като се смесеше със скорбяла от

счуканите влакна на стари корени, щяха да се получат тестени, неквасени бисквити. Когато връхчетата пък изсъхнеха, щяха да събират влакна, а няколко от кошниците бяха оплетени от жилавите им листа и стъбла. Сега обраха само каквото намериха, без да пропускат почти нищо.

Нови стръкове и крехки, млади листенца детелина, люцерна и глухарче, магарешки бодли, на които махаха шиповете, преди да ги отсекаат, няколко ранни боровинки и плодове. Заострените пръчки за копаене постоянно влизаха в употреба, нищо не убягваше от тях в ловките женски ръце. Служеха си с тях като лост да претърколят някой дънер в търсене на тритони и прекрасни, тлъсти ларви, изкарваха сладководни мекотели от потоците и ги трупаха близо до брега, където да са им под ръка, а от земята вадеха най-разнообразни луковици, грудки и корени.

Всичко това намираще място в пригодените гънки на женското облекло или в някое свободно ъгълче на кошниците им. Големите зелени листа се използваша за опаковка, някои от тях като репея за зеленчук. Суха дървесина, клончета, треви и тор от тревопасни животни се събираха също. Макар и по-късно през лятото подборът да се различаваше доста, изобилстваше от храна — стига да знаеш къде да я търсиш.

Иза вдигна очи към един старец над тридесетте, който я догони куцукайки, след като отново бяха потеглили. Той не носеше нито товар, нито оръжие, а само дълъг прът, на който се подпираше. Въпреки че десният му крак бе осакатен и по-малък от левия, той се придвижваше учудващо пъргаво.

Дясното му рамо и ръката бяха закърнели, а съсухрената му ръка бе отрязана под лакътя. Якото му рамо, ръка и мускулест крак на напълно развитата му лява част му придаваха килнат на една страна вид. Огромният му череп бе по-голям дори от тези на останалите от Клана, а недъгът, който го бе осакатил за цял живот, се дължеше на трудностите при раждането му.

Той също беше побратим на Иза и Брун, първороден и ако не бе се случило нещастиято, щеше да бъде вожд. Облечен бе в кожено облекло, скроено по мъжки маниер, а топлата, връхна кожа, която се

използваше и за спане, носеше на гърба си като останалите мъже. От пояския му ремък висяха няколко кесийки, а в наметката на гърба му, подобна на тези, които носеха жените, бе увит едър, обемист предмет.

Лявата страна на лицето му бе цялата в ужасни белези, липсваше и лявото му око, но здравото му дясно око проблясваше с разбиране и още нещо. Въпреки куцукащата си походка, той се придвижваше с изящност, която се дължеше на огромна мъдрост и увереност в мястото му в Клана. Той бе Мог-ър, най-влиятелният магьосник, най-страховитият и почитан свят човек на всички Кланове. Той бе убеден, че осакатеното тяло му е дадено, за да може да заеме мястото си на посредник със света на духовете, вместо да застане начело на Клана. В много отношения той притежаваше повече власт от всеки вожд и много добре знаеше това. Само близки роднини помнеха рожденото му име и го зовяха с него.

— Креб — рече Иза вместо поздрав и потвърди появата му с жест, който означаваше, че се радва на идването му.

— Иза? — запита я той, като сочеше към детето, което тя носеше. Жената разтвори наметката и Креб се вгледа внимателно в зачервеното личице. Погледът му се плъзна надолу към подутия крак и гноящата рана, после се върна отново на знахарката и прочете какво искаха да му кажат очите ѝ. Момиченцето изстена и изражението на Креб поомекна. Кимна в знак на одобрение.

— Добре — рече той. Гласът му бе дрезгав и гърлен.

После направи знак, който значеше „Достатъчно измряха“.

Креб остана редом с Иза. Нему не се налагаше да се съобразява с негласните правила, които определяха мястото и ранга на всеки, той можеше да върви с всеки, дори с вожд. Мог-ър бе над и извън строгата йерархия на Клана.

Брун ги отведе далеч от дирите на пещерните лъвове, преди да спре и да огледа околността. Отвъд реката, докдето му стигаше взорът, се бе ширнала прерията с ниските си, заоблени хълмчета, които в далечината преминаваха в равнинна, зелена шир. Погледът му не срещаше препятствие. Няколкото недорасли дръвчета, деформирани от неспирния вятър и превърнати в карикатури на уловеното движение, просто придаваха на необятния простор перспектива и подчертаваха пустотата му.

Близо до хоризонта облак прах издаваше присъствието на голямо стадо еднокопитни и на Брун много му се искаше да даде знак на ловците си и да се впуснат в преследване. Зад него можеха да се видят само върховете на високите борове отвъд по-ниските широколистни дръвчета на гората и без това смалявани от необятната степ.

Прерията свършваше ненадейно от неговата страна на реката, отсечена от каменистата урва недалеч оттук и по-нататък се отдалечаваше още повече от течението. Каменното лице на стръмната урва се сливаше с предпланините на величествената, покрита с глетчер алпийска верига, която се извисяваше недалеч. Заскрежените ѝ върхове трептяха с ослепителни розови, пурпурни, виолетови и кървавочервени отблясъци, огрени от залязващото слънце — гигантски, искрящи скъпоценни камъни в короната на пълновластните върхове. Дори деловият водач се трогна от величествената гледка.

Обърна гръб на реката и поведе хората си към скалистата урва, която криеше възможност да намерят пещера. Нуждаеха се от подслон, но едва ли не по-важно бе да намерят дом за покровителстващите ги духове на тотема им, ако вече не бяха напуснали Клана. Те се гневяха, земетресението го доказваше, толкова ядосани бяха, че причиниха смъртта на шестима от Клана и разрушиха дома им. Ако не намереха постоянно убежище за духовете на тотема си, те сигурно щяха да ги оставят на произвола на злите духове, които причиняваха болести и прогонваха дивеча. Никой не знаеше защо се гневят духовете, за да укроти гнева им и да облекчи страховете на Клана. Всички се тревожеха, но Брун най-много.

Той отговаряше за съдбата на Клана и вече чувстваше преумора. Духовете, тези невидими сили с неразгадаеми искания, го озадачаваха. По-свободно се чувстваше в материалния свят на ловуване и ръководене на Клана. Нито една от пещерите, които огледа до момента, не бе подходяща — не отговаряха на някое съществено изискване и вече губеше надежда. Щяха да изгубят скъпоценни, топли дни в търсене на нов дом, вместо да трупат храни за идващата зима. Вероятно скоро щеше да се наложи да подслони Клана в не толкова подходяща пещера, а търсенето щеше да продължи идната година. Щяха да бъдат притеснени, както телом, така и духом и Брун страстно се надяваше, че няма да се стигне дотам.

Крачеха покрай основата на скалистата урва, докато сенките се сгъстяваха. Когато достигнаха един тесен водопад, плющящ по каменната стена — бликащата му струя бе трептяща небесна дъга на полегатите слънчеви лъчи — Брун нареди да спрат. Жените уморено свалиха товара си и се пръснаха във ветрило в дъното покрай вира и тясното му отвърстие, да съберат дърва.

Иза простря рунтавата си кожена наметка и положи детето върху ѝ, после побърза да помогне на останалите жени. Кахъреше се за него. Дишането му бе едва доловимо и продължаваше да спи непробудно, дори стоновете му долитаха все по-рядко. Нито за миг Иза не бе спирала да мисли как да помогне на детето, имайки предвид сушените билки, които носеше в торбичката си от видрова кожа и докато събираше дърва, оглеждаше какви растения имаше в околността. За нея, независимо дали познаваше растението или не, всички имаха някаква стойност, или целебна, или хранителна, но малко бяха растенията, които не познаваше.

Когато видя дългите стебла на ириса, готови да разцъфнат на морестия бряг на поточето, съзря решението на една от задачите и изкопа корените му. Триъгълните листа на хмела, пълзящи по едно от дърветата я подсетиха за нещо друго, но реши да си послужи със стрития на прах изсушен хмел, който носеше у себе си, след като шишарковидните плодове щяха да узреят чак по-късно. Обели гладка, сивкава кора от един елхов храст недалеч от вира и я помириса. Беше силно миризлива и тя кимна сама на себе си, докато я мушваше в гънката на дрехата си. Преди да забърза обратно набра и няколко шепи млади листенца от детелина.

Когато насъбраха дърва и подредиха огнището, Грод, мъжът, който вървеше пред Брун, извади жив въглен, увит в мъх и натикан в кухия край на рог от зубър. Те можеха да палят огън, но когато пътят им прекосяваше непозната местност бе по-лесно да носят със себе си въглен от последния лагерен огън и да го запазят жив до следващия път, отколкото да се опитват да запалят нов огън всяка вечер често пъти с неподходящи материали.

Грод грижливо бе съхранявал тлеещия жив въглен, докато бяха на път. Жаркият въглен от огъня предишната вечер бе резултат от живия въглен от огъня на по-предната вечер и общо взето въглените щяха да ги върнат към огъня, който бяха напалили върху останките от

огнището при входа на старата пещера. За обряда около освещаването на новата пещера трябваше да запалят огъня от въглен, който трябваше да води до стария им дом.

Поддържането на огъня можеше да бъде поверено само на мъж с висок ранг. Ако въгленът угасне, това щеше да бъде сигурен знак, че покровителстващите ги духове са ги изоставили и Грод щеше да бъде разжалван от заместник на вожда до най-низшия ранг на мъж в Клана, унижение, което едва ли щеше да преглътне. Задължението му бе голяма чест и тежка отговорност.

Докато Грод грижливо полагаше парченцето жив въглен върху постелята от сух прахан и го раздухваше, в очакване да пламне, жените се заеха с други задачи. С умения, предавани от поколение на поколение те набързо одраха дивеча. Няколко мига след като огънят пламна уверено нанизаното на остри, зелени пръчки месо, закрепено на чаталести клонки се печеше. Силният пламък го опичаше, но то си оставаше сочно и когато огънят затихна и се превърна в жар, всепоглъщащите огнени езици не бяха отмъкнали почти нищо.

Със същите остри, каменни ножове, които използваша при дрането и нарязването на месото, жените обелиха и нарязаша корени и грудки. Напълниха с вода кошници със здрава плетка и дървени копанки, а после добавиха нажежени камъни. Когато изстинаха, хвърлиха камъните отново в огнището и пуснаха нови във водата, докато кипне и се сварят зеленчуците. Тлъсти ларви се препичаха, докато станат хрупкави, препичаха се и цели гущерчета, докато грубата им кожа не почернееше и не се напукаше, разкривайки вкусни хапки добре опечено месо.

Докато помагаше в приготвяне на храната Иза довърши подготовката си. В една дървена копанка, която само бе издялала от парче дънер преди много години, тя кипна вода. Изми корените на ириса, сдъвка ги на каша и я изплю в кипящата вода. В една друга купичка — подобно на чаша парче от долната челюст на едра сърна тя намачка листа детелина, отмери известно количество от стрития на прах хмел в ръка, накъса елшовата кора на нишки и заля всичко това с вряла вода. После стри твърдо, сушено месо от неприкосновения си запас между два камъка в грубо ястие и смеси концентрирания протеин от сварените зеленчуци в третата копанка.

Жената, появила се зад гърба на Иза, поглеждаше от време на време към нея с надежда, че Иза сама ще ѝ обясни какво става. Всички жени и мъже се пръскаха от любопитство, макар че се опитваха да не го показват. Бяха видели Иза да вдига момичето и след като се разположиха на бивак всеки си измисли причина да мине близо до кожата на Иза. Предположенията за това как детето се е озовало тук, заедно с останалите от Клана, се множаха и най-вече защо Брун бе позволил на Иза да вземе с тях момиченцето, което очевидно бе рожба на другите.

Ебра най-добре от всички познаваше напрежението, което Брун изпитваше. Именно тя се бе опитала да прогони с масажи тежестта и болката от врата и плещите му и именно тя обра пешкира на раздразнителното му настроение, тъй рядко у мъжа, който ѝ бе другар в живота. Брун бе известен със стоическото си самообладание и тя прекрасно знаеше, че той съжалява за изблиците си, но не би утежнил постъпката си като я признае. Но дори Ебра се учудваше защо бе позволил детето да дойде с тях, особено след като всяко отклонение от обичайното поведение можеше да разгневи още повече духовете.

Независимо от любопитството си Ебра не попита Иза нищо, а никоя от останалите жени не притежаваше необходимия ранг, за да се осмели. Никой не биваше да разсейва знахарката, когато е очевидно, че приготвя магията си, а и Иза не бе в настроение за празни приказки. Цялото ѝ внимание бе посветено на детето, което се нуждаеше от помощта ѝ. И Креб бе заинтригуван от момичето, но неговото присъствие бе добре дошло за Иза.

С безмълвна благодарност тя наблюдаваше как магьосникът се примъква към загубилото съзнание дете, взира се в нея замислено за малко, после подпира коленна си на един голям, речен камък и прави плавни движения с една ръка над нея, призовавайки доброжелателните духове да помагат в оздравяването ѝ. Болестите и злополуките бяха тайнствени появи на войната между духовете, водена на полесражението на човешкото тяло. Иза черпеше магията си от покровителстващите ги духове, които действаха чрез нея, но без светия мъж ничие изцерение не бе окончателно. Знахарката бе само посредник на духовете, а магьосникът направо се застъпваше пред тях.

Иза не знаеше защо изпитва подобна загриженост за едно дете, което толкова се различаваше от представителите на Клана, но искаше

то да оцелее. Когато Мог-ър свърши, тя вдигна момиченцето на ръце и го занесе до малкия вир в основата на водопада. Тя потопи цялото ѝ телце, освен главата и изми слабото телце от прах и засъхнала кал. Хладната вода посъживи девойчето, но то не бе на себе си. Мяташе се и се гърчеше, викаше и мънкаше звуци, каквито жената не бе чувала преди. Иза притисна момиченцето до себе си на връщане, като ѝ шепнеше успокоително, наподобяващо тихо ръмжене.

Внимателно, но с нещо усърдие, Иза проми раните с попиващ къс заешка кожа, потопен в горещата течност от сварените корени на ириса. После изгреба кашата от корените, наложи я направо върху раните, покри ги със заешката кожа и превърза крачето на детето с ленти мека сърнешка кожа. Извади скашканата детелина, късчетата елшова кора и камъните от костната купичка с едно чаталесто клонче и ги остави да изстиват до купичката с горещ бульон.

Креб въпросително посочи към купичките. Това не беше директен въпрос — дори Мог-ър не можеше направо да разпитва знахарката за магиите ѝ — с това той само показваше интерес. Иза нямаше нищо против интереса на побратима си, той повече от всеки друг ценеше познанията ѝ. И той използваше няколко от същите билки, но с друга цел. Освен на Събора на Клановете, където идваха и други знахарки, в разговорите с Креб тя най-близо се доближаваше до обсъждане с колеги от занаята.

— Това унищожават злите духове, които предизвикват инфекции — посочи Иза към антисептичната отвара от ирисови корени. — А лапа от същия корен изтегля отровите и помага на раната да заздравее. Взема костната купа и бръкна с пръст да премери температурата. — Детелината укрепва сърцето в борбата му със злите духове — стимулира го — Иза употребяваше една-две разговорни фрази, когато говореше, но най-вече, за да наблегне на нещо. Хората от Клана не можеха да артикулират достатъчно добре за цялостен речеви език, но езикът им от знаци бе напълно разбираем и богат на нюанси.

— Детелината е храна. Снощи я ядохме — направи знак Креб.

— Да — кимна Иза — ще ядем и довечера. Магията е в начина на приготвяне. Едра китка, сварена в малко вода, извлича нужното, листата се хвърлят — Креб кимна с разбиране и тя продължи. — Елшовата кора прочиства кръвта, избистря я и прогонва духовете, които я отровят.

— Употреби и нещо от лечебната си торба.

— Стрит на прах хмел, зрелите шишарки с фините влакънца, за да я успокоят и да заспи спокойно. Докато духовете воюват, тя трябва да си почива.

Креб кимна отново, познати му бяха приспивателните качества на хмела, които предизвикваха леко състояние на еуфория, макар и употребен с друга цел. Въпреки че винаги се бе интересувал от лечебните похвати на Иза, той рядко доброволно бе давал сведения за похватите си при използване на билковата магия. Подобно тайно учение бе за мог-ърите и последователите им, а не за жени, та били те и знахарки. Иза знаеше повече от него за свойствата на растенията и той се боеше, да не би да си направи прекалено важни изводи. Доста неприятно щеше да бъде, ако тя се досетеше за магиите му.

— Ами другата купичка? — попита той.

— Там е само бульон. Бедното същество е почти умряло от глад. Какво според теб е станало с нея? Откъде е? Къде са хората й? Сигурно се е скитала с дни.

— Само духовете знаят — отвърна Мог-ър. — Убедена ли си, че целебната ти магия ще й подейства? Тя не е от Клана.

— Би трябвало, и Другите са хора. Нали помниш мама като разправяше за онзи мъж със счупената ръка, дето майка й му помогнала? Магията на Клана му е подействала, макар че наистина мама казваше, че му е трябвало повече време да се събуди от приспивателния лек, отколкото е очаквала.

— Срамота е, че изобщо не си я виждала — майката на мама. Тя бе толкова добра знахарка, че даже хора от други Кланове идваха при нея. Иза, много е лошо, че тя се запъти за света на духовете тъй скоро след като те роди. Самата тя ми е разказвала за този мъж, а и предишният Мог-ър. След като се оправил, той останал малко и ловувал с Клана. Трябва да е бил добър ловец, позволили му да участва в ловен обряд. Вярно е, че и те са хора, но са и по-различни — Мог-ърът млъкна. Иза бе твърде проникателна, не биваше да си отпуска езика много-много, иначе тя можеше да стигне до някои заключения относно тайните мъжки ритуали.

Иза отново провери купичките си, после положи главата на детето в скута си като в люлка и я нахрани със съдържанието на костната купа на малки залци. С бульона я нахрани по-лесно.

Момичето мърмореше несвързано и се опитваше да отблъсне горчивото на вкус лекарство, но дори и в несвяст изгладнялото ѝ до смърт телце жадуваше за храна. Иза я държа така, докато не заспа спокоен сън, после провери туптенето на сърцето и дишането ѝ. Ако момичето не бе прекосило границата на живота, имаше надежда. Сега всичко зависеше от духовете и вътрешните сили на детето.

Иза видя Брун да се приближава като ѝ хвърляше неодобрителни погледи. Бързо стана и изтича да помогне при сервирането на вечерята. След първоначалния си размисъл той бе прогонил непознатото дете от съзнанието си, но сега си бе променил мнението. Макар и да бе прието да извърщаш очи, за да не гледаш хората, докато разговарят, той не можеше да не забележи какво се говори в Клана му. Почудата им от разрешението му момичето да дойде с тях го хвърли в съмнения. Взе да се бои, че като приемат непознат човек в редиците си, може да разгневят още повече духовете. Зави да пресече пътя на знахарката, но Креб го видя и го отклони.

— Какво е станало, Брун? Видът ти е разтревожен.

— Иза трябва да остави детето тук, Мог-ър. То не е от Клана и на духовете няма да им хареса, ако е с нас, докато си търсим нова пещера. Изобщо не биваше да позволявам на Иза да я вземе.

Не, Брун — противопостави се Мог-ър. — Покровителстващите ни духове не се сърдят на доброто. Нали я знаеш Иза, тя не може да гледа нищо страдащо, без да се опита да му помогне. Не мислиш ли, че и духовете я познават? Ако те не искаха Иза да ѝ помогне, детето нямаше да се озове на пътя ѝ. В това сигурно се крие някаква тайна. Момичето може да умре и без това, Брун, но ако Урсуз желае да я повика в света на духовете, нека решението бъде негово. Сега не се меси. Ако я изоставим, ще умре със сигурност.

На Брун това не му хареса. — Нещо в момичето не му даваше мира. — Но, отстъпвайки пред по-големите познания на Мог-ър за света на духовете, той неохотно се съгласи.

След вечеря Креб седеше тихо замислен и изчакваше всички да свършат с яденето, за да започне вечерния си обред, докато Иза му приготвяше одъра за спане и се подготвяше за утринта. Мог-ър бе забранил мъжете и жените да спят заедно, докато не намерят нова пещера, така че мъжете да могат да съсредоточат енергията си в

ритуалите и по такъв начин всеки да усети, че правят усилие, което ще ги доближи до новия им дом.

За Иза това бе без значение, другарят ѝ бе един от загиналите при срутването на пещерата. Оплакала го бе с подобаваща скръб на погребението му — ако не беше го сторила, щеше да ѝ донесе нещастие — но не бе нещастна, че го няма. Не беше тайна, че той бе жесток и взискателен. Никога помежду им не бе съществувала топлинка. Тя не знаеше какво ще реши Брун за нея, след като бе останала сама. Някой трябваше да се грижи за нея и за детето в утробата ѝ, тя само се надяваше да продължи да готви на Креб.

Още от началото той споделяше огнището им. Иза усещаше, че не му се нравеше партньора ѝ повече, отколкото на нея самата, макар че никога не се месеше в личните проблеми на взаимоотношенията ѝ. Винаги бе смятала за чест да готви за Мог-ър, но което беше повече у нея се разви нежна привързаност към побратима ѝ, каквато много жени започваха да изпитват към партньорите си.

Понякога Иза съжаляваше Креб. Той би могъл да си намери партньорка стига да поискаше. Но тя много добре знаеше, че въпреки всичките си магьоснически способности и високопоставения си ранг, никоя жена не удостояваше с поглед обезобразеното му тяло и покрито с белези лице, без да изпитва отвращение и тя бе сигурна, че той също го знае. Той никога не бе имал партньорка, държеше се сдържано. Това допринасяше за възвишеността му. Всички, включително и мъжете като евентуално изключим Брун, се бояха от Мог-ър и се отнасяха към него със страхопочитание. Всички, освен Иза, която бе опознала деликатността и чувствителността му още от рождението си. Това бяха черти на природата му, които той рядко излагаше на показ.

И именно тази страна на природата му занимаваше мислите на великия Мог-ър в този миг. Вместо да обмисля тазвечерната церемония, той мислеше за момиченцето. Често бе проявявал любопитство към рода ѝ, но хората от Клана избягваха, доколкото бе възможно Другите и той никога не бе виждал, някой от техните юноши. Подозираше, че земетресението е донякъде виновно да остане сама, въпреки че го учудваше фактът, че нейните хора бяха толкова близо. Обикновено те отсядаха много по на север.

Забеляза неколцина мъже да напускат бивака и се изправи с помощта на тоягата си, за да надзирава приготовленията. Обрядът бе

привилегия и задължение на мъжете. Много рядко позволяваха на жени да участват в религиозния живот на Клана, но и дума не можеше да става за участие точно в тази церемония. Нямаше по-голяма беда от това жена да види тайните мъжки обреди. Това не само щеше да донесе нещастие, но щеше да прогони закрилящите ги духове. Целият Клан щеше да измре.

Но такава опасност едва ли съществуваше. На никоя жена не би и хрумнало да се осмели даже да доближи до толкова важен ритуал. Очакваха го, за да могат да си починат, разтоварвайки се от постоянните желания на мъжете и необходимостта да се държат със съответното достойнство и благоприличие. Не беше леко на жените мъжете да са все около тях, особено когато те бяха толкова раздразнителни и си изкарваха всичко на партньорките си и на жените много им се искаше да си намерят нов дом, но малко зависеше от тях. Брун избра накъде да потеглят и нито някой ги попита за съвет, нито пък те щяха да го дадат.

Жените разчитаха на мъжете да ги водят, да поемат отговорност, да взимат важни решения. През близо стоте хиляди години Кланът почти не се бе променил, те вече не бяха способни на промяна и привичките, които някога са били нагаждане за удобство, се бяха превърнали в генетично заложен. И мъже и жени приемаха ролята си без съпротива, те бяха несломимо неспособни да приемат каквато и да било роля. Нямаха желание да променят взаимоотношенията си също толкова, колкото не желяха да се сдобият с още една ръка или да променят формата на мозъка си.

След като мъжете се отдалечиха, жените се струпяха край Ебра, като се надяваха и Иза да се присъедини, така че да утолят любопитството си, но Иза бе изтощена и не искаше да оставя момичето. Щом Креб тръгна, тя легна до нея като хвърли кожата си върху двете. На сумрачната светлина на гаснещия огън известно време наблюдава спящото момиче.

„Чудато на вид създайце“, мислеше си тя. „Доста грозновато в известен смисъл. Лицето ѝ изглежда тъй плоско под това високо, издадено чело и мъничкото ѝ носле, а и тази странна костна издутинка под устата. Чудя се на колко ли е години? По-малка е, отколкото си мислех отначало, височка и това ме подведе. И така изпосталаляла, че костите ѝ се усещат. Горкичкото детенце, интересно откога ли не е

хапвало нищо, скитайки се самичко.“ Иза покровителствено прегърна момиченцето. Жената, която бе помагала дори на невръстни животни при случай, не можеше да се отнесе по друг начин към злочестото, останало само кожа и кости момиченце. Доброто сърце на знахарката се сви от болка за раненото дете.

Мог-ър стоеше отстрани, докато мъжете пристигаха и намираха местата си зад някой от камъните, наредени в малък кръг сред поголемия кръг от факли. Намираха се на открито в степта, далеч от бивака. Магьосникът изчака всички мъже да седнат и малко повече, после пристъпи в средата на окръжността с горяща връзка ароматно дърво в ръка. Бодна малката факла в земята пред незаेतото място, на което бе опряна тоягата му.

Изправи се на здравия си крак в средата на окръжността и се взря над главите на седналите мъже в мрачната далечина с унесен, неконцентриран поглед, сякаш с едното си око виждаше свят, за който останалите бяха слени. Загърнат с тежкия си ямурлук от кожата на пещерна мечка, който прикриваше кривите издутини на несиметричния му скелет, присъствието му бе величествено и при това кой знае защо нереално. Мъж и все пак с деформираното си тяло не съвсем мъж, ни повече, ни по-малко мъж, но различен. Именно уродливостта му придаваше свръх естествените качества, които никога не будеха по-голямо страхопочитание, както когато Мог-ър ръководеше церемония.

Изведнъж със замах на магьосник той измъкна череп. Вдигна го високо над главата си със здравата си лява ръка и бавно описа с него пълен кръг, та всеки мъж да види големия, характерен череп с изпъкнало чело. Мъжете се вторачиха в черепа на пещерната мечка, излъчващ белезникава светлина от трепкащите пламъци на факлите. Постави я пред малката факла, бодната в земята и приседна зад него, като с това се затвори кръга.

Седящият до него младеж стана и взе една дървена купа. Наскоро бе навършил единадесет години и обредът му за зрелост се бе състоял малко преди земетресението. Грув бе избран за помощник още като малко момче и место бе помагал на Мог-ър в подготовката, но помощниците не се допускаха на истински обряд, докато не станеха

мъже. За пръв път Грув се представи в новата си роля малко след като предприеха търсенето и още бе неуверен.

За Грув намирането на нова пещера имаше особено значение. То му даваше възможност да научи подробностите около рядко отслужвания и труден за описание обряд, в който лично великият Мог-ър обявяваше пещерата за годна за живеене. Като дете се бе боял от магьосника, макар и да разбираше каква чест за него е да бъде избраник. Оттогава младежът научи не само, че сакатият е най-изкусният мог-ър на всички Кланове, а и че под неприветливата му външност се крие добро и внимателно сърце. Грув почиташе учителя си и го обичаше.

Още щом Брун нареди да спрат, помощникът се зае да приготвява питието в купата. Започна със стриването на цели стръкове татул между два камъка. Трудното беше да прецени количеството и съотношението на листата, стъблата и цветовете. Върху натрошените растения наляля вода и сместа бе оставена да кисне до церемонията.

Грув бе налял силната отвара от татул в специалната обредна купа, прецеждайки я през пръсти току преди Мог-ър да пристъпи в средата и горещо се надяваше да получи одобрително кимване от светия човек. Грув я прикрепяше, докато Мог-ър я опита, кимна одобрително, а после отпи и Грув отрони нечута въздишка на облекчение, след това поднесе купата на всички мъже според ранга им, като започна с Брун. Крепеше я, докато те пиеха като следеше за количеството, което всеки опитва и сам отпи най-накрая.

Мог-ър го изчака да седне, после даде знак. Мъжете затропаха в такт с краищата на копията си по земята. Глухото трополене на копията, сякаш се усилваше и не позволяваше да се чуе друг звук. Равномерният такт ги увлече, после се изправиха на крака и започнаха да се движат в ритъм с такта. Светият мъж се бе втренчил в черепа и напрегнатото му изражение привлече вниманието на мъжете към свещените мощи, сякаш ги бе заставил чрез мислите си. От значение бе синхронът, а той бе майстор в определянето на точния момент. Изчака точно колкото бе необходимо очакването да стигне върха си — още малко и острият резец на напрежението щеше да пристъпи — после погледна към побратима си — вожда на Клана. Брун клекна пред черепа.

— Дух на Бизона, тотем на Брун — започна Мог-ър. В действителност изрече само една дума — „Брун“. Останалото бе казано с помощта на едноръките му знаци, без да изрече нито дума. Последваха шаблонните движения — древният безсловесен език, който се използваше за разговори с духове и с други Кланове, чийто малко на брой гърлени думи и прости знаци с ръце се различаваха. С безмълвни знаци Мог-ър умоляваше Духът на Бизона да им прости за злините, които може неволно да са му сторили и са го обидили, и го молеше за помощ.

— Този мъж винаги е почитал духовете, Велики Бизон, винаги е спазвал традициите на Клана. Той е силен водач, мъдър и справедлив, добър ловец, грижовен стопанин, мъж със самообладание, достоен за Всемогъщия Бизон.

Не изоставяй този мъж, поведи този водач към нов дом — място, където Духът на Бизона ще е доволен. Кланът те моли да помогнеш на тотема на този мъж — завърши светият мъж. После погледна към заместника му. Докато Брун се оттегляше, Грод коленичи пред черепа на пещерната мечка.

Никоя жена не биваше да се допуска до тази церемония, за да не научи, че същите тези мъже, които ги водеха със стоическа издръжливост, се молят и просят от невидими духове точно, както жените умоляват и просят от тях.

— Дух на Кафявата Мечка, Тотем на Грод — Започна Мог-ър отново и отпрати на пръв поглед същата молба към тотема на Грод, а после един по един от името на всички останали. Продължи да се визира в черепа, когато свърши, докато мъжете трополяха с копията си, като караха предчувствието все повече да нарасне.

Всички много добре знаеха какво следва, обрядът никога не се променяше. Нощ след нощ се повтаряше едно и също, но въпреки това очакването растеше. Чакаха Мог-ър да призове Духа на Урсуз, Великата Пещерна Мечка, неговия личен тотем и най-почитания от всички духове.

Урсуз бе повече от тотем на Мог-ър — той бе тотем на всинца и нещо повече от тотем. Именно Урсуз ги правеше Клан. Той бе върховният дух, върховният покровител. Благоговението пред Пещерната Мечка бе общият фактор, който ги обединяваше, силата,

която спояваше всички отделни автономни Кланове в един народ — Кланът на Пещерната Мечка.

Когато едноокият магьосник прецени, че е дошъл мигът, направи знак. Мъжете спряха тропота и седнаха зад камъните си, но тежкия приглушен глух такт все още преминаваше във вените им и отекваше в главите им.

Мог-ър бръкна в една торбичка и извади щипка изсушени спори от плавун. Протегнал ръка над малката факла, той се приведе напред и духна, като в същото време ги остави да се посипят върху пламъка. Спорите се запалиха и запрехвърчаха вълнуващо около черепа, проблясвайки с ослепителна, магнезиева светлина в рязък контраст с тъмната нощ.

Черепът засия и сякаш наистина оживя за мъжете, чийто възпитания бяха подсилени от влиянието на татула. Бухал избуха сякаш по команда в едно близко дърво, допринасяйки с прокобния си грак за свръхестественото великолепие.

— Велики Урсуз, Покровител на Клана — изрече магьосникът с церемонии знаци — покажи на този Клан пътя към нов дом, както някога Пещерната Мечка научи Клана да живее в пещери и да се облича с кожи. Защити Клана си от Ледените планини и Духа на Зърнистия сняг, който ги е породил, както и от Духа на фъртуната, неин побратим. Кланът иска да помоли Великата Пещерна Мечка да не позволи никакво зло да му се изпречи на пътя, докато сме бездомни. Най-почитани от всички духове, твоят Клан, народът ти молят Духа на Могъщия Урсуз да се присъедини към тях в пътуването им към началото.

И тогава Мог-ър прибегна към силата на ума си.

Всички тези първобитни хора почти без челен лоб и реч, ограничавана от недоразвитите гласови органи, но с огромни мозъци — по-големи от мозъците на всички представители на човешката раса, живели в тези дни или още неродените, бъдещи поколения — бяха единствени по рода си. Те бяха върха в развитието на клон от човешката раса, чийто мозък се бе оформил в тилната част на главата, в оксипиталната и париеталната кухня, които контролират зрението, телесните възприятия паметта.

А именно паметта им ги правеше неповторими. При тях подсъзнателното знание за поведението на предците им, наричано

инстинкт, беше силно развито. В задната част на големите им мозъци се съхраняваха не само техните спомени, но и спомените на прадедите им. Способни бяха да се сетят за знания, придобити от предците им, а при извънредни обстоятелства можеха да пристъпят дори отвъд. Можеха да си припомнят паметта на рода си, собствената си еволюция. А когато се напрегнаха достатъчно, можеха телепатично да слоят тази своя памет, която бе една и съща за всички, и да обединят умовете си в едно.

Но само в огромния мозък на покрития с белези, уродлив сакат този дар бе изцяло развит. Креб, кроткият и боязлив Креб, чийто масивен мозък бе причина за уродливостта му, в качеството си на Мог-ър се бе научил да използва способността на този мозък да слива отделните същности, насядали край него в едно общо съзнание и да го направлява. Можеше да ги отведе, на който си иска етап от родовото им наследство, да се превърне в умовете им, в който си поиска в прародителите им. Той бе Мог-ър. Властта му бе истинска, а не принижена до фокуси със светлината или предизвикана от упойващи средства еуфория. Те само подготвяха обстановката и им помагаша да възприемат напътствията му.

В тихата, тъмна нощ, огряна от стародавни звезди, неколцина мъже станаха свидетели на неописуеми видения. Те не съзряха, а бяха тези видения. Изпитаха усещанията, виждаха през очите им и запаметиха неразгадаемото начало. От дълбините на умовете си те се озоваха в недоразвитите мозъци на морските животни, носещи се в топлата си, солена среда. Преживяха болката от първата глътка въздух и се превърнаха в земноводни, еднакво пригодени и за двете стихии.

Понеже тачеха пещерната мечка, Мог-ър пресъздаде един от най-ранните бозайници — прародителят, от който се бяха пръкнали и двата вида, а и множество други — и сля общия им ум с началото на мечката. После през вековете те се превръщаха последователно във всеки от предните си и усещаха формите, които се отклоняваха от вида. Това ги караше да съзнават взаимоотношенията си с всичко живо на земята, а почитта, която ги караше да питаят дори към животните, които убиваха за храна, изграждаше основата на духовното им родство с тотемите им.

Всичките им умове се движеха като един и едва като приближиха настоящето, те се разделиха в образите на непосредствените си

прародители и най-сетне отново бяха те. Стори им се, че това трае цяла вечност. В известен смисъл така си и бе, но в действителност не бе изтекло много време. Когато всеки мъж възвърна първоначалния си образ, тихичко стана и се отправи към мястото си за спане, където го чакаше дълбока забрава без сънища, вече бяха видели съня си.

Мог-ър си тръгна последен. Насаме той размишляваше върху преживяното и след известно време изпита познато безпокойство. Можеха да опознаят миналото в цялата му дълбочина и величавост, които въодушевяваха душата, но Креб чувстваше ограничението, което и през ум не минаваше на останалите. Не можеха да вървят напред. Дори не можеха да мислят напред. Очевидно само той бегло се досещаше за тази възможност.

Кланът не можеше да си представи бъдеще много по-различно от миналото, да намери оригинални алтернативи за утрешния ден. Цялото им познание, всичко, което вършеха, бе повторение на нещо вече правено преди. Дори запасяването с храна и за смяната на сезоните бе резултат от опита на миналото.

Имаше време, доста отдавна, когато нововъведенията им се отдаваха по-лесно, когато случайно счупеният, остроръб камък караше някого да му хрумне идеята да счупи нарочно камък, за да се получи заострен ръб, когато загрегият край на пръчка караше този някой да я върти още повече, за да се разбере колко ще се загрее. Но когато се трупаха все повече спомени, които се тълпяха и увеличаваха способността на мозъка им да ги съхрани, промените ставаха все по-трудни. Нямахше повече място за нови идеи, които да попълнят резервите на паметта им, вече главите им бяха прекалено големи. Жените изпитваха вече трудности при раждането. Не можеха да си позволят нови знания, които да увеличат още повече размера на главите им.

Кланът преживяваше с неизменната традиция. Всяка страна на живота им от раждането до мига, когато ги призоваваше светът на духовете, се определяше от миналото. Това представляваше опит да оцелеят, несъзнателен и незаплануван, освен от природата, отчаян опит да се спаси една раса от изчезване, обречен на неуспех. Не можеха да предотвратят промените и съпротивата представляваше самоубийствено антиоцеляване.

Бавно се нагаждаха. Изобретенията бяха случайни и често не се оползотворяваха. Ако им се случеше нещо ново, добавяха го към запаса си от информация, но промените се извършваха с огромно усилие и след като се наложеха, непреклонно следваха новия път. Трудно обаче им се удаваше да го променят отново. От една раса, която нямаше място за нови знания, без пространство за растеж, вече не бе пригодна за изконно променящата се околна среда, а бяха прекосили границата за развитие в друга насока. Това щеше да остане за една по-нова форма, за един друг експеримент на природата.

Докато Мог-ър седеше сам сред откритото поле и наблюдаваше как последните факли пращят и гаснат, си мислеше за непознатото момиче, намерено от Иза и безпокойството му нарастваше, докато не се превърна във физическа болка. И преди бяха срещали представители на расата й, но едва напоследък в светлината на разсъжденията му, а и малко от случайните им срещи бяха приятни. Оставаше си загадката откъде идваха — хората й бяха новодошли в техните земи — но откак пристигаха нещата взеха да се променят. Изглежда те носеха промяната със себе си.

Креб със свиване на рамене се освободи от безпокойството си, внимателно уви черепа на пещерната мечка в наметката, посегна за тоягата и закуцука към леглото си.

[1] хвоц, папур. — Бел.пр. ↑

3

Детето се обърна и взе да се мята.

— Мамо — стенеше тя. Размахвайки неистово ръце, тя извика още веднъж по-високо — Мамо!

Иза я прегърна и тихичко замърмори с нежен, гъргорещ глас. Топлата близост на женското тяло и успокоителните звуци достигнаха до трескавото съзнание на момичето и то се успокои. Беше спала на пресекулки цяла нощ, често будеше жената с мятането, стоновите и несвързаното си бълнуване. Звуците бяха непознати, различаваха се от словата, изричани от хората на Клана. Лееха се с лекота, гладко като звуците се преливаха. Иза все още не можеше да възпроизведе доста от тях, слухът и дори не бе пригоден да долови по-тънките вариации. Но специално тази комбинация от звуци се повтаряше тъй често, та Иза се досети, че това е името на някой близък на детето, предчувстваше кой бе този някой.

„Не може да е много голяма“, мислеше Иза „дори не е знаела как да си намира храна. Кой знае от кога е сама? Какво ли може да се е случило с хората й? Възможно ли е да е земетресението? Толкова ли дълго се е скитало само? И как е успяла да се отърве от пещерния лъв само с няколко драскотини?“ Иза бе виждала достатъчно рани, за да е сигурна, че раните на момичето са причинени от огромната котка. „Сигурно я закрилят могъщи духове?“, заключи Иза.

Още бе тъмно, макар че развиделяването не бе далеч, когато най-сетне треската на детето изби в обилна пот. Тя я гушна близо до себе си, като я топлеше с тялото си и проверяваше дали е добре завита. Скоро след това момичето се събуди, като се чудеше къде се намира, но бе твърде тъмно, за да види. Усети успокояващото женско тяло до себе си и пак затвори очи, унасяйки се в по-спокоен сън.

Когато небето просветля и силуетите на дърветата се откриха на бледото му сияние, Иза тихичко се измъкна от топлата кожа. Стъкна огъня, притури още дърва, после се запъти към ручейчето да напълни купата си и да обели кората на една върба. Поспря се за миг, стисна

талисмана си и благодари на духовете за върбата. Винаги, когато срещнеше върба, благодареше на духовете за вездесъщото ѝ присъствие, както и за обезболяващата ѝ кора. Вече не помнеше колко пъти бе белила кора от върба за отвара, облекчаващо болезки и страдания. Познаваше и по-силни обезболителни средства, но пък те притъпяваха сетивата. Обезболяващото свойство на върбата просто притъпяваше болката и сваляше температурата.

Още неколцина се разцъкаха, докато Иза се бе изгърбила над огъня и пускаше камъчета в купата за вода и върбова кора. Когато отварата стана, тя я отнесе обратно при кожата, внимателно положи купата в малка дупка, изкопана в земята, после се мушна под кожата до детето. Иза наблюдаваше спящото момиче, забелязвайки, че диша равномерно, заинтригувана от необикновеното лице. Слънчевото изгаряне бе отзвучало, с изключение на малкото белеца се кожа по гърбицата на нослето ѝ.

Веднъж Иза бе виждала представители на расата ѝ, но само отдалеч. Жените от Клана винаги бягаха и се криеха от тях. Неприятни случки се разправяха на Събиранията на Клана за случайни срещи между Клана и Другите и Хората от Клана ги отбягваха. На жените бе забранено всякакво общуване. Но срещите с техния Клан не се помнеха с лошо. Иза си спомни разговора с Креб за мъжа, който случайно бе попаднал в пещерата им много отдавна, почти обезумял от болка с лошо счупена ръка.

Той бе научил малко от езика им, но се държеше странно. Обичаше да разговаря както с жените, така и с мъжете и се отнасяше към знахарката с голямо уважение, едва ли не благоговееше пред нея. Това не бе му попречило да спечели уважението на мъжете. Другите не излизаха от ума на Иза, която лежеше будна и гледаше детето, докато небето ставаше по-светло.

Докато Иза я гледаше, сноп слънчеви лъчи от ослепителното огнено кълбо току показало се над хоризонта попадна върху детското лице. Клепачите на момичето изпърхаха. Отвори очи и видя чифт големи, кафяви очи, хлътнали под гъстите издатини на веждите на лице, което някак си бе издадено като муцуна.

Детето нададе писък и отново затвори очи. Иза притегли детето към себе си, усещайки мършавото ѝ телце се тресе от страх и замърмори утешително. Звучите бяха кой знае защо познати на детето,

но още по-познато бе топлото, успокояващо тяло. Бавно телцето ѝ притихна. Открехна очи и през тясната пролука погледна Иза отново. Този път не нададе писък. После отвори широко очи и се вторачи в страшното, напълно непознато женско лице.

И Иза я бе зяпнала в почуда. Никога преди това не бе виждала очи с цвета на небето. За миг ѝ мина през ума, че детето е сляпо. Очите на по-старите членове на Клана понякога се покриваха с тънка ципица засенчваше очите, зрението бе по-неясно. Но зениците на детските очи се разширяваха нормално, а и нямаше никакво съмнение, че тя бе видяла Иза. „Светлият синкавосив цвят сигурно е нормален за нея“, помисли си Иза.

Момиченцето лежеше, без да мърда, с широко отворени очи, боейки се да шавне. Когато детето се изправи в постелята с помощта на Иза, то премига с болка от движението, а спомените нахлуха в съзнанието ѝ. Спомни си страховития лъв и потрепери като си представи как остриите нокти разкъсват крака ѝ. Спомняше си как се добра до потока, жаждата надделяла страха и болката в крака, но не помнеше нищо преди това. Съзнанието ѝ бе изключително от спомените ѝ мъките на самотното скитане, гладна и уплашена, както и ужасяващото земетресение и скъпите ѝ същества, които бе загубила.

Иза придържаше чашата с течност към устата на детето. Тя беше жадна и отпи, като направи гримаса от горчивия вкус. Но, когато жената допря чашата до устните ѝ отново, тя отпи пак, твърде уплашена, за да се съпротивлява. Иза кимна одобрително, после я остави, за да помогне на жените да приготвят утринната храна. Очите на момиченцето проследиха Иза и когато за пръв път зърна бивака, гъмжащ от хора, приличащи на жената, се разшириха от почуда.

Мирисът на готвеща се храна предизвика пристъпи на глад и когато жената се върна с купичка бульон с месо, сгъстен до каша от зърната, детето лакомо го изгълта. Според знахарката още не бе време за твърди храни. Не ѝ трябваше много да напълни свилото ѝ се стомахче, а Иза наля остатъка в мях за вода, за да може детето да пие по време на пътуването. Когато момичето свърши, Иза я тури да легне и свали лапите. Отокът бе спаднал, раните заздравяха.

— Добре — каза Иза на глас.

Детето подскочи при дрезгавото, гърлено произнасяне на думата — за пръв път чуваше жената да говори. Изобщо не звучеше като реч,

за непривикналия му слух по-скоро напомняше животинско ръмжене или грухтене. Но действията на Иза не бяха животински, бяха много човешки, напълно човешки. Знахарката беше приготвила друг счукан корен и докато сменяше превръзката ѝ, един уродлив, килнат на една страна мъж закуцука към тях.

По-страховито отблъскващ човек момичето не бе виждало в живота си. Едната страна на лицето му бе покрита с белези и капаче от кожа прикриваше мястото, където трябваше да се намира едното му око. Но всички тези хора ѝ бяха тъй противни и далечни, че отблъскващата му уродливост бе въпрос само на степен. Не знаеше кои са те, нито пък как се е озовала сред тях, но знаеше, че жената се грижеше за нея. Нахраниха я, лапата изстина и успокои краката ѝ и най-вече в дъното на подсъзнанието си тя изпита облекчение от тревогите, които я изпълваха с болезнен страх. Колкото и странни да бяха тези хора, тя поне бе при тях и вече не бе сама.

Сакатият мъж приседна и не сваляше очи от детето. Тя отвърна на погледа му с откровено чувство, което го изненада. Децата от Клана му винаги малко се бояха от него. Бързо научаваха, че дори по-възрастните питаят към него страхопочитание и свободното му държание не им даваше смелост да фамилиарничат. Тази пропаст зейваше още повече, след като майките им ги плашеха с Мог-ър, когато не слушаха. Докато децата пораснеха, повечето от тях, особено момичетата, искрено се бояха от него. Чак когато достигнеха зрелостта на средната възраст, се налагаше останалите хора от Клана да смекчават страха им, примесвайки го с почит. Здравото дясно око на Креб проблесна заинтригувано при безстрашния оглед от страна на детето.

— Детето е по-добре, Иза — направи знак той. Гласът му бе понисък от този на жената, на звуците, които издаваше приличаха повече на грухтене, отколкото на думи. Тя не забеляза придружаващите ги знаци с ръка. Езикът ѝ бе напълно чужд, само разбра, че мъжът е казал нещо на жената.

— Още е твърде слаба от глада — каза Иза — но раната е по-добре. Резките бяха дълбоки, но не чак толкова, че кракът ѝ сериозно да пострада, а инфекцията се оттича. Това са ноктите на пещерния лъв, Креб. Да си чувал пещерен лъв да се задоволи с няколко драскотини,

след като веднъж е решил да нападне? Сигурно я закриля могъщ дух. Но какво ли разбирам аз от духове? — добави Иза.

Разбира се, че не беше женска работа, па макар и негова посестрима, да разправа на Мог-ър за духове. Тя направи осъдителен жест, в който се съдържаше и молба да ѝ прости наглостта. Не ѝ отвърна — тя и не очакваше — но продължи да се взира в детето с още по-голям интерес в резултат на думите ѝ за могъщ, закрилящ дух. Самият той си бе помислил горе-долу същото и макар че никога не би го признал, мнението на посестримата му имаше тежест пред него и потвърждаваше собствените му мисли.

Бързо разтуриха бивака. Иза, нагърбила кошница и вързопи, се наведе да вдигне момичето на хълбок и последва Брун и Грод. Яхнало хълбока на жената, момиченцето се оглеждаше любопитно, докато пътуваха като не пропускаше нищо, което Иза и останалите жени вършеха. Особен интерес предизвикаха у нея спиранията за събиране на храна. Иза често ѝ даваше да хапне млада цветна пъпка или крехко, прясно филизче и от това в ума ѝ изплува неясният спомен за една друга жена, която бе правила същото. Но сега момичето внимателно следеше растенията и взе да забелязва характеризиращите ги особености. Дните, прекарани в гладуване, породиха у детето ревностно желание да се научи как да намира храна. Тя посочи едно растение и се зарадва, когато жената спря и изрови корена му. И Иза се зарадва, „Съобразително дете“, помисли си тя. „Не би могла да го знае от преди, иначе щеше да се храни с него“.

Спряха за почивка почти по средата на деня, докато Брун оглеждаше вероятните места за пещера и след като даде на момиченцето остатък от бульона в кожата мях, Иза ѝ връчи да дъвче ивица кораво сушено месо. Пещерата не отговаряше на нуждите им. По-късно следобед кракът на момичето започна да пулсира като резултат от отзвучаващото въздействие на върбовата кора. Тя взе да се гърчи неспокойно. Иза я потупа и я премести в по-удобно положение. Момичето се остави напълно на грижите на жената. Като израз на пълно доверие и упование тя прегърна с мършавите си ръчички Иза през шията и отпусна главичката си на широкото рамо на жената. Знахарката, бездетна толкова години, усети прилив на вътрешна

топлина за осиротялото момиче. Тя бе още слаба и изтощена и ритмичното поклащане, докато жената вървеше, я унесе и тя заспа.

Докато наближи вечерта, Иза вече чувстваше тежестта на допълнителния си товар и с благодарност свали момичето, когато Брун нареди да спрат за деня. Детето беше в треска, бузките ѝ бяха пламнали и горещи, очите и светеха и докато заедно с останалите жени събираше дърва, Иза търсеше и билки, с които да го лекува. Иза не знаеше какво причинява инфекцията, но знаеше как да я изцери, а също и много още болести.

Макар и лечението да бе магия и да се обясняваше с езика на духовете, от това церовете на Иза далеч не бяха по-малко ефикасни. Прастарият Клан винаги се бе препитавал с лов и бране и поколение след поколение бяха използвали диворастващите растения, случайно или пробно, вследствие на което бяха натрупали огромна информация за тях. Бяха драли и колили животни, като при това виждаха и сравняваха органите им. Жените правеха дисекции, докато приготвяха вечерята и знанията прилагаха на себе си.

Майка ѝ бе показала на Иза различните вътрешности и ѝ беше обяснила функциите им като част от подготовката ѝ, но това бе само да ѝ напомни нещо, което тя вече знаеше. Иза се явяваше потомка на многоуважаван род от знахарки, а на дъщерите на знахарките уменията да лекуват се предаваше не с обучение, а с по-загадъчни средства. Неопитната знахарка от прочут род заемаше по-висок ранг от опитната потомка на посредствени предци, и то съвсем основателно.

По рождение в мозъка ѝ бяха натрупани познанията, придобити от предшествениците ѝ, прастария род знахарки, на който Иза бе пряка наследница. Тя можеше да си спомни това, което са знаели те. Това не се различаваше кой знае колко от припомняне на собствения опит и след като веднъж се задействаше, процесът ставаше автоматичен. Сещаше се за собствените си спомени предимно, защото можеше да си припомни и обстоятелствата, свързани с тях — никога не забравяше нищо — но това не се отнасяше и за знанията, които черпеше от банката на паметта си, за тях не знаеше как са придобити. И въпреки че Иза и побратимите ѝ имаха едни и същи родители, нито Креб, нито Брун не можеха да се похвалят с медицинските ѝ познания.

Паметта при хората от Клана се различаваше според пола. На жените не им трябваша повече познания за ловджийството, както и на

мъжете им бе достатъчно повърхностното познаване на растенията. Различието в мозъците на мъжете и жените бе наложено от природата, а културата само го укрепваше. Това бе още един опит на природата да ограничи размера на мозъците им, като се опитваше да продължи съществуването на расата им. Всяко дете придобиваше при раждането си и познанията, които по правило принадлежаха на противния пол и поради липса на поощряване докато порасне ги губеше.

Но опитът на природата да спаси расата от гибел съдържаше в себе си и елементите, които осъждаха на неуспех собствената ѝ кауза. Двата пола играеха решаваща роля не само за създаване на потомство, но и за всекидневното съществуване — единият не можеше да оцелее дълго време без другия. А и не можеха да споделят уменията си — в спомените им нямаше такова нещо.

Но очите и мозъкът на хората от Клана бяха в същото време надарили двата пола с остро и възприемчиво зрение, макар че намираще различно приложение. Докато пътуваха, местността бавно се променяше и подсъзнателно Иза запомняше всяка дреболия от пейзажа по пътя, като обръщаше особено внимание на растителността. От голямо разстояние можеше да различи незначителни промени във формата на листата или височината на стъблото и макар че срещнаха някои растения — няколко цветя, едно-две дървета и храсти, които никога не е виждала — не можеше да се каже, че са ѝ непознати. От дълбините в задната част на големия ѝ мозък изплува споменът за тях — спомен, който не беше неин. Но въпреки че разполагаше с такъв огромен запас от информация, неотдавна бе видяла растителност, която ѝ бе напълно непозната, както и местността. Искаше ѝ се да я огледа по-отблизо. Всички жени проявяваха любопитство към непознатата растителност. И въпреки че това означаваше да придобие нови познания, то имаше решаващо значение за незабавното им оцеляване.

Част от наследството на всяка жена бе умението да се опитва непознатата растителност и като всички останали Иза опита на себе си. Сходството с познатите растения поставяше новите в сродни категории, но тя знаеше колко опасно е да се допуска, че зад сходните отличителни белези се крият едни и същи свойства. Начинът за проверка бе прост. Отхапа малко парченце. Ако се окажеше неприятно на вкус, веднага го изплюваше. Ако имаше поносим вкус, държеше късчето в устата, като внимаваше да не щипе, да не пари или да

променя вкуса си. Ако нямаше такива, гълташе го и чакаше да види дали се наблюдава някакъв ефект. На следващия ден отхапваше поедра хапка и се придържаше към същата процедура. Ако след третата проба не се забелязваха зловредни влияния, новата храна се смяташе годна за ядене, отначало се приемаше на малки порции.

А нерядко Иза се интересуваше повече, ако имаше забележими резултати, защото това сочеше към възможността за лекарствена употреба. Другите жени ѝ носеха всичко необичайно, след като прилагаха същата проба за ядливост и всичко, което притежаваше отличителните белези на растенията вече известни като отровни или упойващи. Предпазливо тя изследваше и тях, като използваше собствени методи. Но подобни опити изискваха време и тя се придържаше към растенията, които познаваше, докато бяха на път.

Недалеч от бивака Иза откри няколко високи, пръчкоподобни, тънкостеблени ружи с едри, ярки цветове. От корените на цъфналите многоцветни растения можеше да се направи лапа, сходна с тази от корените на ириса, която да способства за излекуването и да намали отоците и възпалението. Отвара от цветовете щеше както да притъпи болката на детето, така и да я накара да ѝ се доени. Заедно с дървата прибра и тях.

След вечерната храна малкото момиче седеше, опряла гръб о голяма скала и наблюдаваше какво вършат хората около нея. Храната и новата превръзка бяха я освежили и тя бърбореше на Иза, макар и да виждаше, че жената не я разбира. Други хора от Клана хвърляха неодобрителни погледи в нейна посока, но детето не съзнаваше значението на тези погледи. Недоразвитите им гласни органи правеха точното артикулиране невъзможно за членовете на Клана. Няколкото звуци, които използваха за подсилване, се бяха появили от предупредителни викове и от нуждата да привлекат внимание, а значението, което придаваха на многословието бе част от традициите им. Примитивните им средства за общуване — знаци с ръце, жестове, стойки и интуицията, родена от непосредствения контакт, установените обичаи, както и усетът им да различават между изразения и пози — бяха изразителни, но ограничени. Ако някой видеше нещо по-особено, беше му трудно да го обясни на останалите, а за абстрактните понятия да не говорим. Словоохотливостта на детето озадачаваше Клана и ги правеше недоверчиви.

Те милееха за децата си, отглеждаха ги с кротка, гальовна привързаност и дисциплинираност, която ставаше по-строга, колкото повече те порастаха. И жени, и мъже еднакво глезеха бебетата, а малките дечица най-често ги гълчаха като просто не им обръщаха внимание. Когато децата осъзнаеха по-високото положение на по-големите деца и възрастните, те се стараеха да надминат по-възрастните и се противопоставяха на глезотиите като на нещо, подходящо само за бебета. Юношите рано се научаваха да се придържат към тесните рамки на установения обичай, а един от обичаите бе, че излишеството от звуци е неуместно. Поради ръста си момичето изглеждаше по-голямо от годините си и Кланът я смяташе за недисциплинирана, за лошо възпитана.

Иза, която я бе опознала по-отблизо, се досещаше, че е по-малка, отколкото изглеждаше. Тя горе-долу предугаждаше истинската възраст на момиченцето и се отнасяше по-снизходително към безпомощността ѝ. Също така от бълнуването ѝ, докато бе в безсъзнание, тя усети, че такива като нея се изразяват по-гладко и по-често. Иза се привърза към детето, чийто живот зависеше от нея и чийто мършави ръчици я бяха прегърнали през врата с пълно доверие. „Има време“, помисли си Иза „да я науча на по-добро държане“. Вече мислеше за детето като за свое.

Появи се Креб, докато Иза сипваше вряла вода върху цветовете от ружа и приседна до детето. Заинтригуван бе от пришълеца и тъй като приготвянията за вечерната церемония още не бяха завършили, бе дошъл да види как оздравява. Вторачиха се един в друг, момиченцето и сакатият, като се изучаваха взаимно еднакво напрегнато. Той никога не бе стоял толкова близо до представител на рода ѝ и изобщо не бе виждал дете на Другите. Тя дори не знаеше за съществуването на хората от Клана, преди да се събуди сред тях, но набръчканата кожа на лицето му я заинтригува. Като се има предвид ограничения ѝ житейски опит тя никога не бе виждала толкова страховито, покрито с белези лице. Прибързано, с лишена от задръжки детска реакция, тя посегна да докосне лицето му, за да види дали белезите се различават на пипане.

Креб бе просто поразен, когато тя лекичко докосна лицето му. Нито едно от децата на Клана никога не бе посягало към него по такъв начин. Нито пък някой от възрастните. Избягваха да се докосват до

него, сякаш докосвайки се можеха да се заразят от уродливостта му. Само Иза, която го гледаше по време на пристъпите на артрит — с всяка зима болките ставаха все по-жестоки — изглежда не изпитваше никакви угризения. Тя нито се гнусеше от уродливото му тяло и грозните белези, нито изпитваше страхопочитание към властта и положението му. Нежното докосване на момиченцето накара да трепне една струна в самотното му старо сърце. Поиска му се да ѝ каже нещо и за миг мислеше как да започне.

— Креб — рече той като сочеше себе си. Иза наблюдаваше спокойно, докато чакаше цветовете да втасат. Доволна бе, че Креб проявяваше интерес към момиченцето, а това, че употреби личното си име, не остана незабелязано за нея. — Креб — повтори той, като се тупаше по гърдите.

Детето вдигна глава като се опитваше да го разбере. Той искаше от нея да направи нещо. Креб изрече името си за трети път. Изведнъж лицето ѝ просветля, изпъчи гърди и се усмихна.

— Гръб? — отвърна тя като произнасяше „р“-то с треперещ език, наподобявайки неговия глас.

Старецът кимна одобрително, произношението ѝ не бе далеч. После я посочи. Тя леко се нацупи, но съвсем сигурна какво искаше сега. Той се потупа по гърдите, повтори името си, после я потупа нея по гърдите. Широката ѝ усмивка в знак, че е разбрала му заприлича на гримаса, а многосричковата дума, отронила се от устата ѝ, не само бе произносима, ами почти непонятна. Повтори движенията си, като се наведе към нея да чуе по-добре. Тя си каза името.

— Аай-рр — колебливо изрече той, поклати глава и опита пак. — Аайлла, Айла? — На по-близо произношение не бе способен. Малцина в Клана можеха да го произнесат толкова близко. Тя засия и заклати бурно глава нагоре-надолу. Не бе точно, каквото бе изрекла, но го прие, усещайки с невръстния си ум, че той не е способен да произнесе името ѝ по-добре.

— Айла — повтори Креб, като свикваше със звученето му.

— Креб? — изрече момичето, като го дърпаше за ръка, за да привлече вниманието му, а после посочи към жената.

— Иза — рече Креб. — Иза.

— Иииз-за — повтори тя. Играта на думи ѝ доставяше наслада.

— Иза, Иза — повтаряше тя като гледаше към жената.

Иза кимна тържествено — изричането на името бе от голямо значение. Наведе се напред и потупа гърдите на детето, както бе сторил Креб, като искаше от нея пак да си каже името. Момиченцето повтори цялото си име, но Иза само поклати глава. Не можеше веднага да изрече звукосъчетанието, което момичето произнасяше с такава лекота. Детето бе слисано, после, след като погледна към Креб изрече името си като него.

— Ей-гхаа? — опита жената. Момичето поклати глава и го каза пак. — Ей-яа? — опита отново Иза.

— Ай, Ай, а не Ей — каза Креб. — Айй-лла — повтори много бавно той, за да може Иза да чуе непознатото й звукосъчетание.

— Ай-лла — изрече жената внимателно, като се стараеше да произнесе думата като Креб.

Момичето се усмихна. Нямаше значение, че името не бе съвсем точно, Иза положи толкова усилия да произнесе името изречено от Креб, че го прие и такава. За тях щеше да бъде Айла. Непринудено протегна ръце и я прегърна.

Иза нежно я притисна, после се отдръпна. Налагаше се да научи детето, че афиширането на чувствата пред другите е непристойно, но въпреки това й стана приятно.

Айла бе извън себе си от радост. Бе се чувствала като изгубена, тъй изолирана сред тези непознати хора. Какво ли не бе опитвала, за да общува с жената, която се грижеше за нея и я обземаше дълбоко отчаяние, когато всичките й опити се проваляха. Това бе само началото, но после знаеше как да вика на жената, а и тя имаше име. Обърна се към мъжа, който бе поставил началото на общуването им. Той вече изобщо не й изглеждаше грозен. Радостта й преля, изпита топлота към него, както многократно я бе изпитвала към един друг мъж, когото само смътно си спомняше и момиченцето обви с ръце врата на сакатия, придърпа към себе си главата му и опря буза о неговата.

Нейният жест на привързаност го смути. Пребори се с подтика да отвърне на прегръдката. Съвсем неуместно щеше да бъде да го видят да се прегръща с това непознато създанийце извън пределите на домашното огнище. Но й позволи да притисне гладичката си, стегната бузка о обраслото му с рунтава брада лице малко по-дълго, преди внимателно да свали ръчичките й от врата си.

Креб взе тоягата си и с нейна помощ се изправи. Докато се отдалечаваше куцайки, момичето не излизаше от мислите му. „Ще трябва да я науча да говори, трябва да се научи да говори като хората“, каза си той. „В крайна сметка не бива да поверявам цялото ѝ възпитание на една жена“. И въпреки това много добре разбираше, че му се иска да прекарва повече време с нея. Без сам да съзнава, той вече я смяташе за неделима част от Клана.

Брун не бе предвидил какви усложнения влече след себе си това, че позволи на Иза да прибере непознатото дете от пътя. Не ставаше дума за слабите му места като водач, ами за слабите места на расата му. Не би могъл да предугади, че ще се натъкнат на ранено дете, което не бе от Клана и не би могъл да предвиди логичните последици от спасяването ѝ. Спасиха живота ѝ, алтернативата на оставането ѝ сред тях бе да я отпратят да се скита отново сама. Не би могла да оцелее сама — това бе факт, не трябваше кой знае каква предвидливост. За да я изоставят на смъртта, след като веднъж ѝ бяха спасили живота, пак щеше да се наложи да се противопостави на Иза, която, макар че не разполагаше с лична власт, на своя страна имаше страховитото пълчище от духове — а сега пък и Креб, Мог-ърът, който притежаваше способността да призове какви ли не свръхестествени сили. За Брун духовете бяха могъща сила, нямаше никакво желание да се кара с тях. И ако трябваше да бъде съвсем честен, единствено тази възможност го спираше да не прогони момичето. Досега не бе успял да я формулира в ума си, но мисълта витаеше от сума ти време. Той още не го знаеше, но хората от Клана на Брун се бяха увеличили на двадесет и един.

Когато знахарката прегледа крака на Айла на следващото утро подобрението бе очевидно. Благодарение на умелите ѝ грижи инфекцията почти бе минала и четирите, успоредни резки се бяха затворили и заздравяха, макар че белезите щяха да останат завинаги. Иза реши, че повече няма нужда от лапи, но направи отвара от върбова кора на детето. Когато я свали от кожата за спане, Айла се опита да се изправи на крака. Иза ѝ помогна, придържаше я, докато момичето боязливо се опитваше да премести тежестта си на болния крак. Болеше, но след няколко предпазливи стъпки, се почувства по-добре.

Като се изправи в цял ръст момичето бе дори по-високо, отколкото си мислеше Иза. Краката ѝ бяха дълги, тънки като клечки, с изпъкнали колена и прави. Иза се чудеше дали не са изкривени.

Краката на хората от Клана бяха криви, извити навън, но освен накуцването, детето се движеше с лекота. „Сигурно и правите крака са нещо нормално за нея като сините очи“, реши Иза.

Знахарката я уви в наметката и вдигна детето на хълбока си, когато Кланът потегли. Крачето ѝ не бе съвсем оздравяло, за да измине по-голямо разстояние. От време на време през дневния поход Иза я сваляше да се разтъпче. Момичето се бе хранило лакомо, за да навакса дългото си гладуване и на Иза се струваше, че вече усеща как се увеличава теглото ѝ. Радваше се, че може от време на време да сваля допълнителния си товар, особено сега, когато пътуването ставаше все по-тежко.

Кланът остави зад себе си необятните равни степи и през следващите няколко дни изкачваше вълнообразните хълмове, които ставаха все по-стръмни. Намираха се в подножието на планините, чийто искрящи ледени качулки се приближаваха с всеки изминат ден. Хълмовете бяха гъсто обрасли с дървета, вече не с иглолистната растителност на северните гори, а с богатите на зеленина и дебели, чепати коруби на широколистните дървета. Температурата се затопли по-бързо от обичайното за сезона, което учуди Бруно. Мъжете бяха сменили наметалата си с по-къса кожа, под която се виждаха голите им тела. Жените не се преоблякоха в летните си дрехи, по-лесно им бе да мъкнат товара си с дългите наметала, които ги спасяваха от прежулване. Местността загуби всяка прилика със студената прерия, окръжаваща предишната им пещера. Иза усещаше, че все повече разчита на познанията си от спомени много по-древни от нейните, докато Кланът прекосяваше сенчестите долчинки и тревясалите могили на раззеленилата се в по-топлия климат гора. Дебелите, кафяви кори на дъба, бука, ореха, ябълката и клена се редуваха с меките, гладки, тънkokори върби, брези, габъри, трепетлики и избуялите елшови и лешникови храсти. Във въздуха се носеше мирис, който Иза не можа лесно да определи и който изглежда довяваше топлия, южен бриз. По напълно разлистените брези висяха вече реси. Сипеха се крехки розови и бели венчелистчета — разцъфналите цветове на плодните и орехови дръвчета, подранило обещание за есенен урожай.

С мъка си пробиваха път през храсталаците и пълзящите растения на гъстата гора, катереха се по голи урви. Когато изкачиха скалистия склон, околните хълмове сияеха с всички нюанси на зелено. Появиха се отново дебелите сенки на боровете, мяркаше се и сребърна ела. Още по-нагоре от време на време срещаша и син смърч. Потъмният цвят на короните на иглолистните дървета се преливаше с избуялата зеленина на широколистните дървета, липите и бледозеленото на останалите дребнолистни видове. Мъх и треви допринасяха с оттенъците си за раззеленилата се мозайка от тучна растителност и дребна флора — като се почне от оксализа, детелиноподобния киселец и се стигне до мъничките, сочни растенийца, вкопчили се в голите каменисти урви. Гората бе осеяна с диви цветя, бели трилиуми, жълти теменужки, розовочервен глог, жълто-бели нарциси, както и синя и жълта тинтява преобладаваха по по-високи ливади. На няколко места с по-дебела сянка малко позакъснели, но все пак храбро надничаша цветовете на последните стръкове жълт, бял и пурпурен минзухар.

След като изкатериха стръмния склон, Кланът спря да си почине. Под тях панорамата на гористите хълмове рязко свършваше там, където степите се ширеха до хоризонта. От удобната им за наблюдение позиция в далечината се виждаха няколко стада, пасящи избуялата, вече позлатена от лятото трева. Бързоходните ловци без товар и необременявани от тежко натоварените жени, можеха да избират между няколко вида дивеч и да достигат лесно до степта за по-малко от половин утро. На изток небето над просторната прерия бе ясно, но от юг бързо се заоблачаваше и предвещаваше буря. Ако продължеха да се изкачват, високата планинска верига на север щеше да накара облаците да стоварят влагата си върху главите на Клана.

Брун и останалите мъже се съвещаваха малко по-настрани от жените и децата, но тревожните им навъсени лица и жестове ясно говореха за темата на съвещанието. Опитваха се да решат дали да се върнат обратно. Местността бе непозната, но по-важно беше, че прекалено се отдалечаваха от степта. Макар и да бяха зърнали сума ти животни в гористите подножия, това не бе нищо в сравнение с огромните стада, прехранващи се от изобилната паша в тревистите долини под тях. По-лесно се ловуваше на открито, по-лесни бяха за отриване без прикритието на гората, прикритие и за четириногите им

ловци. Равнинните животни бяха по-задружни, събираха се в стада, а не бродеха самостоятелно или на малки семейни групи като дивеча в гората.

Иза предполагаше, че ще се върнат и с това щяха да обезсмислят усилието да изкатерят стръмните хълмове. Струпалите се облаци и угрозата от дъжд спуснаха мрачния си покров върху обезсърчените пътници. Докато чакаха, Иза свали Айла и тежкия си товар. След дългото пътуване, привързано за хълбока на жената, детето се радваше сега на свободното си движение, което оздравяващият му крак му позволяваше и се отдалечи. Иза я видя да изчезва от полезрението ѝ отвъд издадения край на хребета току пред нея. Не искаше момичето да се отдалечава много. Съвещанието можеше да свърши всеки момент и Брун нямаше да погледне с добро око, ако то ги забавеше заради него. Тръгна след нея и, заобикаляйки хребета, я видя, но от това, което видя зад момичето ѝ сърцето ѝ затупка лудешки.

Бързешком се върна като бързо се озърташе. Не дръзна да прекъсне Брун и мъжете, а изчака търпеливо съвещанието да свърши. Брун я видя и макар че не го показва, разбра, че нещо се е случило. Щом мъжете се разотидоха, Иза изтича при Брун, седна пред него и заби поглед в земята — позата, която означаваше, че иска да говори с него. Можеше да я изслуша или пък не, всичко зависеше от него. Ако не ѝ обърнеше внимание, нямаше да може да му каже какво ѝ е на ума.

Брун се чудеше какво ли иска. Бе забелязал момичето да се запътва напред — малко неща за Клана убягваха от вниманието му — но го бяха налегнали по-неотложни задачи. „Сигурно е за момичето“, помисли си навъсено той и се изкуси да пренебрегне молбата на Иза. Независимо от мнението на Мог-ър, не му се нравеше, че детето пътува с тях. Вдигна очи и видя, че магьосникът го наблюдава, опита се да разгадае мислите на едноокия, но не можа да разчете безизразното му лице.

Вождът погледна отново жената, седнала в краката му, позата ѝ издаваше силната ѝ възбуда. „Наистина е разтревожена“, помисли си той. Брун не беше безчувствен и високо ценеше посестримата си. Независимо от търканията ѝ с партньора, винаги се бе държала както трябва. Бе пример за останалите жени и рядко го безпокоеше с маловажни молби. Посегна и я потупа по рамото.

Дъхът на Иза експлодира при докосването, несъзнателно тя бе спряла да диша. Щеше да ѝ позволи да говори! Толкова дълго му трябваше да реши, та бе сигурна, че няма да ѝ обърне внимание. Иза се изправи и сочейки по посока на хребета, изрече само една дума:

— Пещера!

4

Брун се завъртя на пети и закрачи към хребета. Когато заобиколи издадения нос, гледката, която се разкри, го накара да спре поразен. Възбуда пробяга по вените му. Пещера! И то каква пещера! Още щом я зърна, разбра, че точно това търсеше, но се пребори с чувствата си, обуздавайки нарасналите си надежди. Съзнателно се напрегна и заоглежда подробностите на пещерата и разположението ѝ. Толкова бе погълнат, че едва забеляза момиченцето.

Дори от удобната за наблюдение позиция на неколкостотин метра, грубата, триъгълна паст, изваяна в сивкавокафявата планинска скала бе достатъчно голяма и обещаваше повече пространство, отколкото бе необходимо да се настани Кланът му. Отворът гледаше на юг и бе огряван от слънцето през по-голямата част на деня. Сякаш да потвърди този факт, сноп светлина, намерил пролука в облаците отгоре, освети червеникавата почва на широката, предна тераса на пещерата. Брун проучваше местността, набързо запознавайки се с обстановката. Голяма скала на север и подобна на югоизток обещаваха завет от ветровете. „Водата е наблизно“, помисли си той, като прибавяше още едно положително качество към нарастващия списък в ума си, когато забеляза течащия поток в подножието на полегатия склон на запад от пещерата. Местоположението бе най-обещаващото досега. Даде знак на Грод и Креб като прикриваше въодушевлението си, докато ги чакаше заедно да огледат пещерата по-отблизо.

Двамината мъже побързаха към вожда си, следвани от Иза, която отиваше да прибере Айла. Тя също хвърли внимателен поглед на пещерата и кимна със задоволство, преди да се върне с детето при развълнувано жестикулиращата купчина хора. Прикритото вълнение на Брун го издаде. Те разбраха, че е намерена пещера и вождът смята, че тя крие добри възможности. Ярки слънчеви лъчи пронизваха навъсения мрак на заоблаченото небе и сякаш насищаха атмосферата с надежда, която бе в унисон с настроението на тревожно очакващия Клан.

Брун и Грод стиснаха яко копия, докато троицата мъже приближаваше пещерата. Не забелязаха следи от човешко присъствие, но това не бе гаранция, че пещерата е необитаема. От зейналия отвор се стрелнаха напред-назад с чуруликане и цвърчене птички като връхлитаха и кръжаха. „Птиците са добър знак“, мислеше си Мог-ър. Когато приближиха, стъпваха предпазливо, като заобикаляха отвора, а Брун и Грод търсеха внимателно пресни следи и изпражнения. Най-скорошните бяха от няколко дни. Следите и големите белези от зъби по едрите кокали от крак, натрошени от яки челюсти сами говореха за случилото се: глутница хиени бяха използвали пещерата за временен подслон. Месоядните хищници бяха нападнали застаряващ лопатар и бяха домъкнали трупа до пещерата, за да довършат пира си на спокойствие и в сравнителна безопасност.

От едната страна, близо до западния край на отвора в гъсталака от пълзящи растения и шубраци се бе скътало вирче, пълнено от извор, а водата се отичаше в ручейче, сълзящо по склона към потока. Докато останалите чакаха, Брун проследи ручея до извора му, бликащ от скалата малко над стръмната, грапава и обрасла стена на пещерата. Искрящата вода току след извора бе свежа и бистра. Брун прибави вирчето към предимствата на местоположението и се върна при останалите. Местоположението бе подходящо, но всичко зависеше от самата пещера. Двамата ловци и сакатият магьосник се приготвиха да прекрачат входа на голямата, черна дупка.

Като се върнаха до източния край, мъжете вдигнаха очи към горната точка на триъгълния вход високо над главите им, докато влизаха в планинската дупка. Нащрек с всичките си сетива те пристъпваха предпазливо в пещерата, плътно придържайки се до стената. Когато очите им привикнаха към сумрачната светлина, те се огледаха с почуда.

Висок, куполообразен свод се издигаше над огромно помещение, способно да побере много повече хора. Пристъпваха покрай набраздената каменна стена като внимаваха за пролуки, които да водят към по-дълбоки пропасти. Недалеч от дъното още един извор сълзеше от стената и образуваше тъмно вирче, което се смесваше със сухата пръст на пода малко по-нататък. Току зад вирчето, стената на пещерата завиваше рязко към входа. Обхождайки западната стена обратно от отворието, в бавно просветляващата светлина се натъкнаха на тъмна

пукнатина, ясно очертана от бледата сива стена. На сигнала на Брун, Креб спря да влачи краката си, докато Грод и вождът приближиха пролука и надзърнаха в нея. Видяха пълен мрак.

— Грод! — изкомандва Брун като добави с жест какво иска.

Заместникът му се втурна навън, докато Брун и Креб чакаха напрегнато. Грод огледа растящата наблизко растителност, после се запъти към малката горичка сребърни ели. Буци засъхнала смола, избила през кората, бяха оставили лъскави ивици по стволовете. Грод откърти кората, пресен лепкав сок засълзи на мястото на бялата рана, зейнала на дървото. Начупи мъртви, изсъхнали клонки, все още крепящи се под живите, окичени със зелени иглички клони, после измъкна каменна брадва от една гънка на наметката си, отсече един зелен клон и бързо го скастри. Привърза насмолената кора и сухите клонки с жилава трева за края на зеления клон и като извади внимателно живия въглен от зубърския рог, доближи го до смолата и задуха. Не след дълго се втурна обратно в пещерата с пламтяща факла.

Грод държеше факлата над главата си, а Брун вървеше начело, стиснал в готовност тоягата и двоицата мъже навлязоха в тъмната пролука. Мълчаливо се прокрадваха по тясната пътечка, която след няколко крачки завиваше рязко и се връщаше към дъното на пещерата, а току след завоя водеше към втора пещера. Пространството, много помалко от централната пещера, бе с почти кръгла форма и по стената в дъното се търкаляше купчина кости, които проблясваха белезникаво на мъждукащата светлина на факлата. Брун пристъпи да види отблизо и ококори очи. Напрегна се да запази самообладание, направи знак на Грод и двоицата бързо отстъпиха.

Мог-ър неспокойно чакаше, облегнал се тежко на тоягата си. Когато Брун и Грод изскочиха от тъмната пролука, магьосникът се изненада. Брун не се вълнуваше за щяло и нещяло. Направиха му знак и Мог-ър последва двамата мъже по тъмната пътечка. Когато стигнаха стаичката. Грод вдигна факлата над главата си. Мог-ър присви очи, когато съзря купчината кости. Втурна се, тоягата му тракаше по пода, докато коленичеше. Тършувайки сред купчината, се натъкна на голям, продълговат предмет и като разрина останалите кости, той вдигна черепа с ръце.

Нямаше никакво съмнение. Високият свод на черната кост на черепа отговаряше на този, който Мог-ър носеше в наметалото си.

Седна, вдигна огромния череп на нивото на очите си и се вторачи в тъмните очни кухини невярващ и със страхопочитание. Урсуз бе обитавал пещерата. Ако се съдеше по количеството кости, пещерните мечки бяха я обитавали много зими. Едва сега Мог-ър си обясни възбудата на Брун. Тази пещера се оказа жилище на Великата Пещерна Мечка. Духът на огромното същество, което Кланът почиташе и ценеше над всички останали, се бе просмукал в самия камък на стените на пещерата. На Клана, който се заселеше тук, късметът и щастието му бяха сигурни. Ако се съдеше по възрастта на костите, ставаше ясно, че пещерата е била необитаема в продължение на години, просто ги е чакала да я открият.

Пещерата бе идеална, с добро местоположение, просторна, с отделно помещение за тайни обреди, което можеше да се ползва зиме и лете, помещение, което лъхаше със свръхестественото тайнство на религиозния живот на Клана. Малката пещера щеше да бъде неговото царство. Това бе краят на търсенето, Кланът вече имаше дом — разбира се, ако първият лов бе успешен.

Когато троицата мъже излязоха от пещерата, слънцето грееше, облаците бързо отстъпваха, отвявани от острия източен вятър. Брун го прие като добро знамение. Едва ли мнението му щеше да се промени, ако облаците се бяха раздрали от светкавици и гръмотевици и се бе изсипал пороен дъжд — и това щеше да приеме за добро знамение. Нищо не бе способно да угнети възторга му и да прогони чувството му на удовлетворение. Стоеше на терасата пред пещерата и вперил взор в гледката, която се разкриваше от входа. Пред него в цепнатината между два хълма се виждаше просторната, проблясваща водна шир. Не му бе минавало през ума, че са толкова близо и в главата му нахлу спомен, който веднага разреши загадката на бързо стоплящата се температура и необичайната растителност.

Пещерата се намиреше в подножието на планинска верига в южния край на полуострова, който се издаваше наполовина в междуконтиненталното вътрешно море. Полуостровът бе свързан с континента на две места. Основната връзка бе широк провлак на север, но една тясна ивица солено тресавище го свързваше с високите планински земи на изток. Соленото тресавище бе също така блатист, отточен канал на мъничкото вътрешно море в североизточната част на полуострова.

Планините зад гърба им защитаваха крайбрежната ивица от мразовитите зимни студове и бушуващите ветрове, зараждащи се в континенталния глетчер на север. Крайморските ветрове, смекчавани от незамръзващите води на морето, създаваха тесен температурен пояс в закътания южен край и осигуряваха достатъчно влага и топлина за гъстата гора с широколистните ѝ, периодично сменящи листата си дървета, често срещани в умерено студените области.

Местоположението на пещерата бе идеално — ползваха се от предимствата и на двата свята. Температурите бяха по-топли от тези, които преобладаваха в околните области, а за мразовитите зимни месеци разполагаха с изобилие от дърво за огрев. Голямо море бе под носа им, богато на риба и морска храна, а скалите по брега приютяваха колония от гнездящи морски птици и яйцата им. Умереният климат на гората бе рай за берача на плодове, ядки, боровинки, семена, зеленчуци и листак. Прясната вода им бе под ръка, бликаща от извори и поточета. Но най-същественото бе, че имаха лесен достъп до необятните степи, чийто просторни пасища изхранваха огромни стада от едри, тревопасни животни, които им осигуряваха не само месо, но и дрехи и сечива. Малкият Клан от ловци-берачи се препитаваше с плодовете на земята, а тук земята се радваше на изумително изобилие.

Когато се върна при чакащия го Клан, Брун почти не забелязваше земята под краката си. Не можеше и да мечтае за по-идеална пещера. „Духовете са се завърнали“, мислеше си той. „Може би никога не са ни и напускали, може би просто са искали да стигнем до тази по-голяма, по-хубава пещера. Разбира се! Това ще да е! Омръзнала им е старата пещера, искали са нов дом и затова са предизвикали земетресението, за да ни накара да я напуснем. Може би загиналите са били необходими в света на духовете и като компенсация за тях ни доведоха до новата пещера. Сигурно ме изпитват, проверяват що за вожд съм. Ето защо не можех да реша дали да се върнем“. Брун бе доволен, че качествата му на вожд не бяха поставени под въпрос. Ако не бе съвсем непристойно, щеше да се втурне да го съобщи на останалите.

Когато троицата мъже влязоха в полезрението им, нямаше нужда да съобщават някому, че пътуването им е свършило. Всички разбраха. От чакащите само Иза и Айла бяха видели пещерата, а само Иза можа да я оцени по достойнство. Още тогава бе сигурна, че Брун ще я хареса. „Сега вече не може да изгони Айла“, помисли си Иза. „Ако не

беше тя, Брун щеше да се върне, преди да я намерим. Сигурно тотемът ѝ е могъщ и отгоре на всичко носи щастие. Айла донесе щастие дори на нас“. Иза погледна към момиченцето до себе си, неподозиращо вълнението, което бе причинило. „Но щом като е тъй щастливо, защо тогава е загубила хората си?“ Иза тръсна глава. „Никога няма да разбере поведението на духовете“.

И Брун гледаше към детето. Още, щом като видя Иза и момичето, си спомни, че именно Иза му каза за пещерата, а и тя едва ли щеше да я види, ако не беше тръгнала след Айла. Когато видя детето да се отдалечава самичко, вождът се ядоса — беше заповядал на всички да чакат. Но ако не бе нарушила дисциплината, нямаше да открие пещерата. „Защо пък духовете ще я водят първа до пещерата? Мог-ър имаше право, той винаги имаше право, духовете не се гневяха на състраданието на Иза, не се дразнеха, че Айла бе с тях. Ако не друго, те я покровителстваха“.

Брун погледна към уродливия мъж, който би трябвало да е вожд на неговото място. „Имаме късмет, че брат ми е Мог-ър. Чудно нещо“, мислеше си той. „Отдавна не съм мислил за него като за брат, още от времето, когато бяхме деца“. Когато бе млад и се стремеше към самообладанието, необходимо за мъжете от Клана, особено за предопределения да стане вожд, Брун винаги бе смятал Креб за свой брат. По-старият му побратим водеше своя собствена битка срещу болките и присмеха, защото не можеше да ходи на лов и сякаш усещаше кога Брун е на път да грохне. Кроткият поглед на сакатия мъж му действаше успокоително дори в такива мигове и Брун винаги се чувстваше по-добре, когато Креб седнеше до него и му предложеше утехата на мълчаливото си съчувствие.

Всички деца, родени от една и съща майка, бяха побратими, но само децата от един и същ пол се обръщаха един към друг с по-съкровено брат и сестра, и то само когато бяха млади и в редките мигове на извънредна близост. Мъжете нямаха сестри, както и жените нямаха братя. Креб бе побратим и брат на Брун, Иза му беше само посестрима и нямаше сестри.

Имаше мигове, когато Брун съжаляваше Креб, но отдавна бе забравил за недъга му от уважение към знанията и властта му. Изобщо бе престанал да гледа на него като на мъж, а само като на великия магьосник, чийто мъдри съвети често търсеше. Не смяташе, че брат му

изобщо съжالياва, че не е станал вожд, но понякога се чудеше дали сакатият съжالياва, че няма партньорка и деца от нея. Понякога жените бяха непоносими, но носеха топлина и наслада край огнището на мъжа. Креб така и не се сдоби с партньорка, никога не се научи да ходи на лов, не опозна радостите и отговорностите на нормалния, мъжки живот, но пък бе Мог-ър. Великият Мог-ър.

Брун нищо не разбираше от магия, а още по-малко от духове, но пък бе вожд и партньорката му бе родила чудесен син. Засия доволно като се сети за Брод, момчето, което подготвяше да заеме мястото му един ден. Ще го взема на следващия лов, изведнъж реши Брун, ловът на пещерното празненство. Този лов може да стане изпита му за зрялост. Ако убие първото си животно, може да включим обряда му за зрелост в пещерната церемония. Ебра сигурно щеше да се гордее. Брод бе достатъчно голям, а е силен и смел. Понякога е малко потвърдоглав, но сега се учи на самообладание. Брун се нуждаеше от още един ловец. Сега, когато Кланът имаше пещера, чакаше ги работа, за да се подготвят за следващата зима. Момчето бе близо дванадесетгодишно — възраст повече от достатъчна да стане мъж. „Брод ще може да сподели спомените ни за пръв път в новата пещера“, помисли си Брун. „А те ще бъдат нещо изключително, Иза ще приготви напитката“.

„Иза ли? Какво ще правя с Иза? И с момичето? Иза вече се е привързала към нея, независимо, че не е от Клана. Сигурно защото бе толкова години бездетна. Но и тя скоро ще има свое, собствено дете, а пък вече си няма кой да я храни. С момичето ще трябва да се грижи за две деца. Вече не е млада, но е трудна и магията ѝ и рангът ѝ ще бъдат чест за всеки мъж. Може пък някой от ловците да я вземе за втора жена, ако не беше тази пришълка. Пришълката, покровителствана от духовете. „Може наистина да ги разгневя, ако я изпъдя сега. Може пак да раздрусат земята“. Брун потръпна. „Знам, че Иза иска да я задържи, а и вярно е, че тя ми показва пещерата. Заслужава да бъде почетена, но не бива да го правя на показ. Ако ѝ позволя момичето да остане, това ще ѝ е наградата, но момичето не е от Клана. Дали духовете на Клана ще я искат? Тя дори си няма тотем, как може да ѝ разрешим да остане, щом като няма тотем? Духове! Не ги разбирам тези духове!“

— Креб — повика Брун. Магьосникът се извърна като го чу, изненадан да чуе, че Брун се обръща към него с личното му име и

закуцука към вожда, когато той му направи знак, че иска да говори с него насаме. — Онова момиче, дете Иза го намери, нали знаеш, че не е от Клана.

— Мог-ър? — започна Брун малко неуверен как да подхване разговора. Креб изчакваше. — Самият ти каза, че трябва да оставя Урсуз да реши дали ще оживее. Е, изглежда, че е решил, но сега какво да правим с нея? Тя не е от Клана. Няма си тотем. Тотемите ни дори няма да допуснат човек от друг Клан да присъства на церемонията по освещаване на пещерата, допускат се само онези, чийто духове ще обитават пещерата. Толкова е млада, не може да оцелее сама, а ти много добре знаеш, че Иза иска да я остави, но какво ще стане с пещерната церемония?

Креб се бе надявал тъкмо на такова встъпление, подготвен бе.

— Брун, детето има тотем, могъщ тотем. Просто ние не знаем какъв е той. Нападнал я е пещерен лъв и въпреки това се е отървала само с няколко драскотини.

— Пещерен лъв ли? Малцина са ловците, които ще се отърват толкова леко.

— Да, дълго време се е скитало самичко, без малко да умре от глад, но не е умряло, а се озова на пътя ни, където го намери Иза. И не забравяй, ти не можа да го предотвратиш. Млада е за подобно изпитание — продължи Мог-ър — но според мен тотемът ѝ я изпитва да види дали е достойна. Тотемът ѝ е не само силен, ами ѝ носи и късмет. Всички ние може да споделим късмета ѝ, може би вече сме го сторили.

— Пещерата ли имаш предвид?

— Първо на нея се откри. Бяхме на път да се връщаме, минахме тъй близо до нея, Брун...

— Духовете ме водеха, Мог-ър. Искаха нов дом.

— Да, разбира се, че те водеха те, но въпреки това показаха пещерата първо на момичето. Доста мислих, Брун. Има две новородени, които не знаят какви са им тотемите. Нямах време, да си намерим нова пещера бе по-важно. Според мен, когато освещаваме пещерата, трябва да включим и церемония за даване на тотем на тези бебета. Това ще им донесе щастие и ще зарадва майките им.

— Че какво общо има това с момичето?

— Докато се моля за тотеми на двете бебета, ще попитам и за нейния. Ако тотемът ѝ се разкрие пред мен, ще може и нея да включим в церемонията. От нея не се иска много и ще можем в същото време да я приемем в Клана. И тогава няма да има нищо лошо да остане.

— Да я приемем в Клана! Не е от Клана, тя е потомка на Другите. Кой е отварял дума да я приемем в Клана? Не бива да го допускаме, няма да се хареса на Урсуз. Никога преди не е правено! — възрази Брун. — Не съм си и помислял тя да стане един от нас, просто се чудех дали духовете ще ѝ разрешат да живее с нас, докато порасне.

— Иза спаси живота ѝ, Брун и сега носи част от духа на момичето, а това я прави член на Клана. За малко не потегли за другия свят, но сега е жива. Все едно че се е родила отново, потомка на Клана — Креб видя, че вождът е готов да се опълчи срещу идеята и побърза да продължи преди Брун да може да каже нещо. — Хора от един Клан се присъединяват към друг Клан, Брун. В това няма нищо необичайно. По едно време младежите от различни Кланове се обединиха и образуваха нови Кланове. Не помниш ли как на последното Събиране на Клановете два малки Клана решиха да се обединят в един? И двата бавно се топяха, но се раждаха достатъчно деца, а от новородените малцина оцеляваха след раждане. Приемането на нови хора в Клана не е ново — разсъждаваше Креб.

— Вярно е, че понякога хора от един Клан се присъединяват към друг, но момичето не е от Клана. Ти дори не знаеш дали духът на тотема ѝ ще иска да разговаря с теб, Мог-ър. Дори и да заговори, откъде знаеш, че ще го разбереш? Аз дори на нея не ѝ разбирам! Смяташ ли наистина, че ще успееш да откриеш какъв е тотемът ѝ?

— Мога само да опитам. Ще помоля Урсуз да ми помогне. Духовете си имат собствен език, Брун. Ако ѝ е речено да се присъедини към нас, закрилящият я тотем ще даде да се разбере.

Брун размисли за миг.

— Но даже и да откриеш тотема ѝ, кой ловец ще я пожелае? Иза и бебето ѝ са и без това достатъчно бреме, а не разполагаме с толкова ловци? В земетресението загубихме не само партньора на Иза. И синът на жената на Грод загина, а беше млад и силен ловец. Няма го другарят на Ага, а тя остана да сподели огнището с двете си деца и майка си — Сянка на болка докосна взора на вожда при мисълта за жертвите на смъртта в Клана му. — А и Ога — продължи Брун. — Първо бе

разкъсан другаря на майка ѝ, а веднага след него майка ѝ умря при срутването. Наредих на Ебра да прибере момичето. Ога е почти жена. Като порасне достатъчно, мисля да я дам на Брод, сигурно ще е доволен — размишляваше Брун за миг откъснат от мислите за другите си отговорности. — И без момичето товарът на мъжете без жени е голям, Мог-ър. Ако го приема в Клана, на кого да дам Иза?

— На кого щеше да я дадеш, след като момичето израсне и ни напусне, а Брун? — запита едноокият. Брун имаше притеснен вид, но Креб продължи преди Брун да му отговори. — Няма нужда да товариш някой ловец с Иза и детето, Брун. Аз ще ги храня.

— Ти?

— Защо не? Жени са. Не са момчета, че да ги обучавам, поне засега. Не ми ли се полага пая на мог-ър от всеки лов? Никога не съм го искал целия, никога не съм имал нужда, но мога. Няма ли да е полесно всички ловци да дават полагащия се пай на Мог-ър, за да мога да изхранвам Иза и момичето, вместо да ги стовариш на гърба на някой ловец? И без това смятах да поговоря с теб за мое собствено огнище, когато открихме новата пещера, където да се грижа за Иза, освен ако не я иска някой друг. Много години споделяме огнището с посестримата ми, трудно ще ми е да се променям след всичко това. Освен това Иза ми облекчава артритата. Ако роди момиче, ще приема и него... Ако е момче, е... тогава ще му мислим.

Брун мислено претегляше идеята. „Ами да, защо не? Това щеше да облекчи всички. Но защо ли Креб иска да го стори? Независимо чие огнище споделя Иза пак щеше да се грижи за артритата му. Защо мъж на неговите години ще иска да го притесняват малки деца? Защо изявяваше желание да поеме отговорността за обучението и дисциплината на една пришълка? Може би отговорът е в това, че той се чувства отговорен. На Брун не му се нравеше идеята да приемат момичето в Клана. Щеше му се изобщо да не бе възниквал този проблем, но още по-малко му се нравеше идеята да приеме външен човек да живее с тях и при това извън контрола му. Вероятно най-добре щеше да я приеме и да я обучи както трябва, както се полагаше на една жена. Може би така щеше да е по-лесно и за останалите от Клана. А ако Креб има желание да ги вземе, то Брун не можеше да се сети за причина да не позволи“.

Брун направи знак на съгласие.

— Добре, щом успееш да откриеш тогава й, ще я приемем в Клана. Мог-ър и ще могат да живеят край огнището ти, поне докато Иза роди детето си. — За пръв път в живота си Брун усети, че се надява очакваното дете да е момиче, а не момче.

След като веднъж взе решение, Брун почувства облекчение. Въпросът какво да прави с Иза не му даваше мира отдавна, но все го бе оставял настрана. Предложението на Креб не само му разрешаваше заплетения проблем, по който като вожд на Клана трябваше да се произнесе, но и един много по-личен въпрос. Колкото и да се стараяше след земетресението, в което загина другаря на Иза, не можеше да измисли друга възможност, освен да приеме Иза и бебето, което чакаше, а може би и Креб в домашното си огнище. Вече бе поел отговорност за Брод и Ебра, а сега и Ога. Струпването на много хора щеше да създаде търкания в единственото място, където можеше да си почине и да не е толкова нащрек. И партньорката му едва ли много щеше да се раздава.

Ебра и посестримата му се разбираха много добре, но пред едно и също домашно огнище? Макар и никога да не бе го казвала открито, Брун знаеше, че Ебра завижда на положението на Иза. Ебра бе другарка на вождата и в повечето Кланове щеше да бъде най-издигнатата от жените. Но Иза бе знахарка, потомка на несекващо родословие от най-почитаните, най-влиятелните знахарки на Клана. Нейното положение бе по право, а не заслуга на другаря й. Когато Иза взе момичето, Брун си помисли, че ще трябва да прибере и двете. Не му и минаваше през главата, че Мог-ър ще поеме отговорността не само за себе си, но и за Иза и децата й. Креб не го биваше за лов, но Мог-ър разполагаше с други възможности.

След като проблемът бе разрешен, Брун забърза към Клана, който нетърпеливо чакаше вождата си да потвърди това, за което всички се досещаха. Той даде знак:

— Няма повече да вървим, намерихме пещера.

— Иза — рече Креб, докато тя приготвяше отвара от върбова кора на Айла. — Довечера няма да ям.

Иза сведе глава — знак, че е разбрала. Знаеше, че ще се моли в подготовка на церемонията. Никога не ядеше, преди да се моли.

Кланът бе на бивак край потока в подножието на полегатия склон, водещ към пещерата. Преди да бъде осветена със съответните ритуали не можеха да се нанесат. Макар и да се смяташе, че прекаленото любопитство не вещае нищо добро, всеки член на Клана си намери извинение да се доближи и да погледне вътре. Жените-берачки държаха да берат край дупката, а мъжете последваха жените ужким да ги пазят. Радостна възбуда цареше сред Клана. Страховете, които изпитваха от земетресението насам, бяха се изпарили. Видът на просторната нова пещера им харесваше. Макар и в сумрачната, неосветена пещера да не се виждаше много надалеч, видяното им бе достатъчно да разберат, че е по-просторна, по-обширна от предишното им убежище. Жените с възторг сочеха неподвижното езерце изворна вода току пред входа. Нямаше дори да се налага да ходят чак до реката за вода. С нетърпение очакваха пещерната церемония — един от малкото обреди, в който и жените взимаха участие — и всички горяха от нетърпение да се нанесат.

Мог-ър се отдалечи от оживения бивак. Искаше да намери тихо местенце, където да помисли на спокойствие. Докато крачеше покрай забързано течащата река, втурнала се да се срещне с вътрешното море, от юг отново повя топъл ветрец, разрошвайки брадата му. Само няколко далечни облачета нарушаваха кристално ясното небе в късния следобед. Растителността бе буйна и тучна, налагаше се да заобикаля препятствията, но почти не забелязваше, потънал в дълбок размисъл. Шум в недалечния шубрак го стресна. Беше в непозната местност и дебелия тояга, с която се подпираше, бе едничкото му оръжие, но в единствената му яка ръка тя можеше да се превърне в прекрасно средство за защита. Стисна я в готовност и се заслуша в сумтенето и ръмженето, идещо от гъстия шубрак, както и пукота на чупещи се клони откъм мърдащите храсти.

Изведнъж от гъстия шубрак изскочи животно, огромното му яко тяло се крепеше на къси, набити крака. Лихи, остри кучешки зъби се издаваха като бивни от двете страни на муцуната му. Макар и никога да не бе го виждал, сети се името на животното. Глиган. Дивото прасе го изгледа войнствено, помръдна нерешително, после загуби интерес към него и ровейки със зурлата си в меката почва, се върна в храсталаците. Креб отрони въздишка на облекчение и продължи по течението. Спря на тесен, пясъчен бряг, постла наметалото си, постави

върху му черепа на пещерната мечка и седна с лице към него. Направи няколко тържествени знака на Урсуз за помощ, после прогони от съзнанието си всички мисли, освен тези за новородените, които трябваше да научат тотемите си.

Любопитството на Креб към децата бе отколешно. Често, когато седеше сред Клана, очевидно потънал в размисъл, той наблюдаваше децата без някой да разбере. Единият от младенците бе пълничко, едричко момченце някъде по средата на първата си годинка, което бе ревало войнствено още при раждането си и продължаваше и след това, особено, когато искаше да го нахранят. Още от самото начало Борг все се гушеше в майка си, ровейки се в меките ѝ гърди, докато не намери бозката като леко грухтеше от удоволствие, докато бозае. То му напомняше, мислеше си Креб развеселен, за глигана, който току-що бе видял да грухти, заровил зурла в меката земя. Глиганът бе животно достойно за уважение. Бе интелигентен, ако го предизвикаха, с кривите си зъби причиняваше сериозни бели, а късите му крачета можеха да развиват изумителна скорост, щом речеше да нападне. Никой ловец не би презрял подобен тотем. А и ще подхожда на новото място, духът му ще намери спокойствие в новата пещера. Глиган да бъде, реши той, твърдо убеден, че тотемът на момчето се бе появил само за да подсети магьосника.

Мог-ър се чувстваше доволен от избора си и насочи вниманието си към другото бебе. Она, чиято майка бе загубила другаря си в земетресението, се бе родила малко преди катаклизма. Ворн, четиригодишният ѝ побратим, сега бе единственият мъж край огъня. И Ага ще се нуждае скоро от нов другар, размишляваше магьосникът, който да прибере старата ѝ майка Аба. Но за това да му мисли Брун, Она е мое задължение, а не майка ѝ.

Момичетата се нуждаеха от по-кротки тотеми, не биваше да са по-силни от мъжките, за да не прогонят оплодителната течност и жената да остане бездетна. Сети се за Иза. Дълги години и нейната антилопа сайга се бе оказала твърдо недостъпна за тотема на другаря ѝ, а дали беше така? Мог-ър често си задаваше този въпрос. Иза знаеше повече магии, отколкото предполагаша хората и не бе щастлива с мъжа, на който бе дадена. В много отношения не я обвиняваше. Винаги се бе държала, както трябва, но напрежението между тях бе

очевидно. „Е, мъжът вече не е между живите“, помисли си Креб. „Мог-ър ще се грижи за прехраната ѝ, щом не може да ѝ е другар“.

Като неин побратим, Креб никога не можеше да вземе Иза, щеше да бъде противно на всички традиции, но той доста отдавна бе загубил желанието си за партньорка. Иза бе добър събеседник, готвеше му и се грижеше за него от дълги години и вече можеше да бъде по-приятно край огнището без непрекъснатата семка на враждебността. И Айла можеше да допринесе за това. Креб усети да го залива блага топлина като се сети за мъничките ѝ ръчички, протегнати да го прегърнат. „После“, каза си той „първо Она“.

Тя бе кротко, доволно бебе, което често се взираше в него сериозно с големите си кръгли очички. Наблюдаваше всичко с безмълвен интерес, нищо не пропускаше или поне така изглеждаше. В ума му изпърха образ на бухал. Не беше ли прекалено силен? „Бухалът е хищник, но напада само дребни животни“, помисли си той. Когато една жена имаше силен тотем, тотемът на другаря ѝ трябваше да е по-силен. Никой мъж без силно покровителство не можеше да вземе жена с тотем на бухал, но може би тя щеше да се нуждае от мъж със силен пазител. И така бухал, реши той. Всички жени имат нужда от другари със силни покровители. „Затова ли не си взех другарка?“, помисли си Креб. „Каква закрила ти дава една сърна?“ Рожденият тотем на Иза е по-силен, Креб не бе се сецал с години за кротката, боязлива сърна — неговия тотем. И тя обитаваше тези гъсти гори като глигана, сети се той изведнъж. Магьосникът бе един от малцината, които имаха два тотема — този на Креб бе сърната, а на Мог-ър — Урсуз.

Урсуз Спелеус, пещерната мечка, грамадният вегетарианец, извисяващ се над всеядните си братовчеди поне два пъти по-високо, с огромно рунтаво туловище три пъти по-тежък от тях, най-голямата мечка на всички времена, обикновено трудно се ядосваше. Но една уплашена женска мечка се нахвърли върху беззащитното, сакато момче, което, потънало в мисли, бе се приближило много близко до малкото ѝ. Майката на момчето го намери, разкъсан и кървящ, окото му бе отхвъркнало заедно с половината лице и тя се грижи за него докато оздравее. Отрязва безполезната му, парализирана ръка под лакътя, смазана от необикновената сила на огромното същество. Скоро след тази случка, предишният Мог-ър избра осакатеното и покрито с белези дете за свой ученик като му каза, че Урсуз го е избрал, изпитал

го е и го е счел за достоен, лишил го е от око, за да покаже, че Креб е под негова закрила. Трябва да се гордее с белезите си, това са знаците на новия тотем, му казаха.

Урсуз никога не позволи духа му да бъде погълнат от жена и да се роди дете. Пещерната Мечка предлагаше закрилата си само след изпитание. Малцина бяха избраниците, още по-малко оживяха. Окото му бе висока цена, но Креб не съжаляваше. Той бе Мог-ър. Никой магьосник не е притежавал властта му, а тази власт, Креб бе убеден, му бе дадена от Урсуз. А сега Мог-ър молеше тотема си за помощ.

Стиснал амулета си, умоляваше духа на Великата Мечка да му разкрие духа на тотема, който закриля момичето, потомка на Другите. Това бе истинско изпитание на способностите му и той изобщо не бе сигурен, че до него ще достигне послание. Съсредоточи се върху детето и малкото, което знаеше за нея. „Безстрашна е“, помисли си той. Прояви открито привързаността си към него, без да изпитва страх нито от него, нито от неодобрението на Клана. Рядкост за момиче, момичетата обикновено се криеха зад майките си, когато бе наблизо. Любопитно бе и бързо схващаше. В съзнанието му взе да се оформя образ, но той го отблъсна. Не, този не става, тя е жена, а това не е женски тотем. Прочисти ума си и се опита отново, но образът се появи отново. Реши да го остави да се прояви докрай, може би водеше към нещо друго.

Представи си стадо пещерни лъвове, които лениво се топлеха на горещото лятно слънце сред необятните степи. Имаше две малки. Едното подскачаше игриво във високата, суха трева, като вреше любопитно носле в дупките на гризачите и ръмжеше, ужким напада. Бе женско, именно то щеше да стане лъвица — главният ловец на стадото. То, а не някой друг щеше да носи плячката си на самец. Малкото заподскача към самец с рунтавата си грива и се опита да го примами да си поиграят. Безстрашно протегна лапичка и тупна възрастната котка по огромната муцуна. Докосна го нежно, почти милувка. Грамадният лъв я отблъсна и я настъпи с тежката си лапа, после взе да ближе малкото с дългия си, груб език. „И пещерните лъвове отглеждат малките си с обич и дисциплина“ мислеше си той, като се питаше, защо му се явява тази гледка на котешко, домашно блаженство.

Мог-ър се опита да прогони гледката от ума си, опита се отново да се съсредоточи върху момичето, но сцената не помръдваше.

Урсуз — направи знак той — Да не би Пещерен лъв? Това е невъзможно. Една жена не може да има толкова мощен тотем. Че как ще си намери другар?

Нямаше мъж в Клана му с тотема на Пещерния лъв, малцина бяха хората и от останалите Кланове, които бяха под закрилата му. Представи си височкото, слабичко детенце, с прави ръце и крака, плоско лице с голямо, изхвъркнало чело, бледо и светло, дори очите й бяха много светли. „Ще стане много грозна жена“, помисли си Мог-ър, без да си криви душата. „А и, кой ли мъж ще я поиска?“ Мисълта за собствената му отблъскваща външност премина през съзнанието му, спомни си и как жените го отбягваха, особено като по-млад. Може би тя никога нямаше да има другар, ще се нуждае от закрилата на силен тотем, щом ще трябва да прекара живота си без мъжка закрила. Обаче, Пещерен Лъв? Опита се да си спомни дали някога е имало жена в Клана с тотем на огромната котка.

Тя всъщност не бе от Клана, припомни си той и несъмнено бе под покровителството на силен тотем, иначе нямаше да е жива. Пещерният лъв щеше да я убие. Мисълта кристализира в съзнанието му. Пещерният лъв! Нападнал я, но не я убил... дали пък я е нападнал? Да не би да я е изпитвал? После друга мисъл проблесна и хладът на познанието пропълзя по гръбнака му. Всякакво съмнение изчезна с един замах. Сигурен бе. „Дори Брун не може да се съмнява“, помисли си той. Пещерният лъв я бе белязал с четири успоредни резки по лявото бедро, белези, които щеше да носи до края на живота си. На церемониите за зрялост, където Мог-ър изрязваше знака на тотема на някой от младежите върху тялото му, знакът на Пещерния Лъв представляваше четири успоредни ивици на бедрото!

На мъжете те се поставяха на дясното бедро, но тя е жена и белезите са същите. Разбира се! Защо не се бе сетил по-рано? Лъвът е знаел, че за Клана ще бъде трудно да я приеме, затова сам я е белязал и то толкова ясно, че да не стават грешки. А и я е белязал със знаците на Клана. Пещерният Лъв е искал Клана да разбере. Той иска тя да живее с него. Той е прибрал рода и, за да дойде да живее при нас. Защо? Чувство на безпокойство обзе магьосника, същото чувство бе изпитал след церемонията в деня, когато я намериха. Ако тогава бе имал и

понятие за това, сигурно щеше да го нарече пророческо чувство, вещаещо зло и все пак обаяно с непозната, трогателна до сълзи надежда.

Мог-ър се отърси от това чувство. Никога досега тотемът не му се бе явявал толкова категорично. „Именно това е трогателното“, мислеше си той. Пещерният Лъв ѝ е тотем. Той сам я избра, точно както Урсуз избра мен. Мог-ър се взря в тъмните, празни очни кухини на черепа пред себе си. С безусловна вяра той се чудеше на обичаите на духовете, след като ги бе разбрал. Всичко бе толкова ясно сега. Испита облекчение и едновременно бе стъписан. Защо му е на това мъничко момиченце толкова могъщ покровител?

5

На фона на здрачаващото се небе дърветата махаха и пърхаха с потъмнели листа като силуети във вихъра на танца. Бивакът би притихнал и се подготвяше за сън. На неясната светлина на жарта Иза проверяваше съдържанието на няколко кесийки, подредени в изрядни редици върху наметалото ѝ, като от време на време поглеждаше в посоката, накъдето се бе отдалечил Креб. Тревожеше се за него, тръгна сам в непознатите гори, без каквото и да е оръжие за защита. Детето спеше вече и с чезнещата дневна светлина тя все повече се безпокоеше.

Тя бе успяла да проучи растителността около пещерата, за да види дали наличните растения могат да попълнят и обогатят домашната ѝ аптека. В торбата от видра винаги носеше със себе си някои неща, но за нея малките торбички със сушени листа, цветове, корени, семена и кори в целебната ѝ торба бяха само за първа помощ. В новата пещера щеше да има място за по-големи количества и разнообразие. Между другото тя никога не тръгваше на път без целебната си торба. Тя бе част от нея като наметката. Дори повече. Без церовете си щеше да се чувства гола, а не без наметката.

Най-сетне Иза видя стария магьосник да се връща накуцвайки и облекчена скокна да сложи останалата за него храна на огъня и кипна вода за любимия му билков чай. Той се дотътри, после седна до нея, докато тя събираше кесийките в една по-голяма.

— Как е детето тази вечер? — направи знак той.

— Спи по-кратко. Болките ѝ почти преминаха. Пита за теб — отвърна Иза.

Креб изсумтя с вътрешно задоволство.

— Иза, сутринта ѝ направи амулет.

Жената се поклони в знак, че е разбрала, после пак скочи да провери храната и водата. Не можеше да не се движи. Тъй щастлива бе, че не я свърташе на едно място. Айла оставаше. „Креб сигурно е разговарял с тотема ѝ“, помисли си Иза и сърцето ѝ туптеше от

възбуда. Майките на двете новородени бяха направили амулетите същия ден. Правеха го, така че всички да разберат, че децата им ще научат тотемите си на пещерната церемония. Това предвещаваше добра съдба за децата и двете жени още малко щяха да се пръснат от гордост. Затова ли Креб се бави толкова? Не ще да му е било лесно. Иза се чудеше какъв ли е тотемът на Айла, но потисна желанието си да попита. И без това нямаше да ѝ каже, а и тя щеше много скоро да научи.

Донесе храната на побратима си и чай за двамата. Седнаха кротко един до друг и помежду им се възцари уютна и нежна топлина. Когато Креб привърши бяха единствените все още будни.

— Ловците ще излязат сутринта — рече Креб. — Ако уловът им е добър, церемонията ще бъде на другия ден. Нали ще си готова?

— Проверих си торбата, корените ще стигнат. Ще съм готова — направи знак Иза като показваше кесийка. Тя се различаваше от останалите. Кожата ѝ бе боядисана в тъмно кафеникавочервено със ситно стрита червена охра смесена с мечата мас, с която се обработваше кожата от пещерна мечка, от която бе направена. Никоя друга жена не притежаваше предмет, боядисан в священото червено, макар че всеки от Клана носеше по едно парченце червена охра в амулета си. Това бе най-святата реликва, която Иза притежаваше. — Утре сутринта ще се пречистя.

Креб отново изсумтя. Обикновено мъжете го използваша, за да отговорят уклончиво на жените. Значението му бе само, че са разбрали жената, без да придават особено значение на това, което е казала. За миг и двамата се умълчаха, после Креб остави купичката си чай и погледна посестримата си.

— Мог-ър ще храни теб и момичето, а и детето ти, ако е момиче. В новата пещера ще споделяш огнището Иза — каза той, после посегна към тоягата си, за да се подкрепя като става и закуцука към мястото си за спане.

Иза почти бе станала, но си седна като ударена от гръм от тази вест. Това надминаваше всичките ѝ очаквания. След като бе останала без другар, тя знаеше, че някой друг мъж ще трябва да я храни. Беше се опитала да не мисли за съдбата си — нямаше значение какво чувства, Брун нямаше да я пита — но понякога не можеше да не мисли

за това. От възможните избраници едни не ѝ се нравеха, а останалите ѝ се струваха малко вероятни.

Единият беше Друуг. След като майката на Гуув загина в земетресението, той остана сам. Иза уважаваше Друуг. Той бе най-добрият майстор на сечива в Клана. Всички можеха да откъртят люспи от някоя кремъчна канара и да си направят груба брадвичка или стъргало, но Друуг бе наистина надарен в това отношение. Той така очертаваше предварително камъка, че люспите, които отцепва да имат желанието от него размер и форма. Неговите ножове, стъргала, всичките му сечива се ценяха високо. Ако изборът бе неин, от всички мъже в Клана Иза щеше да избере Друуг. Беше се държал добре с майката на Креб. Между тях бе съществувала неподправена привързаност.

И въпреки това по-вероятно бе да му дадат Ага, много добре знаеше Иза. Ага бе по-млада и вече майка на две деца. Синът ѝ, Врон, скоро щеше да има нужда от ловец, който да отговаря за обучението му, а бебето, Она, се нуждаеше от мъж, който да я храни, докато не порасне и не я дадат на някого. Майсторът на сечива може би щеше да прибере и майка ѝ, Аба. И старицата се нуждаеше от домашно огнище като дъщеря си. Поemanето на всички тези отговорности щеше доста да промени живота на кроткия, прибран майстор на сечива. От време на време Ага бе труднопоносима и не проявяваше разбирането на майката на Гуув, но Гуув щеше и без това да се задомява скоро, а Друуг имаше нужда от жена.

За Гуув като другар изобщо не ставаше дума. Прекалено млад бе, току-що станал мъж и дори още не бе имал другарка. Брун никога нямаше да му даде стара жена и Иза щеше да се чувства по-скоро като майка, отколкото като другарка.

Иза бе мислила какво ще е да живее с Грод, Ука, Зуг, другарят на майката на Грод. Грод бе студен и лаконичен, но никога жесток, а предаността му към Брун бе безпрекословна. Нямаше да има нищо против да живее с Грод, даже въпреки че щеше да бъде втора жена. Но Ука бе сестра на Ебра и никога не можеше да прости на Иза положението, което бе узурпирала от посестримата ѝ. А и след смъртта на сина си — още преди да се задоми — Ука тъгуваше и се бе затворила в себе си. Дори Овра, дъщеря ѝ, не можеше да смекчи болката ѝ. „Край това огнище се е настанила твърде много мъка“, мислеше си Иза.

Почти не ѝ бе минавало през ума да живее край огнището на Круг. Ика, другарката му и майка на Борг, бе открита, дружелюбна млада жена. Бедата бе само в това, че и двамата бяха прекалено млади, а Иза никога не се бе разбирала много добре с Дорв, старецът, другар на майката на Ика, който споделяше тяхното огнище.

И така оставаше Брун, а тя дори не можеше да бъде втора жена в дома му — той ѝ бе побратим. Това едва ли бе от значение, тя си имаше свое собствено положение. Поне тя не бе като нещастната старица, която най-сетне се бе отправила към света на духовете по време на земетресението. Бе дошла от друг Клан, другарят ѝ бе умрял отдавна, никога не бе имала деца и си я предаваха от огнище на огнище, винаги в тежест — жена без положение, без стойност.

Но възможността да дели огнището с Креб, той да я храни дори не минавала през ума ѝ. Нямаше човек от Клана, към който да е привързана, нито мъж, нито жена. „Отгоре на всичко харесва Айла, сигурна съм“, помисли тя. „Това е идеалното решение, само да не родя момче. Момчето ще трябва да живее с мъж, който да го обучи за ловец, а Креб не го бива за лов.“

„Мога да взема цяра и да го загубя“, помисли си тя за миг. „Тогава ще съм сигурна, че няма да родя момче“. Потупа се по корема и поклати глава. Не, твърде късно беше, можеше да възникнат проблеми. Съзнаваше, че иска бебето и въпреки възрастта ѝ, бременността ѝ се развиваше без усложнения. Имаше всички шансове да роди нормално и здраво дете, а децата бяха прекалено ценни, за да се откаже с лека ръка. „Ще помоля пак тотема си да направи, така че да се роди момиче. Той знае, че винаги съм искала момиче. Обещах да се грижа за себе си, за да може бебето, което той разреши да зачена, да се роди здраво, само и само да направи така, че да е момиче“.

Иза много добре знаеше, че жена на нейната възраст може да има трудности и ядеше храни и церове, които бяха полезни за бременните жени. Макар и самата да не бе раждала, знахарката разбираше повече от бременност, израждане и кърмене от повечето жени. Бе помагала при израждането на всички новородени в Клана и щедро бе раздавала церове и знания на жените. Но съществуваше една магия, предавана от майка на дъщеря, която бе толкова тайна, че Иза по-скоро бе готова да умре, отколкото да я разкрие, особено на мъж. Всеки мъж, който научеше за нея, щеше да забрани употребата ѝ.

Тайната се бе запазила само защото никой, нито мъж, нито жена, не бе питал знахарката за тази нейна магия. Обичаят да се избягват преките въпроси бе толкова отдавнашен, че се бе превърнал в традиция, почти закон. Ако някой проявеше интерес, тя можеше да сподели знанията си, но Иза никога не обсъждаше специално тази магия, защото ако някой мъж си дадеше труда да запита, не можеше да не му отговори — никоя жена не можеше да не отговори на мъж — а и за хората от Клана бе невъзможно да лъжат. Средствата им на общуване, разчитащи на по-тънките нюанси на едва доловими промени в изражението, жестове и стойки, обричаше на моментален неуспех всеки опит за лъжа. Те дори нямаха име за лъжата — най-близо до неистината бе отказът да говорят, а това обикновено си личеше от пръв поглед, макар и често да бе позволено.

Иза никога не обели зъб за магията, която бе научила от майка си, но това не ѝ пречеше да я използва. Магията предотвратяваше зачеването, пречеше на духа на тотема на мъжа да проникне в отвора ѝ и да зачене дете. На мъжа, който ѝ бе партньор, никога не му дойде на ум да я пита защо не е заченала. Предполагаше, че тотемът ѝ е твърде силен за жена. Често ѝ го казваше, а и се оплакваше на останалите мъже, изтъквайки го като причина течността на неговия тотем да не може да надделее над нейния. Иза използваше билките за предотвратяване на зачеване, за да изложи партньора си пред останалите. Искаше Клана и той да си мислят, че оплодителната стихия на тотема му е твърде слаб да сломи защитата ѝ, макар че той често я биеше.

Биеше я ужким да накара тотема ѝ да се смири, но Иза много добре знаеше, че това му доставя удоволствие. От началото се надяваше другарят ѝ да я даде на някой друг мъж, щом не му ражда деца. Още преди да я дадат нему, мразеше надутия самохвалко и когато разбра кой ще ѝ бъде партньор, не можеше нищо друго да направи, освен да се вкопчи в отчаянието си, в майка си. Майка ѝ можеше да ѝ предложи само утеха, нейната дума по въпроса не тежеше повече от тази на дъщеря ѝ. Но партньорът ѝ не я даде другиму. Иза беше знахарка, най-високопоставената жена в Клана и това, че я владее го караше да се чувства по-мъжествен. След като силата на тотема му и мъжествеността му се поставяха под въпрос, задето другарката му не

ражда поколение, физическото му превъзходство над нея бе един вид компенсация.

Въпреки че побоят се допускаше с надеждата, че като резултат ще се появи дете, Иза се досещаше, че Брун не го одобрява. Сигурна бе, че ако Брун бе вожд тогава, нямаше да я дадат точно на този мъж. Според Брун мъжът не доказваше мъжеството си, като се налага на жени. Жените нямаха друга възможност, освен да се подчинят. Недостойно бе за мъж да се опълчва срещу по-слаб противник или да позволява една жена да го провокира. Дълг на мъжа бе да се разпорежда с жените, да поддържа дисциплината, да ловува и осигурява храна, да владее чувствата си и да не показва признаци на болка, когато страда. Може жената да се плесне, ако е мързелива и непочтителна, но никога от гняв или радост, а само за поддържане на дисциплина. Въпреки че някои мъже удряха жените си по-често от останалите, това бе навик на малцина. Само партньорът на Иза го бе превърнал в обичайна практика.

След като Креб дойде да живее край огнището им, на партньора ѝ все още не му се искаше да я даде на друг. Иза вече не бе само знахарка, ами и жената, която готвеше за Мог-ър. Ако Иза напуснеше огнището му, същото щеше да стори и Мог-ър. Другарят ѝ си бе въобразил, че за останалите от Клана той научава какви ли не тайни от великия магьосник. В действителност Креб никога не прекрочваше границите на приетата вежливост, докато живееха край едно и също огнище и често почти не му обръщаше внимание. Особено, в това Иза бе сигурна, след като Креб забеляза една прекалено явна синина.

Въпреки побоищата Иза продължаваше да прибъгва до употребата на билковата магия. И все пак, когато разбра, че е бременна, тя се примири със съдбата си. Най-сетне някакъв дух бе надделял както над тотема ѝ, така и над магията ѝ. „Може и да е неговият“, мислеше си Иза, „но щом жизнеутвърждаващият принцип на тотема му най-сетне се наложи, защо го напусна духът, когато се срути пещерата?“ Таеше една последна надежда. Искаше да роди дъщеря, момиче, което щеше да накърни новоизвоюваното му достойнство и щеше да продължи родословието на знахарка, макар че по-скоро бе готова да сложи точка на потомството, отколкото да роди дете, докато живее с партньора си. Ако родеше син, партньорът ѝ щеше окончателно да си отмъсти, а момичето все пак ѝ оставаше

някаква надежда. А сега искаше да е момиче още повече — не за да урони посмъртното достойнство на другаря си, а за да може да живее с Креб.

Иза прибра целебната си торба и пропълзя под кожата до кротко спящото дете. „Айла сигурно е късметлийка“, мислеше си Иза. „Имаме си нова пещера и ще ѝ разрешат да остане с мен, а всички ние ще споделяме огнището на Креб. Може пък нейният късмет да ми донесе и дъщеря.“ Иза прегърна Айла и се сгуши нежно до топлото ѝ телце.

На следващата сутрин след закуска, Иза повика детето и се отправиха нагоре по течението. Докато крачеха край водата, знахарката търсеше определени растения. След няколко мига забеляза просека на отсрещния бряг и прекоси реката. Сред откритото пространство растяха няколко високи около педя растения с матово зелени листа по извисилите им се стебла и гъсти съцветия от мънички, зелени цветчета. Иза изкопа червените корени на шира и се отправи към блатистата местност край мочурливата лагуна, където откри грапава папрат от хвоц, а по-нагоре по течението и сапунени корени. Следващата я Айла я наблюдаваше с интерес и ѝ се искаше да може да разговаря с жената. Главата ѝ бъкеше от въпроси, които не можеше да зададе.

Върнаха се в бивака и Айла я гледаше, докато тя наливаше плътно оплетена кошница с вода като добавяше горещи камъни от огъня и стеблата на папратта. Айла кукна до жената, докато Иза изрязваше кръгло парче от наметалото, с което бе носила момичето. Макар и да бе мека и гъвкава, обработената с мас кожа се режеше трудно, но за острия ѝ кремъчен нож това бе лесна работа. С друг един инструмент със заострен връх Иза продупчи няколко дупки по крайчеца на коженото кръгче. После от яката, жилава кора на един нискорастящ храст изплете връв и я прокара през дупките, стегна я, за да се получи торбичка. С бърз замах на ножа си, изработен от Друуг, сечиво, което Иза ценеше високо, отрязва парче от дългия ремък, който придържаше наметалото ѝ сгънато като първо го премери около шията на Айла. Всичко това ѝ отне не повече от няколко мига.

Когато водата в готварската кошница кипна, Иза събра и останалите растения, които бе набрала и с водонепроницаемата плетена кошница се върна към потока. Вървяха по брега, докато не стигнаха едно място, където брегът постепенно се спускаше във

водата. След като намери един кръгъл камък, който лесно можеше да държи в ръка, тя счука сапунените корени с вода в една кръгла вдлъбнатина на голяма, плоска скала край потока. Корените се пенеха с обилна, богата на сапонин пяна. Като извади няколко каменни сечива и други дреболии от гънките на наметалото си, Иза разви ремъка и го свали. Изсули амулета си през глава и внимателно го постави отгоре.

Айла бе на върха на щастieto, когато Иза я хвана за ръка и я поведе към потока. Тя обичаше водата. Но след като я накисна добре, жената я вдигна, тури я върху скалата и я сапуниса от главата до петите, без да пропусне сплъстената ѝ на фитили коса. След като я натопи в хладната вода, жената ѝ направи знак и стисна очи. Айла не разбра знака ѝ, но когато имитира действията на жената, Иза кимна и детето разбра, че иска да си затвори очите. Детето усети, че накланят главата му напред, после го поливат с топлата течност от кошницата с папрат. От известно време главата я сърбеше и Иза бе забелязала дребните, пълзящи паразити. Жената втри убиващата въшките течност, извлечена от хвоцовата папрат. След още едно изплакване в студения поток, Иза начука корените на щира заедно с листата и намаза косите ѝ. Последва последно изплакване, после, докато детето си играеше във водата, Иза прочисти и себе си по същия начин.

Докато седяха на брега и се сушеха на слънце, Иза обели кората на едно клонче със зъби и го използва да навие косата ѝ на букли, докато съхнеше. Изненада я колко фина, копринено мека бе почти бялата коса на Айла. „Не ще и дума, че е необичайно, но е и доста красиво“, помисли си Иза. Несъмнено косата ѝ бе най-хубавата ѝ особеност. Погледна крадешком детето. Макар и загоряло от слънцето, то бе пак по-светло от нея и Иза, мислеше, че слабичкото, светло момиченце със сините си очи е учудващо непривлекателно. Хора с необичаен външен вид, безспорно те бяха хора, но чак пък толкова грозни. Клетото дете. Щеше ли изобщо да се намери кой да я вземе?

Ако не си намереше другар, какво щеше да е положението ѝ? „Ще стане като онази старица, дете загина при земетресението“, мислеше си Иза. „Ако ми е истинска дъщеря, то тогава ще си има и собствено положение. Питам се дали ще мога да я науча на целебните си магии? Така ще има някаква стойност. Ако ми се роди момиче, а ако имам момче, няма да има кой да продължи потеклото ми. Кланът ще има нужда от нова знахарка един ден. Ако Айла научи магиите, може и

да я приемат, може дори някой мъж да изяви желание да я вземе. И без това ще я приемат в Клана, защо да не може да ми бъде дъщеря?“ Иза вече мислеше за момичето като за собствено дете и от размислите ѝ покълна зърното на една идея.

Погледна нагоре, забеляза, че слънцето е отишло много високо и разбра, че става късно. „Трябва да довърша амулета ѝ, а след това да подготвя напитката от корените“, каза си наум Иза, внезапно сетила се за задълженията си.

— Айла — повика тя детето, което пак се бе отдалечило към потока. Момичето дойде тичешком. Поглеждайки към крака ѝ, Иза забеляза, че от водата коричките на раните бяха омекнали, но вече заздравяваха. Иза бързо облече кожата си и поведе детето към хребета като се спря само да се вземе пръчката за копаене и малката торбичка, която бе направила. Бе забелязала ров червена почва точно от другата страна, недалеч от мястото, където бяха спрели, преди Айла да им покаже пещерата. Когато стигнаха, започна да рови с пръчката си, докато не се показаха няколко бучици червена охра. Вдигна едно-две парченца и ги показа на Айла. Момичето ги погледна, без да знае какво се очаква от нея, после боязливо докосна едното. Иза взе бучицата, сложи я в кесийката и я мушна в гънките си. Преди да тръгне обратно Иза хвърли един поглед наоколо и съзря сред полята отдолу да щъкат дребни фигурки. Ловците бяха излезли в ранни зори.

Преди много векове мъже и жени, далеч по-първобитни от Брун и петимата му ловци, се бяха научили да се съревновават за дивеча с четирикраките хищници, като ги наблюдават и им подражават. Например, видели как вълците със съвместни усилия поваляли дивеч много по-едър и по-як от самите тях. С времето, използвайки сечива и оръжия вместо нокти и зъби, те се научили, че благодарение на съвместните си действия и те могат да ходят на лов за едри животни, които населяват същата околна среда.

Необходимостта от тишина, за да не подплашат дивеча, ги принудила да си измислят ловни знаци, които пък прераснали в по-сложните знаци с ръце и жестове за изразяване на съвсем други нужди и желания. Предупредителните викове променили височината и тона си, за да изразят по-голямо информационно богатство. Въпреки че

разклонението на дървото на човека, от което водеше началото си Кланът, не включваше достатъчно развитие на гласния апарат, което да доведе до пълноценен, говорим език, това не вредеше на ловджийските им умения.

Шестимата мъже излязоха още в зори. От удобното за наблюдение местенце недалеч от хребета те видяха как слънцето провожда като вестonosци първите си лъчи и неуверено надзърта над крайчеца на земята, а после известява пълната си власт над деня. Откъм северозапад огромен облак мек лъос забулваше препускащата, люшкаща се рунтава, кафява гмеж, окичена с извити, черни рога. Бавно движещото се стадо, опустошаващо позлатената зеленина на степите, оставяше след себе си широка следа утъпкана земя, лишена от всякаква растителност. Необременявани вече от жените и децата, ловците бързо изминаха разстоянието до полята.

След като оставиха подножието на планината зад себе си, те се понесоха в стремителен тръс, приближавайки стадото по посока на вятъра. Когато наближиха, се притулиха във високата трева, като не изпускаха от очи огромните животни. Грамадните, изгърбени плещи, стесняващи се в тесни хълбоци отзад, крепяха огромни, рунтави глави с чифт едри, черни рога, които стърчаха над метър при зрелите животни. Острият мирис на пот на струпалото се множество нахлу в ноздрите им, а земята потрепери от еката на хиляди копита.

Брун, вдигнал ръка над очите си, внимателно проучваше всяко отделно животно от преминаващото стадо и изчакваше подходящия бизон и точния момент. Ако се вгледаше в него човек, по нищо не си личеше нечовешкото, сигурно овладяно напрежение на вожда. Само пулсиращите му слепоочия над стиснатите челюсти издаваха лудешки туптящото му сърце и опънатите му нерви. Това бе най-важният лов в живота му. Дори първото убито от него животно, което му осигури ранга на зрял мъж, не можеше да се сравнява с този лов, защото това бе последното условие, за да се нанесат в новата пещера. Един успешен лов, щеше не само да осигури месо за пира, който също бе част от пещерния обряд, но и щеше да увери Клана, че тотемите наистина одобряват новия им дом. Ако ловците се върнеха с празни ръце от първия си лов, Кланът щеше да бъде принуден да си търси по-приемлива за покровителстващите ги духове пещера. По такъв начин тотемите им ги предупреждаваха, че пещерата носи нещастие. Когато

Брун съзря огромното стадо бизони, това го окуражи. Те бяха възплащение на собствения му тотем.

Брун огледа ловците си, трепетно очакващи неговия сигнал. Чакането винаги бе най-трудната част, но всяко прибързано движение можеше да има катастрофален резултат и ако бе в кръга на човешките възможности, Брун искаше да бъде сигурен, че всичко ще мине по вода при този лов. Зърна притесненото изражение на лицето на Брод и за краткотраен миг почти съжали за решението си да позволи на сина на другарката си да убие първото си животно. После си спомни светналите от гордост очи на момчето, когато вождът му каза да се приготви за лова си за зрялост. „Нормално е момчето да бъде неспокойно“, мислеше си Брун. „Не става дума само за лова му за зрялост, но новият им дом зависи от крепката му десница.“ Брод усети погледа на Брун и бързо овладя изражението на лицето си, което издаваше вътрешния му смут. И през ум не му бе минавало колко грамаден е живият бизон — като се изправеше в цял ръст, гърбицата на плещите на тежко стъпващия звяр бе с около половин метър над главата му — нито каква внушителна гледка представлява цяло едно стадо. За да му признаят животното, трябваше да нанесе поне първата решителна рана. „Ами ако не уцеля? Ако го ударя не както трябва и избяга?“ Мислите на Брод бяха объркани.

Нямаше го вече чувството за превъзходство на момчето, докато се перчеше пред Ога и се упражняваше в удари, а тя с преклонение го зяпаше. Преструваше се, че не забелязва. Та тя бе само дете, момиче отгоре на всичко. Но нямаше да мине много време и щеше да стане жена. „Ога не е лоша за другарка като порасне“, мислеше си Брод. „Ще има нужда от силен ловец да я закриля и то сега, след като и майка ѝ и другарят на майка ѝ ги няма.“ На Брод му харесваше как тя се старее да му прислужва, след като бе дошла да живее с тях, с готовност се втурва да изпълни всяко негово желание, макар че дори не бе още мъж. „Но какво ли ще си помисли, ако не убия първото си животно? Ами ако не успея да стана мъж на пещерната церемония? Какво ли ще си помисли Брун? Какво ли ще си помислят останалите от Клана? Ами ако се наложи да напуснем красивата, нова пещера, вече благословена от Урсуз?“ Брод стисна по-здраво копие то си и попипа амулета си с молба Косматият Носорог да го дари със смела и яка ръка.

Брун бе взел всички мерки и животното почти нямаше никакъв шанс да се измъкне. Остави момчурляка да си мисли, че съдбата на новата пещера на Клана зависи от него. Ако му бе писано един ден да стане вожд, то нека от сега да усети бремето на отговорния си пост. Щеше да даде на момчето си възможност, но Брун смяташе да е наблизо, за да може той да убие животното, ако се наложеше. Заради момчето си се надяваше да не се налага. Юношата бе горд, унижението щеше да е огромно, но на вожда и през ум не му минаваше да жертва пещерата заради гордостта на Брод.

Брун отново се зае да наблюдава стадото. Не след дълго забеляза младо биче да изостава от стадото. Животното бе почти напълно развито, но все още младо и неопитно. Брун изчака, докато бизонът не се отдалечи още от останалите, издебна мига, когато животното бе самотно, далеч от сигурността на стадото. И тогава даде знак.

Мъжете на мига се стрелнаха напред, пръскайки се във ветрило начело с Брод. Брун ги наблюдаваше как се пръскат на равно разстояние помежду си, без да изпускат от тревожните си погледи изостаналия млад бизон. Сигнализира отново и мъжете с крясъци и махане на ръце се нахвърлиха на стадото. Изненаданите животни по края взеха да препускат към основната маса на стадото, като затваряха пролуките и сбутваха тези по края към центъра. В същото време Брун се спусна между тях и младото биче да ги отклони.

Докато изплашените животни по периферията драпаха към кръжащото множество, Брун хукна след набеязаното животно. Вложи цялата си енергия в преследването като гонеше бичето със скорост, която му позволяваха да развие дебелия му, мускулести крака. Изсъхналата почва на степта изпълни въздуха с фин, наносен прахоляк вдиган от табуна еднокопитни бизони, когато движението по края премина през цялото стадо като вълна. Брун примижа и се закашля, заслепен от вихрушката прах, който задръстваше ноздрите му и го давеше. Задъхан, почти капнал, видя Грод да подема преследването.

Бичето възви отново, подгонено от младия Грод. Мъжете се приближаваха като образуваха голям кръг, който целеше да върне животното към Брун, докато той спринтираше, още задъхан да затвори кръга. Пълна паника бе обхванала огромното стадо и то се втурна през глава из прерията, като безразсъдният му страх се умножаваше от самото движение. Остана само младото биче да бяга панически от

същество, което притежаваше само частица от мощта му, но повече от достатъчно интелект и твърда решимост да компенсира за разликата. Грод се носеше след него, без да има намерение да се предава, макар че имаше опасност да се пръсне бясно биещото му сърце. Потта образуваше поточета по покритото му с прах тяло и придаваше на брадата му сивкавокафяв оттенък. Най-сетне Грод, залитайки, се спря, тъкмо когато Друуг го замести.

Издържливостта на ловците бе огромна, но якото, младо биче, продължаваше да препуска с неотслабваща енергия. Друуг бе най-високият мъж в Клана и краката му бяха малко по-дълги. Подгонвайки животното пред себе си, Друуг връхлетя с прилив от свежи сили в преследването, като го отклоняваше, когато то се опитваше да последва следите на бягащото стадо. Когато Круг замести изтощения Друуг, младото животно явно се задъхваше. Круг бе отпочинал и не остави бичето да си отдъхне, като принуди грохналия бизон да вложи и остатъците от енергията си, бодвайки го с остроото си копие в хълбока.

Когато Гуув пое щафетата, огромното, рунтаво животно забави своя бяг. Бичето препускаше слепешката, твърдоглаво следвано по петите от Гуув, който непрекъснато го смущаваше, за да пресуши и последните капчици сила в младото биче. Брод видя Брун да се включва с крясък и на свой ред да се спуска след огромния звяр. Спринтът му не трая дълго. Бизонът бе капнал. Намали своя бяг, после съвсем спря и отказваше да помръдне с плувнала в пот козина, клюмнала глава и пяна на устата. С готово копие момчето пристъпи към изтощеното биче.

Брун светкавично прецени ситуацията от висотата на големия си опит. Беше ли младокът по-нервен от обичайно при първото животно или просто гореше от нетърпение? Изцедени ли бяха силите му докрай? Понякога лукав, стар бизон се спираше малко преди съвсем да е изчерпил силите си и атаката в последния миг можеше да коства живота или сериозно да нарани ловеца, особено ако е неопитен. Дали да използва ласото си да впримчи животното и да го свали на земята? Главата на звяра почти се влачеше по земята, запъхтените му страни не оставяха място за съмнение — бизонът бе изтощен. Ако употребеше ласото, първото животно на момчето нямаше да е изцяло негова заслуга. Брун реши да остави на Брод всички почести.

Бързо, преди още бизонът да си е поел дъх, Брод пристъпи към огромното, косматото животно и вдигна копие. Мислейки за тотема си в последния миг, той замахна и го хвърли. Дългото, тежко копие се заби дълбоко в хълбока на младото биче, закаленият му с огън връх прониза здравата кожа и счупи ребро в светкавичния, смъртоносен удар. Бизонът изрева от болка и въпреки че краката му се огънаха, се извърна да промуши нападателя си. Брун забеляза това движение, скочи и се притече на помощ на младока и с цялата сила на яките си мускули стовари соната си върху едрата глава. Ударът му придаде тласък на грохващото животно. Бизонът се строполи на една страна, остриите му копита потрепериха във въздуха в предсмъртна агония, после застина.

Отначало Брод не можеше да повярва на очите си и донякъде шашардисан, но после резкият му възглас процепи въздуха, докато младокът триумфиращо крещеше. Успя! Уби първото си животно! Вече бе мъж!

Радостта на Брод нямаше край. Посегна към дълбоко забилото се копие, стърчащо от хълбока на животното. Измъкна го, топлата кръв шурна по лицето му и той усети соления ѝ вкус. Брун потупа Брод по рамото с гордост в погледа.

— Добре се справи — красноречиво говореше този жест. Брун се радваше, че може да прибави още един силен ловец към редиците си, силен ловец, който бе горестта и радостта му, синът на другарката му, любимият му син.

Пещерата бе тяхна. Ритуалният обряд щеше да заякчи този факт, но убитото от Брод животно бе решило въпроса. Духовете бяха доволни. Брод вдигна кървавия връх на копието си, докато останалите ловци тичаха към него и в стъпките им се чувстваше радостта от гледката на поваления звяр. Брун измъкна нож, готов да разпори корема и да изкорми бизона, преди да го занесат до пещерата. Извади черния дроб, нарязва го на парчета и даде по едно на всеки ловец. Това бе най-вкусната част, запазена само за мъжете, придаваща сила на мускулите и зрението, така необходими за ловуване. Брун изрязва и сърцето на едрото, рунтаво животно и го закопа в земята недалеч от животното — дар, обещан на тотема му.

Брод дъвчеше топлия, суров черен дроб, първите хапки на зрял мъж и си мислеше, че сърцето му ще се пръсне от радост. Щеше да

стане мъж на церемонията по освещаването на новата пещера, щеше да води ловния танц, щеше вече да участва с останалите мъже в тайните обреди, които щяха да се извършват в малката пещера и с радост би дал живота си само да види гордото изражение на лицето на Брун. Това бе върховен миг в живота на Брод. Той предчувстваше вниманието, с което щяха да го обградят след обряда му за зрялост на пещерната церемония. Всички в Клана щяха да се възхищават от него, всички щяха да го тачат. До един щяха да говорят само за него и за голямата му смелост като ловец. Нощта щеше да е негова и очите на Ога щяха да греят с безмълвна преданост и благоговейно преклонение.

Мъжете свързаха краката на бизона високо над коленните стави. Грод и Друуг вързаха копията си в едно, Круг и Гуув сториха същото и от четирите копия се получиха два яки пръта. Прекараха единия през предните крака, другия през задните, напреки през грамадното животно. Брун и Брод застанаха от двете страни на рунтавата глава, хванали по един рог с една ръка, а с другата копията си. Грод и Друуг грабнаха всеки по един край на пръта от двете страни на предните крака, а Круг мина отляво и Гуув отдясно на задните крака. При знака на вожда и шестимата го понесоха като почти влачеха, почти носеха огромното животно през тревистите степи. Връщането до пещерата им отне повече време, отколкото пътуването в зори. Въпреки силните им мишци, мъжете изнемогваха под товара, докато влачеха бизона през стените и нагоре по склона.

Ога се взираше за тях и видя връщащите се ловци, още когато бяха далеч долу в полето. Когато приближиха хребета. Кланът вече ги чакаше и се отправи да съпроводи ловците в последната отсечка от пътя им към пещерата, като вървяха до тях в безмълвен възторг. Мястото на Брод начело на победоносните мъже вече само по себе си говореше за убитото от него животно. Дори Айла, която не разбираше какво става, се увлече от възбудата, увиснала във въздуха.

6

Синът на другарката ти се е справил добре, Брун. Добро и ловко убито животно — рече Зуг, когато ловците стоварваха едрото животно на земята пред пещерата. — Можеш да се гордееш с новия си ловец.

— Показа кураж и сигурна ръка — отвърна с жестове Брун. Отпусна ръката си на рамото на младока със светнали от гордост очи. Брод се радваше на сърдечните похвали.

Зуг и Дорв огледаха якото младо биче с възторг, примесен с носталгия по възбудата на преследването и трепета от успеха, забравяйки за опасностите и разочарованията, които бяха неразделна част от усиленото начинание на лова за едър дивеч. Двамата старци, вече неспособни да ловуват с по-младите мъже, но нежелатели да останат по-назад, прекараха цялото утро в търсене на дребен дивеч по обраслите с дървета хълмове.

— Виждам, че ти и Дорв сте свършили добра работа с прашките си. Още посред хълма усетих мириса на готвено месо — продължи Брун. Като се заселим в новата пещера, ще трябва да намерите място за упражнения. Ще е от полза за Клана, ако всички ловци са така изкусни с прашката като теб, Зуг. А и скоро ще му дойде времето на Дорн да се подготвя за ловец.

Вождът много добре ценеше приноса на по-възрастните хора за препитаването на Клана и искаше и те да го разберат. Ловците невинаги се радваха на успех. Не бяха редки случаите, когато имаха месо благодарение на усилията на старите хора и през зимите с дълбоки пресни много често прясното месо се добиваше с прашки. Това месо им осигуряваше добре дошла промяна на зимната им диета от сушено, консервирано месо, особено в края на зимата, когато замразените запаси от лова през късната есен привършваха.

— Не може да се сравни с този млад бизон, но ударихме няколко заека и един тлъст бобър. Храната е готова, само вас чакахме — жестикулираше Зуг. — Наистина забелязах една равна просека наблизко, от която може да се получи добра площадка за обучение. Зуг,

който живееше с Грод след смъртта на другарката си, доста се бе потрудил да усъвършенства майсторството си с прашката, след като се оттегли от редиците на ловците на Брун. Прашката и ласото най-трудно се усвояваха от мъжете в Клана. Макар че мускулестите им, с едър кокал и леко криви ръце бяха невероятно силни, те можеха да извършват прецизни и фини операции, като например разцепване на кремък. Развитието на ставите на ръцете, особено начинът на прикачване на мускулите и сухожилията към костите, ги даряваше с акуратна сръчност на ръцете, съчетана с нечувана сила. Но от това произтичаше и едно неудобство. Същото това развитие на ставите ограничаваше движението на ръката. Не им се удаваше пълна, свободна дъга, което ограничаваше способността им да мятат предмети. Цената на силата бе не прецизният контрол, а липсата на опорна точка.

Копието им не бе копие за хвърляне, което се мяташе на определено разстояние, а по-скоро пика, която се забиваше с голяма сила отблизо. Боравенето с копие и сопа бе нещо повече от развиване на и без това яките им мускули, но да се научиш да мяташ прашка или ласо отнемаше години упражнения и съсредоточеност. Прашката — жилава кожена ивица, чийто два края се хващаха и се въртеше около главата, за да набере инерция кръглото камъче в издутата торбичка по средата, преди да заметнеш — изискваше огромни усилия и Зуг се гордееше със способността си да заметне камъка право в целта. Също толкова се гордееше, че Брун се обръщаше към него да обучава младите ловци в употребата на това оръжие.

Докато Зуг и Дорв с прашките си ловуваха из околните хълмове, жените бяха заети с бране в същата местност и изкусителната миризма на готвещата се храна изостри апетита на ловците. Накара ги да разберат, че от лов човек се връща гладен. Не се наложи да чакат дълго.

След храна мъжете, хапнали до насита, си почиваха и разказваха случки от вълнуващия лов или за собствено удоволствие, или заради Зуг и Дорв. Брод, сияещ от новото си положение и сърдечните поздравления от новите си колеги, забеляза Ворн да го зяпа с неприкрит възторг. До тази утрин Брод и Ворн бяха равни и Ворн бе единственият му приятел от мъжки пол сред децата от Клана, откакто Гуув бе станал мъж.

Брод си спомни как се въртяха около ловците, току-що завърнали се от лов, както правеше сега Ворн. Вече нямаше да се налага да се увърта край ловците, лишен напълно от тяхното внимание, докато жадно поглъщаше разказваните от тях истории, нито щеше да се налага да изпълнява заповедите на майка си и останалите жени, които го викаха да им помогне в шетнята. Вече бе ловец, истински мъж. На положението му на мъж липсваше само окончателната церемония, която щеше да е част от пещерния обред и това я правеше особено паметна и щастлива.

Когато това станеше, щеше да бъде мъжът с най-ниския ранг, но това малко го интересуваше. И това нямаше да е вечно, мястото му бе предопределено. Бе син на другарката на вожд, един ден той щеше да заеме мястото на вожд. Ворн понякога бе голям досадник, но Брод вече можеше да си позволи да бъде великодушен. Закрачи към четиригодишното момче, като много добре съзнаваше, че очите на Ворн грейнаха с нетърпеливо предчувствие, когато видя новия ловец да приближава.

— Ворн, смятам, че си достатъчно голям — направи му доста надут знак Брод, като се опитваше да изглежда по-мъжествен. — Ще ти направя копие. Време е вече да започнеш да се подготвяш за ловец.

Ворн примижа от удоволствие, от очите му заструи неподправено ласкателство, когато вдигна поглед към младежа, който съвсем наскоро бе си извоювал така желаното място на ловец.

— Да — закима той, като необуздано се съгласяваше.

— Достатъчно голям съм, Брод — стеснително направи знак момчурляка. Посочи дебелия прът на копието с тъмен, опръскан с кръв връх. — Може ли да го пипна?

Брод свали върха на копието си на земята пред момчето. Ворн посегна нерешително с пръстче и докосна засъхналата кръв на огромния бизон, който лежеше в момента на земята пред пещерата.

— Страх ли те бе, Брод? — запита момчето.

— Брун казва, че всички ловци се страхуват при първия си лов — отвърна Брод, като не искаше да признае страховете си.

— Ворн! Ето къде си бил! Трябваше да се досетя. Нали трябваше да помагаш на Ога да събира съчки? — каза Ага, като зърна сина си, който тайничко се бе измъкнал от жените и децата. Ворн се помъкна след майка си, поглеждайки през рамо към новия си идол. Всичко това

се разиграваше под одобрителния взор на Брун. „По това си личи добрият вожд, не забравя приятеля си само защото още е дете, помисли си Брун. Някой ден Ворн ще стане ловец и когато Брод е вожд, Ворн няма да забрави проявената към него любезност като дете.“

Брод гледаше как Ворн се мъкне след майка си като си влачи краката. Тъкмо предишния ден Ебра го извика да ѝ помогне в домакинството, спомни си той. Погледна към жените, които копаеха пещ и му се прииска да се измъкне тайничко, за да не го забележи майка му, но тогава зърна Ога да гледа към него. „Вече майка ми не може да ми нарежда какво да правя. Не съм дете, а мъж. Вече тя трябва да ми се подчинява“, мислеше си Брод леко изпъчил гърди. „Нали така, трябва да се подчинява... отгоре на всичко и Ога гледа.“

— Ебра! Донеси ми да пийна вода! — изкомандва той заповеднически и с наперена походка се отправи към жените. Почти очакваше майка му да го прати да събира съчки. Фактически той до обрета за мъжество не бе мъж.

Ебра вдигна очи и го погледна с гордост. „Това бе нейното момченце, което така резултатно бе изпълнило задачата си, синът ѝ, който бе достигнал издигнатото положение на мъж.“ Скокна, отиде до вира край пещерата и се върна бързо с водата, като хвърляше надменни погледи на останалите жени, сякаш искаше да каже: „Погледнете сина ми! Не е ли чудесен мъж? Не е ли смел ловец?“

Усърдието на майка му и изпълненият ѝ с гордост поглед смекчи отбранителната му поза и го предразположи да я награди с признателно изръмжаване. Отзивчивостта на Ебра му достави почти такова удоволствие, каквото и смирено сведената глава на Ога и благоговейния ѝ поглед, който го проследи, когато тръгна да си върви.

Ога бе съсипана от скръб по майка си, която бе умряла съвсем скоро след смъртта на другаря ѝ. Като единствено дете на двойката, въпреки че бе момиче, тя се радваше на нежната обич и на двамата. Другарката на Брун бе мила с нея, когато отиде да живее със семейството на вожда, имаше място сред тях, когато сядаха да се хранят и вървеше след Ебра, когато си търсеха пещера. Но от Брун се страхуваше. По-строг бе от другаря на майка ѝ, на плещите му лежеше голяма отговорност. Ебра преди всичко се грижеше за Бруг и никой нямаше време да обръща внимание на осиротялото момиче, докато бяха на път. Но една вечер Брод я бе забелязал да седи сама и да се

взира унило в огнището. Ога преливаше от благодарност, когато гордото момче, почти мъж, което рядко ѝ обръщаше внимание преди това, седна до нея и я прегърна, докато тя тихо му изплака мъката си. От този миг Ога я крепеше едно-единствено желание: когато стане жена, да я дадат за другарка на Брод.

Късното следобедно слънце прежуряше в неподвижния въздух. Дори и намек за ветреца не поклащаше никое листо. Затишието на очакване се нарушаваше само от жуженето на мухите, които се изреждаха на остатъците от обяда и от звуците на жените, копаещи пещта. Айла седеше до Иза, докато знахарката тършуваше във видровата си торба за червената кесийка. Цял ден детето я следваше по петите, но сега Иза я чакаха определени ритуали с Мог-ър в приготвяне на важната роля, която щеше да играе в пещерната церемония на другия ден, след като вече бяха сигурни, че такава ще се състои. Отведе русолявото момиче при жените, копаещи дълбока дупка недалеч от отвора на пещерата. Щяха да я облицоват с камъни, а в нея щяха да накладат огромен огън, който да гори цяла нощ. На сутринта одраният и нарязан на части бизон, увит в листа, щеше да бъде спуснат в пещта, а след като го посипят с още листа и пръст, щяха да го оставят да се пече в каменната пещ до късно следобед.

Копането бе бавна и туткава работа. Островърхите пръчки за копане се използваха да разтрошат почвата, която после изтребваха, като хвърляха шепи върху кожено наметало, което се изнасяше от яхтата и се изхвърляше. Но след като веднъж пещта бе готова, можеха да я ползват многократно, само от време на време трябваше да се почиства пепелта. Докато жените копаеха. Ога и Ворн под бдителния взор на все още незадомената дъщеря на Ука. Орва, събираха дърва и носеха камъни от реката.

Когато Иза наближи, хванала детето за ръка, жените спряха.

— Налага се да отида при Мог-ър — с жестове им каза Иза. После леко побутна Айла към групичката. Айла понечи да тръгне след Иза, когато тя се извърна да си върви, но жената заклати глава и я бутна обратно при жените, после бързешком се отдалечи.

— Това бе първото съприкосновение на Айла с хора от Клана, освен Иза и Креб и тя се чувстваше като загубена и бе свенлива без успокояващото ѝ присъствие. Стоеше, без да мръдне, сякаш бе пуснала корени, страхливо гледаше в краката си и от време на време вдигаше

боязливо очи. Противно на всяко благоприличие всички зяпаха слабичкото, дългокрако момиченце с чудато, плоско лице и изхвъркнало чело. Всички те проявяваха любопитство към детето, но сега им се отдаваше възможност хубавичко да го разгледат.

Най-сетне Ебра наруши непредвидената почивка.

— Може да събира дърва — посочи другарката на вожда към Овра с безмълвно движение, после се захвана да копае отново. Младата жена се отправи към няколкото дървета и повалени дънери. Ога и Ворн бяха неразделни Овра повика нетърпеливо двете деца, после махна и на Айла. Момичето мислеше, че разбира жеста, но не бе сигурна какво искаха от нея. Овра махна още веднъж, после се извърна и се отправи към дърветата. Двамата членове на Клана, които бяха почти на годините на Айла, неохотно последваха Овра. Момичето ги видя да тръгват, после направи няколко нерешителни стъпки след тях.

Когато се приближи до дърветата, Айла за миг погледна как Ога и Ворн събират сухи клонки, докато Овра цепеше с брадвичката си доста едричък, повален дънер. След като се върна, оставила товара си от съчки недалеч от пещта, Ога се зае да влачи към купчината дърва част от дънера, която Овра вече бе отсякла. Айла я видя да се боричка и се притече на помощ. Наведе се да хване другия край на дънера и когато и двете се изправиха, тя погледна право в очите тъмнооката Ога. Замръзнаха за миг и двете се взираха една в друга.

Двете момичета бяха толкова различни и въпреки това толкова предизвикателно еднакви. Пръкнали се от една и съща стародавна семка, поколенията на общия им прародител бяха поели в различни посоки, и двете водещи до богато развит, макар и различен, интелект. И двете бяха мъдри, за известно време господстващи и пропастта, която ги делеше, не бе толкова голяма. Но незабележимите разлики им отреждаха доста по-различна съдба.

Всяка хванала по един край на дънера, Айла и Ога занесоха до купчината дърва. На връщане, вървейки рамо до рамо, жените пак спряха да работят и ги гледаха как вървят. Двете момиченца бяха горедолу еднакви на ръст, макар и по-височката да бе два пъти по-голяма на години от другата. Едното бе стройно, с прави нозе и руса коса, а другото набито, кривокрако и по-мургаво. Жените ги сравняваха, но

малките момиченца, като децата навсякъде, скоро забравиха за различията. Заедно задачата им бе по-лесна и преди да измине деня те намериха начин да общуват, както и да придадат на домакинската работа елемент на игра.

Същата вечер двете отново се намериха и седнаха заедно да се хранят, като се радваха на компания по-близка до собствения им ръст. Иза бе доволна като виждаше, че Ога приема Айла и изчака докато се стъмни и чак тогава отиде да прибере момичето за спане. Те дълго се гледаха, преди да се разделят, после Ога се извърна и пое към кожената си постеля редом до Ебра. Жените и мъжете още спяха отделно. Забраната на Мог-ър нямаше да се вдигне, докато не се настанеха в пещерата.

Още с първите утринни лъчи Иза широко отвори очи.

Лежеше, без да помръдне и се вслушваше в мелодичната какафония на птичките, чуруликащи, цвърчащи, извиващи трели и надпяващи се, приветствайки новия ден. „Скоро ще се събудам сред каменни стени“, мислеше си тя. Нямаше нищо против да спи навън, докато времето бе приятно, но очакваше с надежда сигурността на стените от камък. С мислите ѝ дойдоха на ум сума неща, които трябваше да свърши през деня и сещайки се с нарастващо вълнение за пещерната церемония, тя тихо стана.

Креб вече бе буден. Питаше се дали изобщо е спал. Пак седеше на същото място, където го остави предишната вечер и се взираше в дълбокомислено мълчание в огъня. Тя взе да кипва вода и докато му поднасяше утринния чай от мента, люцерна и листа от коприва, Айла бе станала и се бе курдисала до сакатия. Иза донесе на детето закуска с остатъци от храната от предишната вечер. Мъжете и жените нямаше да ядат през този ден чак до обредното пиршество.

Някъде привечер от няколкото огнища, на които се готвеше храната, се понесоха вкусни миризми, особено в района недалеч от пещерата. Бяха извадили кухненските принадлежности и другите джунджурии, спасени от предишната им пещера и мъкнати дотук във вързопите на жените. Изкусно направени, плътно изплетени, непропускащи вода кошници от фина материя и изработка, с малки различия в плетката, се използваша за носене на вода от вира, за тенджери и за съдини. Дървените купи намираха по-добро приложение. Бъркалки бяха ребрени кости, едрите, плоски тазови

кости се използваха за чинии и тепсии заедно с тънки изрезки от дънери. Черпаци бяха костите от челюстта и главата, а също чаши и купи. Кори от бреза, залепени една за друга със смола от балсамово дърво, някои усилены с подходящ възел от сухожилия, се прегъваха в множество форми за най-разнообразни цели.

В животинска кожа, увесена на привързана с ремъци стойка над огнището, вреше ароматична чорба. Бе организирано бдително наблюдение да не би чорбата да преври. Докато пламъците само докосваха дъното на врящата чорба, температурата в кожения казан бе твърде ниска, за да заgorи. Айла гледаше как Ука разбърква късовете месо и кокали от врата на бизона, които се варяха с див лук, пикантното жребчево краче^[1] и други билки. Ука я опита, после добави белени стъбла от магарешки трън, гъби, цветове и корени от лилия, кресон, пъпки от млечка, дребни, непоникнали сладки картофи, червени боровинки, донесени от предишната пещера, както и увехнали цветове от обрани на предния ден кремове за сгъстяване.

Твърдите, жилави стари корени от котешка опашка се счукваха и нишките се отстраняваха. Добавяха се сушени сини боровинки, които носеха със себе си, и изсъхнали зърна към полученото се нишесте, утаило се на дъното на кошниците студена вода. Парчета плосък, черен, безквасен хляб се печеше на жежките плочи край огъня. Листа от щир, лескови реси, млада детелина и листа от глухарче, подправени с жребчево краче вряха в един друг казан, а сос от сушени, кисели ябълки, подсладен с цветове на дива роза и щастливо открития мед къкреше на друг един огън.

Когато видя Зуг да се връща от обиколката се на степите с връзка яребици, Иза особено се зарадва. Нисколетящите, тежки птици, лесна плячка за камъните на майстора на прашката, бяха любимото ястие на Креб. Пълнени с билки и ядивна зеленина, които, така да се каже, снасяха своите цели яйца, и загърнати в листа от дива лоза, вкусните птици се приготвяха в една по-малка, облицована с камъни пещ. Зайци и огромни хамстери, одрани и набодени на шиш се печеха на жежката жар, а купчини дребни, пресни диви ягоди блещукаха яркочервени на слънцето.

Поводът си заслужаваше пиршеството.

Айла едва-едва се сдържаше. Цял де се мотаеше безцелно покрай готварската площ. И Иза, и Креб бяха някъде през повечето време, а

дори когато се появише, Иза бе заета. И Ога помагаше на жените, приготвящи пиршеството и никой нямаше нито време, нито ищах да се занимава с момиченцето. След няколко грубички думи и не толкова нежни побутвания от страна на изтормозените жени, тя се опита да не им се пречка.

Когато дългите сенки на късното следобедно слънце прошариха червената почва пред пещерата, Кланът притихна в предчувствие. Всинца се събраха край голямата пещ, в която се пенеха бутите на бизона. Ебра и Ука взеха да свалят горещата пръст отгоре. Измъкнаха омекналите, опърлени листа и жертвеното животно се показва в облак от пара, от която ти потичаха лигите. Месото бе внимателно извадено, толкова крехко, че едва не изпопада от кокалите. На Ебра, като другарка на вожда, се падна задължението да го накъса и сервира и си пролича колко горда е, когато даде първото парче на сина си.

Брод не прояви престорена скромност и пристъпи напред да получи полагащия му се пай. След това бяха обслужени всички мъже, жените също получиха своя дял и накрая децата. Айла бе последна, но месото бе повече, отколкото можеха да изядат, дори останаха мръвки. Последва затишие и огладнелият Клан се залови да поглъща храната.

Пиршеството бе охолно и от време на време по някой ставаше да си вземе още малко от бизона или да получи допълнително от любимото си ястие. Жените бая се потрудиха, но наградата им бяха не само коментариите на доволния Клан, а нямаше да се налага да готвят още един-два дни. След това всички си починаха, приготвяйки се за една дълга нощ.

Когато удължаващите се сенки се сляха с тъмносивия сумрак на приближаващото свечеряване, настроението на ленивия следобед незабележимо се промени, наситено с очакване. Само един поглед на Брун бе достатъчен, за да разчистят женорята бързешком остатъците от пира и да насядат около незапаленото огнище близо до входа на пещерата. Случайният поглед даваше невярна представа за протоколността на местата им. Всяка жена стоеше на място, което отговаряше на положението ѝ. Мъжете, струпали се от другата страна,

следваха примера им според мястото си в йерархичната стълбица на Клана, но Мог-ър не се виждаше.

Брун, застанал най-отпред, даде знак на Грод, който пристъпи напред с тровава тържественост и от рога си на зубър измъкна тлеещ въглен. Този бе най-важният въглен от дългата поредица, която започна със запаления въглен сред разрушенията на старата пещера. Приемствеността на този огън символизираше непрекъснатостта на живота на Клана. Запалването на този огън пред входа на пещерата щеше да предяви правата им върху нея, щеше да я утвърди като тяхно постоянно жилище.

Овладеният огън бе човешко изобретение, от съществено значение за живота при студен климат. Дори пушекът имаше своите предимства, самият дим предизвикваше чувство на безопасност, чувство на домашен уют. Пушекът от пещерния огън, стелец се нагоре към високия свод на тавана, щеше да си пробие път навън през пукнатини, носен от въздушните течения край входа. Щеше да отнесе със себе си всички невидими, враждебни сили, щеше да пречисти пещерата и да разнесе техния мирис — мирисът на човека.

Запалването на огъня само по себе си представляваше обряд за пречистване и предявяване на правото на пещерата, но заедно с него толкова често се изпълняваха и други ритуали, че вече се бяха превърнали в неразделна част от пещерната церемония. Единият бе запознаването на духовете на закрилящите ги тотемни с новия им дом и обикновено се извършваше тайно от Мог-ър само в присъствието на мъже. На жените се разрешаваше да проведат свое тържество, което бе причината Иза да приготви специалната напитка за мъжете.

Успешният лов вече бе демонстрирал, че тотемите им одобряваха местоположението, а празненството бе само потвърждение на намерението да се заселят за постоянно, макар че Кланът можеше да отсъства за по-дълги периоди в определени моменти. И духовете на тотемите пътуваха, но щом членовете на Клана носеха амулетите си, тотемите им лесно можеха да ги открият от пещерата и да се притекат, когато се наложи.

След като без друго духовете щяха да присъстват на пещерната церемония, можеха да се извършват и други обреди и често така и ставаше. Всяка церемония изпъкваше още повече, щом бе свързана с настаняването им в нов дом и на свой ред допринасяше за връзката на

Клана с местността. Макар че всяка церемония си имаше собствен, традиционен ритуал, който никога не се променяше, поводите за церемонии имаха различни действащи лица в зависимост от това какъв обряд се извършва.

Обикновено, след като се допиташе до Брун, Мог-ър решаваше как да се съединят отделните части, за да се образува съвкупното празненство, но това бе жизненоважно и зависеше от настроението на Клана. Тази церемония щеше да включва обряда за зрелост на Брод и този за наричане на тотемите на някои деца, защото рано или късно трябваше да го сторят, а и искаха да се харесат на духовете. Времето не беше от значение — щеше да трае, колкото е необходимо — но, ако бяха притеснени или ги заплашваше опасност, само накладдането на огъня щеше да е достатъчно пещерата да стане тяхна.

С тържественост, подхождаща на важността на задачата му, Грод коленичи, постави тлеещия въглен върху сухата прахан и задуха. Кланът се приведе нетърпеливо и изпусна въздуха си в една обща въздишка, когато огнените езици облизаха сухите съчки, сякаш да ги опитат, преди да ги погълнат. Огънят се разгоря и изведнъж, сякаш от нищото, се появи зловец силует, тъй близо до кладата, сякаш бе роден от бушуващите пламъци. Имаше яркочервено лице, увенчано с мистериозен бял череп, който сякаш висеше сред самия огън, без да го докосват игривите езичета сияеща енергия.

Айла не видя огненото привидение от начало и ахна, когато го зърна. Усети Иза успокоително да ѝ стиска ръката. Детето почувства вибрациите от глухото трополене на краищата на копията и се сепна, когато най-новият ловец скокна току сред пламъците, докато Дорв енергично барабанеше в отмерен контрапункт по дъното на голям, дървен, подобен на купа, инструмент, подпрян наопаки на един дънер.

Брод приклегна и погледна в далечината, заслонила очи с ръка от несъществуващото слънце, а още ловци скочиха и се присъединиха в пресъздаването на лова за бизони. Толкова заразяващо бе пантомимичното им умение, усъвършенствано от поколения общуване с помощта на жестове и знаци, че всички почувстваха прекомерно напрежение на лова. Дори петгодишното странниче бе запленило от въздействието на сценката. Жените от Клана, възприемчиви към потънките нюанси, се пренесоха сред знойната, прашна степ. Усещаха трополящите копита, разтърсващи земята, вкуса за задушавания ги

прах и споделяха опиянението от убитото животно. За тях бе рядка привилегия да бъдат допуснати да надзърнат в неприкосновения живот на ловците.

Брод поведе танца още отначало. Той бе убил животното, това бе неговата нощ. Долавяше способността им да се превъплъщават, усещаше как жените треперят от страх и откликваше с още по-страстна, по-вълнуваща игра. Брод бе ненадминат артист и когато беше център на вниманието, бе направо в стихията си. Играеше си с чувствата на зрителите и в екзалтирания трепет, преминал през жените, когато изигра фаталния си удар, имаше нещо еротично. Мог-ър, който гледаше иззад огъня, не бе по-малко впечатлен. Често бе свидетел на разговорите на мъжете за лов, но само по време на тези не толкова чести церемонии имаше възможност да изпита на свой ред преживяното в игра, която се доближаваше до пълния диапазон на истинското вълнение. „Момчето се справя добре“, мислеше си магьосникът, като крачеше напред-назад пред огъня, „заслужава си тотема. Може би с основание се перчи.“

Смъртоносният удар на младежа го изправи пред всемогъщия магьосник, тъкмо когато глухото, ритмично трополене и възбуденото стакато на контрапункта завършиха тържествено. Старият магьосник и младият ловец се озоваха очи в очи. И Мог-ър не беше вчерашен. Майсторът на точния миг изчака да стихне възбудата от ловния танц и да се засили чувството на очакване. Тромавата му, килната на една страна фигура, загърната в тежката мечка кожа, се открояваше на пламтящия огън. Боядисаното му с охра в червено лице бе засенчвано от силуета му, който свеждаше чертите му до някакви неопределени и неясни очертания с лихото, асиметрично око на свръхестествен демон.

Среднощното безмълвие се нарушаваше само от припукващия огън, тих ветреца шепнеше в клоните на дърветата и от далечината се донасяше задавеното кискане на хиена. Брод бе задъхан и очите му бляскаха отчасти от изтощителния танц, отчасти от възбуда и гордост, но най-вече от нарастващ, обезпокоителен страх.

Знаеше какво следва и колкото повече траеше, толкова повече той се бореше да овладее пълзящия хлад, който бе на път да се превърне в треска. Дошъл бе моментът Мог-ър да издълбае тотема в плътта му. Бе си забранил да мисли за това, но сега, когато дойде мигът, Брод усети, че се страхува много повече от предстоящото,

отколкото от болката. Магьосникът имаше излъчване, което изпълваше младока с още по-голям страх.

Намираще се на прага на света на духовете, място, обитавано от създания, далеч по-ужасяващи от огромния бизон. Въпреки размерите и могъществото си, бизоните поне бяха материални, реално съществуващи създания, с които човек можеше да се пребори. А невидимите и въпреки това далеч по-могъщи сили, които можеха да накарат земята да се разтресе, бяха съвсем друго нещо. Брод не бе единственият от присъстващите, чийто дъх спираше от ужас, само като в съзнанието изплуваха сцените от наскоро преживяното земетресение. Само посветените, могъщите, дръзваха да прекратят в този нереален свят и на суеверния младок му се щеше най-великият от всички могъри да побърза и да приключи по-скоро.

Сякаш в отговор на безмълвната молба на Брод, магът вдигна ръка и очи към месечината. После с плавни движения се зае страстно да се моли. Но слушатели не бяха хипнотизираните, наблюдаващи го хора от Клана. Красноречието му бе отправено към неземния и все пак съществуващ свят на духовете, а движенията му бяха още по-красноречиви. Като използваше всеки тънък оттенък на позата си, всеки нюанс на жестовете си, едноръкият бе преодолял недъга си и го бе превърнал в свое собствено изразно средство. С едничката си ръка той бе по-изразителен от повечето мъже от Клана. Когато свърши, Кланът вече знаеше, че е обкръжен от духовете на закрилящите ги тотемни и на сумати други непознати духове, а пълзящата студенина на Брод се превърна в тръпка.

В този миг, бързешком, тъй неочаквано, че неколцина ахнаха, магът измъкна остър, каменен нож от гънка в наметалото си и го вдигна високо над главата си. Светкавично замахна с остро сечиво към гърдите на Брод. Малко преди да го пронизе смъртоносно, в едно напълно овладяно движение, Могър спря ръката си. Вместо това с бързи движения той изряза две черти в плътта на младока, извити в една и съща посока и съединяващи се във връх по подобие на огромния, извит рог на носорога.

Брод затвори очи, но не трепна, когато ножът прониза кожата му. Кръв изби и се застича, обливайки с червени струйки гърдите му. Гуув се появи до мага с купичка мехлем от стопената мазнина на бизона, смесена с антисептичната пепел от клоните на самодивското дърво.

Мог-ър намаза раните с черната мас, като по такъв начин спря кръвотечението и бе сигурен, че ще се получи черен белег. Този знак щеше да означава за всеки срещнат, че Брод е мъж, мъж завинаги под закрилата на Духа на всяващия ужас, вироглав Рунтав Носорог.

Младокът се върна на мястото си с ясното съзнание, че е обект на внимание и от все сърце му се отдаде на насладата, наслаждаваше се, след като най-лошото бе минало. Бе сигурен, че юначеството и ловното му майсторство, заразяващото му изпълнение по време на танца, непоколебимото му държане при получаването на тотема доста дълго време ще са обект на оживени разговори както на мъжете, така и на жените. Мислеше си, че дори това можеше да се превърне в легенда, в събитие, разказвано многократно през дългите зимни вечери, когато Кланът не напускаше пещерата, а също и на Съборите на Клановете. „Ако не бях аз, пещерата нямаше да е наша“, каза си той. „Ако не бях убил бизона, тази церемония нямаше да се състои, щяхме още да си търсим подслон.“ Брод вече имаше чувството, че новата пещера и цялото паметно събитие се дължат изключително на него.

Айла наблюдаваше обряда очарована и уплашена и не може да не потръпне, когато страховитият, тромав мъж намушка Брод и му пусна кръв. Дърпаше се, когато Иза я поведе към зловещия, загърнат в меча кожа магьосник, като се питаше какво ли ще й стори. Ага с Она на ръце и Ика, понесла Борг, също пристъпваха към Мог-ър. Айла се зарадва, когато двете жени се наредиха пред тях с Иза.

Гуув сега държеше плътно изплетена кошница, боядисана в червено от многократната си употреба за съд със священата червена охра, стрита на фин прах, подгрята заедно с животинска мас, за да се получи богато оцветено тесто. Мог-ър вдигна очи над застаналите пред него жени към сребърната луна над главите им. Жестовете му на безмълвния им, сдържан език молеха духовете да се съберат и да погледнат младенците, чийто тотемизакрилници трябваше да се разбудят. След това, топвайки пръст в червеното тесто, нарисова на бедрото на младенеца спирала подобна на спираловидната опашка на дивото прасе. Тих, дрезгав шепот се понесе из Клана, докато коментираха със знаци уместността на тотема.

— Дух на Глигана, предавам под твоя закрила момчета Борг — обявяваха жестовете на ръката на мага, докато нахлузваше малка кесийка на ремък през главата на бебето.

Ика сведе глава примирително, но движението ѝ издаваше, че е доволна. Този дух бе силен и почитан и тя усещаше вродената правота на този тотем за нейния син. След това отстъпи.

Магьосникът отново призова духовете и бъркайки в червената кошница в ръцете на Гуув, нарисова с тесто кръгче на ръката на Она.

— Дух на Бухала — обяви той с жестове — предавам под твоя закрила момичето Она. — После нахлузи направения от майка ѝ амулет около шийката на новороденото. Отново се повтори сумтенето под сурдинка, докато ръцете се стрелкаха, коментирайки могъщия тотем, под чиято закрила се намиреше момичето. Ага бе щастлива. Дъщеря ѝ се ползваше от покровителството на могъщ тотем, а това означаваше, че другарят ѝ, с когото щеше да се събере, не можеше да има слаб тотем. Надяваше се само това да не затрудни прекалено много зачеването ѝ.

Групата наостри уши и очи от интерес, когато Ага отстъпи и Иза протегна ръце да вдигне Айла. Момиченцето вече не се страхуваше. Вече отблизо тя разпозна във вселяващата страх фигура с боядисаното в червено лице Креб. В окоето му проблесна топлота, когато я погледна.

За изненада на Клана жестовете на мага бяха различни, когато той призова духовете да присъстват на този обряд. Такива жестове той използваше, когато даваше име на новородено на седмия ден след раждането му. Не само щеше да се разбуди тотема на пришълката, но и щеше да бъде приета в Клана! Потапайки пръст в тестото, Мог-ър прокара черта от средата на челото ѝ — мястото, където при хората от Клана се срещаха костните издатини, надвиснали над очите им — до връхчето на мъничкото ѝ носле.

— Името на детето е Айла — рече той, като произнасяше името бавно и внимателно, за да го разберат и хората от Клана, и духовете.

Иза се извърна с лице към зяпналите хора. Приемането на Айла бе толкова изненадващо за нея, колкото и за останалите и момиченцето усети ускореното биене на сърцето ѝ. „Това трябва да означава, че тя ми е дъщеря, първото ми дете“, мислеше си тя. Само майката можеше да носи новороденото, когато му даваха име и го признаваха за член на Клана. „Минаха ли седем дни, откак я намерих? Не съм сигурна, трябва да попитам Креб, но според мен минаха. Тя трябва да ми е дъщеря, може ли друга да ѝ е майка?“

Целият Клан се изреди покрай Иза да вдигне петгодишното момиченце на ръце като бебе и всеки повтори името ѝ, доколкото му бе възможно. После Иза се извърна отново с лице към мага. Той вдигна очи и призова духовете отново да се съберат. Кланът чакаше с нетърпение. Мог-ър усещаше жадните им погледи и ги използва като предимство. С нарочно забавени движения, проточвайки мига, за да поддържа напрежението, той загреба мъничко от мазното, червено тесто и после изписа една черта направо върху една от заздравяващите белези от нокти на крака на Айла.

Какво ли означаваше това? Чий тотем е този? Наблюдаващият Клан бе озадачен. Магът бръкна отново в червената кошница и изрисува втора черта върху другия белег. Момичето усети, че Иза се разтрепери. Никой от останалите не смееше да шавне, не се чуваше дори дишането им. Когато изписа третата черта, Брун, гневно намръщен, се опита да улови окото на Мог-ър, но магьосникът отбягна погледа му. Когато и четвъртата черта бе изписана, Кланът разбра, но не им се щеше да повярват. И без това беше на другия крак. Мог-ър извърна глава и гледаше Брун право в очите, докато завършваше жестовете си.

— Дух на Пещерния Лъв, предавам под твоя закрила момичето Айла. — Церемониалните жестове премахнаха и последното съмнение. Докато Мог-ър провесваше амулета около шията ѝ, те размахаха ръце, потресени от изненада. За миг се вкопчиха в безмълвна схватка на волята. Но Мог-ър много добре разбираше, че логиката на избора на тотема на Пещерния лъв за момичето е неутолима, независимо колко нелогично им се струваше една жена да се намира под закрилата на толкова могъщ дух. Мог-ър само бе подчертал направеното вече от самия Пещерен лъв. Брун никога досега не се бе усъмнявал във виденията на сакатия си брат, но кой знае защо се чувстваше излъган от магьосника. Това не му се нравеше, но трябваше да си признае, че никога досега не бе виждал толкова очевидно потвърждението на тотема. Той пръв погледна настрани, но не беше доволен.

Самата идея да се приеме пришълчето в редиците на Клана бе трудносмилаема, а сега пък този неин тотем преливаше чашата. Това бе нещо нередно, необичайно, а Брун не обичаше нередностите в строгия ред на Клана си. Стисна здраво челюст с категоричното

решение. Вече нямаше да позволи отклонения. Щом момичето бе член на Клана му, щеше да се подчинява независимо дали е Пещерен Лъв, или не.

Иза бе стъписана. Все още с детето на ръце, тя сведе глава, в знак на одобрение. Щом Мог-ър повеляваше, значи така трябваше да бъде. Усецаше, че тотемът на Айла е могъщ, но чак пък Пещерен Лъв? Мисълта я накара да се разтревожи: жена с тотем най-могъщата от котките? И сега вече Иза бе сигурна, че момичето никога нямаше да има другар. Този факт укрепи решението ѝ да изучи Айла на целебните магии, за да придобие свое собствено положение. Креб ѝ бе дал име, приел я бе в Клана и бе разбулил тотема ѝ, докато знахарката я държеше в ръцете си. „Ако това не я правеше нейна дъщеря, то кое тогава? Самото раждане не бе гаранция, че ще те приемат.“ Изведнъж Иза се сети, че ако всичко вървеше добре, не беше далеч мигът, когато отново щеше да се озове пред магьосника с бебе в ръце. Тя, която толкова дълго време бе бездетна, скоро щеше да има две.

Сред Клана избухна врява, в жестовите и гласовете им личеше учудване. Смутена, Иза се върна на мястото си сред учудените погледи на жени и мъже. Опитваха се да не ги зяпат с момичето — зяпането бе неучтиво — но един от мъжете не само ги бе зяпнал.

Изражението на омраза в очите на Брод, докато кръвнишки се взираше в момиченцето, уплаши Иза. Опита се да застане между двамата, да предпази Айла от неприязнения поглед на честолюбивия младеж. Брод вече виждаше, че не е център на вниманието, вече никой не говореше за него. Славната му постъпка, която доказва със сигурност, че пещерата е подходяща за жилище, бе забравена, забравен бе великолепият му танц и стоическият му кураж, докато Мог-ър изрязваше тотемния му знак на гърдите му. Кръвоспирацията, антисептичен мехлем болеше повече от раната — тя още го смъдеше — но кой ти гледаше колко храбро понасяше той болката?

Никой изобщо не го забелязваше. Обредите на момчетата, които ставаха зрели мъже, се случваха достатъчно често, дори на тези, които им бе писано да станат вождове. Те не можеха да се сравнят със сензационната и неочакваността на безпрецедентното разкритие на Мог-ър относно пришълката. Брод забеляза, че хората се сещат, че първо тя е открила пещерата. Дори казваха, че грозното момиче е открило новия им дом! „Голяма работа като тотема ѝ е Пещерният лъв“, помисли си

раздразнено Брод. „Тя ли уби бизона?“ Тази вечер трябваше да е негова, той трябваше да е център на вниманието, той трябваше да е обект на възхищението и почитта на Клана, но Айла му бе отнела аплодисментите.

Изглежда кръвнишки пришълката, но когато забеляза Иза да тича край потока към бивака, насочи вниманието си пак към Мог-ър. Скоро, съвсем скоро щяха да го допуснат до тайните ритуали с останалите мъже. Не знаеше какво го очаква. Бяха му казали само, че за пръв път ще разбере какво всъщност са спомените му. Това бе последната крачка да стане мъж.

Край огнището недалеч от потока Иза бързо свали наметалото си, взе дървена паница и червена торба със сушени корени, които бе приготвила. След като се спря да напълни паницата с вода, тя се върна при огромната клада, чийто ярки пламъци се извисяваха още по-високо, след като Грод бе добавил дърва.

Наметалото на Иза покриваше част от причината за дългото ѝ отсъствие по-рано през деня. Когато знахарката застана отново пред магьосника, бе чисто гола, с изключение на амулета ѝ и ивиците червена боя по тялото ѝ. Един голям кръг подчертаваше закръглеността на стомаха ѝ. И двете ѝ гърди бяха окръжени, а една ивица тръгваше от върха на всяка и през раменете се съединяваха в буквата V на тила ѝ. Загадъчните символи, чието значение бе известно само на Мог-ър, бяха, за да я закрилят, както и при мъжете. Бе опасно жена да участва в религиозни обреди, но този не можеше да мине без нея.

Иза бе застанала близо до Мог-ър, достатъчно близко, за да забележи капките пот на лицето му от стоенето пред напичащия огън, загърнат в тежката мечка кожа. При едва забележимия му знак, тя вдигна паницата и се обърна с лице към Клана. Паницата бе отколешна, съхранявана с поколения и запазена само за подобни особени случаи. Неизвестна, стародавна знахарка дълго и грижливо бе дялала средата и дооформяла външността ѝ от парче ствол, а после още по-дълго нежно бе заглаждала паницата с песъчинки и с кръгъл камък. А окончателното търкане с полиращите стебла на конското биле му придаваха копринено гладка повърхност. Отвътре паницата бе покрита с белезникава патина от многократната употреба на съда за обрядното питие.

Иза захапа сухите корени и ги задъвка бавно, като внимаваше да не глътне слюнка, докато едрите ѝ зъби и яки челюсти смилаха здравите нишки. Най-сетне тя изплю сдъвканата каша в паницата с вода и забърка течността, докато не стана млечно бяла. Само знахарките от рода на Иза знаеха тайната на всемогъщия корен. Растението се срещаше сравнително рядко, макар и да не бе непознато, но свежият корен ни най-малко не демонстрираше приспивателното си действие. Корените трябваше да се изсушат, да престоят поне две години. А по време на сушенето, трябваше да виси с коренището надолу, а не обратно, както правеха обикновено с повечето билки. Макар че само на знахарката бе разрешено да приготвя напитката, отколешна традиция бе да я пият само мъжете.

Съществуваше древна легенда, предавана от майка на дъщеря заедно със строго поверителните указания да се съсредоточи ползвателната съставка на растението в корените, че по едно време, преди много години, само жените използвали всемогъщия наркотик. Церемониите и ритуалите, свързани с употребата му, били откраднати от мъжете и на жените им било забранено да го използват, но мъжете не могли да откраднат и тайната на приготвянето му. Знахарките, които я знаеха, ревниво пазеха тайната от околните и я споделяха само с преките си потомци, така че не бе известна никому, освен на жените, чието родословие можеше да се проследи чак до глъбините на древността по пряка, непрекъсната линия. Дори сега напитката никога не се приготвяше, без в замяна да получат нещо равносилно по стойност.

Когато напитката бе готова, Иза кимна и Гуув пристъпи с купа татулов чай, какъвто обикновено приготвяше за мъжете, но този път специално запарен за жените. С достолепна тържественост те размениха купите, а след това Мог-ър поведе мъжете, които се оттеглиха в малката пещера.

След като си тръгнаха, Иза поднесе татуловия чай поотделно на всяка жена. Знахарката често използваше тази билка като упойка, обезболяващо средство или приспивателно, а имаше и друга рецепта за татула като успокоително средство за деца. Жените можеха да си починат напълно, само ако знаеха, че децата им няма да се появят в търсене на внимание и ако бяха сигурни, че са в безопасност. При редките случаи, когато жените си позволяваха лукса да участват в

церемонии, Иза се погрижваше децата да са в безопасната прегръдка на съня.

Отрано жените взеха да приспиват сънливите си деца, после се върнаха при огъня. След като зави добре Айла в кожата ѝ, Иза се приближи до преобърнатата паница, която Дорв използва по време на ловния танц и започна да бие бавен, постоянен ритъм, като променяше звука, чукайки с пръчка по дъното на паницата, а после по ръба ѝ.

Отначало жените седяха неподвижно. Прекалено много бяха привикнали да внимават какво вършат в присъствието на мъжете. Но постепенно, когато въздействието на наркотика взе да се усеща и със съзнанието, че мъжете не са наблизко, неколцина от жените взеха да се движат под тържествения ритъм. Първа Ебра скочи на крака. Затанцува в сложна плетеница от стъпки около Иза и докато знахарката ускоряваше темпото на мнозина от жените им кипна кръвта. Скоро всички се присъединиха към другарката на вожда.

С усложняване и забързване на ритъма обикновено хрисимите жени захвърлиха одеждите си и се поднесоха в необуздан и откровено еротичен танц. Дори не забелязаха кога Иза е спряла да барабани и самата се е присъединила към тях, прекалено погълнати бяха да изтанцуват собствените си вътрешни ритми. Неизказаните им вълнения, тъй потискани в ежедневието, се освобождаваха чрез невъздържаните движения. Напрежението се изпаряваше в катарзиса на свободата, едно пречистване, което им позволяваше да приемат ограниченото си съществуване. Във вихрушка от въртене, подскачане и потропване жените танцуваха близо до зори, после се свлякоха изтощени и заспаха, коя, където бе паднала.

С първите лъчи на зората мъжете взеха да излизат от пещерата. Като се препъваха о телата на проснатите жени, те намериха местата се за спане и скоро се унесоха в дрямка без сънища. Катарзисът на мъжете се дължеше на емоционалното напрежение на лова. Тяхната церемония имаше други измерения — по-въздържана, повече обърната навътре, по-древна, но не по-малко вълнуваща.

Когато слънцето надникна над хребета от изток, Креб закуцука навън от пещерата и огледа осеаната с тела местност. Веднъж по изключение бе наблюдавал от любопитство празненството на жените. С дълбоко, вътрешно чувство мъдрият, стар магьосник разбираше необходимостта им да се разтоварят. Знаеше, че мъжете винаги се

чудят какво толкова са правили, та са тъй изтощени, но Мог-ър никога не ги осветляваше по въпроса. Мъжете сигурно щяха да са потресени от необузданата страст на жените си, а не ще и дума, че жените на свой ред щяха да са поразени от ревностните молби на мъжете си към витаещите духове, които съществуваха редом с тях.

Понякога Мог-ър се бе питал дали не може да насочи умовете на жените към началото. Спомените им бяха различни, но те притежаваха същата способност да си припомнят стародавното познание. „Дали имат расова памет? Могат ли да участват в обредите заедно с мъжете?“, питаше се Мог-ър, но не смееше да гневи духовете в опитите си да разбере. Кланът щеше да се разпадне, ако и жените участват в свещените церемонии.

Креб се повлече към бивака и се отпусна на кожата за спане. Забеляза разпилените фини, руси коси върху кожата на Иза и се замисли за събитията на деня, когато на косъм успя да изскочи навън, преди старата пещера да се срути. „Как успя това непознато момиче да омае сърцето му тъй бързо?“ Безпокоеше го скритото недоброжелателно чувство на Брун към нея, а и не бе пропуснал да забележи враждебните погледи, отправени ѝ от Брод. Раздорът в тясната спойка на Клана помрачи церемонията и събуди неговото безпокойство.

„Брод няма да я остави току-тъй“, мислеше си Креб. „Косматия Носорог е подходящ тотем за бъдещия ни вожд. Брод е храбрец, но е твърдоглав и прекалено горд.

В един миг е спокоен и разумен, дори нежен и любезен. А в следващия заради нещо незначително може яростно да се нахвърли в пристъп на сляп гняв. Надявам се да не се посегне на момиченцето.“

„Не бъди глупак“, нахока се той. „Синът на другарката на Брун няма да вземе да се разстройва от едно момиче.

Нали ще става вожд, а освен това едва ли Брун ще одобри. Брод вече е мъж, ще се научи да се владее.“

Сакатият старец си легна, осъзнавайки колко е уморен. От земетресението насам напрежението не го напускаше, но сега можеше да си почине. Пещерата бе тяхна, тотемите им здраво се бяха заселили в новия дом и след като се събуди, Кланът можеше да се нанесе. Умореният маг се прозя, протегна се, после затвори едничкото си око.

[1] Растение от сложноцветно семейство с жълти цветове и едри, сърцевидни листа, широко използвано в медицината. — Бел.пр. ↑

Когато прекрачиха прага на новото си жилище, смълчано страхопочитание пред катедралната просторност обхвана Клана, но скоро привикнаха с него. Спомените за старата пещера и за усиленото им лутане се стопиха бързо и колкото повече научаваха за обкръжението на новия си дом, толкова повече го харесваха. Заеха се с обичайната си за късото, жарко лято дейност — лов, бране и складиране на храна, която да им стигне през дългите, мразовити месеци, които знаеха от опит, че ги очакват. Можеха да избират от разнообразието на щедрата природа.

В белите струи на буйния поток проблясваха сребристи пъстърви и те ги ловяха с ръце и безгранично търпение, когато непредпазливата риба си почиваше под надвисналите коренища и камъни. Огромни есетри и съомги, често пълни с допълнителния дар от пресен, чер или искрящ яркочервен хайвер, се навъртаха край устието на реката, а по дъното на вътрешното море кръжаха чудовищни морски котки и черна треска. Рибарски мрежи от дълги животински косми, усукани на ръка във връв, измъкваха едрите риби на сушата, когато те хукваха да се спасяват по нагазилите във водата риболовци и се оплитаха в преградата от усукани нишки. Често изминаваха петнадесетината лесни километра до морския бряг и скоро разполагаха със запас от солена риба, която изсушаваха на задимените огнища и туряха настрана. Събираха миди и ракообразни животни за черпаци, лъжици, купички и чаши, както и заради сочните им телца. Претърсваха стръмните зъбери за яйца от многообразието морски птици, гнездящи по скалистите носове с лице към морето и от време на време добре премереният камък им носеше допълнителна почерпка с някоя олуша, чайка или едър гмурец.

С напредването на лятото според сезона се събираха корени, месести стебла и листа, тикви, бобови растения, боровинки, плодове, ядки и зърна. Сушаха се листа, цветове и билки за чай и подправки, както и овъргалини в пясък буци сол, осеяли морския бряг, а когато

огромният северен ледник отнемеше влагата и водата отстъпеше, те ги носеха в пещерата, за да има с какво да си осоляват ястията през зимата.

Ловците често излизаха. Недалечните степи, богати на треви и билки, лишени от всякаква друга растителност, освен тук-там срещащи се някоя туфа или недоразвити дръвчета, изобилстваха от стада тревопасни. Сред тревистите долини се срещаха огромни елени, гигантските им, длановидни рога достигаха до три и половина метра при по-едрите екземпляри, както и необикновено грамадните бизони със също толкова голям размах на рогата. Степните коне рядко достигаха толкова на юг, но магарета и катъри — полумагарето, нещо средно между кон и магаре — бродеха сред равните долини на полуострова, а пък братовчед им, по-големият по размери и по-як горски кон, живееше самостоятелно или на малки семейни групички недалеч от пещерата. Степите също така подслоняваха рядко срещаните по-малки стада на живеещата в долините роднина на козата — антилопата гайга.

Пасището между прерията и подножието на планината бе и дом на зубрите, тъмнокафявото или черно диво говедо, прародители на покротки домашни породи. Горският носорог — роднина на по-късните, хрупави храсти разновидност, но пригоден за умерения хлад на горите — едва забележимо навлизаше в границите на една друга разновидност носорози, която предпочиташе тревясалото пасище. И двата вида с по-късия си, прав рог на муцуната и хоризонталната стойка на главата се различаваха от косматия носорог, който заедно с косматите мамути, се появяваше само в определени сезони. Той притежаваше дълъг преден рог, извит под ъгъл напред и сведена стойка на главата, който му служеше да разрива снега от зимните пасища. Дебелият им пласт подкожна мас и тъмночервената, дългокосместа връхна козина с финия, мек пух отдолу бяха приспособления, които го приковаваха към по-студения климат. Единствената им среда бяха изсушените от мраз северни степи — льосовите степи.

Само когато земята бе скована от ледници, можеха да съществуват льосови степи. Постоянното ниско налягане по обширните ледени блокове изсмукваше влагата от въздуха, като позволяваше слаби снеговалежи в крайледниковите райони и

причиняваше непрекъснати ветрища. Лъосът, фина, богата на калциева сол прах, бе отвяван от натрошените скали по краищата на ледниците и се разнасяше на стотици километри. Кратката пролет стопяваше оскъдния сняг и горния слой на постоянно замръзналата почва само колкото да поникнат плиткокоренните треви и билки. Растяха бързо и изсъхваха в неокосено сено, безкрайни хиляди акри фураж за милионите животни, приспособили се към мразовития студ на континента.

Едва в късна есен континенталните степи на полуострова примамваха косматите животни. Летата бяха твърде горещи и тежкия зимен сняг бе прекалено дълбок, за да си пробият път. Множество други животни бягаха на север през зимата към границите на постудените, но по-сухи лъосови области. Повечето от тях мигрираха обратно през лятото. Горските животни, които можеха да хрупат шубраци, кори на дървета и лишей, оставаха по гористите склонове, предлагащи им подслон и изключващи многобройните стада.

Освен горски коне и носорози подслон в обраслата с дърва местност намираха и глигани, както и няколко разновидности на елена — благородният елен, по-късно наричан лос по други места, ходеше на малки стада, отделни екземпляри и малки групички боязливи сърни с обикновени тривърхи рога, малко по-едричкият бежов с бели петънца лопатар и няколкото лоса, които тези, които наричат благородния елен лос, зовяха северен елен — и всички те се радваха на гостоприемството на гористата местност.

По-високо в планината едророги овце, муфлони се катереха по чукари и сипеи и пасяха по алпийските ливади, а още по-високо ибексът, дивата планинска коза и шамоата^[1] скачаха от урва на урва. Бързокрили птици се стрелкаха тук-там и придаваха цвят и музика на гората, а nerядко ставаха и вкусна гозба. Мястото им в менюто често запълваха тлъстата, нисколетяща яребица и глухарят от степта, сваляни с бързи камъни от прашка, а когато през есента ги посетяха гъските и гаргите, те се оплитаха в мрежите, кацайки по мочурливите планински езера. Хищните птици и лешояди кръжаха лениво, носени от въздушните течения, оглеждайки тучните равнини и гори под себе си.

Множество по-дребни животни изпълваха планините и степта край пещерата и осигуряваха храна и кожа: преследвачите — норки, видри, росомах, хермелини, белки, лисици, самури, миещи се мечки,

язовци и дребните, диви котки, от които по-късно се пръкнаха легионите домашни мишеловци, и преследваните — дървесни катерички, таралежи, зайци, земеровни зайци, къртици, ондатри, водни плъхове, бобри, порове, мишки, полевки, леминги, земни катерички, едрите лалугери, гигантските хамстери, невестулки, както и някои никога неназовани и изчезнали видове.

Едрите месоядни животни играеха съществена роля в прочистване на редиците на многолюдния дивеч. Имаше вълци и по-свирепите им роднини, дивите кучета. А тук бяха и котките: рисове, гепарди, тигри, леопарди, населяващи планината снежни леопарди и два пъти по-голям от останалите — пещерният лъв. Всеядните кафяви мечки ловуваха край пещерата, но едричките им братовчеди, тревопасните пещерни мечки, отсъстваха в момента. Вездесъщата пещерна хиена попълваше списъка на дивата фауна.

Местността предлагаше невероятно изобилие, а човекът представляваше само нищожна частица от многообразния живот, който се раждаше и умираше в тази студена, древна райска градина. Дошъл бе на този свят твърде недодялан, без необходимите природни дадености — като изключим прекалено големият му мозък — и бе най-слабият от ловците. Но въпреки цялата си очевидна уязвимост, лишен от зъбите и ноктите, от бързите крака и дългия отскок, двукракият ловец си бе спечелил уважението на четирикраките си конкуренти. Достатъчно бе далеч по-могъщ звяр да подуши миризмата му и свиваше от набелязаната пътечка, когато бяха живели в съседство дълго време. Способните и опитни ловци от Клана бяха еднакво изкусни при отбрана и нападение, а когато бе застрашена безопасността и сигурността на Клана или пък си бяха харесали топло, зимно палто, украсено от природата, те безшумно се прокрадваха към неподозиращото дебнещо животно.

Денят бе ясен, слънчев и топъл в самия разгар на лятото. Дърветата напълно се бяха разлистили, но цветът на листата бе малко по-светъл, отколкото щеше да стане по-късно. Насекоми лениво жужаха край разпилените кокали от минали гощавки. Свеж ветрец довяваше намек за живот откъм морето и разлюлените корони на

дървесата хвърляха сенки, гонещи се по слънчевия склон пред пещерата.

След като дойде краят на кризата около намирането на нов дом, задълженията на Мог-ър бяха леки. От него се изискваше само от време на време да води ловна церемония или обряд за прогонване на злите духове, а ако някой се наранеше или се разболееше, да помоли добронамерените духове да помогнат на целебната магия на Иза. Ловците бяха отишли на лов и бяха взели няколко жени със себе си. Нямаше да се върнат дълго време. Жените отидоха с тях, за да съхранят месото от убития дивеч, по-лесно бе да се носи до дома месо, вече изсушено за зимата. Жаркото слънце и вечно духащият в степите вятър бързо изсушаваха нарязаното на тънки ивици месо. Пушештите огньовете от суха трева и тор бяха по-скоро да прогонят мухите месарки, които снасяха яйца в прясното месо и то се разваляше. Жените също така щяха да носят товара на връщане.

Откакто се нанесоха в пещерата, Креб почти цял ден прекарваше времето си с Айла, като се опитваше да я научи на техния език. Тя усвояваше бързо елементарните думи, които обикновено доста затрудняваха децата в Клана, но сложната им система от жестове и знаци не бе по силите ѝ. Опитал се бе да ѝ обясни значението на жестовете, но нито тя, нито той имаха обща основа в начина си на общуване, а и нямаше кой да им превежда и обяснява. Старецът видя голям зор, но не можа да измисли как да я накара да разбере значението им. Айла бе също толкова обезкуражена.

Чувстваше, че нещо ѝ липсва и копнееше да може да общува по-свободно, не само с няколкото познати ѝ думи. Очевидно бе, че хората от Клана разбираха повече от елементарните слова, но тя просто не знаеше как става това. Проблемът бе в това, че тя изобщо не обръщаше внимание на знаците с ръце. За нея те бяха случайни движения, а не целенасочени жестове. Тя просто не бе успяла да схване самата идея за общуване със знаци. Дори не ѝ бе хрумвала възможността от подобно нещо, то се намираще извън пределите на опита.

Креб бе започнал да предугажда затрудненията ѝ, макар че за него бе трудно да повярва. „Сигурно е така, защото не знае, че жестовете значат нещо“, мислеше си той.

— Айла! — извика Креб и повика момичето. „В това трябва да е бедата“, мислеше си той, докато вървяха по пътеката край блесналия

поток. „Или пък не е достатъчно схватлива да разбере езика“. Наблюденията му не показваха да ѝ липсва интелект, макар че бе толкова различна. „Но пък разбира елементарните жестове“. Допускаше, че само трябва да им отдели повече време.

Тревата и шубраците бяха утъпкани от множеството нозе, отиващи на лов — да берат и да ловят риба, и по най-безпрепятствения път се бе образувала пътека. Стигнаха до любимото място на стареца — открита поляна недалеч от огромен, листат дъб, чиито показали се на повърхността корени предлагаха сенчесто, високо място за сядане и за него бе по-лесно да се отпусне там, отколкото да приседне на земята. Като начало на урока той посочи дървото с тоягата си.

— Дъб — бързо отговори Айла. Креб кимна одобрително, после посочи с тоягата си потока. — Вода — рече момичето. Старецът кимна отново, после направи движение с ръка и повтори думата. Съчетанието от жест и дума означаваха течащата вода, река. — Вода ли? — неуверено повтори момичето, озадачено защо я пита отново, след като бе показал, че думата е вярна. Дълбоко в нея се зароди чувството на безпомощност. Пак се повтаряше същото, знаеше, че той иска нещо повече, но не го разбираше.

Креб поклати глава — не ставаше. Многократно бе провеждал тези упражнения с детето. Опита пак, като посочи нозете ѝ.

— Крака — рече Айла.

— Да — кимна магът. „Трябва някак си да я накарам да вижда и да чува едновременно“, мислеше си той. Стана на крака, хвана я за ръка и направи няколко крачки с нея, без да си взима тоягата. Направи знак и изрече думата „Крака“. „Ходещи крака, ходене“ бе смисълът, който се опитваше да ѝ предаде. Тя напрегнато се заслуша, като се опитваше да чуе дали не е пропуснала нещо в тона му.

— Крака... — рече детето, поправяйки, сигурна, че не този отговор чакаше той.

— Не, не, не! Ходене! Ходещи крака! — повтори той пак, като я гледаше право в очите и подчертаваше жеста си. Пак я разходи, като сочеше краката ѝ, отчаял се, че някога ще се научи.

Айла усети сълзи да напират в очите ѝ. Крака! Крака! Сигурна бе, че това е думата, но защо той клатеше отрицателно глава? „Защо ли не престане да размахва ръка пред лицето ми така? Какво лошо съм сторила?“

Старецът пак я разходи, посочи ѝ нозете, направи жест с ръка и каза думата. Тя се спря и го наблюдаваше. Направи пак движението, като така го подчерта, че едва ли не значеше вече нещо друго и повтори думата. Бе се привел и я гледаше право в очите, като правеше жеста право пред погледа ѝ. Жест и дума. Жест, дума.

„Какво ли иска? Какво трябва да направя?“ Искаше ѝ се да го разбира. „Какво ми е замахал с ръка“, питаше се тя.

И тогава едно хрумване просто ѝ проблесна. Ръката! Той все си движеше ръката. Неуверено вдигна глава.

— Да, да! Това е! — почти крещеше одобрително кимане на Креб. — Направи знак! Ходещи! Ходещи крака — повтори той.

С напирасо разбиране тя проследи движението му, а после се опита да го имитира. Креб казваше „да“! Ето какво е искал! Движението! Искане да направя същото движение.

Повтори жеста пак, като изговаряше думата, без да разбира какво означава, но поне разбираше, че Креб иска от нея да възпроизведе същия жест заедно с думата. Той я извъртя и тръгна към дъба, силно куцайки. Като сочеше пак краката ѝ, докато вървеше, той повтори още веднъж съчетанието от жест и дума.

Изведнъж като взрив в мозъка ѝ се получи връзката. Ходене с крака! Вървене! Ето какво иска да каже! Не само крака. Движението на ръката заедно с думата „крака“ означава ходене! Умът ѝ трескаво защрака. Спомни си, че когато и да погледнеше към хората от Клана, все ръкомахаха. Виждаше в мислите си как Иза и Креб са застанали лице в лице и ръкомахат, изричат малко думи, но ръкомахат. Разговаряха ли? „Да не би по такъв начин да разговарят? Затова ли говорят малко? Да не би да говорят с ръце“?

Креб седна. Айла стоеше пред него и се мъчеше да успокои вълнението си.

— Крака — рече тя, като сочеше нозете си.

— Да — кимна той озадачен.

Тя се извърна и се отдалечи и когато пристъпи пак към него, направи жеста и изрече думата „крака“.

— Да, да! Това е! Това е смисълът — каза той. Схванала го е! Мисля, че е разбрала!

Момичето си спря за миг, после се извърна и хукна. След като тичешком обиколи полянката, тя застана в очакване пред него малко

запъхтяна.

— Бягане — направи той жеста, а тя не го изпускате от очи. Жестът се различаваше, приличаше на първия, но бе различен.

— Бягане — имитира го тя с колеблив жест.

Тя наистина е разбрала! Креб се развълнува. Жестът ѝ бе груб, дори малките деца от Клана го правеха по-умело, но бе схванала идеята. Закима енергично и за малко да падне от мястото си, когато Айла се хвърли в прегръдките му, като се гушкаташе радостна, че е разбрала.

Старият маг се огледа почти инстинктивно. Жестовете на привързаност се допускаха само край огнището. Но той бе сигурен, че са сами. Сакатият мъж отвърна с нежна прегръдка и усети да го облива топлина и доволство, което не бе изпитвал досега.

Цял един нов понятен свят се разтвори пред Айла. Тя притежаваше вроден артистичен талант и усет на имитатор, които съвсем сериозно вложи в повтаряне на жестовете на Креб. Но разговорните жестове на едноръкия Креб бяха по необходимост приспособени нормални знаци с ръце и не някой друг, а Иза я научи на по-тънките нюанси. Учеше се, както би се учило бебе, за начало научи знаците от ежедневието, като схващаше всичко много бързо. От първоначалните ѝ опити за общуване не бе излязло нищо и сега бе твърдо решена да навакса пропуснатото, колкото се може по-бързо.

Когато взе да разбира повече, животът на Клана изпъкна пред нея живо и релефно. Наблюдаваше как хората около нея общуват помежду си, като се взираше с повишено внимание, опитвайки се да разбере какво си казват. Отначало Кланът търпеше натрапчивия ѝ поглед и се отнасяше към нея като към дете. Но с течение на времето неодобрителните погледи ясно ѝ подсказаха, че няма да търпят повече невъзпитаното ѝ държание. Да зяпаш, както и да подслушваш, се смяташе за неучтиво, обичаше изискваха да извъръщаш очи, когато другите си говорят нещо лично. Този проблем достигна критичната си точка една вечер в средата на лятото.

Кланът бе в пещерата, всеки бе край семейното си огнище след вечерната храна. Слънцето бе изчезнало зад хоризонта и последните мъждукащи лъчи на вечерното сияние открояваха разлистените

силуети на тъмните корони, шумолящи в тихия нощен ветрец. Огънят пред входа на пещерата, запален да ги пази от злите духове, любопитни хищници и влажния нощен въздух, изпускаше тънки струйки дим, от които топлият въздух трептеше и караше сенките на тъмните дървета и шубраците да танцуват под безмълвния ритъм на премигващите пламъци. От светлината му се мержелееха сенки и по грубите каменни стени на пещерата.

Айла седеше сред оградената с камъни територия на Креб и се взираше към домакинството на Брун. Брод бе разстроен и си го изказваше на майка си и Ога, като упражняваше правата си на възрастен мъж. Денят бе започнал зле за Брод и нещата все повече се влошаваха. Дългите часове проследяване и дебнене отидоха на халос, когато не уцели и червената лисица, чиято кожа със замах бе обещал на Ога, се шумгна в гъстия шубрак, само подплашена от бързо хвърления камък. Опрощаваният, изпълнен с разбиране поглед на Ога само още повече засегна наранената му гордост. Той бе този, който трябва да ѝ прощава неудачите, а не обратното.

Жените, уморени от трудния ден, се опитваха да привършат домакинските си задължения и Ебра, вбесена от непрекъснатото врънкане на Брод, направи лек знак на Брун. Вождът отдавна бе забелязал заповедническото, претенциозно поведение на младежа. Това бе негово право, но според Брун трябваше да бъде по-внимателен към тях. Не биваше да ги кара да тичат за всичко, след като бяха заети и уморени.

— Брод, остави жените на мира. И без това си имат достатъчно работа — направи му знак Брун с безмълвен укор. Смъмрянето от страна на Брун, и то особено пред Ога, му дойде много. Брод с тежки стъпки се усамоти в далечния край на територията на огнището на Брун край граничните камъни, за да се муси и зърна Айла, зяпнала го право в очите. Това, че Айла едва бе доловила развитието на незабележимата семейна кавга в пределите на комшийското домакинство, нямаше значение. Що се отнася до Брод, грозното натрапниче бе видяло да му се карат като на дете. Точно това нанесе последен, съкрушителен удар на крехкото му его. „Дори не е достатъчно вежлива да отвърне очи“, мислеше си той. „Е, тя не е единствената, която си позволява да пренебрегне елементарната вежливост.“ Поредицата от неудачи през деня преляха чашата и

нарочно наруши обичаите, като изгледа злобно и кръвнишки омразното момиче.

Лекото спречкване край огнището на Брун не убягна от вниманието на Креб, точно както знаеше какво става с всички в пещерата. През повечето време съзнанието му пресяваше тази информация, която като страничен шум присъстваше в съзнанието му, но всяко нещо свързано с Айла изостряше вниманието му. Той много добре разбираше, че за да се вторачи открито в пределите на чуждо огнище, от Брод се изискваше преднамерено усилие и върховна злонамерена умисъл, за да преодолее условностите на цялото си възпитание. „Брод изпитва прекалена ненавист към детето“, мислеше си Креб. „За нейно добро време е да я науча на обноски.“

— Айла! — заповяда рязко Креб. Тя подскочи от тона на гласа му. — Не гледа други хора! — направи ѝ знак той. Тя бе слисана.

— Защо не гледа? — запита тя.

— Не гледа, не зяпа, хора не обича — опита се да ѝ обясни като усещаше, че Брод наблюдава с ъгълчето на окото си, без дори да си дава труда да прикрие злорадната си наслада от суровото мъмрене на момичето от страна на Мог-ър. „И без това магьосникът я е разглезил“, мислеше си Брод. „Ако живее при нас, бързо ще я науча как трябва да се държи една жена.“

— Иска учи разговор — каза му със знаци Айла, все още слисана и малко обидена.

Креб много добре знаеше защо се е заглеждала, но детето все някога трябваше да разбере. Може би това щеше да уталожить ненавистта на Брод да види, че я мъмрят, задето ги е зяпала.

— Айла не зяпа — със суров поглед ѝ направи знак Креб. — Лошо. Айла не отвърща, когато говори мъж. Лошо. Айла не зяпа в хора край огнище. Лошо, лошо. Разбира? — Креб бе строг. Искаше добре да го разбере. Забеляза Брод да става и да се връща при огнището, повикан от Брун, очевидно в по-добро настроение.

Айла бе съкрушена. Креб никога досега не се бе държал грубо с нея. Мислеше си, че му е приятно да гледа как учи техния език, а сега пък ѝ казваше, че е лоша, задето зяпа хората и се опитва да научи повече. Объркана и обидена, сълзите напиреха, изпълниха очите ѝ и се затъркаляха по бузите ѝ.

— Иза! — извика Креб разтревожен. — Ела тук! Нещо става с очите на Айла. — Очите на хората от Клана сълзяха, само когато нещо влезете в тях, когато бяха се простудили или страдаха от очна болест. Никога преди не бе виждал очи, преливащи от сълзи на мъка. Иза дотича бежешком. — Виж какво става! Очите ѝ сълзят. Може искра от огъня да ѝ е влязла в окото. Най-добре ще е да ги огледаш — настоя той.

И Иза бе притеснена. Вдигайки клепачите на Айла, тя се вгледа отблизо в очите на детето.

— Око боли? — попита тя. Знахарката не можа да открие белези на възпаление. Очевидно нищо ѝ нямаше на очите, само дете се пълнеха със сълзи.

— Не, не боли — заподсмърча Айла. Не можеше да разбере защо са разтревожени за очите ѝ, но от това разбра, че се безпокоят за нея, въпреки че Креб наистина каза, че е лоша. — Защо Креб сърдит, Иза? — изхълцука тя.

— Трябва разбере, Айла — обясни Иза, като гледаше сериозно момичето. — Не възпитано зяпа. Не възпитано гледа чуждо огнище, вижда какво казва друг човек край огнище. Айла трябва научи кога мъж говори, жена гледа надолу, ето така — показа ѝ Иза. — Кога мъж говори, жена прави така. Не пита. Само деца зяпа. Бебета. Айла голям. Хора се сърди на Айла.

— Креб сърдит? Не обича мен? — попита тя, като отново избухна в плач.

Иза още бе озадачена от сълзящите очи на детето, но почувства объркването ѝ.

— Креб обича Айла. И Иза я обича. Креб учи Айла. Има още учи, освен език. Трябва учи обичаи на Клан — каза жената, взимайки момичето на ръце. Държеше я внимателно, докато Айла изплаче обидата си, после обърса мокрите, подпухнали очи на момичето с парче мека кожа и отново се взря в тях, за да се успокои, че нищо им няма.

— Какво ѝ има на очите? — запита Креб. — Болна ли е?

— Помислила си е, че не я обичаш. Решила е, че ѝ се сърдиш. И от това навярно са се разболели очите. Може би светлите очи като нейните са по-слаби, но не мога откроя нищо, а и тя казва, че не я болят. Мисля, че очи ѝ сълзят от мъка, Креб — обясни Иза.

— Мъка ли? Толкова и е било мъчно, защото си е помислила, че не я обичам, та чак се е разболяла? И очите се пълнят със сълзи? — Изненаданият мъж почти не можеше да повярва и това го изпълни със смесени чувства. Да не беше болнава? Изглеждаше здрава, но досега никой в Клана не се бе разболявал само при мисълта, че не е обичан от него. Никой друг, освен Иза не бе го харесвал по такъв начин. Хората се страхуваха от него, изпитваха страхопочитание, уважаваха го, но никой никога не бе искал толкова много да го харесва, че очите му да се просълзят. Може пък и Иза да е права, очите ѝ да са слаби, но зрението ѝ бе чудесно. Някак си трябва да я накарам да разбере, че е за нейно добро да се научи да се държи, както трябва. Ако не научи обноските на Клана, Брун ще я изгони. Все още всичко е в ръцете му. Но това не означава, че не я харесвам. „Наистина я харесвам, колкото и да е чудата, много я харесвам“, призна си той на ум.

Айла бавно се затътри към сакатия старец, като боязливо бе свела очи в земята. Застана пред него, после вдигна тъжните си кръгли очички още мокри от сълзите.

— Вече не зяпа — зажестичулира тя. — Креб не сърдит?

— Не — отвърна ѝ той със знаци. — Не съм сърдит, Айла. Но вече принадлежиш на Клана, принадлежиш на мен. Трябва да научиш езика, но трябва да научиш и обноските на Клана. Разбираш ли?

— Аз принадлежи Креб? Креб харесва мен? — запита тя.

— Да, Айла, харесвам те.

Момичето се усмихна, протегна ръце и го прегърна, после пропълзя в скута на уродливия, недъг мъж и се сгуши удобно.

Креб винаги бе проявявал интерес към децата. Като изпълняващ задълженията на Мог-ър той рядко разкриваше тотема на новороденото, без майката на детето мигновено да разбере колко е уместен. Кланът приписваше умението на Мог-ър на магическите му способности, но действителното му умение се криеше в способността му да съзерцава с чувство. Знаеше деца още от деня на раждането им и често виждаше както жените, така и мъжете да ги гушкат и да ги утешават. Но хромият старец никога не бе изпитал радостта да приласкае дете в обятията си.

Момиченцето, уморено от вълненията, бе заспало. Беше на сигурно място в скута на стария маг. В сърцето ѝ той бе заместил мъжа, споменът, за когото бе избледнял, мъждукащ в някое ъгълче на

подсъзнанието ѝ. Докато гледаше смиреното и доверчиво лице на прищълчето в скута си, Креб почувства в душата му да разцъфва искрена любов. Едва ли щеше да я обича повече, ако бе негово дете.

— Иза — повика я тихо мъжът. Жената взе спящото дете от Креб, но преди това той за миг я притисна към себе си — Болестта ѝ я уморява — каза той, след като жената я сложи да спи. — Остави я да си почине утре и най-добре пак да ѝ прегледаш очите.

— Да, Креб — кимна тя. Иза обичаше сакатия си побратим, по-добре от всички познаваше нежната душа, която се криеше под отблъскващата му външност. Радваше се, че най-сетне бе намерил кого да обича, същество, което също го обичаше и от това привързаността ѝ към момичето се усили. Иза не помнеше такова щастие от мига, когато самата бе малко момиченце. Само натрапчивият страх, че детето, което носеше, ще бъде момче засенчваше радостта ѝ. Мъжката рожба трябваше да се възпитава за ловец. Тя бе посестрима на Брун, майка им бе другарка на предишния вожд. Ако нещо станеше с Брод или ако жената, с която се събереше той, не му родеше син, водачеството на Клана щеше да премине у сина ѝ, ако родеше момче. Брун щеше да се наложи да я даде заедно с новороденото на някой от ловците или да я вземе самият той. Всеки ден се молеше на тотема си да направи така, че още нероденото дете да е момиче, но тревогата не я напускаше.

С напредването на лятото, с кротката търпеливост на Креб и жадната готовност на Айла, момичето не само започна да разбира езика им, но и обноските на приютилите я хора. Да се научи да извърща очи и да позволява на хората от Клана единствената възможна интимност бе само един от множеството трудни уроци. Много по-трудно се оказа да се обуздае вроденото ѝ любопитство и импулсивният ѝ отказ да бъде хрисима като всички жени.

Покрай нея и Креб, и Иза научаваха много неща. Откриха, че когато Айла направи определена гримаса, разтягайки устни и показвайки зъбите си, често съпроводено с особени дихателни звуци, не значеше, че изпитва неприязън, а че се радва. Така и не можаха да преодолеят безпокойството си от чудатата слабост на очите ѝ, която ги изпълваше с влага, когато е тъжна. Иза реши, че тази слабост е характерна за светлооките и се питаше дали тази особеност не е

нормална за Другите или само очите на Айла се мокреха. За всеки случай Иза проми очите ѝ с бистрата течност от синкавобялото растение, което растеше вдън сенчестата гора. Подобното на труп растение се хранеше с гниещи дървета и зелена маса, тъй като му липсваше хлорофил и восъчната му на вид повърхност почерняваше при допир. Но Иза не знаеше по-добър лек за наранено и възпалено око от охлаждащата течност, която се процеждаше от счупеното му стебло и когато детето заплачеше, прилагаше това лечение.

Тя не плачеше често. Тъй като сълзите ѝ бързо привличаха внимание, Айла упорито се опитваше да ги овладее. Не само защото тревожеше двамата обичани от нея люде, но и за останалите от Клана те бяха признак за различието ѝ, а тя искаше да се пригоди и да я приемат като равна. Кланът бавно свикваше с нея, но все още бяха нащрек и чудатостите ѝ им се струваха подозрителни.

А Айла постепенно се запознаваше и свикваше с Клана. Макар и мъжете да проявяваха любопитство към нея, под достойнството им бе да демонстрират прекалено голям интерес към дете от другия пол независимо колко необикновено е, а и тя не им обръщаше внимание, както те на нея. Брун проявяваше по-голям интерес от останалите, но той я плашеше. Бе строг и не бе склонен да приема напредничавото като Креб. Тя нямаше откъде да знае, че за останалите хора от Клана Мог-ър бе по-надменен и страшен от Брун и че близостта между внушаващия страх: магьосник и пришълката ги изненадваше. Особено не ѝ се нравеше младежът, който споделяше огнището на Брун. Винаги когато я погледнеше, видът му издаваше злоба.

Първоначално се запозна с жените. С тях прекарваше повечето от времето си. Освен когато се намираше в пределите на огнището на Креб или когато знахарката я взимаше със себе си да берат единствените по рода си билки за целебните ѝ цели. Обикновено ходеха заедно с Иза и жените от Клана. Отначало тя просто вървеше след Иза и ги гледеше как дерат животни, обработват кожата им, опъват ремъци, изрязани от една кожа в спираловидна форма, плетат кошници, рогозки или мрежи, дълбаят купички от дънери, берат диви плодове, приготвят храна, запазват месо и растителна храна за зимата и се отзовават, когато някой мъж поискаше да му свършат нещо. Но като видяха готовността на момичето да се приобщи към тях, те не

само че ѝ помагаха да научи езика им, но и взеха да ѝ показват полезни умения.

Тя не бе силна колкото жените или децата от Клана — по-финият ѝ скелет не бе в състояние да крепи яката мускулатура на едрококалестия Клан — но пък бе невероятно сръчна и гъвкава. Тежкия труд бе непосилен за нея, но за дете се справяше добре с плетенето на кошници и изрязването на ремъци с еднаква ширина. Бързо установи сърдечни взаимоотношения с Ика, обичана от всички заради дружелюбния си нрав. Жената позволи на Айла да носи Борг, когато забеляза интереса на момичето към бебето. Овра се държеше резервирано, но двете с Ука бяха особено любезни с нея. Собствената им скръб по загиналия в срутването на пещерата младеж караше както посестримата, така и майката да съчувстват на детето за загубата на семейството му, но Айла нямаше с кого да си играе.

Първият изблик на приятелство с Ога поизстина след церемонията. Ога се разкъсваше между Айла и Брод. Пришълката, макар и по-малка, бе подходяща да сподели момичешките си мисли, а и след като имаха еднаква съдба, изпитваше състрадание към невръстното сираче, но отношението на Брод към нея бе очевидно. Неохотно Ога предпочете да избягва Айла от уважение към мъжа, с който се надяваше да се събере. Освен когато работеха заедно, те рядко имаха вземане-даване и след като отблъсна неколкочкратните опити на Айла да се сприятелят, момичето се затвори в себе си и повече не опита да общува.

Айла не обичаше да си играе с Ворн. Макар и цяла година по-малък, обикновено той под игра разбираше да я разкарва насам-натам, като умишлено подражаваше на I отношението на възрастните мъже към жените, а Айла още не бе свикнала с това. Когато се възпротиви, на главата ѝ се изля както женският, така и мъжкият гняв, а особено ядосана бе Ага — майката на Ворн. Гордееше се, че; синът ѝ се учеше да се държи „точно като мъж“ и не по-малко от останалите знаеше за ненавистта на Брод към Айла. Един ден Брод щеше да стане вожд и ако синът ѝ запазеше благоразположението му, можеше да стане негов заместник. Ага използваше всяка възможност да издигне сина си в хорските очи, та чак се заяждаше с момичето, когато Брод беше наблизо. Ако зърнеше Айла и Ворн заедно, когато Брод се появи, веднага извикваше момчето при себе си.

С помощта на жените Айла бързо усъвършенстваше способността си да общува. Но само благодарение на наблюдателността си тя научи един особен знак. Продължаваше да наблюдава хората — не се бе научила да изключва съзнанието си за околните — макар че вече не го правеше така очевидно.

Един следобед гледаше Ика да си играе с Борг. Ика направи знак на сина си и го повтори няколко пъти. Когато неориентираните движения на бебешките, ръчички й се сториха подобни на жеста, тя се обърна към останалите жени като хвалеше сина си. По-късно Айла видя Ворн да припка към Ага и да се обръща към нея със същия жест. Дори Овра го правеше, преди да почне разговора си с Ука.

Същата вечер тя стеснително пристъпи към Иза и когато жената вдигна очи, Айла направи знака с ръка. Очите на Иза щяха да изхвъркнат.

— Креб — каза тя. — Кога си я научил да ме нарича „мамо“?

— Не съм я учил, Иза — отвърна Креб. — Сигурно го е научила сама.

Иза се извърна към момичето.

— Сама ли си го научила? — попита тя.

— Да, мамо — направи знак отново Айла. Не беше съвсем сигурна какво означава жеста, но имаше представа. Знаеше, че го използват децата, за да се обръщат към жените, които се грижат за тях. Макар и в паметта й споменът за майка й да бе избледнял, сърцето й не бе забравило. Иза бе заместила жената, която Айла бе обичала и бе загубила.

Бездетната от толкова време жена почувства прилив на вълнение.

— Дъще моя — отрони Иза и, което рядко се случваше, не принуди я прегърна. — Дете мое. Още отначало знаех, че е моя дъщеря, Креб. Нали ти казах? На мен я дадох, духовете са искали да бъде моя. Сигурна съм.

Креб не оспори думите й. Навярно беше права.

След тази вечер кошмарите на детето не бяха толкова чести, макар че ги сънуваше от време на време. Най-често се повтаряха две съновидения. В едното се криеше в тесничка пещеричка и се опитваше да се спаси от огромните, остри нокти. Другото бе по-смъртно и по-страшно. Имаше чувството, че земята се движи, чуваше глух, непрекъснат тътен и изпитваше безгранично болезнено чувство на

загуба. Проплакваше на непознатия си език, все по-малко употребяван и когато се събудеше, се притискаше о Иза. Когато отначало се озова сред тях, от време на време, без да иска изричаше по някоя дума на своя език, но след като се научи да общува повече на езика на Клана, само в съня си говореше на своя език. След известно време дори и в сънищата си не говореше на езика си, но винаги се събуждаше с чувство на самота от често спохождащия я кошмар на пропукващата се земя.

Краткото, топло лято отмина, а тънкият есенен, утринен скреж правеше въздуха режещ, изпъстряйки зелената гора с искрящи алени и кехлибарени пръски. Няколкото ранни снеговалежа, размити от силните, есенни дъждове, които съблякоха от клоните живописните им одежди предвещаваха идещия студ. По-късно, когато само няколко упорити листа останаха да се крепят на голите клони на дървета и шубраци, един кратък слънчев интервал напомни за последен път за летните горещини преди бурни, те ветрове и лютия студ да сложат точка на повечето дейности на открито.

Кланът бе излязъл навън и се наслаждаваше на слънцето. На широката предна тераса жените отсяваха зърното, събрано от тревистите степи йод тях. Свеж порив на вятъра вдигна във въздуха окапалите сухи листа, като съживи във вихрушка остатъците от лятното изобилие. Възползвайки се от поривите на вятъра, жените подхвърляха зърното в широки, плитки кошници и вятърът отнасяше плявата преди по-тежките зърна да паднат обратно.

Иза се бе навела зад гърба на Айла и с ръце върху нейните й показваше как да подхвърлят зърното високо, без да го разпилява заедно с плявата и сламата.

Айла чувстваше коравия, изпъкнал корем на Иза опрян о гърба си и усети силните контракции, които принудиха жената да спре внезапно. Малко след това Иза напусна групичката и се прибра в пещерата, последвана от Ебра и Ука. Момиченцето хвърли боязлив поглед към неколцината мъже, които прекъснаха разговорите си и проследиха с очи жените, очаквайки, че ще укорят трите жени, затова че са тръгнали, без да довършат работата си. Но мъжете проявиха

необяснима търпимост. Айла реши да рискува неодобрението им и последва жените.

В пещерата Иза бе полегнала на кожата си за спане, а от двете ѝ страни стояха Ебра и Ука. „Защо си бе легнала Иза посред бял ден?“, питаше се Айла. „Болна ли е?“ Иза забеляза тревогата в очите на момичето и я успокои с жест, но от това безпокойството на Айла не намалю, а нарасна, когато забеляза напрегнатото изражение на втората си майка при следващата контракция.

Ебра и Ука разговаряха с Иза за обичайните неща — за храната, с която се бяха запасили, променливото време. Но Айла доста добре се бе научила да съди за тревогата им по израженията и позите им. Нещо не бе наред, сигурна бе. Айла реши, че нищо не може да я накара да си тръгне, преди да разбере какво е то и седна да почака недалеч от краката ѝ.

Някъде привечер се появи Ика с Борг на хълбока си, а после и Ага донесе дъщеря си Она и двете жени приседнаха да погостуват и докато кърмеха, притуряха моралната си поддръжка. Овра и Ога бяха доста угрижени, но и любопитни, когато се струпяха около постелката на Иза. Макар че дъщерята на Ука нямаше още другар, вече бе жена и Овра знаеше, че вече може да има деца. Скоро и Ога щеше да стане жена и двете горещо се интересуваха от явлението, което преживяваше Иза.

Когато Ворн видя Аба да отива там и да сяда до дъщеря си, прииска му се да разбере защо всички жени са се събрали край огнището на Мог-ър. Приближи се и пропълзя в скута на Ага до посестримата си да види какво става, но Она все още кърмеше, така че старицата вдигна момчето и го сложи в скута си. Не можа да види кой знае какво, само, че знахарката си е полегнала и отново се отдалечи.

Скоро след това жените взеха да си тръгват, трябваше да приготвят вечерята. Ука остана при Иза, а пък Ебра и Ога хвърляха по някой незабележим поглед, докато готвеха. Ебра поднесе храна на Креб и на Брун, а после и на Ука, Иза и Айла. Овра наготви за мъжа на майка си, но когато Грод се присъедини към вожда и Креб край огнището на Брун, бързешком се върнаха с Ога. Не искаха да пропуснат нищо и седнаха до Айла, която не бе мръднала от мястото си.

Иза само сръбна малко чай, а и Айла не бе гладна. Побутваше храната, неспособна да хапне зальк със свилото ѝ се на здрав възел стомахче. „Какво ѝ е на Иза? Защо не става да приготви вечерята на Креб? Защо Креб не моли духовете да ѝ помогнат да оздравее? Защо са се събрали с останалите мъже край огнището на Брун?“

Напъните на Иза зачестиха. През няколко мига си поемаше бързи глътки въздух, а после здраво напъваше, хванала двете жени за ръцете. С напредването на нощта целият Клан не мигна. Мъжете се бяха струпали около огъня на вожда, очевидно заети в някакъв много важен разговор. Но от време на време хвърляха крадешком по някой поглед, който издаваше интереса им. Жените периодично я навестяваха, като проверяваха докъде е стигнала Иза, а понякога и се застояваха. Всички чакаха, обединени в подкрепата си и очакванията си, докато знахарката им се напъваше да роди.

Отдавна бе притъмняло. Изведнъж всички се защураха насамнатам. Ебра разстла една кожа, докато Ука помагаше на Иза да седне с разкрачени крака. Тя дишаше тежко, здраво се напъваше и крещеше от болка. Айла цялата трепереше, седнала между Овра и Ога, които стенеха и се напъваха от съчувствие заедно с Иза. Жената си пое дълбоко въздух и след един напън, придружен от скърцане на зъби и налягане на всички мускули, сред бликналата вода се показа кръглото теме на бебешка глава. Останалото бе по-лесно, след като Иза се освободи от мокрото, гърчещо се тяло на дребничкото новородено.

Един последен напън изхвърли купчина кървава тъкан. Иза полегна отново, изтощена от усилията, докато Ебра вдигна бебето, отстрани с пръст слузта от устата му и положи новороденото върху корема на Иза. След като тупна бебето по крачетата, устата на новороденото се отвори и силен писък ознаменува първата глътка живот на първородната рожба на Иза. Ебра завърза с парче боядисано в червено сухожилие пъпната връв и отхапа частта, все още свързана с купчината плацента, после вдигна бебето да го види Иза. Изправи се на крака и се върна в дома си да съобщи на другаря си за успешното раждане на знахарката, както и пола на новороденото. Седна пред Брун, поклони се и когато той я потупа по рамото, вдигна очи.

[1] Разновидност на дивата коза. — Бел.пр. ↑

8

С прискърбие трябва да съобщя, че новороденото на Иза е момиче — оповести Иза, като правеше обичайния жест на печал.

Но новината не бе посрещната с прискърбие. Брун изпита облекчение, макар че никога не би го признал. Споразумението магьосникът да храни посестримата им, особено след приемането на Айла в Клана, се бе оказало удачно и вождът не гореше от желание да го промени. Заслужаваха похвала опитите на Мог-ър да обучи пришълката и тя напредваше много повече, отколкото бе очаквал. Айла усвояваше общуването и поведението според обичаите на Клана. Креб не само изпита облекчение, ами бе извън себе си от радост. На стари години за пръв път в живота си той изпита насладата от уюта и обичта на семейството, а женската рожба на Иза бе гаранция, че ще останат заедно.

И за пръв път, откакто се нанесоха в новата пещера, Иза можа да поеме лишен от тревоги дъх. Радваше се, че раждането бе минало толкова добре, въпреки напредналата ѝ възраст. Бе акуширала на сума ти жени и те раждаха по-трудно от нея. Неколцина се разминаха на косъм от смъртта, една-две умряха, а също и немалко новородени. Струваше ѝ се, че главите на бебетата просто бяха прекалено големи за детеродните пътища на жените. Беше се притеснявала повече за пола на бебето, отколкото от истинското раждане. Подобна несигурност за бъдещето бе почти непосилна за хората на Клана.

Иза лежеше по гръб на кожата си и си почиваше. Ука уви новороденото в повой от мека, заешка кожа и положи бебето в майчините ѝ ръце. Айла не бе помръднала. С изпълнено с копнеж любопитство тя се взираше в Иза. Жената я забеляза и я повика.

— Ела, Айла. Искаш ли да видиш бебето?

Айла пристъпи срамежливо.

— Да — кимна тя. Иза отметна назад завивката, за да може момичето да види рожбата ѝ.

Миниатюрното подобие на Иза имаше светъл кафяв пух по главата си и костният тилен израстък си личеше още повече без буйните коси, които скоро щеше да има. Главата на бебето беше някак си по-кръгла, отколкото на възрастните, но въпреки това дългнеста и челото ѝ се спускаше полегато назад над още неоформените ѝ хребети на веждите. Айла посегна да докосне меката буза на новороденото и то инстинктивно се обърна натам, където го докоснаха като издаваше тихо сучещи звуци.

— Красива е — направи знак Айла с пълни с кротко удивление очи от станалото пред очите ѝ чудо. — Иза, тя да не се опитва да говори? — попита момичето, когато бебето размаха мъничките си стиснати юмручета във въздуха.

— Не още, но скоро ще почне и ще трябва да ѝ помогнеш да се научи — отвърна Иза.

— О, разбира се. Ще я науча да говори. Също както ти и Креб научихте мен.

— Знам, че ще я научиш, Айла — рече отскорошната майка и загърна рожбата си пак.

Момичето остана да бди, докато Иза си почива. Ебра бе увила плацентата в кожата, която бе постлала току, преди да роди и я прибра на скришно място, докато Иза бъде способна да я изнесе и да я зарови на известно само на нея място. Ако бебето се бе родило мъртво, щяха веднага да я изгорят и никой нямаше никога да спомене за раждането, нито пък майката щеше да скърби явно, но щеше да я обгърне незабележима доброта и съчувствие.

Ако детето се бе родило живо, но уродливо или пък ако вождът на Клана решише, че то е нежелано по някаква друга причина, задачата на майката щеше да е по-тежка. В такъв случай от нея се изискваше да отнесе бебето и да го зарови или да го остави на волята на природните сили и на хищниците. Много рядко се разрешаваше на уродливо дете да живее, а ако бе от женски пол, почти никога. Ако бебето бе от мъжки пол, особено ако бе първородно и ако другарят на жената желаше детето, можеше по преценка на вожда да остане с майката на детето първите седем дни от живота му като изпит за способността му да оцелее. Всяко дете, оцеляло след седем дни, според традициите на Клана, които имаха сила на закон, трябваше да бъде назовано и прието в Клана.

Първите дни от живота на Креб бяха белязани от същото деликатно равновесие. Майка му едва преживя раждането му. Другарят ѝ бе също и вожд и решението дали новородената мъжка рожба ще има право на живот зависеше единствено от него. Но решението, което взе, бе по-скоро заради жената, а не заради бебето, чиято деформирана глава и неподвижни крайници още отначало свидетелстваха за щетите от трудното раждане. Тя бе твърде слаба, бе загубила много кръв, самата тя се луташе между живота и смъртта. Другарят ѝ не можеше да я накара да изхвърли детето, прекалено слаба бе за това. Щом майката не можеше да го стори, тази задача лягаше на плещите на знахарката, но майката на Креб бе и знахарката на Клана. И така го оставиха при майка му, макар че никой не очакваше да оживее.

Като начало майчиното мляко едва цъцреше. Когато се вкопчи в живота, въпреки незначителните си шансове, една друга кърмачка съжали клетото новородено и нахрани Креб с първата животоспасяваща кърма. В такава оскъдна обстановка започна животът на Мог-ър, най-светият от светите мъже, най-изкусният и могъщ магьосник, откакто съществуваше Кланът.

А сега сакатият и брат му пристъпваха към Иза и рожбата ѝ. При нетърпящия възражения знак на Брун Айла бързешком стана и се отдалечи, но продължи да наблюдава с крайчеца на окото си отдалеч. Иза се изправи на кожата, разпови рожбата си и я вдигна към Брун, като внимаваше да не погледне някой от мъжете. Двоицата мъже огледаха новороденото, което се късаше от рев, защото го отделяха от топлия хълбок на майка му и го излагаха на студения въздух в пещерата. Те също така внимаваха да не погледнат Иза.

— Детето е нормално — извести сериозно жестът на Брун. — Може да остане при майка си. Ако доживее до деня за назоваване, ще бъде приета.

Всъщност Иза не се страхуваше, че Брун може да отхвърли рожбата ѝ, но въпреки това изпита облекчение, като чу официалното мнение на вожда. Оставаше само още един кахър. Надяваше се, че дъщеря ѝ няма да е нещастна, защото майка ѝ си няма другар. „В края на краищата той бе жив и здрав, когато вече със сигурност знаеше, че очаква дете“, отговори си сама Иза, „а пък и Креб ѝ е като другар, поне ги храни.“ Иза пропъди тази мисъл от ума си.

Следващите седем дни Иза щеше да прекара в изолация, в пределите на огнището на Креб, като изключим неизбежните ѝ отивания по нужда и да закопае плацентата. Съществуването на рожбата на Иза не се признаваше от никого официално, освен от тези, с които споделяше огнището, но останалите жени им носеха храна, за да може Иза да си почива. След като изтечаха седемте дни и преди да спре кървенето, щеше да настъпи умерено женско проклятие^[1]. Щеше да общува само с жени, също както когато ѝ дойдеше менструацията.

Иза прекарваше времето си в кърмене и грижи около рожбата си, а когато се чувстваше отпочинала, се заемаше с подреждането на домашното огнище на Креб — нишата за хранителни запаси, за готварство, за спане и тази, където съхраняваха церовете си — приютило вече три жени.

Поради уникалното си положение в йерархията на Клана Мог-ър живееше на съвсем удобно място. Достатъчно близо до отвора на пещерата, за да се ползва от дневната светлина и лятното слънце, но не толкова близо, че да бъде изложено на безмилостните течения през зимата. Домашното му огнище притежаваше допълнителна особеност, на която Иза бе изключително благодарна заради самия Креб. Една скала от камък се издаваше от страничната стена и осигуряваше допълнителна закрила от ветровете. Дори с тази преграда срещу ветровете и постоянно горящия край входа огън, студените ветрове често нахлуваха в по-незащитените огнища. През зимата ревматизмът и артритът мъчеха стареца още повече и се влошаваха от студа и влагата на пещерата. Иза се бе погрижила кожите за спане на Креб, постлани върху тънък пласт сено и треволяк на дъното на плитък ров, да се намират на завет.

Едно от малкото задължения на мъжете, като оставим настрана лова, бе изграждането на преграда пред ветровете — кожи, опънати на пряко на входа върху пръти, побити в земята. Другата бе да покрият входа на пещерата с плоски камъни, донесени от потока, за да попречат на дъждовете и топящия се сняг да превърнат отвора в кално тресавище. Под отделните домашни огнища бе голата земя, осеяна с плетени рогозки за сядане и сервиране на храна.

Още два плитски рова, застлани със слама и покрити с кожа, се намираха край този на Креб, а за завивка на всеки се ползваше топлото върхно наметало на спящия там. До мечата кожа на Креб бе застлана

кожата на антилопа сайга на Иза и нова кожа от снежен леопард. Звярът се бе прокраднал близо до пещерата, доста далеч от обичайното си свърталище по високите планински чукари. Заслугата да го убие се падаше на Гуув, а той подари кожата на Креб.

Доста хора от Клана носеха кожи и пазеха парче от рога или зъба на звяра, който представляваше закрилящия ги тотем. Креб смяташе, че кожата на снежния леопард ще подхожда на Айла. Макар и да не ѝ бе тотем, животното малко или много приличаше, а много добре знаеше, че е доста невероятно ловците да издебнат пещерен лъв. Огромната котка рядко се срещаше в степта и представляваше незначителна заплаха за Клана в пещерата сред гористия склон. Не им се щеше да се изправят срещу огромния хищник без основателни причини. Иза току-що бе приключила с обработката на кожата, както и с изработването на нови подлоги за краката на момичето и започнаха родилните ѝ мъки. Детето много ѝ се радваше и си търсеше повод да излезе, за да може да я облече.

Иза си запарваше чай от смин за стимулиране притока на мляко и да облекчи болезнените спазми в утробата си, докато си възвръщаше нормалната форма. Бе събрала и изсушила дългите, тесни листенца и дребните зеленикави цветчета още в началото на годината в очакване на раждането на рожбата си. Потърси с поглед Айла около входа на пещерата. Току-що бе сменила попиващата кожена превръзка, която носеше по време на менструалния си цикъл и след раждането и ѝ се искаше да отскочи до близката гора да зарови мръсната. Търсеше детето да наглежда спящата ѝ рожба за краткото време, в което нямаше да я има.

Но Айла я нямаше край пещерата. Тя си търсеше дребни, кръгли камъчета по течението на реката. Иза бе споменала, че ще ѝ трябват още камъчета за готвене преди потокът да е замръзнал и Айла реши, че ще я зарадва, ако ѝ донесе няколко. Момичето бе коленичило на каменистия бряг недалеч от брега на потока и търсеше камъчета с точно определен размер. Вдигна очи и забеляза мъничка топка бяла кожа под един храст. Като отметна настрани голите клонки на шубрака, видя невръстно зайче да лежи на една страна. Крачето му бе счупено и засъхналата кръв бе образувала коричка. Раненото животинче едва дишаше от жажда, но не можеше да се движи. То погледна момичето боязливо, когато тя посегна и докосна топлата му

мека козина. Едно вълче, все още неопитно като ловец, бе сграбчило зайчето, но то бе успяло да се отскубне. Преди малкият хищник да се хвърли отново върху улова си, майка му го призова със скимтене. Вълчето, което всъщност не бе гладно, изприпка в отговор на настойчивия призив. Зайчето се бе мушнало в шубрака и замръзнало с надеждата, че няма да го забележат. Докато се убеди в безопасността си и хукне, вече не можеше да го стори и лежеше край течащата вода, умирайки от жажда. Силиците му бяха на свършване.

Айла вдигна топличкото, мъхесто животинче и го гушна в ръце. Беше държала новороденото на Иза, увито в мека заешка кожа и зайчето й приличаше на бебе. Седна на земята и го залюля, но тогава забеляза кръвта и сгънатото под странен ъгъл краче. „Горкичкото, крачето ти е наранено“, мислеше си тя. „Може пък Иза да го излекува, нали излекува моя крак.“ И, забравяйки за намерението си да събере камъчета за готвене, скокна и занесе раненото животинче в пещерата.

Когато Айла влезе, Иза дремеше, но се събуди от стъпките й. Детето вдигна зайчето да го види знахарката, като й показваше раните му. Едно време и Иза бе съжалявала невръстни животинки и им бе оказвала по малко първа помощ, но никога не бе носила животно в пещерата.

— Айла, на животните не им е мястото в пещерата — каза й тя със знаци.

Изпълнените с надежда очаквания на Айла станаха на пух и прах, тя притисна зайчето о себе си, поклони се тъжно и тръгна да си върви, а очите й се изпълниха със сълзи.

Иза забеляза разочарованието на момичето.

— Е, щом си го донесла, може и да го погледна — каза тя.

Айла засия и подаде раненото животинче на Иза.

— Животинчето е жадно, донеси му вода — нареди й с жестове Иза.

Айла бързо наля бистра вода от големия кожен мех и донесе препълнена чаша. Иза дялкаше трески от едно дърво. Току-що отрязаните кожени ленти се търкаляха по земята и щяха да послужат за превързване на треските.

— Вземи меха с вода и го напълни, Айла, водата е на привършване, а после ще я кипнем. Ще трябва да почистя раната — разпореди се жената, докато стъкваше огъня и слагаше няколко камъка

в него. Айла грабна меха и хукна към вира. Водата бе съживила животинчето и когато момичето се върна, то хрупаше семената и зърната, дадени му от Иза.

Когато Креб се върна по-късно, за свое учудване видя Иза да кърми рожбата си, а Айла пък гушнала зайчето. Видя треската на крачето му и улови погледа на Иза, който казваше „Какво друго ми оставаше?“ Докато вниманието на момичето бе изцяло посветено на живата ѝ кукла, Иза и Креб разговаряха с безмълвни знаци.

— Какво я е накарало да донесе заек в пещерата? — запита Креб.

— Било е ранено. Донесла ми го е да го излекувам. Откъде да знае, че не е прието да носим животни вкъщи. Но тя не се е заблудила в чувствата си, Креб, мисля, че притежава интуиция на знахарка. Креб — поспря Иза — и без това исках да разговарям с теб за нея. Нали знаеш, че не е красавица?

Креб погледна към Айла.

— Привлекателна е, но не е красавица, права си — съгласи се той. Но какво общо има това със заека?

— Каква е вероятността някога да се задоми? Никой мъж с достатъчно силен тотем за нейния няма да я вземе. Той може да избира измежду най-хубавите жени. Какво ще стане с нея, когато стане жена? Ако не се задоми, няма да има положение.

— И аз съм мислил за това, но какво да се прави?

— Ако стане знахарка, ще си има свое собствено положение — подметна Иза — а и ми е като дъщеря.

— Но тя не е от рода ти, Иза. Не е родена от теб. Дъщеря ти ще продължи рода ти.

— Знам. След като вече имам дъщеря, защо да не може да обуча и Айла? Не я ли нарече, докато я държах в ръце? Не извести ли тотема ѝ в същото време? Това я прави моя дъщеря, нали така? Приеха я, вече е от Клана, нали? — запита с плам Иза, а после побърза да продължи от страх, че отговорът на Креб няма да е благоприятен. — Според мен тя има вродена дарба за това, Креб. Проявява интерес, все пита, докато изработвам целебните си магии.

— Не познавам човек, който да задава повече въпроси от нея за какво ли не — прекъсна я Креб. — Време е да се научи, че това не е учтиво — додаде той.

— Но я само я погледни, Креб. Вижда раненото животно и иска да го излекува. Това ако не е белег на знахарка, то не знам кое ще е.

Креб замислено мълчеше.

— Приемането ѝ в редовете на Клана не променя произхода ѝ, Иза. Рожба е на Другите, как ще може да усвои всичките ти знания? Знаеш много добре, че не притежава необходимите спомени.

— Но тя усвоява всичко бързо. Ти сам се убеди. Виж колко бързо се научи да говори. Не можеш да си представиш колко много вече е научила. А и ръцете ѝ си ги бива за целта, пипа тъй нежно. Държеше зайчето, докато му слагах треската. Стори ми се, че ѝ се доверява. — Иза се приведе напред. — И двамата вече не сме млади, Креб. Какво ще стане с нея, когато отидем в света на духовете? Да не би да искаш да си я прехвърлят от огнище на огнище, винаги в тежест, винаги жената с най-нисък ранг?

И Креб бе преживял същите тревоги, но след като не можа да измисли решение, прогони тези мисли от съзнанието си.

— Наистина ли смяташ, че ще можеш да я обучиш, Иза? — запита той, все още обзет от съмнения.

— Мога да започна със зайчето като начало. Ще я оставя тя да се грижи за него, ще ѝ покажа как. Сигурна съм, че ще се научи, Креб, дори без необходимата памет. Мога да я науча. Разните болести и рани не са толкова много, а тя е достатъчно млада, може да ги изучи, няма нужда да си спомня.

— Ще трябва да си помисля, Иза — рече Креб.

Детето люлееше и тихо тананикаше на зайчето. Видя Иза и Креб да си говорят и се сети, че често бе виждала Креб да призовава духовете с жестове да помогнат на целебната магия на Иза. Донесе мъничкото пухкаво животинче на магьосника.

— Креб, ще помолиш ли духовете зайчето да оздравее? — каза тя с жестове, след като го остави в краката му.

Мог-ър се взря в искреното ѝ лице. Никога не бе молил духовете да помогнат на едно животинче да оздравее и се почувства доста глупаво, но нямаше сърце да ѝ откаже. Озърна се, после набързо направи няколко жеста.

— Сега вече сигурно ще оздравее — убедено зажестукулира Айла, а после като видя, че Иза е свършила да кърми, попита: — Може ли да поддържа бебето, мамо? — Зайчето бе топъл и гушкав заместител,

но когато ѝ се отдаваше възможност да подържи истинското бебе и дума не можеше да става за сравнение.

— Добре. Ама внимавай, както ти показах — рече Иза.

Айла залюля и загука на мъничкото момиченце, както правеше със зайчето.

— Как ще я наречеш, Креб? — попита тя.

И Иза изгаряше от любопитство, но никога не би дръзнала да го попита. Живееха край домашното огнище на Креб, той ги хранеше и негово право бе да назовава децата, родени в дома му.

— Още ни съм решил. А и крайно време е да се научиш да не задаваш толкова много въпроси, Айла — сгълча я Креб, но му бе приятна вратата ѝ в магическите му способности, па макар и за едно зайче. Извърна се към Иза и додаде: — Струва ми се, че няма нищо лошо животинчето да остане, докато кракът му оздравее, това е безобидно същество.

Иза направи жест на покорство и усети топъл прилив на радост. Сигурна бе, че Креб няма да има нищо против, ако започне да обучава Айла, макар че не даде категоричното си съгласие. Иза искаше само да е сигурна, че няма да се възпротиви.

— Питам се как ли го издава този гърлен звук? — попита тя да промени темата, като се заслуша в гукането на Айла. — Не е неприятно, но е необичайно.

— Ето още едно различие между Клана и Другите — обясни с жестове Креб като си придаваше важност, сякаш споделяше кой знае колко мъдър факт с възхитен ученик като липсата на спомени и необичайните звуци, които издаваше. След като се научи да говори като хората, това вече не се случва толкова често.

Пристигна Овра с вечерното ядене. Изненадата ѝ не бе по-малка от тази на Креб, когато видя зайчето. Тя дори нарасна, когато младата жена получи разрешение от Иза да подържи бебето и зърна Айла да вдига зайчето и да го люлее, сякаш и то бе бебе. Овра хвърли кос поглед на Креб да види как ще реагира, но той сякаш не бе забелязал. Едва дочака да съобщи на майка си. „Представи си, да се отнася майчински към животно. Вероятно момичето не е с всичкия си. Да не би да си мисли, че животното е човек?“

Не след дълго се появи Брун и направи знак на Креб, че иска да говори с него. Креб не се изненада. Заедно отидоха до огъня пред

входа, далеч от домовете си.

— Мог-ър — започна вождът неуверено.

— Да.

— Дълго мислих, Мог-ър. Време е за обряд за задомяване. Реших да дам Овра на Гуув, а Друуг се съгласи да вземе Ага и децата ѝ и ще позволи на Аба да живее с него — рече Брун, без да е съвсем наясно как да зачекне темата за зайчето в дома на Креб.

— Тъкмо се чудех кога ще решиш да ги задомиш — отвърна Креб, без да засяга темата, която знаеше, че Брун иска да обсъдят.

— Исках да изчакам. Не можех да се лиша от двама от ловците си, докато ловът вървеше. Кога според теб ще е най-подходящо? — на Брун му беше трудно да поглежда към оградената с камъни територия на Креб, а смущението на вожда по-скоро развеселяваше Креб.

— Скоро ще наричам детето на Иза, може тогава да ги задомим — предложи Креб.

— Ще им кажа — рече Брун. Пристъпваше от крак на крак, вираше се ту във високия свод, ту в земята, към дъното на пещерата, после околоръст, навсякъде, но не и към Айла със зайчето в ръце. Учтивостта повеляваше да избягва да занича в чуждо домашно огнище, но нали трябваше да види заека, за да знае за съществуването му. Опитваше се да измисли приемлив начин да зачекне тази тема. Креб чакаше.

— Защо край огъня ти има заек? — забързано зажестичулира Брун. Изпаднал бе в неудобно положение и много добре го разбираше. Креб нарочно се извърна и погледна хората в пределите на владенията си. Иза много добре разбираше какво става. Намери си работа около бебето с надеждата да не я замесят. Айла, поводът за проблема, бе в пълно неведение за положението.

— Това е едно безобидно животинче, Брун — заобиколи въпроса Креб.

— Но какво търси това животно в пещерата? — язвително запита вождът.

— Айла го донесе. Счупило си крачето и тя накарала Иза да го намести — рече Креб, сякаш не ставаше дума за нещо необичайно.

— Никой досега не е носил животно в пещерата — каза Брун, разстроен, че не може да измисли по-убедително възражение.

— Но какво лошо има в това? Няма да остане дълго, само докато му оздравее крачето — отвърна Креб с въздържана логика.

Брун не можа да измисли основателна причина да настоява Креб да махне животното, след като имаше желание да го задържи. В пределите на дома му бе. Нямаше обичаи, забраняващи държането на животни в пещерите, просто никой досега не бе го правил. Но не това бе истинската причина за терзанията му. Ясно разбираше, че Айла е същинският проблем. Още от мига, когато Иза прибра момичето, се бяха случили сума ти необичайни произшествия, все свързани с нея. Всяка нейна постъпка бе безпримерна, а и все още бе дете. Какво ли щеше да му дойде до главата, когато пораснеше? Но и не знаеше как да сподели с Креб страховете си. Креб чувстваше безпокойството на брат си и се опита да изтъкне пред него друга причина да остави зайчето край огнището му.

— Брун, Кланът, който устройва събиранията, гледа едно пещерно мече в пещерата си — напомни му магьосникът.

— Но това е друго, това е Урсуз. И то е за празника на Мечката. Пещерните мечки са живели в пещерите дори преди хората, но зайците не живеят в пещери.

— И все пак мечето е доведено впоследствие в пещерата.

Брун не намери отговор, а и обясненията на Креб изглежда му дадоха указания за размисъл, но преди всичко защо трябва това момиче да носи заек в пещерата? Ако нея я нямаше, никога нямаше да възникне този проблем. Брун усети как солидната почва на възраженията му се рони като плаващ пясък под краката му и остави въпроса на мира.

Денят преди церемонията за наричане бе студен, но слънчев. Бяха се извили няколко вихрушки и напоследък Креб го наболяваха костите. Сигурен бе, че иде буря. Искаше да се порадва на последните няколко дни ясно време, преди да започнат сериозните снеговалежи и се разхождаше по пътеката край потока. И Айла бе с него, тя пък пробваше новите си подлоги. Иза ги бе изработила, изрязвайки горедолу кръгли парчета от кожата на зубър, изсушена с мекия, долен пласт козина и намазана с повечко мас да не пропуска вода. По краищата им

бе пробила дупки като на кесия и ги бе пристегнала около глезените на момичето с мъхестата страна отвътре, да ѝ пазят топло.

Айла им се радваше и докато ходеше наперено до мъжа, вдигаше високо крака. Наметката ѝ от снежен леопард покриваше долната ѝ дреха, а мека, пухкава заешка кожа покриваше главичката ѝ, като с частите, някога покривали краката на животното, бе вързана под брадичката ѝ и скриваше ушенцата ѝ. Тя подтичваше напред, после се връщаше тичешком и тръгваше редом със стареца, като забавяше игрищата си крачка, съобразявайки се с тътрещата му се походка. Известно време и двамата мълчаха доволни, всеки погълнат от собствените си мисли.

„Питам се как да нарека рожбата на Иза“, мислеше си Креб. Обичаше посестримата си и му се искаше да избере име, което да ѝ хареса. „И дума да не става за име от страна на другаря ѝ“, мислеше си той. Като се сети за мъжа, другар на Иза, в устата му загорча. Жестокият побой, който ѝ бе нанасял, разгневи Креб, но в гнева си той се върна още по-назад. Спомни си как той го бе дразнил като момче, наричайки го „жена“, защото още тогава не можеше да ходи на лов. Според Креб само страхът от Мог-ър сложи точка на присмеха. „Радвам се, че Иза роди момиче“, помисли си той. „Едно момче ще е прекалено голяма чест за него.“

Когато вече този мъж не бе трън в петата му, Креб се радваше на удоволствието от собственото си домашно огнище повече отколкото си бе мислил, че е възможно. Като глава на мъничкото си семейство, понесъл отговорността за тях, осигурявайки им храна, се чувстваше, както никога досега, истински мъж. Забелязваше по-друго уважение у останалите и откри, че вече се интересува повече от лова, тъй като и той имаше свой пай. Преди повече го 3 интересуваха ловните церемонии, сега вкъщи го чакаха и още три гърла.

„Сигурен съм, че и Иза е по-щастлива“, каза си той, като се сети за вниманието и обичта, с която го обграждаше — готвеше му, гледаше го, предугаждаше от какво се нуждае. Беше му като другарка във всяко, освен в едно отношение, по-интимни отношения не бе имал с никого. Айла бе неизменна радост. Вродените ѝ различия, които откри у нея, подхранваха интереса му. Обучението ѝ бе предизвикателство като това, което всеки роден учител изпитва с умен и ученолюбив, но нестандартен ученик. И новороденото възбуждаше любопитството му.

След като Иза неколkokратно полагаше рожбата си в скута му, той превъзможна вълнението си и не откъсваше очи от размахваните ѝ напосоки ръчички и зяпналите го мътни очички, като не можеше да се начуди как нещо толкова невзрачно и недоразвито ще се превърне във възрастна жена.

„Тя осигурява продължението на рода на Иза, род, достоен за ранга си“, мислеше си той. Майка им бе една от най-прочутите знахарки на Клана. Хора от другите Кланове от време на време идваха при нея, като ѝ носеха болните си или пък да вземат церове. Самата Иза бе също толкова прочута и дъщеря ѝ имаше всички възможности да придобие същия ранг. Заслужаваше име в съгласие с древното си и знаменито родословие.

Креб се замисли за рода на Иза и пред очите му изплува жената, която бе майка на майка им. Винаги бе любезна и внимателна с него, грижеше се за него повече от майка му след раждането на Брун. И тя се бе прочула с умението си да лекува, дори бе изцерила мъжа, потомък на Другите, също както Иза излекува Айла. „Жалко, че Иза не я е виждала“, размишляваше Креб. И тогава се сепна.

„Това е! Ще нарека бебето на името ѝ“, помисли си той, доволен от хрумването си.

След като името на новороденото бе решено, той насочи вниманието си към церемонията по задомяване. В съзнанието му изплува образът на младежа, негов верен ученик. Гуув бе тих и сериозен и Креб го харесваше. Тотемът му Зубър би трябвало да е достатъчно силен за Бобъра на Овра. Овра бе трудолюбива и рядко заслужаваше укор. Щеше да му бъде добра другарка. Нямаше пречки да му нареди деца, а Гуув бе добър ловец, щеше да ѝ осигурява храна в изобилие. Когато станеше Мог-ър, полагащият му се пай щеше да е достатъчен, когато задълженията му не позволяваха да ходи на лов.

„Дали от него някога ще излезе властен мог-ър?“, питаше се Креб. Колкото и да харесваше последователя си, прекрасно разбираше, че Гуув никога нямаше да притежава умението, което самият той носеше. Сакатото му тяло, попречило му на нормалното му битие на мъж и ловец, го бе дарило с време да съсредоточи изключителната си умствена дарба за развитие на прочутото му могъщество. Ето защо той бе Мог-ър на Мог-ърите. Той бе този, който направляваше умовете на всички останали мог-ъри на Събиранията на Клановете в най-

възвишената от възвишените церемонии. Въпреки че постигаше симбиоза с умовете на мъжете от Клана, това не можеше да се сравни със сливането на душите, което ставаше с обучените умове на останалите магове. Замисли се за следващото Събиране на Клановете, макар и да бе след много години. Събиранията на Клановете се провеждаше веднъж на всеки седем години, а последното бе през лятото, преди да се срути пещерата. „Ако доживея до следващото, то ще ми бъде последното“, внезапно осъзна той.

Креб отново насочи вниманието си към обряда по задомяване, който щеше да свърже и Друуг с Ага. Друуг бе опитен ловец, който отдавна бе доказал умението си. Дарбата му да изработва сечива бе още по-голяма. Бе тих и сериозен като сина на загиналата си другарка и двамата с Гуув имаха един и същ тотем. Приличаха си и по много други неща и Креб бе сигурен, че духът на тотема на Друуг е създал Гуув. „Жалко, че другарката на Друуг бе призована в отвъдния свят“, мислеше си той. Между двамата съществуваше привързаност, която едва ли щеше да възникне между него и Ага. Но и двамата се нуждаеха от нови другари и Ага вече се бе оказала по-плодовита от първата другарка на Друуг.

Заек се стрелна през пътеката и извади Креб и Айла от мислите им. Момичето се подсети за зайчето в пещерата и пак се замисли за това, за което си мислеше отначало — за бебето на Иза.

— Креб, как така се озова бебето в Иза? — попита момичето.

— Жената поглъща духа на мъжкия тотем — направи небрежен жест Креб, все още погълнат от собствените си мисли. — Той се бори с духа на нейния тотем. Ако мъжкият надделее над женския, една част от него остава, за да започне нов живот.

Айла се огледа, учудена от вездесъщото присъствие на духовете. Не видя никакъв дух, но щом Креб казваше, че ги има, тя му вярваше.

— Духът на всеки мъж ли може да проникне в жената? — продължи тя да пита.

— Да, но само по-силен дух може да надделее над нейния. Често тотемът на мъжа призовава друг дух на помощ. И тогава на другия може да бъде разрешено да остави течността си. Обикновено духът на мъжа ѝ опитва най-често, той ѝ е най-близък, но често се нуждае от помощ. Ако едно момче има същия тотем като другаря на майка си, значи, че ще бъде щастливо — обясни ѝ Креб внимателно.

— Само жените ли могат да имат бебета? — попита тя, запалила се от темата.

— Да — кимна той.

— Необходимо ли е жената да се задоми, за да има бебе?

— Не, понякога поглъща духа, преди да е задомена. Но ако не се задоми докато се роди бебето, това може да му донесе нещастие.

— Аз може ли да имам бебе? — запита тя, изпълнена с надежда.

Креб се замисли за могъщия ѝ тотем. Прекалено бе жизнен. Дори с помощта на друг дух, едва ли някога щяха да го надделеят. „Но много скоро сама ще разбере“, помисли си той.

— Още не си достатъчно голяма — отбягна да ѝ отговори той.

— Кога ще бъда достатъчно голяма?

— Като станеш жена.

— А кога ще стана жена?

На Креб вече му се струваше, че въпросите ѝ нямат край.

— Когато за пръв път духът на тотема ти се пребори с друг дух, ще ти потече кръв. Това показва, че е бил ранен. Малка част от същността на духа, който се е сражавал с него, остава, за да подготви тялото ти. Гърдите ти ще надреят, а ще настъпят и още промени. След това духът на тотема ти редовно ще се сражава с други духове. Когато дойде време да ти потече кръв, а това не стане, значи духът, който си погълнала е надделял над твоя и се е заченал нов живот.

— Но кога ще стана жена?

— Може би ще трябва да преживееш осем-девет пъти смяната на всички сезони. Именно тогава повечето момичета стават жени, а някои дори на седем години — отвърна той.

— Но колко дълго ще трае това? — настояваше тя.

Търпеливият стар маг отрони въздишка.

— Ела с мен, ще видя дали ще мога да ти обясня — рече той, като вдигна една пръчка и извади кремъчен нож от кесията си. Съмняваше се, че ще разбере, но така поне щеше да престане с въпросите си.

Числата се явяваха сложна абстракция за разбиране от хората на Клана. На повечето дори не им минаваше през ума повече от три — ти, аз и другия. Това не беше въпрос на интелигентност. Например Брун моментално разбираше, ако някой от двадесет и двамата члена на Клана му липсва. Само трябваше да си помисли за всеки отделен

човек, а това му се отдаваше доста бързо, без дори да го съзнава. Но да се отъждестви отделната личност с понятие, наречено „едно“, изискваше усилие, на което малцина бяха способни. „Как може един човек веднъж да бъде „едно“, а след това съвсем друг човек да бъде също „едно“, та нали става дума за съвсем различни хора?“ бе обикновено първият им въпрос.

Неспособността на Клана да синтезират и да се абстрахират важеше и за други области на живота им. Имаха име за всяко нещо. Познаваха дъба, върбата, бора, но нямаха общо понятие за всички тях — нямаха дума за дърво. Всеки вид почва, всяка разновидност на скалата, дори разните видове сняг си имаха име. Кланът разчиташе на богатата си памет и на способността да прибавят нови неща към тази памет — почти нищо не забравяха. Езикът им бѣкаше от краски и описания, но бе почти напълно лишен от абстракции. Разчитаха Могър да следи малкото неща, които трябваше да се броят — времето между Събиранията на Клановете, възрастта на членовете на Клана, периодът на изолация след церемонията по задомяване и първите седем дни от живота на новороденото. Това, че той можеше да го прави, бе една от най-магическите му способности.

Сядайки, Креб хвана пръчката и здраво я притисна с крак о един камък.

— Според Иза ти си по-голяма от Ворн — започна Креб. — Ворн преживя годината си на раждане, тази на прохождане, на кърмене и на отбиване — обясняваше той, като докато изреждаше годините, правеше по една рязка на пръчката за всяка година. — Ще сложа още една рязка за теб. Ето колко си голяма сега. Ако взема да сложа ръката си върху всяка рязка, с една ръка ще мога да ги покрива всичките, нали така?

Айла гледаше съсредоточено резките, като изпружваше пръстчетата на ръката си. Изведнъж тя засия.

— Аз съм на толкова години — рече тя като му показваше ръчичката си с изопнати пръсти. — Но колко ще трае, преди да мога да имам бебе? — запита тя далеч по-заинтригувана от размножаването, отколкото от смятането.

Сякаш гръм удари Креб. Как момиченцето бе успяло да схване идеята тъй бързо? Дори не бе попитала какво общо имат резките с пръстите, нито пък какво общо имат и двете с годините. За да го схване

Гуув, се наложи да повтарят сума ти пъти. Креб изряза още три резки и постави три пръста върху им. На него му бе особено трудно да го научи, понеже имаше само една ръка. Айла погледна другата си ръка и веднага вдигна три пръста, като сви палеца и показалеца си.

— Когато стана на толкова ли? — попита тя, вдигайки отново осемте си пръста. Креб закима в потвърждение. След това направи нещо, което напълно го изуми. На самия него му бяха необходими години, за да усъвършенства това понятие. Свали едната си ръка и протегна само трите пръста. — Ще бъда достатъчно голяма да имам бебе след толкова години — зажестиккулира тя уверено, сигурна в извода си. Стариат маг бе потресен до дъното на душата си. Немислимо бе едно дете, отгоре на всичко момиче, да достигне до това заключение с такава лекота. Объркването му бе толкова голямо, че дори не можа да схване смисъла на предсказанието ѝ.

— Най-рано по това време по всяка вероятност. Може да не трае толкова, а може би толкова — рече той като направи още две резки на пръчката. — А може и дори повече. Няма начин да разберем със сигурност.

Айла леко се нацупи, вдигна показалеца си, а после и палеца.

— Как да науча повече години? — попита тя.

Креб я изгледа подозрително. Навлизаха в сфера, която дори за него не бе толкова лесна. На Брун едва ли щеше да се понрави, ако разбере, че това момиче владее толкова могъща магия — магия, отредена само за могъри. Но и любопитството му бе раздразнено. Можеше ли тя да овладее едно толкова напредничаво знание?

— Вдигни ръце и покрий всички резки — нареди ѝ той. След като внимателно постави всичките си пръсти върху резките, Креб изряза още една и постави кутрето си отгоре. — Следващата резка е затулена от малкия пръст на ръката ми. След първата редица трябва да мислиш за първия пръст на ръката на някой друг, а после за следващия пръст на неговата ръка. Разбираш ли? — обясни той със знаци, като не свалеше очи от нея.

Детето дори не смееше да мигне. Погледна ръцете си, после неговата ръка и тогава направи гримаса, която Креб вече бе научил, че изразява задоволство. Тя закима с глава енергично да му покаже, че наистина е разбрала. И тогава тя предприе количествения скок — скок, който почти излизаше извън познанията на Креб.

— А след това ръцете на още някой и на още някой, нали така?
— запита тя.

Това вече бе прекалено. Зави му се свят. Креб можеше с труд да брои до двадесет. Цифрите след двадесет губеха очертанията си в някаква смътна безкрайност, наречена „много“. Само в редки случаи след напрегнат размисъл той бе успявал да зърне бегло идеята, която Айла схвана с лекота. Сети се да кимне едва по-късно. Внезапно проумя каква бездна разделяше ума на това момиченце от неговия и това го потресе. С мъка дойде на себе си.

— Я ми кажи как се казва това? — попита я той, за да смени темата, като вдигна пръчката, която бе нашарил с резки. Айла се взря в пръчката, като се опитваше да се сети.

— Върба, мисля — рече тя.

— Правилно — отвърна Креб. Сложи ръка на рамото ѝ и я погледна право в очите. — Айла, най-добре ще е да не споменаващ на никого за тези неща — рече той, като докосваше резките на пръчката.

— Добре, Креб — отвърна тя, като усещаше колко важно е това за него. Бе се научила да разбира действията и израженията му по-добре от всеки друг, освен от Иза.

— А сега е време да се връщаме — рече той. Искаше да остане насаме с мислите си.

— Ама наистина ли? — замоли го тя. — Още е толкова хубаво навън.

— Да, ще трябва — каза той, като се изправи с помощта на тоягата си. — А и не е редно да молиш един мъж, след като вече е решил, Айла — нахока я той благо.

— Да, Креб — отвърна тя, като се поклони смирено, както я бяха учили. Тръгна умълчана до него по пътя към пещерата, но скоро неизчерпаемата ѝ енергия бликна и тя отново хукна напред. Връщаше се тичешком и носеше клонки и камъни, като казваше имената им на Креб и го питаше, когато не можеше да се сети. Той ѝ отвърщаше разсеяно, понеже хаосът в съзнанието му пречеше да се съсредоточи.

Първите лъчи на зората прогониха забулилия пещерата мрак и мразовитата свежест на въздуха носеше мириса на идещия сняг. Иза лежеше на постелята си и наблюдаваше как познатите очертания на

пещерата над нея придобиват форма и яснота в постепенно нарастващата светлина. На този ден дъщеря ѝ щеше да бъде наречена и приета за пълноправен член на Клана, на този ден щеше да бъде призната за жив и жизнеспособен човек. С нетърпение очакваше отменянето на принудителното си уединение, въпреки че докато не спреше да кърви връзките ѝ с останалите членове на Клана щяха да са ограничени до жените.

При настъпване на първата менструация девойките бяха длъжни да прекарат времетраенето на първия си цикъл далеч от Клана. Ако се случеше да е зима, девойките оставаха сами в уединено ъгълче в задната част на пещерата, но пак бяха длъжни да прекарат един менструален период сами през пролетта. Да живее сама бе едновременно страшно и опасно за младата, невъоръжена жена, свикнала на закрилата и присъствието на целия Клан. Това изпитание бележеше прехода от девойка в зряла жена и наподобяваше изпитанието на мъжете — първото убито животно, но завръщането ѝ в лоното на Клана не се ознаменуваше с обред. И въпреки че младите жени разполагаха с огън за защита от хищните животни, не беше напълно изключено някоя от жените да не се завърне — обикновено по-късно някоя група ловци или берачи намираха останките ѝ. На майките на девойките бе позволено да ги посещават веднъж дневно да им носят увереност и храна. Но ако някоя девойка изчезнеше или бе убита, на майката ѝ бе забранено да споменава за случилото се, преди да изтекат определен брой дни.

Стълкновенията, които се водеха от духовете в женските тела в първичната схватка на зараждане на живот, бяха неведомо тайнство за мъжете. Докато жената кървеше, духът на тотема ѝ бе силен, той надделяваше, надвивайки първоизточника на някой мъж и изхвърляйки оплождащата му течност. Ако някоя жена погледнеше мъж през това време, неговият дух можеше да бъде въввлечен във вече загубената схватка. Именно поради тази причина женските тотими трябваше да не са толкова силни, колкото мъжките, защото дори слабият тотем придобиваше от животворната сила, обитаваща женското тяло. Жените черпеха сили от животворната сила, нали те раждаха новия живот.

В материалния свят мъжът бе по-едър, по-силен, далеч по-як от една жена, но в страшния свят на невидимите сили жената бе надарена с повече власт. Мъжете вярваха, че по-дребното, по-крехко

телосложение на жените, което им позволяваше да господстват над тях, възстановява равновесието и на никоя жена не биваше да се позволява да осъзнае пълните си възможности, иначе равновесието щеше да се наруши. Държаха я далеч от пълноценно участие в духовния живот на Клана, за да не разбере истината, с която я бе дарила животворната сила.

На първата им церемония като зрели мъже младежите се предупреждаваха за ужасните последствия, само ако някоя жена зърнеше потайните мъжки обреди и се разказваха легенди за времето, когато жените били тези, които владеели магията да се застъпват пред света на духовете. Мъжете им отнели магията, но не и способностите им. Доста младежи гледаха вече на жените с друго око, след като осъзнаеха тези техни способности. Приемаха мъжките си отговорности много по-сериозно. Жената се нуждаеше от закрила, храна и абсолютно господство, иначе крехкото равновесие на материалните и духовните сили щеше да се наруши и щеше да се прекъсне нишката на съществуващия живот в Клана.

И понеже духовните ѝ сили бяха много по-силни по време на менструация, жената се изолираше. Трябваше да си стои при жените, не ѝ бе позволено да се докосва до храна, която можеше да изяде някой мъж и прекарваше времето си във вършене на маловажни задачи като събиране на дърва или обработване на кожи, които можеше да бъдат носени само от жени. Мъжете не забелязваха съществуването ѝ, напълно я пренебрегваха, дори не я коряха. Ако случайно нечие мъжко око попаднеше на нея, гледаше през нея като да бе невидима.

Наказанието изглеждаше жестоко. Женското проклятие приличаше на смъртното проклятие, най-висшето наказание, налагано на членове на Клана, ако извършеха сериозно престъпление. Само вождът можеше да заповяда на мог-ъра да призове злите духове и да наложи смъртно проклятие. Мог-ърът не можеше да откаже, макар и да бе опасно както за мага, така и за Клана. След като веднъж бе прокълнат, целият Клан нито говореше, нито се виждаше с престъпника. Не му обръщаха внимание, отбягваха го, той вече не съществуаше, все едно че бе мъртъв. Половинката му и семейството скърбяха за смъртта му, не му даваха никаква храна. Малцина напускаха Клана и повече не ги виждаха. Повечето просто преставаха

да се хранят, да пият и се изпълняваше проклятието, в което и те вярваха.

В редки случаи смъртното проклятие се налагаше за определен срок, но дори тогава често бе гибелно, защото престъпникът се отричаше от живота, докато траеше проклятието. Но ако преживееше срока на смъртното проклятие, отново го приемаха в редовете на Клана като пълноправен член, дори му възвръщаха предишния ранг. Бе платил дълга си към обществото и престъплението му бе забравено. И въпреки това престъпленията бяха рядкост и подобно наказание се налагаше рядко. Макар че женското проклятие обричаше жената на частична изолация и при това временно, повечето жени посрещаха с радост периодичния отдых от нямащите край желания и бдителните погледи на мъжете.

Иза от все сърце очакваше по-свободното общуване, което щеше да ѝ бъде разрешено след церемонията по наричане. Омръзнало ѝ бе по цял ден да прекарва в ограденото с камъни домашно огнище на Креб и с копнеж поглеждаше към блесналите слънчеви лъчи, които се процеждаха през входа на пещерата през последните няколко дни преди зимните снегове. С нетърпение очакваше знак от Креб, съобщаващ, че той е готов и целият Клан се е събрал. Често наричанията ставаха преди закуска, малко след изгряване на слънцето, докато тотемите още не бяха се отдалечили от пещерата, където бяха закриляли Клана през нощта. Когато я повикаха, тя бързешком се присъедини към останалите и застана пред Мог-ър, свела поглед надолу, докато разповиваше рожбата си. Вдигна нагоре новороденото, докато магът отправи погледа си над главата ѝ и с жестове призова духовете да присъстват на церемонията. После със замах той отпочна.

Бъркайки в държаната от Гуув паница, той прокара ивица от кашата червена охра от точката, където се събираха хребетите на бебешките вежди, до върха на нослето.

— Уба, името на момичето е Уба — извести Мог-ър. Гололеничкото бебе, изложено на студения вятър, който подухваше край слънчевата тераса пред пещерата, нададе силен писък, който заглуши одобрителното шушукане на Клана.

— Уба — повтори Иза като гушна треперещата в ръцете ѝ рожба. „Прекрасно име“, помисли си тя, като ѝ се искаше да бе познавала тази Уба, на която бе наречена дъщеря ѝ. Членовете на Клана се точеха

покрай нея в редица, като всеки повтаряше името, за да свикнат самите те и тотемите им с тази нова придобивка. Иза внимаваше да държи сведена главата си, за да не погледне, без да иска някой от мъжете, които се изреждаха да признаят дъщеря ѝ. После тя пови новороденото в топлата заешка кожа и я скъта в дрехата си близо до кожата си. Плачът на бебето секна отведнъж, щом взе да го кърми. Иза се оттегли и зае мястото си сред жените, за да отстъпи място на обредите по задомяване.

Единствено за тази церемония се използваше жълта охра като свещена каша. Гуув връчи паницата жълто мазило на Мог-ър, който я притисна здраво с чуканчето на ръката си о кръста си. Гуув не можеше да прислужва като послушник на собственото си задомяване. Зае мястото си пред светия мъж и зачака Грод да доведе дъщерята на другарката си. Ука наблюдаваше всичко това със смесени чувства — на гордост, че дъщеря ѝ толкова сполучливо се задомява и на тъга, задето напуска домашното огнище. Овра, облечена в нова дреха, гледаше в краката си, докато излизаше отпред веднага след Грод, но сдържаното ѝ сведено лице сияеше. Очевидно бе, че не бе нещастна от независещия от нея избор. Седна с кръстосани крака пред Гуув, без да вдига очи.

— Дух на Зубъра, Тотем на Гуув, твоят знак надделя Духа на Бобъра, Тотем на Овра — жестикулираше Мог-ър. — Нека Урсуз се погрижи винаги да е така. Гуув, приемаш ли тази жена?

Гуув отговори като потупа Овра по рамото и със знаци ѝ нареди да го последва в пещерата към мястото, наскоро оградено с речни камъчета, което вече бе домашното огнище на Гуув. Овра скокна и последва своя нов другар. Тя нямаше право на избор, нито пък някой я попита дали тя го приема. Двойката щеше да прекара четиринадесет дни в уединение в пределите на домашното огнище и през това време щяха да спят отделно. На края на уединението щеше да се състои церемония в малката пещера само за мъже за заздравяване на връзката. В Клана задомяването на двама души бе изцяло духовно дело, което започваше с обявяване пред целия Клан, но се консумираше от тайния обред в присъствието само на мъжете. В това първобитно общество сексът бе нещо естествено и необуздано като спането и яденето. Децата го научаваха, както усвояваха други умения и обичаи, като наблюдаваха възрастните и често си играеха на полов акт, имитирайки

още от малки действията на възрастните. Често се случваше момче, навлязло в пубертета, все още не убило първото си животно, лутащо се между детското и мъжкото, да обезчести някое момиченце преди още да ѝ е дошла менструацията. Още млади разкъсваха девствените им ципи, въпреки че момчетата малко се бояха като потечеше кръв и бързо-бързо губеха интерес към момичето, ако това се случеше.

Всеки мъж можеше да се облекчи, с която си иска жена, с изключение, по отколешна традиция, на посестримата си. Обикновено, след като една девойка се задомеше, малко или много оставаха верни само от уважение към собствеността на чуждия мъж, но за един мъж се смяташе по-лошо да се въздържа, отколкото да се задоволи с първата срещната. А и жените не бяха чужди на неуловимите, престорено свенливи жестове, които се смятаха за подканящи и насърчаващи харесвания от тях мъж да действа. Според Клана новият живот се пръкваше от вездесъщата същност на тотемите и всякаква връзка между половия живот и раждането на дете бе извън представите им.

Извърши се втора церемония, която свърза Друуг с Ага. При все че двойката бе обречена на изолация, останалите членове на домашното огнище, живеещи в момента с Креб, можеха да ги навестяват, когато си поискат. След като и втората двойка влезе в пещерата, жените се струпяха около Иза и рожбата ѝ.

— Иза, направо имаш късмет с това бебе — коментираше Ебра с ентузиазъм. — Да си призная, малко се разтревожих, когато наумих, че след всичките тези години ти си забременяла.

— Духовете бдяха над мен — отвърна ѝ с жестове Иза.

— Силният тотем ти помага да родиш здрава рожба, след като веднъж бъде сразен.

— Боях се да не би тотемът на момичето да окаже вредно влияние. Толкова различна е на вид, а тотемът ѝ е толкова могъщ, че можеше да се роди уродливо бебе — сподели Аба.

— Айла е късметлийка, донесе ми щастие — бързо се противопостави Иза, като се оглеждаше дали Айла е забелязала. Детето не сваляше очи от Ога, взела новороденото и навъртаща се наблизко, сияеща от радост, сякаш Уба бе нейна рожба. Не беше чула коментара на Аба, но на Иза не ѝ харесваше, че подобни мисли се изказват открито. — Нали ни донесе на всички щастие?

— Но ти нямаше късмет да родиш момче — настоя на своето Аба.

— Аз си пожелах момиче, Аба — рече Иза.

— Иза! Как може да говориш така! — Жените бяха потресени. Много рядко си признаваха, че са предпочитали момиче.

— Че какво толкова е казала? — скочи Ука да защитава Иза. — Родиш син, грижиш се за него, кърмиш го, възпитаваш го, а после като порасне, никакъв го няма. Ако не загине по време на лов, сполетява го някаква друга гибел. Половината момчета загиват още млади. Поне на Овра ѝ остават още годинки да си поживее.

Всички изпитаха състрадание към майката, загубила сина си при срутване на пещерата. Нямаше жена, която да не знаеше колко много скърбеше тя. Ебра тактично промени темата.

— Питам се какво ли ще бъде зимата в новата пещера?

— Ловът беше добър, а и ние събрахме и скътахме сума ти нещо, така че поне храна имаме достатъчно. Ловците излизат днес, може би за последен път. Надявам се в склада да е останало място, че да го замразим всичкото.

— Ика се обади. — А ми се струва, че вече губят търпение.

Най-добре ще е да отидем да им приготвим нещо за ядене.

Жените неохотно оставиха Иза и рожбата ѝ и отидоха да приготвят закуска. Айла приседна до Иза и жената с едната си ръка я прегърна, придържайки с другата бебето. Иза бе в добро настроение — радваше се, че бе навън в този свеж, студен и слънчев ден в началото на зимата, доволна бе, че детето ѝ се бе родило живо и здраво и при това момиче, радваше се на пещерата ѝ, че Креб бе решил да я храни, радваше се на слабото русо необикновено момиче до себе си. „Щерките ми“, мислеше си тя, „и двете са ми дъщери“. Всички знаеха, че Уба ще стане знахарка, но и Айла щеше да бъде такава. „Ще се погрижа за това. Кой знае, може би един ден ще стане прочута знахарка.“

[1] Менструация. — Бел.пр. ↑

9

Духът на Лекия Сух Сняг взел за другарка Духът на Зърнестия сняг и не след дълго тя родила Ледената планина, далеч на север. Духът на Слънцето мразел искрящото дете, което с порастването си се разпростирало надлъж и нашир и пречело на топлите му лъчи да достигат до земята и на тревата да расте. Слънцето решило да погуби Ледената планина, но Духът на буреносните облаци, побратим на Зърнестия сняг, разбрал, че Слънцето иска да погуби рожбата ѝ. През лятото, когато Слънцето е най-силно, Духът на буреносните облаци се сражавал с него, за да спаси живота на Ледената планина.

Айла бе приседнала с Уба в скута си и гледаше как Дорв разказва познатата ѝ вече легенда. Въпреки че знаеше приказката наизуст, бе очарована. Тя ѝ беше любима, никога не ѝ омръзваше. Но не можещото да си намери място пеленаче на годинка и половина в ръцете ѝ много повече се интересуваше от дългите, руси коси на Айла и сграбчи с пухкавите си ръчички пълни шепи коса. Айла откопчи косите си от стиснатите юмручета на Уба, без да сваля очи от стареца, седнал край огъня, който в една вълнуваща пантомима преразказваше приказката пред жадните погледи на Клана.

— От време на време Слънцето надделявало и сразявало твърдия, студен лед, като го превръщало във вода и изцеждало последните капки живот от Ледената планина. Но нерядко надделявал Буреносният облак, като затулял лицето на Слънцето и пречел на топлината му да стопа напълно Ледената планина. И въпреки че тя гладувала и се смалявала през лятото, зиме майка му укрепвала от храната, донесена от другаря ѝ и кърмата възвръщала силите на сина ѝ. Всяко лято Слънцето се стремяло да унищожи Ледената планина, но Буреносният облак пречел на Слънцето да стопа това, с което майката нахранила детето си предишната зима. В началото на всяка нова зима Ледената планина винаги била малко по-голяма от предишната зима — рожбата пораствала, разпростирала се по-надалеч, от година на година завземала все повече земя.

— И колкото повече пораствал, пред него върлували големи студове. Виели ветрища, бушували снежни вихрушки и Ледената планина се разраствала и пълзяла все по-близо до мястото, където живеели Хората. Кланът треперел от студ и се присламчвал близо до огъня, а снегът падал отгоре им.

Вятърът свистеше в оголените клони на дърветата отвън и допринасяше за звуковия фон на приказката, като по гърба на Айла пропълзяха съчувствени тръпки на вълнение.

— Кланът не знаел какво да прави. „Защо духовете на тотемите ни вече не ни закрилят? Какво сме направили, че да ги разгневим?“ Мог-ърът решил да отиде сам да намери духовете и да ги пита. Мнозина загубили търпение да чакат завръщането на мог-ъра, особено по-младите.

— Но Дърк бил най-нетърпеливият от всички. „Мог-ърът няма да се върне“, рекъл си той. „Тотемите ни не обичат студа и са си отишли. И ние трябва да напуснем.“

— „Не можем да напуснем дома си“, рекъл вождът. „От край време Кланът живее тук. Това е домът на предците ни. Домът на духовете на тотемите ни. Те не са си отишли. Те не са доволни от нас, но ще бъдат много по-нещастни без дом, далеч от познатото им жилище. Не можем да си тръгнем и да ги вземем с нас. И къде бихме могли да отидем?“

— „Тотемите ни вече са си отишли“, възразявал Дърк. „Ако си намерим по-хубав дом, може и да се върнат. Може да тръгнем на юг, като следим пътя на птиците, които бягат от студа през есента, а може и на изток към страната на Слънцето. Може да отидем там, където Ледената планина се движи бавно, а ние можем да тичаме като вятър. Никога не ще успее да ни хване. Ако останем тук, ще замръзнем.“

— „Не. Трябва да чакаме мог-ъра. Той ще се върне и ще ни каже какво да правим“ — заповядал вождът. Но Дърк не искал да послуша разумния му съвет. Той умолявал и убеждавал Хората и неколцина се поддали. Решили да напуснат заедно с Дърк.

— „Останете“, молели ги останалите. — „Останете докато се върне мог-ърът.“

— Дърк не искал дори да ги чуе. „Мог-ърът няма да намери духовете. Никога няма да се върне. Тръгваме веднага. Елате с нас да си намерим нов дом, докато Ледената планина няма власт.“

— „Не“, отвърнали те. „Ние ще почакаме.“

— Майките и другарите им скърбели за напусналите ги младежи и девойки, сигурни, че са обречени на гибел. Чакали мог-ъра да се върне, но минали много дни и мог-ъра все го нямало и те започнали да се съмняват. Почнали да се питат дали не е трябвало да тръгнат с Дърк.

— И тогава един ден Кланът забелязал да се приближава някакво непознато животно, звяр, който не се страхувал от огъня. Хората се уплашили и в почуда го гледали. Никога преди не били виждали такова животно. Но когато наближило, видели, че изобщо не е животно, ами мог-ъра! Бил се загърнал с кожата на пещерна мечка. Най-сетне се върнал. Разказал им какво бил научил от Урсуз, Духа на Великата Пещерна Мечка.

— Урсуз научил Хората да живеят в пещери, да носят кожи на животни, да ловуват и берат през лятото и да събират храна за зимата. Хората от Клана завинаги запомнили какво ги е научил Урсуз и колкото и да се стараела Ледената Планина, не можела да прогони хората от дома им. Независимо колко мраз и сняг пращала Ледената планина пред себе си, хората не помръдвали, твърдо стояли на пътя ѝ.

— Най-накрая Ледената Планина се предала. Намръщила се и не искала повече да се бори със Слънцето. Буреносният Облак се разгневил, задето Ледената Планина не искала да се сражава и се отказал повече да ѝ помага. Ледената Планина напуснала земята и се върнала у дома си на север, а заедно с нея си отишъл и големият студ. Слънцето ликувало от победата си и я преследвало чак до северния ѝ дом. Нямало къде да се скрие от голямата жега и била сразена. И много, много години нямало зима, а само дълги летни дни.

— Но Зърнестият Сняг скърбял за загубеното си дете и от скръб примаял. Лекият Сняг искал да му роди друг син и помолил Буреносния Облак за помощ. Буреносният облак съжалил побратима си и му помогнал да ѝ занесе храна, за да укрепне. Отново затулил лицето на Слънцето, докато Лекият Сух Сняг се навъртал наблизо и пръскал духа си, за да го погълне Зърнестият Сняг. Пак родила друга Ледена планина, но Хората не били забравили на какво ги научил Урсуз. Ледената Планина никога не успяла да прогони Клана от дома му.

— А какво станало с Дърк и тези, които тръгнали с него? Едни разправят, че ги изяли вълци и лъвове, а други, че се удавили в

голямата вода. Някои пък, разправят, че, когато достигнали земята на Слънцето, то се разгневило, задето Дарк и хората му искали да му вземат земята. Пратило огнена топка от небето да ги погълне. Те изчезнали и повече никой не ги видял.

— Нали разбра, Ворн — Айла забеляза Ага да казва на сина си, както винаги правеше като се разказваше легендата за Дърк. — Винаги трябва да слушаш майка си, Друуг, Брун и Мог-ъра. Винаги трябва да слушаш и никога да не напускаш Клана, инак и ти може да изчезнеш.

— Креб, мислиш ли, че Дърк и хората му са намерили нов дом? — обърна се Айла към седналия до нея мъж. — Той изчезнал, но никой не го е видял да умира, нали? Може да е оцелял, нали?

— Никой не го е видял да изчезва, Айла, но ловът е трудно нещо, когато са само двама-трима мъже. Може би през лятото биха могли да убият достатъчно дребни животни, но едрите животни, с които би трябвало да се запасят, за да изкарат зимата, се убиват по-трудно и е по-опасно. А те е трябвало да преживеят доста зими, преди да достигнат до земята на Слънцето. Тотемите имат нужда от дом. Навярно те напускат хората, които бродят бездомни. Ти нали не искаш твоят тотем да те напусне, а?

Айла несъзнателно посегна към амулета си.

— Но моят тотем не ме напусна, въпреки че бях самичка и си нямах дом.

— Това е, защото те е изпитвал. Той ти намери дом, нали? Пещерният лъв е могъщ тотем, Айла. Избрал е теб, може да реши да те закриля винаги, понеже те е избрал, но всички тотеми са по-щастливи, когато имат дом. Ако го слушаш, той ще ти помага. Ще ти казва кое е най-доброто.

— И аз как ще разбера, а Креб? — попита Айла. — Никога не съм виждала Духа на Пещерния Лъв. Ти как разбираш, когато някой тотем ти казва нещо?

— Не можеш да видиш духа на тотема си, защото е част от тебе, вътре в теб е. И все пак ще ти каже. Само че трябва да се научиш да разбираш. Ако трябва да вземеш решение, той ще ти помогне. Ще ти даде знак ако изборът ти е правилен.

— Какъв е този знак?

— Трудно е да се каже. Обикновено е нещо особено или необичайно. Може да се прояви в камък, който никога преди не си

виждала или корен с особена форма. Трябва да се научиш да разбираш със сърцето и ума си, а не с очите и ушите и тогава ще си сигурна. Само ти можеш да разбереш тогава си, никой не може да ти каже как. Но когато му дойде времето и откриеш знак, оставен от тогава ти, пъхни го в амулета си. Той ще ти донесе щастие.

— Ти имаш ли знаци от тогава си в амулета си, Креб? — запита със знаци момичето, като не откъсваше очи от издутата кожена торбичка, увиснала около врата на магьосника. Остави постоянно цъкащото бебе да се изправи и да отиде при Иза.

— Да — кимна той. — Един от тях е зъб на пещерна мечка, който открих, когато ме избраха за послушник. Не бе в челюстите й, ами лежеше върху камъните пред мен. Дори не го видях, когато седнах. Зъбът е идеален, не е разяден, нито износен. Това бе знак от Урсуз, че съм взел правилно решение.

— И моят ли тотем ще ми дава знаци?

— Това не може никой да ти каже. Вероятно когато трябва да вземеш важно решение. Ще разбереш, когато му дойде времето, докато носиш амулета си, тотемът ти може да те открие. Внимавай да не загубиш амулета си, Айла. Той ти бе даден, когато бе разкрит тогава ти. В него има частица от духа ти, която той познава. Без нея духът на тогава ти не може да намери обратния път, когато странства. Ще се загуби и ще потърси дома си в света на духовете. Ако загубиш амулета си и не го намериш бързо, ще умреш.

Айла потрепери, докосна кесийката, увиснала на яка кожена връв около шията й и се запита кога ли щеше тотемът й да й даде знак.

— Мислиш ли, че тотемът на Дърк му е дал знак, когато е решил да тръгне да намери страната на Слънцето?

— Никой не знае, Айла. За това не се говори в легендата.

— Според мен Дърк е бил смел, щом се е опитал да намери нов дом.

— Може и да е бил смелчак, но е постъпил глупаво — отвърна Креб. — Напуснал Клана си и дома на прародителите си и поел огромен риск. И за какво? За да намери нещо по-различно. Не искал да остане. Някои младежи си мислят, че Дърк е бил смелчак, но когато остаряят и помъд्रेят, разбират, че не е така.

— Мисля, че ми харесва, защото е бил различен — каза Айла. — Това е любимата ми легенда. — Айла видя, че жените наставаха да

приготвят храна за вечерта и скокна да ги последва. Креб поклати глава след момичето. Всеки път, когато си помислеше, че Айла вече започва да приема и да разбира обичаите на Клана, тя казваше или правеше нещо, което го озадачаваше. Не че правеше нещо непозволено или нещо лошо, а просто непривично за Клана. Предполагаше се, че легендата показва заблудата на хората, които се опитват да променят старите обичаи, но Айла се възхищаваше от безразсъдството на младежите в тази приказка, които искаха нещо ново. „Дали някога ще превъзмогне непривичните си за Клана хрумвания?“, питаше се той. „И въпреки това бързо схваща“, не можеше да не признае Креб.

Докато станат на седем-осем години, момичетата от Клана трябваше до тънкости да са усвоили уменията на възрастните жени. Доста съзряваха по това време и не след дълго се задомяваха. През близо двете години откакто я намериха — сама, почти умряла от глад, неспособна да си намери храна — тя бе научила не само как да си намира храна, но и как да я приготвя и съхранява. Бе усвоила и сума ти още важни умения и макар и да не можеше да се сравнява по вещина с по-възрастните, по опитни жени, поне бе сръчна колкото и някои от девойките.

Можеше да дере и обработка кожи, да изработва наметала, ямурлуци и кесии, които намираха най-различно приложение. Можеше да изрязва ремъци с еднаква ширина от една-едничка кожа в дълга спирала. Усуканите ѝ от дългата козина на животни, от сухожилия или влакнести кори и корени въжета бяха яки и тежки или тънки и фини в зависимост от целта. Кошниците ѝ, рогозките и мрежите, изплетени от яки треви, корени и кори на дървета бяха неповторими. Умееше да си направи груба малка брадвичка от кремъчен отломък или да издяла остро парче за нож или стъргало при това тъй майсторски, че дори на Друуг му правеше впечатление. Можеше да дълбае паници от парчета дънери и да ги изглажда, докато светнат. Умееше да пали огън, като въртеше подострена пръчка между дланите си върху друго парче дърво докато не се получеше тлеещ жив въглен, от който се палеше сухата прахан. По-лесно бе, ако двама души се редуваха в еднообразното, трудно задължение непрекъснато да въртят пръчката и постоянно да я натискат. Но най-изненадващо бе, че усвояваше целебното поприще на Иза при това, както изглеждаше, с вроден талант. „Иза бе права“, мислеше си Креб, „научава всичко дори без спомените.“

Айла режеше сладки картофи на парчета, за да ги пусне в кожения мех, който вреше на огъня. След като изревеше гнилите части, от картофите не оставаше много. В дъното на пещерата, където се съхраняваха, бе студено и сухо, но толкова късно зиме зеленчуците почваха да омекват и да гният. Още преди няколко дни бе закопняла за идещия сезон, когато забеляза цъцрецо поточе в скованата от лед река, един от първите признаци, че скоро ледът ще се пропука. Нямаше търпение да дойде пролетта с първата си зеленина, новите пъпки и мъзга, която напираше и струеше от резките в кората. Събираха я и я варяха в големи кожени мехове, докато не се превърнеше в гъст, лепкав сироп или кристализираше в захар, която съхраняваха в съдове от брезова кора. И брезата сълзеше със сладка мъзга, но не толкова сладка като клена.

Не само тя бе неспокойна и отегчена от дългата зима, а и от вътрешността на пещерата. По-рано през деня вятърът бе духал от юг в продължение на няколко часа и бе довял по-топъл въздух откъм морето. Водата от топящия се сняг се стичаше по дългите шушулки, увиснали от горната част на триъгълния вход на пещерата. Когато температурата паднеше, те отново замръзваха, удължавайки и удебелявайки блестящите, островърхи копия, които, когато вятърът сменеше посоката и задухаше отново с леден дъх от изток, нарастваха през цялата зима. Но топлият полъх накара всички да си мислят за края на зимата.

Жените си приказваха и работеха, като бързо движеха ръцете си в светкавични разговорни жестове, докато приготвяха храната. Към края на зимата, когато хранителните запаси намаляваха, те съчетаваха продуктите си и готвеха колективно, въпреки че все още се хранеха отделно, освен при особени случаи. Винаги имаше повече празненства през зимата — те им помагаша да нарушат монотонността на уединението — макар че с приближаването на края на сезона, пиршествата им често бяха белязани от оскъдица. И все пак разполагаха с достатъчно храна. Прясното месо от дребния дивеч или от някой застаряващ елен, което ловците успяваха да домъкнат между снежните бури, бе добре дошло, макар и не от решаващо значение. Все още имаха приличен запас сушена храна под ръка. Жените още не се бяха отървали от навика си разказват приказки и тъкмо в момента Ага разказваше една женска приказка:

— ... но детето било уродливо. Майка му го изнесла както ѝ наредил вождът, но не ѝ давало сърцето да го остави да погине. Покатерила се с него високо в едно дърво и го привързала за клоните на самия връх, където дори котките не можели да го достигнат. Плачело, когато го оставила, а вечер било толкова огладняло, че виело като вълк. Никой не можел да спи. Ревяло денем и нощем и вождът се гневял на майката, но докато ридаело и виело, майка му знаела, че е живо.

— В деня на наричане майката се покатерила отново на дървото в ранни зори. Синът ѝ не само бил жив, ами уродливостта му била изчезнала! Вече бил нормално и здраво дете. Вождът не искал сина ѝ в Клана, но след като бебето било още живо, трябвало да се нарече и да се приеме. Самото момче станало вожд, когато пораснало и винаги било признателно на майка си, че го е оставила на място, където нищо не можело да го достигне. Дори след като се задомил, след всеки лов той ѝ носел част от улова. Никога не ѝ посягал, никога не я хокал, а винаги се отнасял към нея с уважение и почит — свърши Аба.

— Кое бебе ще преживее първите си дни, без да го храниш? — запита Ога, поглеждайки към Брак, собствената ѝ лакома рожба, който току-що бе заспал. — А и как синът ѝ ще стане вожд, щом като майка му не е другарка на вожда или пък на мъж, който един ден ще стане вожд? — Ога се гордееше с току-що роденото си синче, а пък Брод бе още по-надут, че другарката му е родила син, тъй скоро след като се задомиха. Дори стоическото достойнство на Брун се стопяваше в негово присъствие, погледът му се разнежваше, когато вдигнеше в ръце новороденото, осигуряващо продължението на рода на вожда.

— Кой щеше да стане вожд, ако не бе родила Брак, Ога? — попита я Овра. — Ами какво ще стане, ако не родиш син, а само щерки? Може пък майката да е била другарка на заместника на вожда и нещо да се е случило с вожда? — Тя завиждаше малко на по-младата от нея жена. Овра още нямаше дете, въпреки че бе станала жена и бе задомена за Гуув още преди Ога и Брод да се задомят. — Е, добре, как може бебе, родено уродливо, изведнъж да стане нормално и здраво? — продължаваше Ога.

— Подозирам, че приказката е съчинена от жена, която е родила уродлив син и много иска да стане нормален — обади се Иза.

— Но това е прастара легенда. Поколения наред се е разказвала. Може пък толкова отдавна да са ставали неща, които вече не са възможни. Как може да сме сигурни? — каза Аба в защита на приказката си.

— Преди много години някои неща може и да са били по-различни, Аба, но според мен Ога е права. Роденото уродливо дете не може изведнъж да стане нормално, а и без кърмене е малко вероятно да доживее до деня за наричане. Но това е стара приказка. Кой знае, може и да има някаква истина в нея — призна Иза.

Когато храната бе готова, Иза я занесе до домашното огнище на Креб, докато Айла вдигаше едрото пеленаче и я последва. Иза бе отслабнала, не беше силна както едно време и Айла носеше Уба повечето време. Между двете съществуваше особена привързаност. Уба следваше момичето навсякъде и изглежда Айла нито за миг не се умори от малкото дете.

След като се нахраниха, Уба отиде при майка си да я накърми, но скоро взе да се ядосва. Иза се закашля и от това бебето съвсем се нервира. Накрая Иза отблъсна придиричавото, хленчецо бебе към Айла.

— Вземи детето. Виж дали Ога или Аба ще я накърмят — раздражено зажестукуира Иза, като избухваше в раздираща я кашлица.

— Добре ли си, Иза? — със знаци попита Айла с разтревожен вид.

— Просто съм стара жена, прекалено стара да имам толкова малко бебе. Млякото ми пресъхва, това е всичко. Уба е гладна. Миналият път я накърми Ага, но мисля, че вече е накърмила Она и може да не ѝ е останало чак толкова мляко. Ога разправя, че има повече мляко, отколкото ѝ трябва, тази вечер занеси бебето при нея — Иза забеляза Креб да я поглежда строго и се обърна на другата страна, докато Айла понесе бебето при Ога.

Тя много внимаваше по пътя, докато вървеше, свела глава, както го изискваше приличието, като наближи домашното огнище на Брод. Знаеше, че най-малката простъпка ще ѝ навлече гнева на младежа. Сигурна бе, че той само си търси повод да я нахока или да я цапардоса и внимаваше да не направи нещо, та той да ѝ нареди да отнесе Уба. Ога се радваше да кърми дъщерята на Иза, но пред Брод не можеше и

дума да става за разговор. Когато Уба се нахрани до насита, Айла я отнесе обратно, после приседна, като я люлееше напред-назад, тананикайки тихичко под носа си, което изглежда винаги действаше успокоително на бебето, докато то не заспа. Айла отдавна бе забравила езика, на който говореше при пристигането си, но когато държеше бебето все напяваше на него.

— Аз съм просто една стара и раздразнителна жена, Айла — каза Иза, когато момичето сложи Уба да спи. — Още като родих, бях твърде стара, млякото ми вече пресъхва, а Уба има още нужда от кърма. Дори не е навършила годината на прохождение, но нищо не може да се направи. Утре ще ти покажа как се приготвя специална храна за бебета. Не ми се иска да давам Уба на друга жена, ако не се наложи.

— Да дадем Уба на друга жена! Как можеш да даваш Уба на някого си, тя си е наша!

— Айла, и аз не искам да я давам, но тя трябва да се храни добре, а аз не мога да я кърмя. Не можем все да я разнасяме от жена на жена да я кърми, след като нямам достатъчно мляко. Бебето на Ога е още малко и затова тя има толкова мляко. Но когато Брак порасне, ще има нужда от всичкото й мляко. Също като Ага, няма да й остава излишно мляко, след като и без това има за кърмене друго бебе — обясни й Иза.

— Де да можех аз да я кърмя!

— Айла, може и на ръст да приличаш, ама още не си станала жена. А и по нищо не личи, че скоро ще станеш, само жените могат да бъдат майки и само те имат мляко. Ще почнем да даваме на Уба нормална храна да видим как ще я понесе, но исках да знаеш какво може да очакваме. Храната за бебета трябва да се приготви по специален начин. Всичко трябва да й е мекичко, млечните й зъби не ги бива много за дъвчене. Зърната трябва да се стриват много фино, преди да се сготвят, сушеното месо трябва да се натроши на прах и да се сготви с мъничко вода на каша, на прясното месо трябва да му се отстранят жилавите нишки, зеленчуците трябва да се пасират. Останаха ли жельди?

— Бяха цяла купчина последния път, но мишките и катериците ги крадат и доста са изгнили — отвърна Айла.

— Намерѝ колкото можеш. Ще ги накиснем да не са толкова горчиви и ще ги стрием, за да ги прибавим към месото. И сладките

картофи са подходящи за нея. Сещаш ли се къде са онези мидени черупки? Те са точно за устенцата ѝ, ще трябва да се научи да яде от тях. Радвам се, че зимата е вече към своя край, пролетта предлага по-голямо разнообразие — на всички нас — Иза забеляза разтревожената съсредоточеност, изписала се на сериозното ѝ момичешко лице. Неведнъж, особено през изминалата зима, тя се благодареше на готовността на Айла да ѝ помогне. Питаше се дали Айла не ѝ бе дадена през бременността ѝ, за да бъде втора майка на рожбата, която дойде тъй късно в живота ѝ. Не само възрастта изцеждаше последните сили на Иза. Макар че избягваше да споменава за куцащото си здраве и никога не казваше дума за болката в гърдите, нито за кръвта, която понякога след особено мъчителен пристъп на кашлица плюеше, Креб бе наясно, че тя бе далеч по-болна, отколкото го показваше. „И той остарява“, мислеше си Иза. „Тази зима се оказа тежка и за него, прекалено дълго се заседя в малката си пещера, отоплявайки се само с една факла.“

Рунтавата глава на стария маг бе посребряла. Артритът му, съчетан със сакатия му крак, превръщаше ходенето в мъчително изпитание. Зъбите му, износени от дългогодишната употреба да хваща неща, вместо с липсващата му ръка, го наболяваха. Но Креб отдавна бе свикнал да живее със страданието и болката. Както винаги умът му бе пъргав и схватлив и той не можеше да не се безпокои за Иза. Гледаше как жената и момичето обсъждат как да приготвят бебешка храна, като не пропусна да забележи как силното ѝ тяло се бе смалило. Лицето ѝ бе изпито и очите ѝ бяха хлътнали дълбоко в очните кухини и всичко това подчертаваше надвисналите отгоре хребети на веждите. Ръцете ѝ бяха тънки, косата ѝ посивяваше, но най-много го тревожеше упоритата ѝ кашлица. „Ще се радвам, когато свърши тази зима“, мислеше си той. „Тя има нужда от малко топлина и слънце.“

Най-сетне зимата разхлаби ледената си хватка върху земята и затоплящите се пролетни дни донесоха поройни дъждове. Ледени блокове от по-високите планински местности се поклащаха из придошлата река, дълго след като снегът и ледът по склона на пещерата се бе стопил. Стичащата се вода от топящите се ледени висулки превърна подгизналата почва пред входа на пещерата в жвакащо, хлъзгаво тресавище от лепкава кал. Само плочите, с които бе

покрит входа, запазиха пещерата що-годе суха, когато подпочвените води се просмукаха навътре.

Но жвакащият мочур не можеше да задържи Клана в пещерата. След дългото си зимно заточение те се юрнаха да приветстват първите топли слънчеви лъчи и по-мекия морски ветрец. Преди още снегът окончателно да се е стопил, те джапаха на бос крак из студената кал и газеха с подгизнали ботуши, които дори извънредният пласт натрита мас не можеше да запази сухи. На Иза ѝ се отвори повече работа да лекува настинки през затоплящите се пролетни дни, отколкото през мразовитата зима.

С напредването на сезона и след като слънцето подсуши влагата, ритъмът на живота на Клана се учести. Бавната, спокойна зима, прекарана в приказки, клюки, изработване на сечива и оръжия, както и други домашни дейности за убиване на времето, отстъпи на деловата, оживена пролетна суетня. Жените излязоха на бране за първите зелени филизи и пъпки, а мъжете се упражняваха и се подготвяха за първия голям лов през новия сезон.

Уба растеше на новата си диета и сучеше само по навик заради топлината и уюта. Иза кашляше по-малко, но въпреки това бе отпаднала и силиците ѝ не стигаха дори да ходи много далеч в полето, а пък Креб поднови тромавите си разходки край реката с Айла. На нея пролетта ѝ харесваше най-много от всички сезони.

След като Иза и без това не можеше да се отдалечава от пещерата през повечето време, Айла свикна да се скита по хълмовете и да търси растения за попълване на аптечката на Иза. Иза се тревожеше, че излиза сама, но останалите жени бяха заети в брането на храна, а целебните билета невинаги се намираха на едно и също място с хранителните растения. Понякога Иза ходеше с Айла повечето, за да ѝ покаже нови билки и да открие вече познатите в по-ранен стадий на развитие, за да знае къде да ги търси по-късно. Но въпреки че Айла носеше Уба, неколkokратните излети на Иза бяха изнурителни за нея. С неохота тя позволяваше на момичето все повече и повече да излиза само.

Айла откри, че ѝ харесва да се скита сама из местността. Чувстваше се като волна птичка далеч от бдителните погледи на Клана. Често ходеше и с жените на бране, но когато ѝ се отдадеше случай, набързо изпълняваше възложените ѝ задачи, за да ѝ остане време да се

скита сама из гората. Не носеше само познати билки, а и такива, които никога не бе виждала, за да научи нещо от Иза за тях.

Брун не възразяваше открито, той много добре разбираше, че е необходим някой да събира билки, за да може Иза да приготвя целебните си вълшебства. И нему не бе убягнала болестта на Иза. Но го безпокоеше готовността на Айла да се скита сама. Жените от Клана не обичаха да остават сами. Винаги, когато Иза отиваше да търси особените си съставки, правеше го с известни резерви и малко страх и винаги се връщаше колкото се може по-бързо, ако тръгнеше сама. Айла никога не клинчеше от задълженията си, винаги се държеше както трябва. Брун не можеше да я обвини за това, което вършеше. По-скоро бе едно чувство, едно усещане, че манталитетът ѝ, подходът ѝ, мислите ѝ бяха не неправилни, ами различни и точно за това Брун бе нащрек. Когато и да излезеше момичето, винаги се връщаше с препълнени гънки на дрехата и кошница и докато излетите ѝ бяха необходими, Брун не можеше да има нищо против.

Понякога Айла носеше не само билки. Начинът ѝ на мислене, който така бе учудил Клана, се бе превърнал в навик. Макар и да бяха вече свикнали, все още Кланът бе донякъде изненадан, като я виждаше да се връща с ранено или болно животно, което щеше да гледа докато оздравее. Зайчето, което бе намерила малко след раждането на Уба, бе само първото от дългата поредица. Умееше да се оправя с животните, те изглежда усещаха, че иска да им помогне. А след като веднъж прецедентът бе налице, Брун не бе склонен да промени нещата. Зад чертата останаха месоядните животни, които бяха съперници на ловците. Неведнъж животното, което бяха проследили, а може би и ранили и най-сетне бе в непосредствена близост, им бе отмъквано под носа от по-бързи хищници. Брун не можеше да позволи на момичето да помага на животно, което един ден щеше да отмъкне убитото от Клана животно.

Веднъж, когато Айла бе коленичила да изкопае някакъв корен, от шубрака изскочи заек с леко криво задно краче и задуши край краката ѝ. Тя замръзна на мястото си, после без резки движения бавно протегна ръка да погали зайчето. „Ти да не си зайчето ми Уба?“, помисли си тя. „Пораснал си и си станал по-едър, здрав, мъжки заек. Научи ли се да бъдеш по-предпазлив, след като миналия път ти се размина на косъм? Нали знаеш, че трябва да се пазиш и от хората?“

Иначе може да свършиш на някой огън“, продължи тя наум, докато галеше меката козина на заека. Нещо подплаши животното и то скокна, втурвайки се през глава в една посока, а после се завъртя кръгом, готово да се впусне в посоката, откъдето бе дошло. Станал си много бърз. Не ми е ясно как ли някой ще може да те хване. Как така успя да се завъртиш обратно? — заръкомаха тя след бързо отдалечаващия се заек и се засмя. Изведнъж разбра, че от сума ти време за пръв път се смее на глас. Рядко се смееше вече в присъствието на Клана, смехът ѝ винаги привличаше неодобрителни погледи. Този ден тя откри доста смешни неща.

— Айла, тази кора от череша е стара. Просто не става за нищо вече — зажестукуира Иза рано една заран. — Като излизаш днес, донеси ми малко прясна. Има една туфа черешови дръвчета недалеч от онази просека на запад, отвъд потока. Нали знаеш къде имам предвид? Обели вътрешната кора, тя е най-добра за това време.

— Да, мамо. Знам ги — отвърна тя.

Навън бе красиво пролетно утро. Цъфналите в бяло и мораво последни минзухари се гушеха край високите, грациозни стебла на първите яркожълти нарциси. Оскъдната покривка от нова зелена тревица — крехките ѝ стръкчета току бяха покарали във влажната почва — оцветяваше в зелено с бели акварелни краски тучната кафява земя по просеки и могилки. Зелените петънца на първите филизи, събудили се за нов живот, бяха изпъстрили голите клони на храсти и дървета, а белотата на фалшивата козина на котенцата по клоните на върбите бе изпреварила цъфтежа на останалите. Меките слънчеви лъчи насърчаваха началото на новия живот.

Веднъж озовала се извън полезрението на Клана, грижливо обуздаваният ѝ вървеж и престореното ѝ скромно изражение се изпариха и тя се затича леко и свободно. Спусна се по полегатия склон и тичешком се изкатери от другата страна, като несъзнателно се усмихваше на свободата да се движи естествено. С явна лекота оглеждаше растителността по пътя си и по нищо не си личеше, че умът ѝ трескаво работи, класифицира и съхранява за бъдеща справка покаралите растения.

„И новото мечо грозде е покарало“, помисли си тя, докато минаваше покрай блатистата долчинка, където предишната есен бе брала моравите му плодове. „Като се връщам, ще изкопая няколко корена. Иза казва, че корените помагат и за ревматизма на Креб. Надявам се свежата черешова кора да излекува кашлицата на Иза. Вече е по-добре според мен, но така е измършавяла. Уба става все по-голяма и по-тежка и Иза изобщо не бива да я вдига. Може следващия път да взема и Уба с мен, ако ми позволят. Толкова се радвам, че не се наложи да я даваме на Ога. А вече наистина е почнала да говори. Истинско удоволствие ще бъде като порасне още малко и тръгнем заедно из гората. Само какви са мъхести върбите. Като са толкова мънички „котенцата“ имаш чувството, че наистина имат козина, а ще се разлистят в зеленина. Днес небето е толкова синьо. Вятърът довява мирис на море. Питам се кога ли ще тръгнем за риба. Сигурно скоро водата ще е достатъчно топла за плуване. Чудно защо никой друг не обича да плува? Морската вода е солена на вкус, не като в реката, но се чувствам лека като перце в нея. Не мога да се стърпя да тръгнем отново за риба. Мисля, че най-много от всичко обичам морска риба, а и яйца обичам. Там, горе на скалата и вятърът е по-друг. Я виж, катеричка! Как само се покатери по дървото! Иска ми се и аз да мога да се покатеря на дървото.“

До късно утро Айла кръстосваше гористите хълмове.

Чак тогава, внезапно осъзнала кое време е, се отправи целенасочено към просеката да обели черешовата кора, която Иза искаше. Когато наближи ѝ се дочу оживление, а от време на време се извисяваше и нечий глас и зърна мъжете на поляната. Понечи да си тръгне, но се сети за черешовата кора и за миг се спря нерешително. „На мъжете едва ли ще им хареса, ако ме видят тъдява“, мислеше си тя „Брун може да се разгневи и да ми забрани вече да излизам сама, но Иза има нужда от черешовата кора. Може пък да не останат дълго. И без това ми е чудно какво ли правят.“ Тихичко тя пропълзя по-наблизо и се скри зад едно голямо дърво, като надничаше през плетеницата на оголения шубрак.

Мъжете се упражняваха с оръжията си в подготовка за лова. Сети се, че ги бе видяла да си правят нови копия. Отсичаха тънки, жилави, прави млади дръвчета, окастриха ги от клоните и подостриха единия край, като го овъгляваха в огъня и остъргнаха изгорялото с яка

кремъчна стъргалка, за да се получи острие. Огънят също така заякчаваше острието да не може да се цепи и изтънява. Сви се боязливо, като се сети какъв смут бе предизвикала като докосна едно от дървените копия.

Бяха ѝ казали, че жените не пипат оръжията, дори и сечивата, използвани за тяхната направа, макар че Айла не виждаше каква разлика може да има между нож, с който се режеше кожа за прашка и този, с който се правеше наметка. Току-що направеното копие, осквернено от нейния допир, бе изгорено и това доста ядоса ловеца, който го бе направил, а и Креб, и Иза ѝ дръпнаха по едно дълго конско с ръкомахания, като се опитваха да вгълпят отвращение от постъпката ѝ. Жените бяха втрещени, че изобщо подобна мисъл ѝ е минала през ума, а свирепият вид на Брун недвусмислено говореше за мнението му. Но най-омразно от всичко бе злбното задоволство, изписало се на лицето на Брод, докато обвиненията се сипеха отгоре ѝ. Не ще и дума, че злорадстваше.

Момичето се вторачи боязливо иззад прикритието на гъсталака в мъжете, упражняващи се на полето. Освен копията, те носеха и останалото си оръжие. Като оставим настрана възникналия на далечния край спор между Дорв, Грод и Круг за относителното предимство на копие срещу сопата, повечето мъже се упражняваха с прашки и ласа. С тях бе и Ворн. Брун бе решил, че е време момчето да получи елементарни познания за прашката и Зуг тъкмо ги обясняваше на младока.

От време на време взимаха и Ворн на учебната поляна, след като вече бе петгодишен, но през по-голямата част от времето той се упражняваше с миниатюрното си копийце, като пронизваше с него меката земя или някой гнил дънер, за да придобие усета да борави с оръжие. Вземеха ли го със себе си, той винаги се радваше, но за пръв път щяха да се опитат да научат младока на трудното умение да борави с прашка. В земята бе забит колец и недалеч от него бяха струпани на купчина гладки, кръгли камъчета, насъбрани от поточетата на идване.

Зуг тъкмо показваше на Ворн как да държи двата края на кожената ивица и как да поставя камъчето в леката издутина по средата на една доста опърпана прашка. Беше толкова стара, че Зуг смяташе да я хвърли, когато Брун му нареди да започне с обучението

на момчето. Старецът сметна, че ако я скъси според по-дребничкия ръст на Ворн, прашката още ще е годна за употреба.

Айла не откъсваше очи и урокът неусетно я завладя. Попиваше обясненията на Зуг и демонстрациите му със същото внимание като младока. При първия си опит, Ворн оплете прашката и камъчето падна. Бе му трудно да привикне да върти оръжието над главата си, за да нарасне центробежната сила, необходима да заметне камъчето. Все му падаше камъчето, преди да набере достатъчно скорост да го задържи в чашката на кожената ивица.

Брод седеше отстрани и наблюдаваше. Ворн му бе протече и Брод се радваше на преклонението на Ворн. Именно Брод му бе измайсторил малкото копийце, с което момчето не се разделяше, дори като си лягаше и пак младият ловец му показва как да държи копието, като обсъждаше с него като с равен равновесието и как да нанася удар. Но сега Ворн даряваше с възторженото си внимание по-стария ловец и Брод се почувства изместен. Бе искал той да е този, който ще научи момчето на всичко и се ядоса, когато Брун каза на Зуг да го запознае как да борави с прашка. След още няколко неуспешни опита на Ворн, Брод прекъсна урока.

— Чакай, дай да ти покажа как се прави, Ворн — направи му знак Брод, като отмести стареца настрани. Зуг отстъпи и хвърли унищожителен поглед на нахалния младеж. Всички прекъснаха заниманията си и се вторачиха, а Брун гледаше вбесен. Не му се нравеше пренебрежителното отношение на Брод към най-точния стрелец на Клана. Той бе наредил на Зуг да обучава момчето, а не на Брод. „Едно е да се интересуваш от младока, но това е вече прекалено“, помисли си Брун. „Ворн трябва да се учи от най-добрия, а Брод много добре знае, че не е голям майстор на прашката. Трябва да се научи, че добрият вожд знае как да използва уменията на всеки човек. Зуг е най-изкусният и ще има време да научи момчето, когато останалите сме на лов. Брод е станал прекалено надменен, твърде горд. Как да му дам по-високо положение, щом не проявява здрав разум? Трябва да разбере, че не бива толкова да важничи само защото ще стане вожд.“

Брод взе прашката от младока и вдигна едно камъче. Мушна го в джоба на прашката и го заметна към колеца.

То падна преди целта. Това бе най-често срещаният проблем на мъжете от Клана с прашката. Трябваше да се научат как да компенсират ограничаващите ги стави на ръката, които им пречеха да опишат пълна дъга. Брод се ядоса, че не улучи и се почувства малко глуповато. Взе още един камък и набързо го заметна, като искаше да покаже, че умее да го прави. Съзнаваше, че всички го гледала. Прашката бе по-къса, отколкото бе свикнал и камъкът отиде далеч наляво и пак не стигна до колеца.

— Ти какво, опитваш се да учиш Ворн или самият имаш нужда от няколко урока, а, Брод? — заръкомаха подигравателно Зуг. — Можех да преместя колеца по-близо, и: Брод едва удържа гнева си — не му харесваше, че бе станал за присмех на Зуг и се ядосваше, че все не уцелва, след като сам бе повдигнал този въпрос. Хвърли още един камък, този път превали в стремежа си да компенсира и го запокити далеч отвъд колеца.

— Ако ме изчакаш да привърша урока с момчето, с удоволствие ще ти дам и на теб урок — зажеликулира Зуг като в позата му си личеше горчив сарказъм. — Май ще имаш нужда от такъв — Гордият старец се почувства отмъстен.

— Как ще се научи Ворн с толкова стара и скапана прашка? — избухна Брод в своя защита и захвърли кожената лента с погнуса. Никой не може да хвърли камък с това старо, износено чудо, Ворн. Аз ще ти направя нова прашка. На какво очакват да се научиш с тази старческа, овехтяла прашка? Та него дори не го бива за лов.

Това вече ядоса Зуг. Оттеглянето от редовете на действащите ловци винаги жегваше мъжката гордост, а пък Зуг не бе пожалил сили да усъвършенства уменията си с трудното оръжие, за да запази поне част от достойнството си. Преди Зуг бе заемал поста на заместник-вожд като сина на другарката си и гордостта му бе особено чувствителна.

— По-добре е да си старец, отколкото момченце, което се мисли за мъж — опря му се Зуг, посягайки за прашката в краката на Брод.

Чак такава клевета за мъжеството си Брод не можеше да понесе и това преля чашата. Не можеше повече да се сдържа и блъсна стареца. Зуг загуби равновесие, ударът го изненада и той се строполи тежко на земята. Седна, където бе паднал, с протегнати пред себе си крака и вдигна разширени от учудване очи. Най-малко бе очаквал това.

Ловците от Клана никога не посягала един на друг, това наказание бе запазено за жените, които не разбираха от по-тънки упреци. Бликащата енергия на младоците се изразходваше в схватките по борба под надзора на възрастни или в състезания по бягане и мятане на копие, в надпревара с ласото и прашката, които в същото време повишаваха ловното им майсторство. Умението в лова и самообладанието бяха мерки за мъжество в Клана, който разчиташе на взаимопомощта за оцеляването си. Брод бе също толкова изненадан колкото Зуг от необмислената си постъпка и щом като разбра какво бе сторил, лицето му почервения от неудобство.

— Брод! — отрони се от устата на вожда в сдържан рев. Брод вдигна очи и се сви. Никога не бе виждал Брун толкова ядосан. Вождът се приближи, като пристъпваше бавно и тежко, овладял и свел до минимум движенията си. — Тази детинска сръдня е непростима! Ако не беше и без това най-нископоставеният ловец, щях да те поставя на мястото ти. Първо на първо кой ти каза да се месиш в урока на момчето? Да не би аз да ти наредих, или пък Зуг, да упражняваш Ворн? Гняв проблесна в очите на вожда. — И това се нарича ловец? Та ти дори не можеш да се наречеш мъж! Даже Ворн показва по-голямо самообладание. Една жена дори има повече самодисциплина. Ти си бъдещият вожд, така ли ще водиш хората? Как ще напътстваш Клана, след като дори себе си не можеш да овладееш? Не бъди толкова сигурен в бъдещето си, Брод. Зуг е прав. Ти си дете, което се мисли за мъж.

Брод потъна в земята от срам. Никога не бяха го излагали тъй безмилостно, и то пред ловците и Ворн. Искаше му се да хукне и да се скрие, никога нямаше да го преглътне. Предпочиташе да се бе изправил срещу налитащ пещерен лъв, отколкото пред гнева на Брун — същият Брун, който рядко показваше гнева си, просто рядко му се налагаше. Един пронизателен поглед от страна на вожда, който властваше със стоическо достойнство, умело ръководство и нетрепващо самообладание, бе достатъчен да накара всеки от членовете на Клана, мъж или жена, да скокне покорно. Брод смирено сведе глава.

Брун погледна към слънцето, после даде знак за тръгване. Останалите ловци, които се чувстваха неловко, че бяха присъствали на унищожителния укор на Брун, изпитаха облекчение, че си тръгват.

Последваха в редица по един вожда, който с бърз ход се отправи към пещерата. На опашката бе Брод с все още яркочервено лице.

Айла се сниши, без да шавне, прикована за мястото си, почти не смееше да диша. Беше се вкаменила от ужас, да не би да я видят. Знаеше, че неволно бе станала свидетелка на сцена, която никоя жена не би трябвало да вижда. Никога не биха порицали Брод така пред очите на жена. Независимо от предизвикателството, мъжете държаха на мъжката си солидарност пред жените. Но тази случка отвори очите на момичето за една страна на мъжете, за която изобщо нямаше представа, че съществува. Те не бяха всесилните, своеволни същества, които властваха безнаказано, както си бе мислила. И на тях им се налагаше да изпълняват заповеди, и те можеха да бъдат укорявани. Само Брун изглежда бе онази всесилна личност, която властваше над всички. Тя не разбираше, че Брун действа, принуждаван от далеч позадължаващи неща като традициите и обичаите на Клана, неразгадаемите, непредсказуеми духове, които направляваха природните стихии и собственото си чувство за отговорност.

Айла остана скрита, дълго след като мъжете си тръгнаха от учебното поле от страх, да не би да се върнат. Още се боеше, когато най-сетне дръзна да се покаже иззад дървото. Макар и да не разбираше напълно последствията от скорошното надникване в природата на мъжете от Клана, едно нещо поне бе й ясно. Бе видяла Брод смирен като жена и това й бе приятно. Бе намразила нахалния младеж, който безпощадно се заяждаше с нея, хокаше я за най-малката простъпка, независимо дали тя разбираше, че е сбъркала или не и нерядко по нея си личаха синините от избухливия му нрав.

Айла прекоси ливадата, като си мислеше за случката. Когато наближи колеца, зърна прашката да се търкаля на земята, там, където Брод я бе запокитил в яда си. Никому не бе хрумвало да я прибере, преди да си тръгнат. Тя се взираше в нея и се боеше да я докосне. Та това бе оръжие и от страх от Брун се разтрепери само при мисълта, че може да стори нещо, което да й навлече гнева му, както се бе случило с Брод. През ума й премина цялата поредица от случки, на които току-що бе станала свидетелка и поглеждайки към застиналата прашка се подсети за указанията на Зуг към Ворн и затрудненията на Ворн. Наистина ли е толкова трудно? Ако Зуг ми покаже, може ли да се справя?

Ужаси я безразсъдната смелост на самата ѝ мисъл и се огледа да се увери, че е сама, като се боеше да не би някой да я наблюдава и да отгатне мислите ѝ. Дори на Брод не се удаде, спомни си тя. Сети се как Брод се бе опитал да уцели колеца и презрителните жестове на Зуг при неуспеха му и мимолетна усмивка озари лицето ѝ.

Няма ли направо да побеснее, ако на мен се удаде нещо, което той не може. Мисълта да превъзхожда Брод във всичко ѝ се понрави. Като се огледа още веднъж, тя боязливо сведе очи към прашката, после се наведе и я вдигна. Погали жилавата кожа на овехтялото оръжие и внезапно се сети какво наказание щеше да се изсипе на главата ѝ, ако някой я видеше с прашка в ръка. Аха да я пусне обратно, оглеждайки се бързешком през ливадата в посоката, в която си бяха тръгнали мъжете. Погледът ѝ падна върху купчинката камъчета.

Чудно дали ще мога? О, Брун така ще се разядоса, че не знам какво ме чака. А и Креб пак ще каже, че съм била непослушна, само защото пипнах прашката. Какво пък толкова лошо има в това да пипнеш парче кожа? Само защото я използват да хвърлят камъни. Дали Брун ще ме бие? За Брод съм сигурна. Ще се радва само, че съм я докоснала, това ще бъде повод да ме напердаши. Няма ли да побеснее, само като разбере какво съм видяла? И без това ще са бесни, едва ли ще стане по-лошо, ако опитам. Лошото си е лошо, нали така? Питам се дали ще мога да уцеля с камъка колеца?

Момичето се разкъсваше между желанието да изпробва прашката и знанието, че това ѝ е забранено. Беше нередно. Много добре знаеше, че е нередно. Но ѝ се искаше да я изпробва. Едно прегрешение повече — едно по-малко, имаше ли някаква разлика? Освен това никой нямаше да разбере, наоколо нямаше никого, освен нея. Огледа се гузно още веднъж, после закрачи към камъчетата.

Айла взе едно камъче и се опита да си спомни указанията на Зуг. Внимателно съедини двата края и ги сграбчи здраво. Кожената прашка увисна неподвижно. Почувства се неловко, не бе сигурна как да постави камъка в износеното ухо. Няколко пъти камъка падаше, щом замахваше. Съсредоточи се, като се опитваше да си припомни нагледно демонстрациите на Зуг. Опита пак, почти успя, но прашката увисна и камъкът пак падна на земята.

На следващия път тя успя да набере известна сила и заметна камъчето на няколко крачки. Ликуваща тя посегна за още едно камъче.

Следващите няколко опита не ѝ донесоха успех, после един камък профуча и прехвърли целта, но бе близо до колеца. Почваше да му хваща цаката.

Когато купчинката камъни свърши, събра ги пак, а после още веднъж. На четвъртия път вече можеше да мята повечето от камъчетата, без да ѝ падат много често. Айла погледна надолу и видя, че бяха останали само три камъка. Взе единия, постави го в прашката, завъртя я над глава и го запокити. Чу се „чук“, когато уцели колеца право в средата и отскочи, а тя подскочи във въздуха, развълнувана от успеха си.

„Успях! Уцелих колеца!“ Чиста случайност, просто късмет, но това не повлия на радостта ѝ. Следващият камък прехвърли целта далеч зад колеца, а последният се отъркаля само на няколко метра пред него. Но вече успяла веднъж бе сигурна, че може да го стори пак.

Взе да събира камъните отново и тогава забеляза, че слънцето приближава хоризонта на западния небосвод. Изведнъж се сети, че трябва да обели черешова кора за Иза. „Как така стана толкова късно?“, питаше се тя. „Цял следобед ли съм прекарала тук? Иза ще се притесни, а и Креб.“ Бързешком напъха прашката в гънка на дрехата си и се втурна към черешовите дръвчета, изряза външната кора с кремъчния си нож и изстърга дълги, тънки ивици от вътрешната, камбайна кора. После се втурна към пещерата колкото ѝ държаха краката и намали хода си чак при потока, за да приеме отново смирената стойка, благопристойна за една жена. И без това се страхуваше, че я чакат достатъчно разправии, задето я е нямало толкова дълго и не желаше да предизвиква гнева на още някого.

— Айла! Къде се губиш? Чак ми призля от притеснение. Сигурна бях, че някое животно се е нахвърлило върху ти. Тъкмо щях да помоля Креб да накара Брун да те потърси — захока я Иза още като я видя.

— Оглеждах местността да видя какво е покарало и ходих до просеката — рече Айла с чувство за вина. — Не усетих кога е станало толкова късно — Това бе самата истина, но не и цялата истина. — Ето я черешовата ти кора. Мечото грозде е покарало, където никнеше миналата година. Нали ми каза, че корените му помагат и за ревматизма на Креб?

— Да, но корените се киснат и се слагат като лапа за облекчаване на болките. От плодовете се прави чай. Сокът от изстисканите плодове помага и при израстъци и бучки — заизрежда знахарката, механично отговаряйки на въпроса ѝ, после млъкна. — Айла, опитваш се да ме разсееш с въпроси за церове. Много добре знаеш, че не бива да се бавиш толкова дълго и да ме караш да се притеснявам толкова много — каза ѝ със знаци Иза. Ядът ѝ, след като вече знаеше, че детето е живо и здраво, бе попреминал, но искаше да е сигурна, че Айла няма да закъснява толкова дълго. Иза се притесняваше при всяко нейно излизане.

— Няма повече да правя така, без да те предупредя, Иза. Просто не усетих как е минало толкова време.

Докато влизаха в пещерата, Уба, която цял ден бе търсила Айла, я срязва. Изтичка при момичето на дундестите си криви крачета и се препъна току пред нея. Но Айла грабна бебето, преди да е паднало и го завъртя във въздуха.

— Може ли да взема Уба с мен някой път, Иза? Няма да се бавим много. Бих могла да почна да ѝ показвам някои неща.

— Още е много малка, за да разбере. Та тя още се учи да говори — рече Иза, но след като видя колко щастливи са двете заедно, додаде — Струва ми се, че може да я взимаш с теб за компания от време на време, ако не се отдалечавате много.

— Ах, чудесно! — каза Айла и прегърна Иза с бебето в ръце. Вдигна малкото момиченце във въздуха и се засмя на глас, а Уба не сваляше от нея блещукащите си очета, преливащи от преклонение. — Няма ли да е забавно, Уба? — каза тя, след като свали детето на земята. — Мама ще те пусне да дойдеш с мен.

„Какво го е прихванало това дете?“, мислеше си Иза. „Отдавна не съм я виждала толкова развълнувана. Днес наоколо трябва да витаят странни духове. Първо, мъжете се върнаха рано-рано и не седнаха да си приказват, както обикновено, ами всеки си отиде край домашното огнище и почти не обръщаха никакво внимание на жените. Мисля, че не видях никой от тях да хока някого. Дори Брод бе едва ли не мил с мен. А отгоре на всичко Айла цял ден се губи някъде и се връща пълна с енергия, готова да прегърне всеки. Не ми е ясно какво става.“

— Да? Какво искаш? — запита със знаци Зуг нетърпеливо. Бе необичайна жега за началото на лятото. Зуг бе жаден и му бе терсене, цял облян в пот под жаркото слънце обработваше голямата еленова кожа с изтъпеното стъргало, докато тя съхнеше. Не бе в настроение да му прекъсват работата, особено пък грозноватото момиче с плоско лице, което току-що бе приседнало недалеч от него със сведена глава в очакване да я забележи.

— Желае ли Зуг глътка вода? — запита го със знаци Айла, вдигайки смирено поглед, след като я потупа по рамото. — Това момиче бе на извора и видя ловеца да работи под палещото слънце. Това момиче си помисли, че ловецът може да е жаден, то не искаше да прекъсва работата му — изрече тя, като спазваше установения ред за обръщение към ловец. Поднесе му чаша от брезова кора и вдигна студения, мокър мех, направен от стомаха на планинска коза.

Зуг изсумтя утвърдително, като криеше учудването си от досетливостта на момичето, докато тя му наливаше от студената вода в чаша. Не бе успял да улови погледа на някоя жена и да ѝ каже, че е жаден, а точно сега не му се ставаше. Кожата бе почти изсъхнала. Решаващо бе да продължи работата си, за да стане крайното произведение гъвкаво и еластично, както искаше. Погледът му проследи момичето, докато оставяше меха на сенчесто място недалеч, после то измъкна вързоп жилави треви и накисна във вода корени на дървета и се заприготвя да плете кошница.

Въпреки че Ука винаги се държеше почтително и откликваше на заръките му, без да се колебае, откакто заживя със сина на другарката му, рядко се случваше да предугади желанията му, както бе свикнал със собствената си другарка, преди да умре. Най-голямо внимание Ука отделяше на Грод и на Зуг му липсваха дребните, по-специални глезотии на преданата другарка. От време на време Зуг поглеждаше към седналото недалеч от него момиче. То мълчеше, потънало в заниманията си. „Добре я обучи Мог-ър“, помисли си той. Не забележа,

че тя го наблюдаваше под око, докато теглеше, опъваше и стържеше кожата.

По-късно същата вечер старецът седеше сам пред пещерата, вторачил се в далечината. Ловците бяха заминали. Ука и още две жени отидоха с тях и Зуг бе хапнал край огнището на Гуув с Овра. Като гледаше младата жена, вече съвсем зряла и задомена, му се струваше, че не бе отдавна времето, когато бе само бебе в ръцете на Ука, и това го караше да чувства как бързо лети времето, което му бе отнело силите да ловува с мъжете. Малко след като се нахрани, бе напуснал огнището. Беше потънал в мислите си, когато забеляза момичето да се приближава към него с плетена купа в ръце.

— Това момиче е набрало повече малини, отколкото можем да изядем — рече тя, след като той ѝ даде да разбере, че я е видял. — Ще намери ли ловецът място да ги изяде, за да не отиват на вятъра?

Зуг прие предложената му купа с удоволствие, което не можа съвсем да прикрие. Айла приседна кротко на почтително разстояние, докато Зуг с наслада си похапваше сладките, сочни плодове. Когато свърши, върна купичката и тя веднага си тръгна. „Не разбирам защо Брод разправя, че е неучтива“, мислеше си той, като я гледаше как се отдалечава. „Нищо му няма на момичето, само дето е удивително грозно.“

На следващия ден Айла пак донесе вода от хладния извор, докато Зуг работеше и подреди материалите си за кошницата, която плетеше недалеч. По-късно, когато Зуг тъкмо привършваше с натриването на мас в меката еленова кожа, до стареца се приближи с накуцване Мог-ър.

— Трудна работа е да обработваш кожа на това слънце — каза той със знаци.

— Правя нови прашки за мъжете, а и съм обещал на Ворн да му направя нова. Кожата за прашки трябва да е много гъвкава, трябва непрекъснато да я обработваш, докато съхне и маста трябва напълно да попие. Най-добре е, да се прави на слънце.

— Сигурен съм, че ловците ще им се зарадват — отбеляза Мог-ър. — На всички е известно, че си майстор, щом става дума за прашки. Гледах ви с Ворн. Има късмет, че ти си му учител. Не е лесно да се усвои този майсторлък. Не може да мине без умение и при направата им.

Зуг се разтопи от хвалебствията на мага.

— Утре ще ги изрежа. Знам размерите на мъжете, но на Ворн ще трябва да му взема мярка. За да е точна и далекобойна, прашката трябва да отговаря на ръката.

— Иза и Айла приготвят яребицата, която донесе оня ден като пай на Мог-ър. Иза учи момичето да я приготвя, както аз ги обичам. Ще дойдеш ли да се нагостим край огнището на Мог-ър довечера? Айла ме подсети да те поканя и ще се радвам на компанията ти. Понякога мъжът има нужда да си поговори с мъж, а край моето огнище са само женоря.

— Зуг ще дойде да се храни с Мог-ър — отвърна старецът, явно поласкан.

Макар и колективните пиршества да не бяха рядкост и често две семейства се хранеха заедно, особено ако бяха роднини, Мог-ър рядко канеше някого край огнището си. Все още не бе свикнал, че си има свой собствен дом и му бе приятно да си почива заобиколен от жените си. Но със Зуг се познаваше от детските години, винаги го бе харесвал и уважавал. Появилата се радост на старческото лице накара Мог-ър да се замисли, че отдавна би трябвало да го покани. Радваше се, че Айла бе отворила дума. В края на краищата яребицата му бе дал Зуг.

Иза не бе свикнала да имат гости. Притесняваше се, не можеше да си намери място и надмина себе си. Познанията ѝ за билки включваха не само целебни билета, ами и подправки. Майсторка на тънката подправка, тя умееше и да приготвя съвместими съчетания от подправки, които подчертаваха вкуса на ястията. Вечерята бе възхитителна, Айла бе особено послушна, без да бие на очи и Мог-ър бе доволен и от двете. След като мъжете се наядоха до насита, Айла им поднесе ароматен май от лайкучка и мента, който Иза знаеше, че щеше да помогне на храносмилането. С две жени, готови да предугадят всяко тяхно желание и едно дундесто, доволно бебе, което пропълзяваше по ред в скута и на двамата, като ги дърпаше весело за брадите и ги караше да се чувстват млади отново, двамата мъже си почиваха и си говореха за миналите времена. Зуг бе благодарен и мъничко завиждаше на щастливото домашно огнище, което старият магьосник можеше да нарече свое, а пък Мог-ър съзнаваше, че за такова щастие не бе и сънувал.

На другия ден Айла гледаше как Зуг премерва една кожена ивица на Ворн и внимателно следеше, докато старецът обясняваше защо краищата трябва да се изтънят точно така, защо не трябва да е прекалено дълга, нито прекалено къса и го наблюдаваше как слага едно кръгло камъче да кисне заедно с джобчето на прашката във вода, за да я разтегне и да се получи чашка. Той тъкмо събираше изрезките, след като нарязва още няколко прашки, когато тя му донесе вода за пиене.

— Ще употреби ли Зуг останалите парчета за нещо друго? Кожата изглежда толкова мека — каза тя със знаци.

Зуг изпитваше благодарност към внимателното, почтително момиче.

— Нямам какво да правя с изрезките. Искаш ли ги?

— Това момиче ще ти е признателно. Мисля, че някои от парчетата са достатъчно големи да ми свършат работа — зажестикуюла тя със сведена глава.

На следващия ден Зуг още по-остро усети липсата на Айла, която да работи край него и да му носи вода. Но той бе изпълнил задачата си, оръжията бяха готови. Видя я да се отправя към гората с новата си кошница за бране, привързана за гърба ѝ и с пръчката за копане в ръка. „Сигурно отива да набере билки за Иза“, помисли си той. „Хич не го разбирам този Брод.“ Зуг нямаше много добро мнение за младежа, още не бе забравил как се бе нахвърлил върху него в началото на сезона. „Защо ли все се заяжда с нея? Момичето е трудолюбиво, почтително — всичко това е благодарение на Мог-ър. Извади късмет да живее с нея и Иза.“ Зуг си спомни приятната вечер, прекарана с великия маг и макар изобщо да не отвори дума за това, той не бе забравил, че именно Айла бе подсетила Мог-ър да го покани да споделят залька. Гледаше високото момиче със стройни крака да се отдалечава. „Жалко, че е толкова грозна, един ден ще стане добра другарка някому“, мислеше си той.

След като Айла си направи нова прашка от изрезките на Зуг на мястото на овехтялата, която най-сетне се прокъса, тя реши да си намери място по-далеч от пещерата, където да се упражнява. Все се страхуваше някой да не я хване. Пое нагоре по течението на реката,

която минаваше близо до пещерата, а после се заизкачва в планината покрай дерето на един приток, като си пробиваше път през гъстия храсталак.

Пътят ѝ препречи стръмна, каменна стена, над която поточето се лееше в пенлива струйка. Озъбените силуети на надвисналите канари, омекотявани от гъстото възглаве избуял, зелен мъх, разделяха леещата се вода, която плющеше от скала на скала в тънки, дълги струи, пръскащи се на хиляди малки капчици в облаци от мокра мъгла и отново поемаше бесния си бяг. Водата се насъбираше в пенлив вир, изпълнил плиткото каменно дъно в подножието на водопада, преди да продължи надолу да се влее в по-широката река. Стената представляваше преграда, която вървеше успоредно с потока, но докато Айла обикаляше в подножието ѝ, запътила се обратно към пещерата, отвесният склон промени ъгъла си в стръмен, но преодолим наклон. На върха ставаше равно и когато продължи, тя стигна до горното течение на потока и тръгна нагоре по него.

Влага и синьо-зеленикави лишей украсяваха боровете и смърча, господстващи високо в планината. Катерички се стрелкаха по върховете на дърветата и по чимовете пъстър мъх, застлал както земята, така и камъни и повалени дънери в безкраен килим, който варираще от бледо жълто до тъмно зелено. Забеляза ярките слънчеви лъчи да се процеждат през клоните на вечнозелените дървета. Докато вървеше срещу течението на поточето, дърветата оредяха и се смесиха с няколко широколистни дървета, закърнели в храсти, а после се излизаше на една ливада. От гората се озова сред мъничко поле, чийто далечен край опираше о сиво-кафявата скалиста гръд на планината, тук-там покрита с пълзяща растителност, извисявайки се още по-високо.

Тук се намираще и източникът на криволичето от едната страна на ливадата поточе — голям извор, който бликаше от каменната стена недалеч от голямата лескова туфа, израснала направо от скалата. Планинската област бе прорязана от подземни пукнатини и улеи, които процеждаха притока на вода от ледниците и тя се появяваше отново в бистри, искрящи изворчета.

Айла прекоси високопланинската морава и се напи до насита със студена вода, после спря да прегледа още неузрелите двойни и тройни гроздове лешници, закътани в зелените си бодливи одежди. Откъсна

един грозд, обели обвивката му, счупи меката черупка със зъбки и извади лъскаво белия полуузрял лешник. Винаги предпочиташе недоузрелите лешници пред напълно узрелите, които бяха изпонападали по земята. Вкусът на лешника събуди апетита ѝ и тя откъсна няколко чепки и ги пусна в кошницата си. Докато посягаше към клоните, забеляза тъмно пространство зад буйния листак.

Предпазливо разгърна клоните и видя мъничка пещера, скрита в гъстия лесков шубрак. Отметна настрана храсталака, предпазливо надниквайки вътре, после пристъпи, като пусна клоните да се върнат на мястото си. Слънчевите лъчи изпъстриха едната стена с шарка от светлина и сенки и смътно осветяваха вътрешността. Пещеричката бе около три — четири метра дълбока и на половината широка. Ако протегнеше ръка почти докосваше свода ѝ. Таванът се спускаше почти полегато до средата, а в дъното рязко се спускаше до пода от суха пръст.

Бе просто дупчица в планинската гръд, но стигаше за едно момиченце спокойно да се движи из нея. Забеляза скритите изгнили лешници и няколко изпражнения от катерица недалеч от входа и вече знаеше, че пещеричката не е приютявала по-едър звяр. Айла обиколи пещеричката с танцова стъпка, доволна от откритието си. Сякаш бе направена тъкмо за нея.

Излезе отново и хвърли поглед през моравата, после се изкатери малко по голата скала и пристъпи по тесния корниз, който криволичеше по урвата. Далеч отпред, в пролуката между два хълма проблясваха водите на вътрешното море. Отдолу едва успя да различи миниатюрната фигурка недалеч от тънката, сребърна лента на реката. Намираше се почти над пещерата на Клана, След като излезе, отново обходи пределите на ливадата.

„Мястото направо е идеално“, мислеше си тя. „Мога да се упражнявам на моравата, наблизко има вода за пиене, а ако завали дъжд, мога да се скрия в пещерата. И прашката си ще крия там. Така няма да се страхувам, че Иза или Креб ще я намерят. Има даже лешници, а по-късно мога да си донеса малко за зимата. Мъжете почти никога не се качват толкова високо по време на лов. Това ще си е само мое място.“ Изприпка през ливадата към поточето и затърси гладки, кръгли камъчета, за да опита новата си прашка.

При всеки удобен случай Айла се качваше да се упражнява в убежището си. Откри по-пряк, макар и по-стръмен път до планинската си полянка и често стряскаше диви овце, високопланински кози самоа и боязливи сърни по време на паша. Но скоро животните, които често посещаваха високопланинските пасища, свикнаха с нея и само се оттегляха в противоположния край на тревистата ливада при нейната поява.

Когато стана по-опитна с прашката и уцелването на колеца вече не бе предизвикателство за нея, тя си подреди по-трудни мишени. Наблюдаваше как Зуг дава указания на Ворн, а после прилагаше съветите и похватите, докато се упражняваше сама. За нея това бе игра, приятно занимание и за да ѝ бъде по-интересно, сравняваше своя напредък с този на Ворн. Явно прашката не му бе любимо оръжие, понамирисваше му на старческо изобретение. Повече го интересуваше копието, оръжието на първобитните ловци и дори можеше да се похвали с няколко сразени по-бавно движещи се животни — змии и таралежи. Но старанието му не бе като на Айла и му идваше по-нанагорно. Когато видя, че е по-сръчна от момчето, у нея се зароди чувство на гордост и дарба, както и неуловима промяна в манталитета — една промяна, която не остана незабелязана за Брод.

От жените се изискваше да бъдат хрисими, раболепни, непретенциозни и покорни. Тираничният младеж смяташе за лична обида, че не се снишаваше, когато го приближеше. В това виждаше заплаха за мъжеството си. Наблюдаваше я и се опитваше да разбере с какво толкова е по-различна и често даваше воля на ръката си само да види мимолетното и уплашено изражение или да я накара да се свие от страх.

Айла се опитваше да бъде отзивчива, както се полагаше, вършеше всичко, което ѝ нареждаше, колкото се може по-бързо. Нямахше откъде да знае, че в походката ѝ се усещаше свободата, несъзнателен остатък от волните ѝ разходки из гори и поля, гордост в държанието ѝ от това, че бе усвоила трудното умение и се справяше по-добре от някой друг, както и нарастваща самоувереност в осанката си. Не знаеше защо той се заяжда с нея повече от всеки. И самият Брод не знаеше защо тя толкова го дразни. Не можеше да се каже защо, но

тя не би могла да го промени, както не би могла да промени цвета на очите си.

Донякъде се дължеше на спомена му за присвоеното от нея внимание на обряда му за мъжество, но истинската причина бе, че тя не бе от Клана. Раболепието не бе възпитавано у нея с неизброими поколения. Тя бе представителка на Другите — на една по-нова, по-млада раса, по-жизнеспособна, по-енергична, извън контрола на тесногръдите традиции на един мозък, вече превърнал се почти изцяло в памет. Нейният мозък се бе развил по друг път, голямото й, високо чело, скътало напредничавото мислене на челните дялове на мозъка, й предоставяше разбиране от друга гледна точка. Тя можеше да приеме новото, да го оформи според волята си, да изкове от него идеи, несънувани от Клана и съгласно законите на природата на нейната раса се бе паднала честта да замени древната, отмираща порода.

Дълбоко в душата си, подсъзнателно Брод усещаше враждата между техните съдби. Айла не бе само заплаха за мъжествеността му, тя бе заплаха за самото му съществуване. Омразата му към нея бе омраза на старото към новото, на традиционното към напредничавото, на умиращите към живите. Расата на Брод бе прекалено статична, твърде закостеняла. Бяха достигнали върха на възможностите си, нямаше къде повече да се развиват. Айла бе част от новия експеримент на природата и колкото и да се опитваше да заприлича на жените от Клана, това бе само външно прикритие, фасада, само на повърхността, прието единствено заради самото оцеляване. Тя вече намираще начини да я заобиколи в отговор на съкровената потребност, която търсеше пътища за изява. И макар да се опитваше всячески да угоди на надменния младеж, вътре в нея вече назряваше бунтът.

Едно доста изнурително утро Айла отиде до вира да пийне вода. Мъжете се бяха скупчили от другата страна на входа на пещерата и замисляха следващия си лов. Това я радваше, защото означаваше, че Брод няма да го има известно време. Седеше с чаша в ръце край тихата вода, потънала в мислите си. „Защо винаги е толкова зъл с мен? Защо все се заяжда с мен? Трудя се колкото и останалите. Правя всичко, което поиска. Има ли смисъл човек да се старее толкова? Никой от останалите мъже не се заяжда с мен като него. Само да ме остави на мира.“

— Оохх! — извика тя, без да иска, когато тежката ръка на Брод я изненада.

Всички се сепнаха и погледнаха към нея, после бързо отвърнаха очи. Девоиче на прага да става жена не пискаше така, само защото някой мъж я е плеснал. Тя се извърна към мъчителя си с почервеняло от смущение лице.

— Гледа в нищото, седи си и нищо не прави, мързеливо момиче! — зажестиккулира Брод — Казах ли ти аз да ни донесеш чай, а тя се прави, че не ме чува. Колко пъти искаш да ти повторя?

От надигация се у нея гняв бузите ѝ поруменяха още повече. Писъкът ѝ я караше да се чувства унижена, засрамена пред очите на целия Клан и в същото време бе разярена на Брод — причината за него. Стана, но не както обикновено с бърз скок, да изпълни поръката му. Бавно, дръзко тя стана на крака, хвърли един пълен със смразяваща ненавист поглед на Брод, преди да тръгне да донесе чая и дочу зяпналия Клан да ахка. Как се осмеляваше да се държи така нахално?

Брод направо побесня. Скочи след нея, завъртя я и заби юмука си в лицето ѝ. Тя се свлече в несвяст в краката му, а той ѝ нанесе още един смазващ удар. Тя се сви, опитвайки се да се защити с ръце, докато той я бяхтеше ли бяхтеше. Бореше се да не издаде звук, макар че никой не очакваше от нея при такова насилие. Яростта на Брод растеше заедно със сипещите се удари, искаше да я чуе да плаче и редуваше в необуздания си гняв съкрушителните си пестници един след друг. Тя скърцаше със зъби, привиквайки към болката, като упорито отказваше да му достави желаното от него удоволствие.

Смътно, през червена, мъглива мараня тя осъзна, че побоят е спрял. Усети Иза да ѝ помага да стане и увисна с тялото си на жената, докато препъвайки се прибираха в пещерата почти в несвяст. Пристъпи на болка я обхванаха, докато ту припадеше, ту възвръщаше вцепененото си съзнание. Едва смътно усещаше хладните, успокояващи лапи и Иза придържаше главичката ѝ, за да може да пийне от горчивата на вкус отвара, преди да се унесе упоена в сън.

Когато отвори очи, бледата светлина призори едва очертаваше силуетите на познатите предмети в пещерата с плахото съдействие на мъждукащите, тлеещи въглени в огнището. Всеки мускул и всяка кост на тялото ѝ се възпротивяваха на движението. От устните ѝ се отрони стон и само миг по-късно Иза бе до нея. Очите на жената бяха

красноречиви, бяха изпълнени с болка и тревога за момичето. Никога не бяха пребивали пред очите ѝ никого така. Йори другарят ѝ в най-острите си пристъпи на гняв не бе пребивал Иза така. Сигурна бе, че Брод щеше да я убие, ако не бяха го принудили да спре. Иза никога не бе мислила, че ще стане свидетелка на подобна сцена и не искаше да се повтори.

Когато споменът за случката изплува в съзнанието ѝ, Айла се изпълни със страх и ненавист. Разбираше, че не трябва да бъде толкова дръзка, но нямаше причина да очаква толкова необузdana реакция. Защо ли го докарваше до такива изблици на ярост?

Брун бе сърдит с онзи тих, смразяващ гняв, който караше целия Клан да пристъпя на пръсти и да избягва, доколкото е възможно срещите с него. Осъдил бе наглостта на Айла, но реакцията на Брод го бе възмутила. Имаше право да накаже момичето, но Брод бе доста прекалил с наказанието. Дори не се подчини на заповедта на вожд да престане, ами се наложи Брун да го тегли. Още по-лошо, този път той загуби самообладание заради една жена. Бе позволил на едно момиченце да предизвика у него безсилна изява на необуздан гняв.

След избухването на Брод на полето за упражнение, Брун бе сигурен, че младежът никога повече няма да си позволи да изпусне нервите си, но току-що пред очите му бяха го прихванали, и то далеч не детински, ами още по-зле, защото Брод имаше якото тяло на възрастен мъж. За пръв път Брун сериозно се усъмни в мъдростта на решението Брод да стане следващия вожд на Клана и това нараняваше душата на мъжа стоик повече, отколкото би си признал. Брод за него бе повече от рожба на другарката му, повече от любим син. Брун бе сигурен, че той бе създание на собствения му дух и го обичаше повече от самия живот. Провалът на младежа пораждаше у него чувство за вина. Грешката сигурно бе негова. В нещо не бе успял, не бе го възпитал като хората, не бе го обучил правилно, оказвал му бе твърде често благоприятното положение си.

Брун изчака няколко дни, преди да разговаря с Брод. Искаше да му остане време да премисли всичко внимателно. Брод прекара това време в нервна възбуда, почти не напускаше домашното огнище и когато най-сетне Брун му направи знак, почувства едва ли не облекчение, макар и сърцето му да се разтупа от страх, когато последва

Брун. На този свят най-много се страхуваше от гнева на Брун, но именно липсата, на какъвто и да е гняв говореше сама по себе си.

С прости жестове и спокоен тон Брун сподели с Брод какво точно си е мислил през това време. Поее вината за прегрешенията на Брод и младежът се засрами повече от когато и да е през живота си. За пръв път по един съвършено непознат начин той проумя любовта и терзанията на Брун. Пред него не бе гордият вожд, който винаги бе вселявал уважение и страх у него, ами човек, който го обичаше и бе жестоко разочарован от него. Разкаяние изпълни Брод.

После видя в очите на Брун сурово и непоколебимо изражение. На Брун му се късаше сърцето, но интересите на Клана бяха на първо място.

— Ако избухнеш само още веднъж, Брод. Само още един намек за подобна проява и вече няма да бъдеш сина на другарката ми. На теб се пада да ме последваш като вожд, но преди да поверя Клана на мъж, без каквото и да е самообладание, ще се отрека от теб и ще наредя да ти наложат смъртно проклятие. Лицето на вожда не трепна и той продължи. — Докато не се убедя, че си станал мъж и дума да не става да поемеш ръководството. Ще те наблюдавам, но няма да изпускам от очи и другите ловци. Не само не трябва да виждам външен изблик на яд, но ще трябва да разбере, че си станал мъж, Брод. Ако се наложи да избере някой друг за вожд, завинаги ще си останеш на най-ниското стъпало. Ясно ли се изразих?

Брод не можеше да го проумее. Да се отрече от него? Смъртно проклятие? Да избере някой друг за вожд? Завинаги най-нископоставеният сред мъжете? Едва ли говори сериозно. Но стиснатата челюст на Брун и суровият му непоколебим поглед не оставяха място за съмнение.

— Да, Брун — кимна Брод с пребледняло лице.

— На никого няма да разправяш за това. Трудно ще им бъде да възприемат подобна промяна и не искам да се всява излишен смут. Но не се съмнявай, че ще постъпя както казах. Вождът винаги трябва да поставя интересите на Клана пред своите, това е първото нещо, което трябва да научиш. Ето защо самообладанието е от съществено значение за вожда. Отговорността за оцеляването на Клана е негова. Вождът има по-малко свобода от една жена, Брод. Трябва да върши

много неща, които може да не иска. Ако се наложи, може дори да се отрече от сина на другарката си. Разбра ли?

— Разбирам, Брун — отвърна Брод. В действителност не бе сигурен дали е разбрал. Че как може един вожд да има по-малко свобода от някаква си жена? Вождът може да прави каквото си поиска, да командва всички, както жени, така и мъже.

— А сега си върви, Брод. Искам да остана сам.

Това се случи няколко дни преди Айла да се изправи на крака и доста преди моравите синини по тялото ѝ да придобият болезнено жълт цвят и най-сетне да изчезнат. От начало толкова се боеше, че не смееше да мине край Брод и подскачаше, само като го видеше. Но когато и последните болки я напуснаха, започна да забелязва промяната у него. Той вече не се заяждаше с нея, не я тормозеше повече, несъмнено я отбягваше. Забравила веднъж болката, имаше чувството, че пердахът едва ли не бе от полза. От този миг нататък почувства, че Брод я бе оставил на мира.

Без неговия непрестанен тормоз животът на Айла стана по-лек. Едва тогава осъзна под какво напрежение се бе намирала. Чувстваше се свободна в сравнение с преди, макар и животът ѝ все още да бе ограничен като на останалите жени. Движеше се енергично, от време на време хукваше палаво и подскачаше радостно, държеше главата си изправена, размахваше свободно ръце, дори се смееше на глас. Чувството ѝ за волност се предаваше чрез движенията ѝ. Иза разбираше, че се радва, но постъпките ѝ бяха необичайни и привличаха неодобрителни погледи, прекалено бе темпераментна, а това не бе прието.

За Клана също така бе очевидно, че Брод я отбягва и това бе тема за приказки и учудване. От случайно забелязани откъслечни жестикулации Айла успя да си състави мнение, че Брун бе заплашил Брод с ужасни последствия, ако я удари отново, а и се убеди в това, когато младежът не ѝ обърна внимание, дори когато го предизвика. От начало тя просто бе малко нехайна, но после се впусна в целенасочена кампания на неуловимо безочие. Вече не бе дръзкото неуважение, станало причина за пердаха, ами дребни нещица, евтини номерца,

предназначени да го дразнят. Ненавиждаше го, искаше да му отмъсти, чувстввайки се под закрилата на Брун.

Кланът не бе кой знае колко голямо място и колкото и да се опитваше да я отбягва в хода на всекидневното общуване на Клана имаше случаи, когато Брод трябваше да ѝ нареди какво да прави. Тя държеше да се забележи, че не бърза да се отзове на нарежданията му. А ако сметнеше, че никой не ги гледа, вдигаше очи и се взираше право в очите му с онази особена гримаса, която само на нея се отдаваше и наблюдаваше как се бори да не изпусне нервите си. Когато наоколо имаше други хора, особено Брун, бе предпазлива. Не гореше от желание да си навлече гнева на вожда, но с напредването на лятото взе да се отнася с присмех към гнева на Брод и все по-открито мереше воля с него.

Едва когато случайно улови изпълнения му с отровна ненавист поглед, тя се запита дали постъпва умно. Враждебният му поглед дотолкова бе пропит от неприязън, че едва ли не го усети като истински удар. Брод изцяло винеше нея за нелекото си положение. Ако тя не бе се държала тъй дръзко, той нямаше тъй да се разлюти. Ако не бе тя, смъртното проклятие нямаше да виси над главата му. Радостната ѝ палавост го дразнеше, колкото и да се опитваше да се овладее. Несъмнено държанието ѝ бе възмутително неприлично. Защо ли останалите мъже не го забелязваха? Защо я оставяха да се отърве? Ненавиждаше я повече от преди, но внимаваше да не се издаде в присъствието на Брун.

Схватката между тях се водеше тайно, но с още по-голяма ожесточеност и момичето не бе толкова лукаво, за колкото се мислеше. Целият Клан усещаше напрежението помежду им и се чудеше защо Брун го допуска. Мъжете по примера на вожда се въздържаха от намеса и дори позволяваха повече волности на момичето, отколкото обичайно, но това създаваше безпокойство в Клана както у мъжете, така и у жените.

И Брун не одобряваше поведението на Айла, не бе му убягнала нито една от поредните ѝ дяволии, нито пък му харесваше, че Брод оставя това без последствие. Безочieto и бунтът бяха недопустими за всички, особено пък за жените. Възмути го, че едно момиче отстоява волята си пред мъж. Подобно нещо не би дошло на ум на никоя жена от Клана. Жените бяха доволни от мястото си, положението им не

притежаваше външното лустро на културата, а бе естественото им състояние. Те разбираха интуитивно необходимостта си за просъществуването на Клана. Мъжете можеха да придобият техните умения, както и те да се научат да ходят на лов — просто им липсваше паметта за това. Защо една жена ще се бори и сражава да промени естественото си положение, все едно да хвърли същите усилия да спре да се храни, да спре да диша? Ако Брун не бе абсолютно сигурен, че тя е жена, от постъпките ѝ можеше да си помисли, че става дума за мъж. Отгоре на всичко бе усвоила женските умения и дори показваше влечение към магията на Иза.

Колкото и да го смущаваше всичко това, Брун се въздържа от намеса, защото виждаше как Брод се бори да запази самообладание. Предизвикателствата на Айла помагаша на Брод да овладее гнева си, изкуство, което бе много важно за бъдещия вожд. И въпреки че сериозно възнамеряваше да си търси нов наследник, Брун проявяваше снизхождение, когато ставаше дума за сина на другарката му. Брод бе безстрашен ловец и Брун се гордееше със смелостта му. „Ако успее да овладее единствения си очевиден недостатък, от Брод може да стане добър вожд“, мислеше си Брун.

Айла не разбираше напълно какво напрежение я обхваща. Това лято бе по-щастлива откогато и да е било. Възползва се от нарасналата си свобода да се скита още повече, да събира билки и да се упражнява с прашката си. Не кръшкаше от домакинските задължения, които ѝ се възлагаха — това бе недопустимо — но една от задачите ѝ бе да носи на Иза билките, които ѝ бяха необходими и това бе извинението за дългите ѝ отсъствия от домашното огнище. Иза не успя да се възстанови напълно, макар че кашлицата ѝ намаля през топлите дни на лятото. И Креб, и Иза се безпокояха за Айла. Иза бе сигурна, че нещата не могат да продължават така и реши да излезе с момичето при поредния ѝ излет за бране и да използва тази възможност да разговаря с нея.

— Уба, ела тук, мама е готова — рече Айла, като вдигна проходащото пеленаче и го привърза здраво о хълбока си с наметката. Спуснаха се по склона и пресякоха реката в западна посока, като продължиха през гората по дирите на животните, които от честата употреба като пътечка се бяха разширили леко. Когато достигнаха до

една открита ливада, Иза спря и се огледа, после тръгна към туфа високи, крещящо жълти цветове, приличащи на астри.

— Това е оман, Айла — рече Иза. Обикновено расте по полята и на открити места. Листата му са едри, овални със заострени краища, тъмно зелени отгоре и мъхести отдолу, нали виждаш? — Иза бе коленичила и бе хванала едно листо, докато обясняваше. — Жилката по средата е месеста — Иза я счупи, за да покаже.

— Да, мамо, виждам.

— Използва се коренът. Билката израства от един и същ корен всяка година, но най-добре е да се събира на втората година, в късно лято или есенес, тогава коренът е гладък и твърд. Нарязва се на малки резенчета и се взима около една шепа, сварява се в малка кокалена купичка до половината пълна. Може да се остави да изстине, преди да се пие — по около две купички дневно. Изкарва храчките и е особено полезно за белодробни заболявания, придружени от храчене на кръв. Помага също да се изпотиш и действа пикочогонно — Иза бе изкопала с помощта на пръчката си за копане корена и бе седнала на земята, като бързо движеше ръце, докато обясняваше. — Корените могат и да се изсушат и да се стрият на прах — Тя изкопа няколко корена и ги сложи в кошницата си.

Прекосяха до малко възвишение, после Иза спря отново. Уба бе заспала, чувствайки се в безопасност от уютната ѝ близост.

— Виждаш ли онова дребничко биле с жълтеникавите, подобни на фунии цветчета, мораво по средата? — посочи Иза към друго растение.

Айла докосна едно тридесетсантиметрово биле.

— Това ли е?

— Да. Това е змийско цвете. Много е полезно за една знахарка, но не бива да се яде. Ако се използва за храна, е опасна отрова.

— Коя част се използва? Пак ли корените?

— Много части. Корените, листата, семената. Листата са по-големи от цветовете, растат последователно от двете страни на стеблото. А сега внимавай добре, Айла. Листата са матово бледозелени със заострени краища и нали виждаш дългите власинки по средата им?

Иза докосна фините власинки, докато Айла внимателно наблюдаваше. После знахарката откъсна и стри едно листо.

— Помириши — даде ѝ указания тя.

Айла подуши, листото излъчваше силна, упойваща миризма.

— Мирисът изчезва, след като се изсуши. По-късно ще се появят и множество дребно кафявички семенца — копна дълбоко Иза и измъкна дебелия, набръчкан, с вид на картоф корен с кафява кора.

Белият цвят отвътре показваше къде е отчупен.

— Различните части се използват за различни цели, но всички помагат срещу болки. Може да се направи отвара и да се пие — много е силна, не ѝ трябва много време — или пък да се прилага като мазило за кожата. Предотвратява мускулните спазми, успокоява и отпуска, действа приспивателно.

Иза набра няколко растения, после отиде до недалечната туфа от искрящи ружи и откъсна няколко от розовите, морави, бели и жълти цветове от високите им семплички стъбла.

— Ружата помага за успокоение на гърлото, при ожулвания, одрасквания. От цветовете се получава отвара, която успокоява болката, но на човек му се доспива. Коренът помага и при рани. Лекувах краката ти с ружа, Айла.

Момичето се пресегна и докосна четирите успоредни белега на бедрото си и неочаквано си помисли, какво ли щеше да стане с нея, ако я нямаше Иза.

Повървяха още малко заедно, като се наслаждаваха на топлото слънце и на присъствието на другия, без да отронят дума. Но нищо от местността не убягваше от погледа на Иза. Високата до пояс трева на ширналото се поле се бе позлатила и семената ѝ се ронеха. Погледът на жената се плъзна по полето с клюмнали под тежкия урожай зрели зърна класове, поклащайки се леко на топлия ветреца. И тогава забеляза нещо и се устреми през морето от класове, като се спря пред един участък райграс, чиито зърна бяха на червено-виолетови петънца.

— Айла — рече тя, като сочеше едно от стъблата.

Райграсът обикновено не расте така, това е болест по семената, но имаме късмет, че ги открихме. Това се нарича мораво рогче. Помириши го.

— Мирише отвратително като стара риба!

— Но в тези болни семена се крие магия, която е особено полезна за бременните жени. Ако жената отдавна се мъчи да роди, то помага детето да излезе по-бързо. Предизвиква контракции. Може да породи и родилни болки. Може да стане причина жената рано да

загуби детето и това е много важно, ако жената е имала проблеми при предишните раждания или още кърми. Жената не бива да ражда деца непосредствено едно след друго, доста нанагорно и идва и ако млякото ѝ спре, кой ще храни новороденото бебе? Доста от децата умират при раждане или още преди да навършат една година, майката трябва да се грижи за вече роденото, което има всички шансове да порасне. Няма други растения, които да ѝ помогнат рано да загуби плода, ако се наложи — моравото рогче е единствено. Помага и след раждане. Помага за изтласкването на старата кръв и стеснява органите обратно в нормално положение. На вкус е гадно, не толкова гадно, колкото мирише, но е полезно, ако се използва разумно. Ако прекалиш, може да предизвика тежки спазми, повръщане, дори смърт.

— Като омана, може да е вредно и полезно — забеляза Айла.

— Много често така се оказва. В много случаи най-отвратителните билки са най-добрите и най-силните лекове, ако знаеш как да ги прилагаш.

Като се връщаха обратно към потока, Айла спря и посочи една билка със синкаво морави цветове на около тридесет сантиметра от земята.

— А ето и исоп. При простуди отварата помага за кашлица, нали така?

— Точно така и придава приятен, пикантен вкус на всеки чай. Защо не набереш малко?

Айла изтръгна няколко растения с корените и в движение скъса дългите, тънки листенца.

— Айла — рече жената. — Тези корени раждат нови растения всяка година. Ако изтръгваш корените, следващото лято няма да поникне нищо. Най-добре е да късаш само листата, щом корените не ти вършат работа.

— Изобщо не се сетих за това — рече Айла разкаяно. — Няма повече да правя така.

— Дори и да използваш корените, най-добре е да ги изровиш само до едно място. Винаги оставяй по няколко, да поникнат още.

Върнаха се по същия път до потока и когато достигнаха до блатистото място, Иза посочи друго едно биле.

— Това е сладка тръстика. Прилича на перуника, но не е същото. Свареният корен, като се направи на каша, успокоява изгаряния, а като

се дъвчат корените, понякога помагат срещу зъбобол, само трябва да се внимава, като се дава на бременна жена. Не малко жени са загубили рожбите си, след като са пили от сока, макар че никога не съм имала кой знае какъв успех, когато съм го давала с тази цел. Помага при разстроен стомах, особено при запек. Нали правиш разлика с онова растение, ей там? — посочи Иза. — То се нарича грудка и растението също има силен мирис.

Спряха и се разположиха под сянката на широките листа на едно кленово дърво край потока. Айла откъсна едно листо, зави го във формата на фунийка, прегъна дъното и го стисна с палец, после го топна в хладната вода на потока. В импровизираната чашка донесе и на Иза да си пийне, преди да я захвърли.

— Айла — започна жената, след като си пийна — Трябва да правиш каквото ти нареди Брод, много добре знаеш. Той е мъж, негово право е да ти нарежда.

— Правя всичко, което ми нареди — възрази тя, като се оправдаваше.

Иза поклати глава.

— Но не го правиш както трябва. Предизвикваш го, провокираш го. Може един ден да съжالياваш, Айла. Все някога Брод ще стане вожд. Трябва да правиш каквото ти кажат мъжете, всички мъже. Ти си жена, нямаш друг избор.

— Защо мъжете ще имат право да командват жените?

С какво са по-добри? Та те дори не могат да раждат бебета? — зажестичулира тя с горчивина, обзета от бунтарство.

— Така е прието. В Клана от край време е така. Ти си вече част от него, Айла. Моя дъщеря си. Трябва да се държиш както се държи едно момиче от Клана.

Айла увеси виновно глава. Иза бе права, тя наистина предизвикваше Брод. Какво щеше да стане с нея, ако Иза не беше я намерила? Ако Брун не ѝ бе позволил да остане? Ако Креб не беше я приел в Клана? Погледна жената, единствената си майчица, която помнеше. Иза бе остаряла. Видът ѝ бе мършав и изпит. Плътта на някога мускулестите ѝ ръце висеше от кокалите ѝ, а кафявата ѝ коса бе почти бяла. От началото Креб ѝ изглеждаше толкова стар, но той изобщо не бе се променил. Иза имаше вече вид на старица, по-стара

дори от Креб. Айла се безпокоеше за нея, но когато и да отвореше дума за това, жената все отклоняваше разговора.

— Права си, Иза — каза детето. — Не се държах както трябва с Брод. Ще се постарая да му се харесам.

Пеленачето, което Айла носеше, взе да се върти. Вдигна глава с неочаквано ведър поглед.

— Уба гладна — каза тя с жестове, после пъкна пухкавото юмруче в устата си.

Иза погледна към небето.

— Става късно и Уба огладня. По-добре ще е да тръгваме — зажестукира тя.

„Как ми се иска Иза да е достатъчно здрава и да излизаме заедно по-често“, казваше си Айла наум, докато бързаха да се приберат в пещерата. „Тогаваше може да прекарваме повечето от времето си заедно, а когато е с мен, винаги научавам толкова много нови неща!“

Макар Айла и да се опитваше да удържи обещанието си да се хареса на Брод, добрите намерения се оказаха доста трудни. Вече бе свикнала да не му обръща внимание, знаейки, че ако не скокне на мига, той ще се обърне към друг или сам ще си свърши това, което иска. Мрачните му погледи не я плашеха, чувстваше се в безопасност от гнева му. Не престана да го предизвиква нарочно, а и наглостта ѝ се бе превърнала в навик. Твърде дълго го бе зяпала в очите, вместо да отклони глава, бе го пренебрегвала, вместо да си счупи краката да изпълни заръката му, вече го правеше механично. Несъзнателното ѝ пренебрежение го дразнеше повече от опитите ѝ да предизвика гнева му. Чувстваше, че изобщо не го уважава. Но не уважението към него бе загубила тя, а страха си.

Времето, когато студените ветрища и дълбокият сняг щяха да принудят Клана да се прибере в пещерата, приближаваше. Айла мразеше да вижда как листата сменят цвета си, макар че бляскавото проявление на есента винаги я изпълваше с вълнение, а богатият ѝ урожай на плодове и ядки създаваше доста работа на жените. На Айла ѝ оставаше малко свободно време да се изкатери в тайното си убежище по време на последната треска да се прибере на сушина есенния урожай, но времето течеше толкова бързо, че го забеляза чак към края на сезона.

Най-сетне ритъмът на всекидневието позабави ход и един ден тя препаса кошницата, взе пръчката си за копане и се изкатери на скришната си поляна още веднъж, като бе намислила да събере и лешници. Когато пристигна, свали от гърба си кошницата и влезе в пещерата за прашката си. Бе обзавела детската си къщурка с няколко направени от нея прибори и стара кожа за спане. Взе една чаша от брезова кора от плоската дървена летва, поставена между два големи камъка, на която имаше и няколко мидени чинии, кремъчен нож и няколко камъка, с които чупеше лешници. После измъкна прашката си от плетената кошница с капак, където я държеше. След като си пийна вода от извора, хукна надолу по течението на потока да търси камъчета.

Опита няколко пъти с прашката си. „Ворн не уцелва мишената толкова често като мен“, мислеше си тя, доволна от себе си, когато камъчетата попадаха в целта. След малко тази игра ѝ омръзна, прибра прашката си заедно с останалите камъчета и се захвана да събира нападалите по земята лешници под дебелиите, криви стари шубраци. Мислеше си колко е прекрасен животът. Уба растеше и заякваше, а и Иза изглеждаше много по-добре. Болежките и страданията на Креб бяха винаги по-поносими през топлото лято и ѝ се нравеха бавните, тромави разходки с него покрай реката. Обичаше да си играе с прашката и бе станала доста изкусна с нея. С голяма лекота тя уцелваше забелязаните си като мишени колци, скали и клонки, но налице бе и вълнението да си играе със забраненото оръжие. А най-хубавото беше, че Брод изобщо вече не я притесняваше. Докато пълнеше кошничката си с лешници, и през ум не ѝ минаваше, че нещо може да наруши щастието ѝ.

Кафявите, сухи листа, нападали от дърветата, се подемаха от свежите повеи на вятъра, невидимият им партньор ги завихряше и те плавно се спускаха на земята. Повиваха все още разпилените лешници под дърветата, на които бяха узрели. Плодовете, необрани и неприбрани на сушина за зимата, висяха зрели, отрупали лишени от зеленина клони. Източните степи представляваха златисто море от жита, накъдряно от вятъра подобно на разпенените води на сивкавата

водна шир на юг, а последните захарни гроздове едро, кръгло грозде, напращяло от сладост, очакваше своя берач.

Както обикновено, мъжете се бяха струпали на купчина и крояха планове за един от последните си ловни излети за сезона. Обсъждаха предложения им маршрут още от ранно утро и изпратиха Брод да каже на жените да им донесат малко вода за пиене. Той зърна Айла да седи край входа на пещерата с разхвърляни наоколо пръчки и парчета ремък. Сглобяваше рамки, на които да провесят гроздето си, докато не стане на стафиди.

— Айла! Донеси вода! — нареди ѝ със знак Брод и тръгна обратно.

Момичето тъкмо връзваше решаващия ъгъл и придържаше недовършената рамка с тялото си. Ако мръднеше в този момент, рамката щеше да се сгромоляса цялата и щеше да се наложи да почне отначало. Подвоуми се, огледа се да види дали някоя друга жена не е наблизно, после въздъхна с неохота, бавно се изправи и отиде да търси по-голям мях за вода.

Младежът се бореше да потисне обзелия го гняв от очевидното и нежелание да му се подчини и в схватката с гнева си, той се огледа за друга жена, която да се отзове на заръката му със съответната живост. Изведнъж той промени решението си. Хвърли отново поглед към Айла; която току-що ставаше и присви очи. „Какво ѝ дава право да се държи толкоз нагло? Не съм ли мъж? Не е ли нейно задължение да ми се подчинява? Брун никога не ме е учил да допускам подобно неуважение“, помисли си той. „Не може да ми се наложи смъртно проклятие, само защото съм я накарал да свърши това, което е редно. Що за водач е този, който позволява на една жена да не го зачита?“ Нещо у Брод се пречупи, прекалено дълго търпя наглостта ѝ! „Този път няма да я оставя да ѝ се размине. Тя ще ми се подчини!“

Тези мисли му минаха през главата в мига, който му трябваше да измине трите крачки разстояние, което ги делеше. Точно когато тя се изправяше, твърдият му юмрук я изненада и я просна на земята. Изненаданото ѝ изражение бързо премина в гневно. Огледа се и видя Брун да ги гледа, но нещо в безизразното му лице я предупреди да не очаква помощ от него. Бесът в очите на Брод накара гневът ѝ да премине в страх. Избликът ѝ на гняв не бе останал незабелязан за него

и това предизвика дълбоката му ненавист към нея. Как се осмелява да не му се подчинява!

Бързо-бързо Айла се изплъзна от следващия удар. Хукна към пещерата да намери мях за вода. Брод кръвнишки я проследи с поглед, стиснал юмруци, полагайки усилия да задържи яростта си в границите на допустимото. Хвърли едно око на мъжете и зърна невъзмутимото лице на Брун. В изражението му нямаше нищо окуражаващо, но и нищо заклеймяващо. Брод проследи с поглед Айла да бърза към вира да напълни меха, а после да нарамва тежкия мехур. Не бе му убягнал нито бързия отклик, нито уплашеното ѝ изражение, когато видя, че е на път да я удари отново. Това донякъде му помогна да овладее гнева си. „Твърде снизходителен съм бил към нея“, помисли си той.

Докато Айла минаваше покрай Брод, прегърбена под тежестта на тежкия пълен с вода мех, той я блъсна така, че едва отново не я просна на земята. Страните ѝ пламнаха от гняв. Изправи се, стрелна го бързо с пълен с омраза поглед и позабави крачка. Той отново ѝ посегна. Тя се дръпна, пое удара с рамо. Кланът вече го гледаше. Момичето погледна към мъжете. Неумолимият поглед на Брун я караше да бърза повече от юмруците на Брод. Измина късото разстояние бегом, коленичи и взе да налива водата в чаша със сведена глава. Брод бавно пристъпваше след нея, обзет от страх как ще реагира Брун.

— Тъкмо Круг казваше, че забелязал стадото да се движи на север — небрежно направи знак Брун, когато Брод пак се присъедини към групичката.

Бе постъпил правилно! Брун не му се сърдеше! Разбира се, за какво да му се сърди? Направих каквото трябваше. Има ли смисъл да взима отношение за това, че някой мъж възпитава една жена, след като тя си го е заслужила? Брод облекчено, почти на всеослушание, въздъхна.

Когато мъжете свършиха с пиенето, Айла се върна в пещерата. Повечето от хората се бяха заловили отново за работата си, но Креб стоеше на входа и я гледаше.

— Креб! Брод едва не ме наби отново — зажестиккулира тя и изтича при него. Вдигна очи към стареца, когото обичаше, но усмивката на лицето ѝ помръкна, когато видя на лицето му непознатото дотогава изражение.

— Това си заслужила — направи знак той с мрачно, начумерено лице. Окото му я гледаше сурово. Обърна ѝ гръб и закуцука към огнището си. „Защо пък Креб ми се сърди?“, мислеше си тя.

По-късно вечерта Айла боязливо пристъпи към стария маг и протегна ръце да го прегърне през врата, жест, който неизменно разтапяше сърцето му досега. Той изобщо не ѝ отвърна, дори не си даде труда да я отблъсне. Просто се взираше в далечината, студен и равнодушен. Тя се затвори в черупката си.

— Не ме притеснявай. Отиди да си намериш някаква полезна работа, момиче. Мог-ър размишлява, няма време за дръзки жени — рече ѝ той с отривисти, нетърпеливи жестове.

Очите ѝ се изпълниха със сълзи. Обидена бе и неочаквано бе малко уплашена от стария маг. Това вече не бе предишният Креб, когото познаваше и обичаше, ами Мог-ърът. За пръв път, откакто бе дошла да живее в Клана, разбра защо всички останали се държаха на разстояние и изпитваха страхопочитание и боязън от великия Мог-ър. Той се е отказал от нея. С един поглед и няколко жеста бе изразил неодобрение и чувство на отказ, по-силни от всичко, което бе изпитвала досега. Вече не я обичаше. Искаше да го прегърне, да му каже, че го обича, но се боеше. Затътри се към Иза.

— Защо Креб толкова ми се сърди? — попита тя със знаци.

— Нали вече ти казах, Айла, трябва да правиш каквото Брод ти каже. Той е мъж, има право да ти нарежда — кротко ѝ отвърна Иза.

— Но аз наистина правя всичко, което ми каже. Винаги му се подчинявам.

— Съпротивляваш му се, Айла. Предизвикваш го. Много добре знаеш, че си нагла. Не се държиш като добре възпитано момиче. И това се отразява на Креб... и на мен. Креб има чувството, че не те е възпитал като хората, позволил ти е твърде голяма свобода, допуснал е всичко да става по твоemu, та да си мислиш, че с всички ще става по твоemu. Тичаш през цялото време. Дечурлигата тичат, Айла, а не момичетата, на ръст колкото една жена. Издаваш онези гърлени звуци. Не скокваш бързо, когато ти заръчат да сториш нещо. Неодобрението е всеобщо, Айла. Направи Креб за смях.

— Не знаех, че съм толкова лоша, Иза — рече с жестове Айла. — Не съм искала да бъда лоша. Просто не съм се замислила за това.

— А би трябвало да се замислиш. Прекалено голяма си да се държиш като дете.

— Само дето Брод винаги е бил зъл с мен и ме наби толкова жестоко онзи път.

— Няма никакво значение дали е зъл или не, Айла. Може да бъде колкото си иска зъл, това е негово право, той е мъж. Може да те напердаши, когато си иска, колкото си иска жестоко. Един ден той ще бъде водач, Айла, трябва да му се подчиняваш, трябва да правиш каквото ти нареди, когато ти нареди. Нямах друг избор — обясни й Иза. Вгледа се в покрусеното лице на детето. „Защо ѝ е толкова трудно?“, питаше се тя. Иза изпита тъга и съчувствие към момичето, на което бе толкова трудно да приеме житейските факти. — Късно е, Айла, върви да спиш.

Айла легна в постелята си, но измина доста време, преди да заспи. Мяташе се, въртеше се неспокойно, докато най-сетне сънят надделя. Събуди се рано, взе си кошничката и пръчката за копане и излезе още преди закуска. Искаше да остане сама, да помисли. Изкатери се на скришната си полянка и взе прашката си, но нещо не ѝ се упражняваше.

„За всичко е виновен Брод“, мислеше си тя. „Защо все се заяжда с мен? Какво толкова съм му направила? Никога не ме е харесвал. Какво толкова като е мъж, от къде на къде мъжете да са по-добри? Хич не ме интересува, че ще става вожд, не е пък чак толкова велик. Дори не е майстор с прашката като Зуг. А пък аз съм вече по-добра от Ворн, май ме бива колкото него. Ворн не уцелва по-често от мен, а навярно и Брод. Нали не уцели, когато се перчеше пред Ворн.“

Ядосано тя взе да мята камъни. Един изтрополи в шубраците, изкарвайки един сънлив таралеж от дупката му. Дребните нощни животинчета рядко се преследваха. „Ама всички вдигнаха голяма врява, като Ворн уби един таралеж“, мислеше си тя. И аз мога, ако искам. Животинчето пъплеше по песъчливия хълм край потока с наежени бодли. Айла постави камък в ухото на кожената си прашка, прицели се и метна камъка. Бавнодвижещият се таралеж бе лесна мишена и се отърколи на земята.

Айла изтича към животинчето, доволна от себе си. Но когато го докосна, разбра, че таралежът не е мъртъв, а само зашеметен. Усети сърцето му да тупка и забеляза от раната на главата му да сълзи кръв.

Първото нещо, което ѝ хрумна, бе да занесе мъничкото животинче в пещерата и да го излекува, както бе сторила със сума ти ранени животни. Вече не бе доволна, чувстваше се ужасно. Защо го направих? Не исках да го раня, мислеше си тя. Не мога да го занеса в пещерата. Иза веднага ще разбере, че е ударено с камък, видяла е толкова животни, убити с прашка.

Детето не откъсваше очи от раненото животно. Стана ѝ ясно, че никога няма да може да ходи на лов. Дори и да убиеше животно, не можеше да го занесе в пещерата. „Какъв е смисълът тогава да се упражнявам с прашка? Щом Креб вече и без това ми е сърдит, какво ли ще стане, ако разбере? Какво ли ще стори Брун? Не ми е позволено дори да пипна оръжие, да не говорим да го използвам. Дали Брун ще ме изгони?“ Страх и чувство за вина обзеха Айла. „Къде ще отида? Не мога да изоставя Иза, Креб и Уба. Кой ще се грижи за мен? Не искам да напускам“, мислеше си тя, избухвайки в сълзи.

„Бях лоша. Бях толкова лоша и Креб ми е сърдит. Обичам го, не искам да ме мрази. О, защо ми е толкова сърдит?“ Сълзи се застилаха по злощастното лице на момичето. Легна на земята и заоплакваше нещастията си. Когато се наплака, седна и обърса носле с опакото на ръката си, от време на време раменете ѝ се разтърсваха от нови ридания. „Повече няма да съм лоша. О, ще бъда толкова добра. Ще правя всичко, което ми заповяда Брод, независимо какво е то. И вече никога няма да докосна прашка.“ В подкрепа на твърдението си хвърли прашката под един храсталак, скокна да си вземе кошничката и пое обратно към пещерата. Иза я бе търсила и я видя да се прибира.

— Къде си ходила? Нямахте те цяла сутрин, а кошницата ти е празна.

— Мислих, мамо — рече с жест Айла, като гледаше Иза напълно сериозно. — Ти беше права. Държах се лошо. Няма повече да бъда лоша. Ще правя всичко, което Брод ми нареди. И ще се държа както трябва. Няма да тичам или нещо такова. Смяташ ли, че Креб пак ще ме заобича, ако съм много, ама много добра?

— Сигурна съм, че ще те заобича, Айла — отвърна Иза, като я потупваше нежно. „Пак се е появило онова заболяване, дето кара очите ѝ да се пълнят с вода, когато реши, че Креб не я обича“, мислеше си жената, като гледаше набразденото ѝ от сълзи лице и подутите ѝ

зачервени очи. Болеше я сърцето за момичето. Просто всичко ѝ е трудно, породата им е различна. Но навярно всичко ще се оправи.

Промяната у Айла бе невероятна. Бе станала нов човек. Разкайваше се, бе хрисима и търчеше да изпълни заръките на Брод. Мъжете бяха убедени, че това е резултат от по-строгата му дисциплина. Кимаха многозначително с глави. Тя бе живо доказателство на вечно повтаряната от тях теза — ако мъжете са прекалено снизходителни, жените ставаха мързеливи и безочливи. Жените имаха нужда от непоколебимото ръководство на твърдата ръка. Бяха слабовати, своенравни същества, неспособни да постигнат самообладанието на мъжете. Искаха мъжете да ги ръководят, да ги държат във властта си, за да бъдат производителни членове на Клана и да допринасят за оцеляването му.

Нямаше никакво значение, че Айла бе само едно момиченце или пък че не беше съвсем от Клана. Вече приближаваше възрастта да стане жена, по-източена бе от останалите и бе от женски пол. Жените усетиха промяната, когато мъжете взеха присърце идеите си. Мъжете от Клана не желаеха да ги обвиняват в снизходителност.

Но Брод възприе мъжката философия присърце с желание за мъст. Макар че тежката му ръка не прощаваше и на Ога, това бе нищо в сравнение с физическото насилие, което се стовари върху Айла. Ако преди бе безмилостен към нея, сега бе двойно по-безжалостен. Непрекъснато се заяждаше с нея, преследваше я, тормозеше я, все ѝ намираще куп незначителни заръки, за да я накара да скокне да ги изпълни, първаше я при най-малкото нарушение или дори без нарушение и това му доставяше удоволствие. Тя бе застрашила мъжеството му и сега щеше да си плати прекалено дълго му се бе съпротивявала, прекалено дълго го бе предизвиквала и неведнъж си бе въздържал пестника. Сега бе дошъл неговият ред. Сега вече играеше по неговата свирка и той не смяташе да прекъсва свирнята.

Айла правеше всичко по силите си, за да му угоди. Дори се опитваше да предугади желанията му, но тези нейни опити даваха обратен резултат, когато той я скастрияше за хрумването, че може да

отгатне желанията му. В мига, когато пристъпеше извън пределите на огнището на Креб, той я чакаше, а тя не можеше да остане зад камъните, които бележеха личното владение на мага, без причина. Това бяха последните делови дни на сезона, наситени с окончателните приготовления за зимата, просто извънредно много неща трябваше да се свършат, за да посрещне Кланът уверено бързо приближаващия се студ. Запасите на Иза от церове бяха попълнени с най-необходимото, така че Айла нямаше никакво извинение да напусне пределите на пещерата. Денем Брод я гонеше до скъсване и вечер изтощена тя се строполяваше в постелята си.

Иза бе сигурна, че промяната у Айла нямаше нищо общо с Брод, както той си въобразяваше. Тя бе продиктувана по-скоро от любовта ѝ към Креб, отколкото от страха ѝ от Брод. Иза каза на стареца, че Айла отново е имала пристъп на уникалното си заболяване, след като е решила, че той не я обича.

— Много добре знаеш, че тя прекали, Иза. Трябваше да направя нещо. Ако Брод не бе почнал да я възпитава отново, Брун щеше да се заеме с това. А тогава щеше да е по-лошо. Брод може само да направи живота ѝ горчив, а Брун може да я прогони — отвърна той, но това стана причина магьосникът да се зачуди как така силата на любовта бе надделяла над силата на страха и с дни по време на размислите му това не му даваше покой. Креб се смили над нея почти веднага. Повече от това не би могъл да стори, ако искаше да отстоява безразличното си равнодушие от началото.

Първите леки превалявания от сняг бяха размити от мразовити поройни дъждове, които при все по-ниските температури нощем преминаваха в суграшица и леден дъжд. Сутрин осъмваха с локви, покрити с тънка, чуплива кора лед, които вещаеха още по-големи студове, за да се стоплят отново, когато капризният ветреца повееше от юг и плахото слънце решише да си каже тежката дума. През целия този нерешителен преход от късна есен към ранна зима, благовъзпитаното женско покорство на Айла не направи засечка. Откликваше на всяка прищявка на Брод, скачаше при всяка негова заръка, скланяше покорно глава, овладяла бе походката си, никога не се смееше, дори не се усмихваше, общо взето не оказваше никаква съпротива, но не ѝ беше леко. И въпреки че с всички сили се противопоставяше, опитваше се да убеди самата себе си, че не е права, налагаше си да бъде още по-

хрисима, взе да се дразни от това робство. Отслабна, загуби апетит, бе кротка и смирена дори край огнището на Креб. Дори Уба не можеше да я накара да се усмихне, макар че често вдигаше бебето, още като се върнеше у дома вечер и я държеше на ръце, докато не заспят и двете. Иза се тревожеше за нея и когато след излелия се мразовит дъжд изгря яркото слънце, реши, че е време да даде на Айла малко почивка преди окончателното възцаряване на зимата.

— Айла — рече на висок глас Иза, докато излизаха от пещерата и преди Брод да успее с първата си заръка. — Проверяхах церовете си и забелязах, че нямам стебла от картоф за стомашни болки. Лесно ще ги разпознаеш. Храст, покрит с бели плодове, които остават и след като са окапали листата. — Иза забрави да спомене, че разполагаше с множество други церове за болки в стомаха. Брод се нацупи, щом Айла изприпка в пещерата за кошничката си за бране. Но той много добре знаеше, че събирането на магическите билета на Иза е далеч по-важно, отколкото да му се поднесе чаша вода, чай или парче месо, или пък рунтавите кожи, които нарочно бе забравил да увие около краката си като навуца, качулката му, ябълка или пък два камъка от потока да си чупи лешници, защото не му харесвали камъните край пещерата или пък някоя от другите незначителни задачи, които той би й възложил. Когато Айла се показа от входа на пещерата с кошничката си и пръчката за копане, той гордо се отдалечи.

Айла се втурна в гората, признателна на Иза за възможността да остане насаме. Оглеждаше се, докато вървеше, но в ума ѝ не бяха снежнобелите плодове на картофа. Движеше се без определена посока и не забеляза кога нозете ѝ я понесоха покрай малък поток към забулените в завеса от водни капчици мъхести водопади. Без да се замисля, тя се заизкачва по стръмния склон и се озова на високопланинската си полянка над пещерата. Не бе идвала, откак рани таралежа.

Седна на брега близо до поточето и разсеяно захвърля камъчета във водата. Студено бе. Дъждът от предния ден по по-високите места се бе превърнал в лед. Дебела белоснежна покривка застилаше откритите места и ивици покрай отрупаните със сняг дървета. Застиналият въздух бе толкова прозрачен, та чак припламваше от бистрота в хармония с искрящия сняг, отразяващ с неизброимите си милиони микроскопични кристалчета яркото слънце, което в едно

толкова синьо небе, изглеждаше едва ли не мораво. Но Айла нямаше очи за спокойната красота на зимната природа. Тя само я подсецаше, че скоро студовите ще прогонят Клана в пещерата и няма да може да се отърве от Брод чак до пролетта. Когато слънцето се вдигна по-високо в небосвода, от клоните изведнъж се посипа сняг и с грохот се стовари на земята.

Дългата, студена зима се задаваше безрадостно с всекидневните гонения на Брод. „Просто не мога да му уйдисам“, помисли си тя. „Каквото и да направя, колкото и да се старая, нищо не помага. Какво още да сторя?“ Случайно погледна към ивица гола пръст и зърна полуизгнила кожа с тук-там останали бодли, единственото останало от таралежа. „Навярно го е намерила някоя хиена“, помисли си тя, „или пък росомах“. С угризения на съвестта се сети за деня, когато го уцели. Изобщо не трябваше да се уча да си служа с прашка, не биваше. Креб ще се ядоса, ами Брод... Брод нямаше да се ядоса, даже ще се радва, ако някога научи. Вече наистина ще има за какво да ме бие. Нямаше ли да му достави огромно удоволствие, ако научеше? Е, добре, той не знае и няма да научи. Испита известно удоволствие, че е направила нещо, което му даваше основания да я преследва, без той да разбере. Искаше й се да направи нещо, например, да заметне камък с прашката и да си изкара безсилния гняв.

Спомни си, че бе захвърлила прашката под един шубрак и я потърси. Откри коженото парче край близкия храст и го вдигна. Бе влажно, но престоят му на открито още не бе го повредил. Прокара гладкото, гъвкаво парче еленова кожа през ръцете си, усещането й хареса. Сети се кога за пръв път бе държала в ръце прашка и усмивка пробяга по лицето й, като се подсети как Брод се бе свил от страх пред гнева на Брун, задето бе съборил Зуг на земята. Тя не бе единствената, предизвикала яда му. „Ама само с мен може да му се размине“, мислеше си Айла. „Само защото съм момиче. Я колко се разгневи Брун, когато блъсна Зуг, а мен може да ме блъска, когато си поиска и Брун изобщо няма да му обърне внимание. Не, това не е самата истина“, призна си тя. Иза каза, че Брун е измъкнал Брод, за да прекрати побоя, а и Брод не смее да ми посяга много-много, когато Брун е наоколо. Не бих имала нищо против да ме удря от време на време, само да ме оставя понякога на мира.

Както взимаше камъчета и ги хвърляше в поточето, изведнъж усети, че без да мисли бе поставила едно в прашката. Усмихна се, зърна едно последно, спаружено листо да се мандахерца на крайчеца на едно клонче, прицели се и заметна. Топло чувство на удовлетворение я обля, щом видя камъка да откъсва листото от дървото. Събра още няколко камъчета, изправи се, отиде до средата на поляната и започна да ги мята. „Още мога да уцелвам, каквото си искам“, помисли си тя, после се нацупи. „И каква полза? Никога не съм се опитвала да уцеля нещо движещо се, таралежът не се брои, той бе почти спрял. Не знам дори дали ще мога и дали наистина съм се научила да ловувам, ама истински да ловувам и каква е ползата от това? Нищо не мога да занеса въщи и само улеснявам живота на някой вълк, хиена или росомах, а те и без това достатъчно отмъкват от нас.“

Ловът и убитите животни бяха от такова значение за Клана, че трябваше непрестанно да са нащрек за съперниците-хищници. Едрите котки, глутниците вълци и хиени не само от време на време отмъкваха по някое животни от ловците, но дебнещите хиени и прокрадващите се росомахи все се навъртаха, когато се сушеше месо или пък се опитваха да оплячкосат складовете с хранителни запаси. Идеята да оказва помощ на съперниците да оцелеят бе неприемлива за Айла.

Брун дори не ми позволи да прибера едно ранено вълче в пещерата и сума ти пъти ловците ги избиват, макар и да нямаме нужда от кожата им. Месоядните зверове винаги са ни създавали неприятности. Тази мисъл не й излизаше от ума. После започна да се оформя друга идея. „Хищниците“, мислеше тя, „и хищниците могат да се убиват с прашка, освен най-едрите. Сещам се какво каза Зуг на Ворн. Каза, че понякога е по-добре да се използва прашка, тогава не ти трябва да се приближаваш толкова.“

Айла си спомни деня, в който Зуг превъзнасяше предимствата на оръжието, с което най го биваше. И наистина, с прашка на ловеца не се налагаше да доближава острите зъби и нокти, но той не спомена дали, ако ловецът не уцели, вълкът или рисът може да се нахвърли върху него, без да разполага с друго оръжие, за да го отблъсне, макар че наистина изтъкна, че не е много умно да се целиш по нещо по-едро.

„Какво ще стане, ако убивам само хищници? Никога не ядем месото им, така че няма да отиде на вятъра, дори и да ги оставя на

лешоядите да ги довършат“, мислеше си тя. „И ловците го правят.“

„Какви мисли ми идват?“, поклати глава Айла да прогони позорната мисъл от ума си. „Аз съм жена. Не бива да ходя на лов. Дори не бива да докосвам оръжие. Но наистина знам как да си служа с прашка! Дори и да не е позволено“, мислеше си тя предизвикателно. „Ще е от помощ. Ако убия росомах, лисица или нещо друго, те вече няма да могат да ни крадат месото повече. А и тези гадни хиени. Може един ден да случат да убия някоя хиена, само като си помислиш каква помощ ще е.“ Айла си представи как дебне лукавите хищници.

Цяло лято се бе упражнявала с прашката и въпреки че бе само една игра, тя достатъчно разбираше и уважаваше всяко оръжие, за да разбере, че истинското му предназначение е ловът и дивечът, а не целенето на мишени. Усещаше, че възбудата от уцелване на колци, белези по скали или клони, ще ѝ втръсне твърде скоро без допълнителното предизвикателство. А дори и да не ѝ втръснеше, предизвикателството на съревнованието заради самото съревнование бе идея, която нямаше да пусне корени, докато земята не се населеше от цивилизации, които нямаха вече нужда вече да ловуват, за да оцелеят. Съперничеството в Клана служеше за усъвършенстване на уменията за оцеляване.

Макар и тя да не можеше да го формулира точно така, част от горестта ѝ се дължеше на отказа ѝ от умение, което бе усвоила и бе готова да усъвършенства. Бе изпитала радост да напряга способностите си, да упражнява взаимодействието между ръка и око и се гордееше, че сама се бе научила. Бе готова за по-голямото предизвикателство, изпитанието от лова, но първо трябваше да осмисли нещата.

В началото, докато още си играеше, тя си представяше как ходи на лов и доволните и изненадани лица на Клана, когато се връщаше с убития от нея дивеч. Таралежът я накара да разбере цялата невъзможност на подобни фантазии. Никога нямаше да може да донесе у дома убитото животно и смелостта ѝ да получи признание. Бе жена, а жените от Клана не ходеха на лов. Идеята да избива съперниците на Клана я изпълваше със смътното чувство, че поне майсторството ѝ ще бъде оценено, макар и непризнато. И вече имаше защо да ходи на лов.

Колкото повече мислеше за това, толкова повече се убеждаваше, че ловът на хищници, макар и тайно, е разрешението, въпреки че не бе

в състояние да превъзмогне чувството на вина.

Бореше се със съвестта си. И Креб, и Иза бяха ѝ казали колко непозволено е за една жена да докосва оръжие. „Но аз и без това не само съм докоснала оръжието“, мислеше си тя. „Какво повече ще ми се случи, ако ходя и на лов с него?“ Погледна прашката в ръката си и изведнъж взе решение, потискайки усещането си за извършено престъпление.

— Така ще бъде! Ще го сторя. Ще се науча да ходя на лов! Но ще убивам само хищници — изрече тя категорично решението си, като добави жестовите, за да придаде невъзвратимост на думите си. Зачервена от възбуда, тя се втурна към потока да търси още камъни.

Докато търсеше гладки, кръгли камъчета с подходящия размер, погледът ѝ попадна на необичаен предмет. Приличаше на камък, но приличаше и на черупка от мида, от онези дето се намираха по морския бряг. Вдигна го и внимателно го огледа. Беше камък, камък с формата на черупка.

„Що за необикновен камък“, мислеше си тя. „Никога досега не съм виждала такъв камък.“ После се сети какво ѝ бе казал Креб навремето и внезапно прозрението я озари с такава сила, че усети как кръвта ѝ се оттича и студени мравки да лазят по гърба ѝ. Така трепереше и колената ѝ се подгъваха, че трябваше да седне. Скътала вкаменелия отпечатък от охлюв в ръката си, тя напрегнато се взираше в него.

Креб каза, спомни си тя, че когато трябва да вземеш решение, тотемът ти ще ти помогне. Ако си взел правилно решение, той ще ти даде знак. Креб каза, че ще бъде нещо съвсем необичайно и никой друг не може да ти каже дали това е знак. Ще трябва да се научиш да слушаш със сърцето и ума си и духът на тотема ти в теб ще ти каже.

— Велики Пещерни Лъве, този знак твой ли е? — Обърна се тя тържествено и безмълвно с жестове към тотема си. — Да не би да искаш да ми кажеш, че съм взела правилно решение? Да не би да искаш да ми кажеш, че е в реда на нещата да ходя на лов, въпреки че съм момиче?

Седеше смълчана, втреничила се в камъка с форма на черупка в ръката си и се опитваше да размишлява, както бе видяла Креб да прави. Знаеше, че я мислеха за чудачка, понеже имаше Пещерния Лъв за тотем, но никога не беше се замисляла за това. Посегна под дрехата

си и погали белезите — четирите успоредни резки на краката си. Че защо тогава ще ме избере Пещерният Лъв? Този тотем е силен, мъжки тотем, защо ще вземе да избере едно момиченце? Трябва да има някаква причина. Мислеше за прашката и как се бе научила да борави с нея. Защо вдигнах онази стара прашка, която Брод захвърли? Никоя от жените не би я докоснала. Какво ще да ме е накарало да го сторя? Да не би такава да е било желанието на тотема ми? Да не би той да иска да се науча да ходя на лов? Само мъжете ходят на лов, но тотемът ми е мъжки. Разбира се! Това ще да е! Имам силен тотем и той иска да ходя на лов.

— О, Велики Пещерни Лъве, обичаите на духовете са ми непонятни. Не знам защо искаш да ходя на лов, но се радвам, че ми даде този знак. Айла повъртя камъка в ръка отново, после свали амулета от шията си, разтвори възела, пристегнал малката кесийка и пъхна вкаменелия отпечатък в кожената торбичка до парчето червена охра. След като отново го завърза здраво, тя го нахлузи пак около врата си и забеляза разликата в тежестта. Тя като че ли придаваше тежест на взетото със съгласието на тотема й решение.

Чувството й за вина се изпари. Щеше да ходи на лов, тотемът й го искаше. Нямахше значение, че е жена. „Аз съм като Дърк“, мислеше си тя. „Напуснал е Клана си, въпреки че всички са му казвали, че не е редно. Мисля, че той е намерил наистина по-добро място, където Ледената Планина не може да го достигне. Даже ми се струва, че е поставил началото на цял един нов Клан. И той трябва да е имал силен тотем. Креб казва, че е трудно да живееш със силен тотем. Вика, че постоянно те изпитвали, за да бъдат сигурни, че си достоен, преди да ти дадат нещо. Според него тъкмо заради това съм била полуумряла, когато Иза ме намери. Питам се дали тотемът на Дърк го е изпитвал? Дали моят Пещерен Лъв ще ме постави отново на изпитание?

В края на краищата изпитанието може да се окаже трудно нещо. Какво пък, ако се окажа недостойна? Как ще разбере, че ме проверява? Каква ли непосилна задача ще ми възложи моят тотем?“ Айла се замисли за трудните неща в живота си и изведнъж се сети.

— Брод! Брод е моето изпитание! — зажестичулира тя на себе си. Имаше ли нещо по-непосилно от очакващата я цяла зима с Брод? Но ако се справя, тотемът ми ще ми позволи ли да ходя на лов?

Когато се връщаше в пещерата, вървежът на Айла бе по-различен и Иза го забеляза, въпреки че не можеше точно да каже кое му бе по-различно. Не бе по-малко благопристойна, просто бе по-непринудена, не толкова напрегната и по лицето на момичето се плъзна лицеприятно изражение, когато видя Брод да се приближава. Не на примирение, а на лицеприятие. Единствен Креб забеляза, че амулетът ѝ е по-издут.

С приближаването на зимата и двамата се радваха, че отново е предишната, въпреки заръките на Брод. Независимо че често се уморяваше, усмивките ѝ се появиха отново по време на игра с Уба, но не ѝ смехът ѝ. Креб се досещаше, че е стигнала до някакво решение и е намерила знак от тотема си и по-спокойното и умерено възприемане на мястото ѝ в Клана го накара да изпита облекчение. Имаше ясна представа за вътрешната ѝ борба, но разбираше, че не бе само необходимо да се подчини на волята на Брод, а и да престане да се съпротивява. И тя трябваше да усвои самообладанието.

През зимата, която постави началото на осмата ѝ година, Айла стана жена. Не телесно, телцето ѝ все още имаше източените, недоразвити черти на момиченце без ни най-малкия намек за предстоящите промени. Но именно през този дълъг мразовит сезон Айла се прости с детството си.

Понякога животът ѝ бе толкова непоносим, че не бе сигурна дали иска да продължава така. Имаше утрини, в които само като отвореше очи и зърнеше познатата, груба плът на голите каменни стени над себе си, ѝ се прищяваше да заспи отново и никога да не се събуди. Но когато сметнеше, че не може повече да издържа, стискаше амулета си и докосването до новия камък ѝ даваше сили да издържи още един ден. А с всеки изминал ден тя просто се приближаваше до времето, когато дълбоките снегове и ледени ветрища щяха да отстъпят пред раззеленилата се трева и морския ветреца и отново щеше да се скита на воля из полета и гори.

Подобно на косматия носорог, чийто дух бе негов тотем, Брод проявяваше същото твърдоглавие и непредсказуема злоба. Типично за Клана, след като веднъж предприемеше определена посока на действие, той я следваше с непоколебимо упорство, а Брод се бе посветил да вкара Айла в правия път. Всекидневната ѝ порция удари и

ругатни, както и непрекъснатият тормоз не оставаха незабелязани за останалите от Клана. Много от тях смятаха, че заслужава да я възпита и накаже, но малцина одобряваха прекаленото усърдие на Брод.

Брун все още се безпокоеше, че Брод позволява на момичето твърде често да го предизвиква, но след като младежът владееше гнева си, вождът виждаше в това определено подобрене. Но Брун се надяваше да види сина на другарката си сам да вземе решение за по-умерен подход и реши да остави нещата на естествения им развой. Докато си отиваше зимата, той започна да изпитва определено, неохотно уважение към пришълката, същото по рода си уважение, което изпитваше към посестримата си, когато тя бе понасяла побоищата на другаря си.

Също като Иза и Айла бе пример за женско поведение. Търпеше, без да се оплаква, както бе прието за една жена. Когато за миг се спираше да притисне амулета си, Брун и повече от останалите го взимаха като потвърждение за уважението, което изпитваше към всесилните духове от такова страховито значение за Клана. И това допринасяше за израстването на женствения ѝ лик.

Наистина амулетът представляваше нещо, в което вярваше, тя наистина се прекланяше пред силите на духовете, доколкото ги разбираше. Тотемът ѝ я изпитваше. Ако се окажеше достойна, щеше да може да ловува. Колкото повече я тормозеше Брод, толкова повече се засилваше решимостта ѝ да се научи сама на пролетес. Щеше да бъде по-умела от Брод, дори по-изкусна от Зуг. От нея щеше да стане най-ловкият ловец с прашка в Клана, макар че никой, освен нея нямаше да знае това. Именно за тази мисъл се бе вкопчила като удавник. Мисълта кристализираше в съзнанието ѝ като дългите, заострени, ледени копия, образували се по свода на входа на пещерата, където се извисяваше топлият въздух от огньовете и се срещаше с мразовитите ледени повеи, образувайки нещо като тежка, ледена, прозрачна завеса за през цялата зима.

Почти без да иска, обучението ѝ вече бе започнало. Въпреки че така се оказваше в непосредствена близост с Брод, когато мъжете насядаха заедно да си припомнят по-раншни ловни хайки и да обсъдят тактиката за бъдещите, тя чувстваше, че това я привлича и интересува. Все си намираще извинение да работи нещо наблизко и особено ѝ харесваше, когато Дорв или Зуг разправяха истории за лова с прашка.

Интересът ѝ към Зуг отново се разгоря, както и женската ѝ отзивчивост на желанията му и тя искрено се привърза към стария ловец. В известно отношение приличаше на Креб, горд и строг, доволен на малкото внимание и топлинка, па макар и от чуждото, грозновато момиче.

Зуг не бе сляп за интереса ѝ, щом зараказваше за минали подвизи, когато бе помощник на вожд, като Грод сега. Тя бе внимателна, макар и безмълвна слушателка и неизменно сдържано почтителна. Зуг взе да търси Ворн да му обяснява някои методи при следването или нещо друго от ловджийския занаят със съзнанието, че момичето все ще намери начин да кукне недалеч, ако може, макар че той се преструваше, че не я забелязва. Щом ѝ харесваха приказките му, какво лошо имаше в това.

„Ако бях по-млад и още можех да нося храна, можех да я взема за другарка, като стане жена“, мислеше си Зуг. „Все някой ден ще трябва да се задоми и каквато е грозничка, бая зор ще види, докато си намери другар. Но още е млада, яка и почтителна. Имам рода в другите Кланове. Ако ми стигнат силите да отида на следващото Събиране на Клановете, ще попитам за нея. Може да не иска да остане, след като Брод стане вожд, едва ли има значение какво иска тя, но не бих я упрекнал. Надявам се да съм се преселил в откъдния свят преди това да стане.“ Зуг не можеше да забрави как Брод налетя върху му и не му харесваше сина на другарката на Брун. Според него бъдещият вожд бе неоснователно строг с момичето, към което питаше най-нежни чувства. Тя наистина заслужаваше да бъде възпитана, но всяко нещо си имаше граници, а Брод прекаляваше. Тя никога не се бе държала с неуважение към него, човек трябваше да остарее и да помъдрее, за да се научи как да се държи с жените. „Да, ще поговоря за нея. Аз нямам сили да отида, ще пратя послание. Де да не беше толкова грозна“, размишляваше той.

Колкото и труден да бе животът на Айла, не бе чак толкова лош. Ритъмът на дейностите се бе позабавил и домакинската работа не бе чак толкова много. Дори Брод можеше да ѝ измисли само няколко заръки и толкоз. С течение на времето на него донякъде му омръзна, у нея не бе останала никаква съпротива и тормозът му поотслабна. А имаше и още една причина Айла да започне да смята зимата за по-поносима.

От началото, като опит да се намери основателна причина тя да остане в пределите на огнището на Креб, Иза реши да почне да я обучава в приготвянето и прилагането на билките и растенията, събирани от Айла. Церителското изкуство наистина заплени Айла. Живият интерес на момичето скоро накара Иза да изготви всекидневна програма и когато на знахарката ѝ стана ясно колко по-различно функционира умът на осиновеното ѝ чедо, съжали, че не бе почнала по-рано.

Ако Айла ѝ бе истинска рожба, щеше да се наложи Иза само да ѝ припомни това, което вече бе складирано в паметта ѝ, за да привикне момичето да го използва. Но Айла се стремеше да овладее познанията, с които Уба разполагаше по рождение и съзнателната памет на Айла не бе толкова добра. Наложил се Иза да я тренира, да минават един и същи материал множество пъти и постоянно да проверява дали го е запомнила правилно. Иза черпеше информация, както от спомените си, така и от собствения си опит и самата се изненада от богатството на знанията си. Никога не ѝ се налагаше дори да се замисли предварително, щом ѝ потрябваше нещо, то изникваше. Понякога Иза се отчайваше, че никога няма да научи Айла на това, което знаеше или поне да я въоръжи с достатъчно познания, за да стане сваятна знахарка. Но интересът на Айла не отслабваше нито за миг и Иза бе твърдо решена да даде на осиновеното си чедо сигурно положение в Клана. Уроците бяха всеки ден.

— Кое помага за изгаряния, Айла?

— Чакай да помисля. Цветове от исоп, смесени с цветове от гуцерка и на шишарки, изсушени и стрити на прах по равно. Намокря се и се прави лапа, покрива се с превръзка. Когато изсъхне, навлажнява се отново, като се сипва студена вода на превръзката — изреди тя набързо, после спря да си помисли. — Също сушените цветчета на конска мента, както и листчетата са добри за попарени места. Намокрят се в ръка и се налагат на попареното. А от варени корени на блатен аир става мехлем за изгаряния.

— Добре, нещо друго?

Момичето затършува из паметта си.

— И едрият исоп. Пресните листа и стеблото се съдъвкват за лапа или пък се намокрят сушените листа. И... а, да... варени жълти

цветове на магарешки бодил. Поставят се като мехлем, след като изстинат.

— Същото помага и при кожни възпаления, Айла. И не забравяй, че пепел от хвощ, забъркана в мазнина, е добро мазило за изгаряния.

Айла започна също да приготвя повечето от ястията под ръководството на Иза. Скоро тя пое цялата домакинска шетня по приготвянето на храна за Креб, с тази разлика, че на нея ѝ бе приятно. Правеше си труда да стрива зърната за него особено фино, преди да ги свари, за да му е по-лесно да ги сдъвче с изтърканите си зъби. И ядките ги спукваше на прах, преди да ги поднесе на стареца. Иза я научи как да приготвя болкоуспокояващи напитки и лапи, които облекчаваха ревматизма му, а пък Айла приготви специалитет от церовете за тази болест на по-възрастните членове на Клана, чиито страдания неизменно се утежняваха от заседналият живот в студената каменна пещера. Тази зима за пръв път Айла помагаше на знахарката и първият им пациент бе Креб.

Бе към средата на зимата. Обилните снеговалежи бяха затрупали входа на пещерата с почти еднометрова преспа. Изолиращата снежна покривка помагаше да се задържи топлината от огньовете в огромната пещера, но вятърът продължаваше да свири през големия отвор над преспата. Креб бе необичайно навъсен, ту се умълчаваше и се цупеше, ту разкаяно съжеляваше и пак се умълчаваше. Поведението му обърка Айла, но Иза веднага отгатна причината. Креб го болеше зъб, мъчеше го особено болезнен зъбобол.

— Креб, няма ли просто да ми дадеш да погледна зъба ти? — умоляваше го Иза.

— Нищо ми няма. Просто ме боли зъб. Просто една лека болка. Според теб не мога ли да понеса лека болка? Според теб за пръв ли път ли изпитвам болка, а, жено? Та какво толкова има в един лек зъбобол? — зъбеше се Креб.

— Да, Креб, — отвърна Иза с наведена глава. Той веднага се разкая.

— Иза, знам, че само искаш да ми помогнеш.

— Ако ми позволиш да го погледна, може и да намеря какво да ти дам. Откъде да знам какво трябва да вземеш, след като не ми даваш да го видя?

— Какво толкова има за гледане? — каза той с жест.

Болните зъби си приличат. Само ми направи чай от върбова кора — промърмори Креб, после седна на кожата си за спане и се втренчи в нищото.

Иза поклати глава и тръгна да прави чай.

— Жено! — не след дълго се провикна Креб. Къде ти е чаят? Защо се бавиш толкова? Как да размишлявам? Не мога да се съсредоточа — зажестимулира той нетърпеливо.

Иза притича с костна чаша, като правеше знак на Айла да я последва.

— Тъкмо го носех, но според мен върбовата кора няма да ти помогне кой знае колко, Креб. Само ми дай да го погледна.

— Добре, добре, Иза. Гледай — отвори той уста и посочи виновния зъб.

— Нали виждаш докъде е стигнала черната дупка, Айла? Венецът се е подул, целият зъб е прогнил. Боя се, че ще трябва да го извадим, Креб.

— Да го извадим ли? Нали каза, че само искаш да го погледнеш, за да можеш да ми дадеш нещо за него. Изобщо не е ставало дума за вадене. Е, добре, сега ми дай нещо за него, жено!

— Добре, Креб — рече Иза. — Ето ти чая от върбова кора.

Айла следеше целия разговор изумена.

— Ама нали каза, че върбовата кора няма да помогне кой знае колко.

— Вече нищо не може да му помогне. Можеш да опиташ да подъвчеш корен от блатен аир, може да ти помогне донякъде, но се съмнявам.

— И това ми било знахарка! Не може да изцери дори зъбобол! — възропта Креб.

— Можеш да прогоня болката с огън — зажестимулира делово Иза.

Креб трепна.

— Ще подъвча корен — отвърна той.

На следващото утро лицето на Креб бе подуто и подпухнало и еднооката му, покрита с белези физиономия изглеждаше още по-страховито. Окото му бе зачервено от безсъние.

— Иза — простена той. — Не можеш ли да направиш нещо за този зъбобол?

— Ако ми бе позволил вчера да го извадя болката вече да е преминала — каза с жестове Иза и отново се зае да бърка в паницата със запечени, житни зърна и гледаше как се надигат бавно мехурчета с тихо припукване.

— Жено! Ти сърце имаш ли? Не съм спал цяла нощ!

— Знам. Държа и мен будна.

— Ами направи нещо! — избухна той.

— Добре, Креб — рече Иза. — Но не мога да го извадя, преди да е спаднал отокът.

— Само това ли можа да измислиш? Да го извадиш?

— Мога да опитам още нещо, Креб, но не мисля, че мога да спася зъба — направи жест тя съчувствено. — Айла, донеси ми оня вързоп с овъглените трески от дървото, дето го удари мълния миналото лято. Ще трябва да цепнем венеца, за да спадне отокът, преди да извадим зъба. Може също да опитаме да прогоним болката с огън.

Креб потрепери, като чу указанията на знахарката към момичето, после сви рамене. „Не може да боли повече от зъбобола“, мислеше си той.

Иза затършува във вързопа трески и измъкна две.

— Айла, искам да нагрееш връхчето на тази до червено. Крайчето трябва да е като въглен, но пак да е достатъчно здраво, за да не се счупи. Измъкни въглен от огнището и опри връхчето, докато не запуши. Но първо искам да гледаш как се цепва венец. Разтвори му устата вместо мен.

Айла стори каквото ѝ наредиха и надникна в огромната, зинала уста на Креб и двата реда едри, изтъркани зъби.

— Венецът се пробива с твърда, остра треска под зъба, докато не потече течност — показа ѝ с жестове Иза, а след това ѝ го демонстрира.

Ръката на Креб се сви в юмрук, но той дори не гъкна.

— Сега, докато изтече това, нагрей другата треска.

Айла изприпка до огъня и скоро се върна с димящ въглен на крайчеца на обгорялата треска. Иза я пое, огледал възискателно, кимна с глава и направи знак на Айла пак да държи устата му отворена. Мушна тлеещия връх в дупката на зъба. Айла усети Креб да се разтриса, долови едно цвърчене и тънка струйка пара се изви от голямата дупка в зъба на Креб.

— Това е, свърших. А сега ще изчакаме да видим дали това ще премахне болката. Ако ли не, ще трябва да го вадим — рече Иза, след като попи раната във венеца на Креб със смес от здравец и корени от нард, стрити на прах на връхчето на пръста си. — Жалко, че нямам от плесента, дето е толкова подходяща за зъбобол. Понякога умъртвява нерва, често дори го изтегля. Тогава може да не се наложи да вадя зъба. Най-добре е да се използва още свежа, но и сушена става, а трябва да се събира в края на лятото. Ако намеря малко догодина, ще ти покажа, Айла.

— Боли ли те още зъба? — попита на следващия ден Иза.

— По-добре е Иза — отвърна обнадежден Креб.

— Но имаш ли още болки? Ако болката не е изчезнала напълно, просто пак ще се подуе, Креб — настоя Иза.

— Ами... да, още ме боли — призна той — но не толкова много. Наистина, не е като преди. Защо да не изчакаме още ден-два? Направих силна магия. Помолих Урсуз да унищожи злия дух, дето причинява болка.

— Май че не ти е за пръв път да молиш Урсуз да ти облекчи точно тази болка? Мисля, че Урсуз иска да пожертваш зъба си, преди да премахне болката ти, Мог-ър — рече Иза.

— Какво ти разбира главата от Великия Урсуз, жено? — запита раздражено Креб.

— Това са само предположения на тази жена. Тази жена нищо не разбира от обичаите на духовете — отвърна Иза със сведена глава. После като погледна побратима си в очите, рече: — Но една знахарка разбира от зъбобол. Болката няма да премине, докато не извадим зъба — категорично каза тя със знаци.

Креб ѝ обърна гръб и се отдалечи с куцукане. Седна на кожата си за спане и склопи очи.

— Иза? — повика той не след дълго.

— Да, Креб?

— Права си. Урсуз иска да дам зъба си. Хайде. Да свършваме с това.

Иза пристъпи към него.

— Ето, Креб, изпий това. То ще облекчи болките ти. Айла, до вързопа трески има малко клинче и дълго парче жила. Донеси ги тук.

— Какво те накара да приготвиш напитката? — попита Креб.

— Знам какво е, Мог-ър. Трудно е човек да се откаже от зъба си, но щом Урсуз го иска, Мог-ър ще му го даде. Това едва ли е най-трудното жертвоприношение, което е правил Урсуз. Животът с могъщ тотем е труден, но ако не бе достоен, Урсуз нямаше да те избере.

Креб кимна и погълна напитката. „От същото биле е, с което избистрям спомените на мъжете“, мислеше си той. „Но ми се стори, че видях Иза да го вари, това е отвара, а не настойка. Като се накисне, е по-силно. За какво ли не става? Татулът сигурно е дар от Урсуз.“ Започваше да чувства упойващото действие на напитката.

Иза каза на Айла да държи отворена устата на мага както преди, докато тя внимателно намести дървеното клинче в основата на болния зъб. Чукна рязко клинчето с един камък да го разклати. Креб скокна, но не бе толкова болезнено, колкото си мислеше. После Иза върза парчето жила около клатещия се зъб и каза на Айла да завърже другия край за един от колците, здраво забити в земята, които крепяха рамката, на която висяха и съхнеха билките.

— А сега, дръпни главата му назад, докато жилата не се опъне, Айла — нареди Иза на момичето. С бърз замах Иза дръпна жилата. — Ето го и него — рече тя, като вдигна жилата, на която се мандахерцаше якият кътник. Напръска кървящата дупка със сушен здравец и топна парченце хигроскопична заешка кожа в противоифекционен разтвор от кора на балсамово дърво и няколко сушени листа и превърза челюстта му с влажната кожа. — Вземи си зъба, Мог-ър — рече Иза, поставяйки гнилия кътник в ръката на още не дошлия на себе си магьосник. — Свършихме.

Той го стисна в ръка, после го остави да падне, докато си полягаше.

— Трябва да го дам на Урсуз — смотолеве той замаян.

Кланът очакваше да види, доколко ще се оправи Креб, след като Айла бе помагала на знахарката в зъбната ѝ хирургическа намеса. Когато устата му заздравя бързо без никакви усложнения, те се убедиха, че присъствието на момичето не е отблъснало духовете. Взеха да нямат нищо против тя да помага на Иза, когато ги цереше. С напредването на зимата Айла се научи да лекува изгаряния, порязвания, натъртвания, простинки, възпалено гърло, стомах, ушни болки и множество други по-леки наранявания и болезки, резултат от обичайното всекидневие.

С времето членовете на Клана взеха да ходят при Айла, без да се притесняват, както при Иза, за лечение на дребните си страдания. Знаеха, че Айла бе събирала билки за Иза и бяха видели знахарката да я обучава. В същото време знаеха, че Иза старее, но се чувства добре, а пък и Уба бе много малка. Кланът започваше да свиква с пришълката сред хората си и с идеята, че момиче, произхождащо от Другите, може един ден да стане знахарка на Клана им.

Бе през най-студените дни на годината, след зимното слънцестоене и преди първото пролетно размразяване, когато Овра взе да изпитва родилни болки.

— Много е рано — каза Иза на Айла. — Не би трябвало да роди преди пролетта, а й не е усетила движения напоследък. Боя се, че раждането няма да мине както трябва. Според мен ще се роди мъртво дете.

— Овра толкова искаше това дете, Иза. Толкова бе щастлива, когато разбра, че е бременна. Не можеш ли с нещо да помогнеш? — запита Айла.

— Ще направим, каквото можем, но има неща, които са извън обсега на помощта ни — отвърна знахарката.

Целият Клан бе загрижен за подранилите родилни болки на другарката на Гуув. Жените се опитваха да окажат морална подкрепа, а мъжете очакваха разтревожени наблизко. Бяха загубили няколко от членовете по време на земетресението и се надяваха броят им да се увеличи. За ловците на Брун новородените означаваха още усти, но след време бебетата щяха да пораснат и да ги хранят, когато те остаряят. Продължаването на рода и оцеляването на Клана бяха от решаващо значение за оцеляването на отделния индивид. Нуждаеха се един от друг и бяха опечалени, че навярно Овра нямаше да роди живо дете.

Гуув се тревожеше повече за другарката си, отколкото за рожбата й и му се искаше да може да стори нещо. Не му бе приятно да вижда Овра да се мъчи, особено след като надежда за благоприятен изход почти нямаше. Тя желаше бебето, чувстваше се неудобно да бъде единствената бездетна жена в Клана. Дори знахарката бе родила, колкото и стара да бе. Овра се бе въодушевила, когато най-сетне забременя, а сега на Гуув му се искаше да измисли начин да разсее болката й от загубата.

Изглежда Друуг разбираше младежа повече от всеки друг. Бе имал случай да изпитва подобни чувства към майката на Гуув, макар че за негова радост тя бе родила Гуув и Друуг трябваше да си признае, че се радваше на новото си семейство, след като веднъж свикна с тях. Дори се надяваше един ден Ворн да прояви интерес към майсторенето на сечива, а пък Она му доставяше истинска радост, особено след като я отбиха и започваше да имитира големите жени по свой си момичешки начин. Друуг никога не бе имал момиче край огнището си преди това и тя бе толкова млада, когато се бе задомил с Ага, че му се струваше, че Она бе негово дете.

Край Овра сядаха Ебра и Ука и ѝ съчувстваха, докато Иза приготвяше церовете. И Ука се бе надявала на очакваното от дъщеря ѝ дете и държеше ръката на Овра, докато тя се напъваше. Ога бе отишла да приготви вечерята на Брун, Грод и Брод и бе поканила и Гуув. Ика ѝ предложи да ѝ помогне, но когато Гуув отказа да вечеря, тя реши, че няма нужда от помощ. На Гуув не му се ядеше много-много и отиде на гости край огъня на Друуг и най-сетне Аба го кандърдиса да вкуси няколко залъка.

Ога бе разсеяна, тревожеше се за Овра и започваше да съжалява, че бе отказала предложената ѝ помощ. Не разбра как стана, но докато поднасяше паниците с топла сума на мъжете, се препъна. Врялата сума се разля по рамото и ръката на Брун.

— Оохх! — извика Брун, когато врящата течност го поля.

Скокна и се понесе в странен танц, скърцайки със зъби от болка. Всички обърнаха глави и притаиха дъх. Брод наруши мълчанието.

— Ога! Глупава, непохватна жена! — зажестиккулира той да прикрие неловкото си положение, защото сторената беля бе дело на другарката му.

— Айла, отиди да му помогнеш, не могат да я оставя сега наред с със знаци Иза.

Брод пристъпи към другарката си със свити юмруци, готов да я накаже.

— Недей, Брод — каза му с жестове Брун, като протегна ръка да възпре младежа. Врялата мазнина от супата още бе полепнала по тялото му и му костваше усилие да не покаже каква болка изпитва — Без да иска. Каква полза като я набиеш?

Ога се бе строполила в краката на Брод и трепереше от унижение и страх.

Айла се уплаши. Никога досега не бе лекувала вожда на Клана и го гледаше с безграничен страх. Втурна се към огнището на Креб, сграбчи дървена паница, после хукна към входа на пещерата. Загреба купчина сняг и се върна край огнището на вожда, като се свлече на земята в краката му.

— Праща ме Иза, не може сега да остави Овра. Ще позволи ли вождът на това момиче да му помогне? — каза тя, след като Брун ѝ показа, че я е забелязал.

Брун кимна. Хранеше съмнения дали Айла щеше да стане знахарка на Клана, но при тия обстоятелства нямаше друг избор, освен да я остави да го лекува. Страхливо тя покри възпаленото, червено изгаряне с хладния сняг и усети как напрегнатите мускули на Брун се отпускат, щом като снегът притъпи болката. Втурна се обратно, намери сушената конска мента и поля с вряла вода листенцата. След като омекнаха, сложи сняг в паницата, за да изстине по-бързо и се върна при пациента си. С ръка тя намаза успокояващия цяр и докато работеше усети как мускулестото, здраво като скала тяло на вожда се отпуска още повече. Брун дишаше вече по-спокойно. Изгореното още го болеше, но болката бе далеч по-поносима. Кимна одобрително и момичето малко се поуспокои.

„Тя май наистина е усвоила магиите на Иза“, мислеше си Брун. „А и се научи да се държи добре, както се полага на една жена, навярно което още ѝ липсва, е малко зрялост. Ако нещо стане с Иза, преди да е пораснала Уба, няма да останем без знахарка. Може би Иза постъпи мъдро, като я обучи.“

Не след дълго се върна Ебра и съобщи на другаря си, че синът на Овра се е родил мъртъв. Брун кимна и погледна към нея, като поклащаше глава. „И момче отгоре на всичко“, мислеше си той. „Сигурно ѝ се къса сърцето, всички знаят колко много искаше това бебе. Надявам се да се поуспокои, докато забременее отново. Кой би си помислил, че един Бобър може така да се бори?“ Макар и вождът да изпитваше съчувствие към младата жена, не каза нито дума, защото никой не биваше да говори за трагичното събитие. Но Овра разбираше какво бе довело Брун край огнището на Гуув няколко дни по-късно, когато ѝ каза да си почива колкото е необходимо, за да се възстанови от

„болестта“ си. Макар че мъжете често навестяваха огнището на Брун, вождът рядко посещаваше огнищата на останалите мъже и съвсем рядко разговаряше с жени, по време на своето гостуване. Овра му бе признателна за грижите, но нищо не можеше да уталожи болката ѝ.

Иза настоя Айла да продължи лечението на Брун и когато изгореното заздравя, Кланът я призна още повече. След този случай Айла не се притесняваше толкова от близостта на вожда. В края на краищата и той бе човек.

12

С края на зимата се ускори и всекидневният ритъм на Клана, за да е в унисон със събуждащия се живот на плодородната земя. Студеният сезон не налагаше зимен сън, а промяна в скоростта на обмяна на веществата, дължаща се на липсата на движение. През зимата всички бяха по-лениви, ядяха повече и като резултат се образуваше слой подкожна тлъстина като защита срещу студа. С повишаването на температурите идваше и пълният обрат на тази тенденция и Кланът ставаше неспокоен и гореше от желание да излезе навън и да се движи.

Този процес се ускоряваше и от пролетното, тонизиращо средство на Иза, съставено от корени на пшеница, събрани рано пролетес от дивата трева, която приличаше на ръж, сушени листенца див броч и богатия на желязо прах от корена на жълт лапад, раздавано поголовно и на стари, и на млади от знахарката на Клана. С нов прилив на енергия Кланът се втурваше навън от пещерата, готов да започне новия цикъл от сезони.

Третата зима в пещерата не се бе оказала твърде сурова за тях. Единствената смърт бе тази на мъртвороденото дете на Овра, а и тя не се броеше, защото не доживя да го нарекат и приемат в Клана. И Иза бе се справила добре, след като вече не изнемогваше да кърми гладно бебе. Креб не бе се мъчил повече от обикновено. Както Ага, така и Ика бяха бременни отново и след като и двете жени бяха вече сполучливо раждали, Кланът се надяваше на прираст. Вече набраха първата зеленина, филизи и пъпки, а бе заплануван и ранен лов, който да достави месо за пролетния празник в чест на духовете, събудили се за нов живот, както и да се отблагодарят на закрилящите Клана тотемни, дете ги бяха извели на добър край още една зима.

Айла чувстваше, че има особен повод да благодари на тотема си. Зимата бе както изнурителна, така и вълнуваща. Ненавистта ѝ към Брод дори се засили, но тя се бе научила как да се справя с него. Той бе излял цялата си злъч и тя се научи лесно да се оправя с нея. Имаше

предел, отвъд който, дори Брод не смееше да прекрачи. Усвояването на повече знания за магиите на Иза ѝ помагаше, доставяше ѝ огромно удоволствие. Колкото повече научаваше, толкова повече се изостряше жаждата ѝ за знания. Имаше чувството, че гори от желание да търси целебните билки, колкото за действителното им приложение, след като вече ги разбираше по-добре, толкова и като средство за бягство. Докато духаха мразовитите ветрове и ледени виелици, тя търпеливо чакаше. Но с първите намеци за промяна, бе обзета от неспокойно предчувствие. На тази пролет възлагаше по-големи надежди, отколкото на всяка друга.

Щом като времето позволи, Айла се отправи из гори и поля. Престана да крие прашката си в мъничката пещера, недалеч от ливадата си за упражнения. Носеше я със себе си, закътана в гънка на дрехата ѝ или под пласта листенца в кошницата си за бране. Не бе лесно сама да се учиш да ловуваш. Животните бяха бързи и не седяха на едно място, а движещата се цел бе къде по-трудна за улучване от неподвижната. Жените винаги вдигаха шум, когато излезеха на бране, за да подплашат дебнещите зверове и се оказа трудно да надвие този навик. Много пъти се ядосваше на себе си, че е подплашила някое животно с приближаването си, когато го зърваше да се стрелва към укритието си. Но тя бе изпълнена с решителност и трупаше практически опит.

Опитвайки наслуки, тя се научи да проследява и взе да разбира и да прилага откъслечните сведения за ловджийския занаят, подочути от мъжете. Зрението ѝ вече бе свикнало да забелязва незначителните подробности, с които се различаваха билките и ѝ трябваше само малко отклонение, за да се научи да разбира значението на издайническите изпражнения, неясния отпечатък в прахта, килнатия стрък трева или скършената клонка. Научи се да различава дирите на различните животни, запозна се с навиците им и естествената им среда. Макар и да не пренебрегваше тревопасните видове съсредоточи вниманието си върху месоядните, избраните от нея жертви.

Наблюдаваше да види по кой път ловците се отправят на лов. Но не Брун и ловците му ѝ създаваха най-големите тревоги. Най-често те избираха степите за свое ловно поле, а тя не се осмеляваше да ловува сред откритите поля, където нямаше къде да се скрие. Най-много се страхуваше от двамата възрастни мъже. Бе зървала от време на време

Зуг и Дорв, когато береше билки за Иза преди. Те бяха тези, които най-вероятно щеше да срещне да ловуват в една и съща местност с нея. Трябваше постоянно да е нащрек, за да предотврати подобна среща. Дори да тръгнеше в обратната посока, не бе гаранция, че те няма да се върнат и да я хванат с прашка в ръце.

Но когато се научи да се придвижва безшумно, тя чат-пат ги проследяваше, за да гледа и се учи от тях. В такива случаи бе особено внимателна. За нея бе по-опасно да проследи преследвачите, отколкото обекта на преследването им. Обаче това бе изключителна тренировка. Научи се да се движи еднакво безшумно, както за проследяваните мъже, така и за преследващото животно и ако някой случайно погледнеше към нея, мигом можеше да се слее с някоя сянка.

Когато Айла набра опит в преследването, научи се да се придвижва крадешком, привикна само с един поглед да различава очертанията под защитното им прикритие, имаше моменти, когато бе сигурна, че можеше да убие някое дребно животинче. Въпреки че се изкушаваше, ако не бе месоядно, го подминаваше, без да му обърне внимание. Беше решила да преследва само хищници, а и тотемът ѝ разрешаваше само това. Пролетните пъпки се превърнаха в цветове и дърветата се разлистиха, цветовете окапаха, а клоните им се покриха с напращели плодове, виснали зелени и полуузрели, а Айла още не бе убила първото си животно.

— Махай се! Къш! Марш отгук!

Айла надникна от пещерата да види каква е причината за суматохата. Няколко жени размахваха ръце и преследваха нисичко, набито рунтаво животно. Росомахът се отправи към пещерата, но се озъби и сви, като видя Айла. Стрелна се между краката на жените и се измъкна с парче месо в челюстите си.

— Каква крадлива лакомия! Тъкмо бях провесила месото да се суши — жестикулираше Ога в гневно безсилие. — Едва се бях обърнала. Де да беше тук Зуг, та да види тогава! Добре, че тъкмо излизаше, Айла. За малко да се вмъкне в пещерата. Само като се помисля каква смрад щеше да се разнесе, ако го бяхме сгащили там!

— Според мен това не е той, ами тя, Ога и навярно леговището му е някъде наблизко. Предполагам, че тя има няколко ненаситни

рожби, които трябва вече да са доста големички.

— Само това ни липсваше! Цяло котило — Жестовете им се придружаваха от гневни слова. — Зуг и Дорв взеха Ворн със себе си още по ранина. Де да бяха отишли да преследват тази росомаха, вместо хамстери и яребици в долината. Тия зверчета за нищо не стават!

— Все за нещо стават, Ога. Козината им не замръзва от дъха на човек през зимата. От кожите им стават хубави шапки и качулки.

— Де да беше и тая кожа!

Айла се втурна обратно у дома. Не можеше нищо да направи в момента, а Иза ѝ бе казала, че запасите от някои билки намаляват. Айла реши да излезе и да намери леговището на росомаха. Усмихна се на себе си и ускори крачка, а малко по-късно напусна пещерата с кошничката си и се насочи към гората недалеч от мястото, където се бе шумгнало животното.

След оглед на почвата, тя откри следа от лапа с дълги, остри нокти в праха, а малко по-нататък прекършено стебло. Айла се зае да проследи зверчето. След няколко мига дочу подплашени звуци, изненадващо близо до пещерата. Пристъпи напред тихичко, почти без да шумне шумка и зърна росомахата с четирите си, полуотрасли малки, които се зъбеха и дърлеха за парчето откраднато месо. Внимателно измъкна прашката си от гънка на дрехата си и нагласи камък в издутото джобче. Чакаше и дебнеше възможност да я уцели от упор. Случайна промяна в посоката на вятъра довя непозната миризма до лукавия лакомник. Вдигна глава, подуши въздуха, нащрек от възможна опасност. Айла това и чакаше. Бързешком, макар и зверчето да усети движението тя заметна камъка. Росомахата се просна на земята, а четирите ѝ малки се разбягаха, сепнати от изтрополилия камък.

Момичето излезе от прикритието на храста и се наведе да огледа лешояда. Подобната на мечка невестулка бе около метър на дължина от носа до върха на рунтавата си опашка, обрасла с груба, дълга, кафеникавочерна козина. Росомахите бяха дръзки, наподобяващи лешояди, толкова зли, че прогонваха дори по-едри от тях хищници от плячката си, достатъчно безстрашни, за да крадат сушеното месо или всичко, което можеха да отмъкнат и толкова лукави, че намираха пролуки дори в складовете им за хранителни запаси. Притежаваха

мускусни жлези и оставяха след себе си мирис на пор и представляваха по-голяма напаст за Клана дори от хиените, която бе колкото хищник, толкова и лешояд и оцеляването ѝ не зависеше от плячката на друг.

Камъкът от прашката на Айла я бе уцелил над окото, точно където се бе мерила. „Ето една росомаха, която няма да краде вече от нас“, помисли си Айла с озарено от удовлетворение лице, което граничеше с екстаз. Това бе първото убито от нея животно. „Мисля да подаря кожата на Ога“, помисли си тя и посегна към ножа си да одере зверчето. „Няма ли да се радва, като знае, че вече няма да ни притеснява?“ Момичето се сепна.

„Какви мисли ми идват? Не мога да подаря на Ога тази кожа. Никому не мога да я дам, дори за себе си не мога да я задържа. Не ми е разрешено да ловувам. Ако някой разбере, че аз съм убила тази росомаха, не знам какво ще стане с мен“. Айла приседна до убитото зверче и прокара пръсти през дългата му, грубовата козина. Възторгът ѝ се изпари.

Бе убила първото си животно. Може и да не беше огромен бизон, пронизан с тежкото, остро копие, ала все пак бе повече от таралежа на Ворн. Нямахше да има празненство по повод приемането ѝ в редиците на ловците, нямахше да има пиршество в нейна чест, нямахше дори да я поздравят и да я гледат с гордост като Ворн, когато се фукаше с дребния си улов. Ако се върнеше в пещерата с росомаха, можеше само да очаква възмутени погледи и сурово наказание. Нямахше никакво значение, че е искала да помогне на Клана, нито пък че можеше да ходи на лов и обещава да стане добър ловец. Жените не ходеха на лов, жените не убиваха животни. Това бе работа на мъжете.

Отрони въздишка. „Знаех си аз, знаех си от самото начало“, каза си тя. „Дори преди да тръгна на лов, преди още да прибера онази прашка си знаех, че не е позволено“. Най-смелото от малките росомахи се показа от укритието си и плахо подуши мъртвото животно. „Малките ще ни създадат същите неприятности като майка си“, помисли си Айла. „Почти са пораснали и сигурно поне две от тях ще оцелеят. По-добре ще е да се отърва от тази мърша. Ако я замъкна надалеч, навярно малките ще последват миризмата ѝ“. Айла стана и завлачи мъртвата росомаха за опашката по навътре в гората. После се залови да търси билките, които трябваше да събере.

Росомахата бе само първата жертва от дребните хищници и лешояди, паднала от прашката ѝ. Белки, норки, порове, видри, невестулки, борсуци, хермелини, лисици и дребничките, сиво-черни, с тигрова шарка диви котки ставаха лесна плячка за бързите ѝ камъни. Тя не го осъзнаваше, но решението на Айла да преследва хищници имаше съществено значение. То ускори процеса на усвояване на ловното умение и изостри майсторлъка ѝ много повече от лова на покротките, тревопасни животни. Хищниците бяха по-бързи, по-лукави, по-интелигентни и по-опасни.

Тя бързо надмина Ворн с избраното си оръжие. Не само защото бе склонен да гледа на прашката като на старческо оръжие и му липсваше непреклонната решимост да го усъвършенства, ами му беше и по-трудно. Той не притежаваше нейното телосложение със свободно люлеещо се движение на ръката, което бе по-подходящо за замятане. Пълното ѝ равновесие и придобитата координация между окото и ръката ѝ придаваха бързина, сила и точност. Тя вече дори не се сравняваше с Ворн, а в съзнанието си се стремеше да съперничи на майсторството на Зуг и момичето действително придобиваше уменията на стария ловец. Прекалено бързо. Ставаше прекалено самоуверена.

Лятото приближаваше своя край с небивали жеги и незапомнено изобилие от гръмотевични бури, раздирани от светкавици. Денят бе жарък, непоносимо жарък. Застиналият въздух дори не трепваше от повей на ветрец. Бурята, разразила си предната нощ с приказните сцени на прорязванията от светкавици небосвод, осветил планинските склонове, както и градушката с големината на малки камъчета, бе накарала Клана да се прибере на бегом в пещерата. В подгизналата гора, където обикновено бе по хлад, но от сенките на дърветата, сега бе влажно и задушно. Край тинестото блато на едва църцорещото, пресъхващо поточе, сведено от пониженото ниво на водата до застояли езерца и обрасли с водорасли локви.

Айла вървеше по дирите на една червена лисица, като безшумно напредваше през гората по края на една малка ливада. Бе плувнала в пот и ѝ бе толкова горещо, че вече не се интересуваеше особено от лисицата, ами си мислеше да се откаже, да се върне в пещерата и да поплува в реката. След като прекоси рядко пресъхващото, скалисто дъно на потока, момичето спря да пийне вода, там, където ручейт още

течеше волно между два големи речни камъка, които заприщваха пътя на криволичещата струйка и образуваха дълбоко до глезена вирче.

Изправи се и когато погледна пред себе си, дъхът ѝ секна. Айла се вираше боязливо в характерната глава и заострените уши на риса, готвещ се да скочи от скалата току пред нея. Той не я изпускаше от поглед, а късата му опашка се мятеше напред-назад.

По-дребен от останалите големи котки, с източеното си тяло и късичките си крака, рисът Пардел, подобно на северния си братовчед от по-късни години, можеше да скочи от място на около четири-пет метра. Той се препитаваше предимно със зайци, земеровни зайци, едри катерици и други гризачи, но можеше да катурне и дребна сърна, ако си наумеше, а осемгодишното момиче бе лесна плячка за него. Но слънцето го бе напекло, а и като правило той не нападаше хора. Най-вероятно бе да остави момичето да си върви по пътя.

Първоначалният уплах на Айла отстъпи пред прилива на възбуда, докато гледаше как неподвижната котка не сваля очи от нея. Не каза ли Зуг на Ворн, че с прашка може да се убие рис? Той наистина каза да не опитва с нещо по-едро, но бе сигурен, че камъкът от прашката може да убие вълк, хиена или рис. „Спомням си да казва рис“ мислеше си тя. Не бе ходила на лов за средни по размер хищници, но искаше да стане най-добрият ловец с прашка в Клана. Щом Зуг можеше да убие рис, то и тя можеше и ето, право пред очите ѝ бе идеалната мишена. Импулсивно тя реши, че е дошъл моментът за по-едър улов.

Бавно бръкна в гънката на късичката си лятна дреха без нито за миг да сваля поглед от котката и избра най-големия камък. Дланите ѝ бяха потни, но тя стисна здраво двата края на кожената ивица, докато нагласяше камъка в джобчето. После бързо, преди да е загубила смелост, се прицели точно между очите му и метна камъка. Но рисът бе уловил движението ѝ, докато вдигаше ръка. Щом заметна, той завъртя глава. Камъкът одраска главата му отстрани, като му причини остра болка, защото бе изстрелян почти от упор, но нищо повече.

Още преди на Айла да ѝ хрумне да посегне за нов камък, тя видя мускулите на котката да се напрягат под нея. Инстинктивно се метна встрани, когато разсвирепелият рис скокна върху нападателя си. Приземи се в калта край ручея и ръката ѝ се озова върху дебел, довлечен от течението клон, останал без клонки и листа от пътуването

си по течението на потока, подгизнал от вода и тежък. Айла го сграбчи и се отърколи, точно когато разгневеният рис се хвърли отново с оголени зъби. Замахвайки лудешки, с цялата си, напиреща от страх сила, тя стовари тежкия клон и отметна главата му в страни. Зашеметеният рис се отърколи на земята, за миг се сви, като тръскаше глава, после безшумно се оттегли в гората. Стигаха му толкова болезнени удари по главата.

Айла се тресеше и едва си поемаше дъх, докато се изправяше седнала на земята. Колената ѝ не я слушаха, когато отиде да прибере прашката си и трябваше отново да стане. Зуг не можеше и да си представи, че някой ще се опита да лови опасния хищник само с една прашка без подкрепата на друг ловец или дори без друго оръжие. Но Айла почти не пропускаше да уцели мишената вече, бе прекалено сигурна в майсторството си и изобщо мислеше какво може да стане, в случай че не уцели. Беше дотолкова потресена на връщане към пещерата, че едва ли не забрави кошничката си за бране на мястото, където я бе скрила, преди да реши да проследи лисицата.

— Айла! Какво се е случило? Цялата си в кал — зажестичулира Иза, щом като я видя. Лицето на момичето бе преbledняло, сигурно нещо я бе уплашило.

Айла не отговори, просто поклати глава и влезе в пещерата. Иза усети, че има нещо, което момичето не искаше да ѝ каже. Мислеше да настоява още, но после промени решението си с надеждата, че детето доброволно ще ѝ се довери. Пък и Иза не бе толкова сигурна, че иска да знае.

Жената се притесняваше, когато Айла се скиташе сама, но все някой трябваше да ѝ събира билките, без тях не можеше. Тя не можеше да отиде, Уба бе твърде малка и никоя от останалите жени не знаеше какво да търси, нито пък имаше мерак да се научи. Налагаше се да изпраща Айла, но ако тя ѝ разправеше за някоя страховита случка, тя щеше още повече да се притеснява. Просто ѝ се щеше Айла да не се бави толкова.

Тази вечер Айла бе смирена и си легна рано, но не можа да заспи. Лежеше будна и си мислеше за станалото с риса и във въображението ѝ произшествието изглеждаше още по-страховито. Рано в зори най-сетне задрема.

Събуди се с писък!

— Айла! Айла! — Дочу тя Иза да я вика по име, докато жената леко я разтърсваше, за да я върне към действителността. — Какво има!

— Сънувах, че съм в мъничка пещера и един пещерен лъв ме преследва. Вече съм добре, Иза.

— Не си сънувала лоши сънища отдавна, Айла. Защо пък точно сега ще те споходят? Вчера да не би нещо да те е уплашило?

Айла кимна и сведе главица, но не обясни. Мракът на пещерата, осветена само от бледо тлеещата жарава, скри гузното ѝ изражение. Не бе се срамувала от това, че ходи на лов, откак намери знака на тотема си. А сега вече се питаше дали това наистина бе знак. Може би само тя си мислеше така. Може би изобщо не биваше да ходи на лов. Особено с такива опасни зверове. Какво изобщо я накара да си помисли, че едно момиче може да ходи на лов за рисове?

— Никога не ми е харесвала идеята да излизаш сама, Айла. Винаги се бавиш толкова много. Знам, че ти се ще понякога да останеш сама, но това ме тревожи. Неприсъщо е за едно момиче да иска толкова да бъде само. А гората е и опасна.

— Права си, Иза. Гората може да бъде опасна — съгласи се с жест Айла. — Може пък следващия път да взема Уба с мен или Ика, ако иска.

Иза изпита облекчение, като видя, че Айла приема съвета ѝ присърце. Въртеше се из пещерата, а когато отиде за целебни билки, този път наистина се върна бързо. Когато не можеше да намери с кого да излезе, беше я страх. Все очакваше да види готовия за скок, дебнещ звяр. Започна да разбира защо жените от Клана не обичат да излизат сами да събират храна и защо готовността ѝ да се скита сама винаги ги бе изненадвала. Когато бе по-малка, просто не съзнаваше опасността. Но бе необходимо само едно нападение, а повечето жени бяха изпитали тази заплаха поне веднъж, за да я накара да гледа на околната среда с повече уважение. Дори нехищно животно можеше да е опасно. Глиганите с острите си кучешки зъби, конете с тежките си копита, сръндаците с мощните си рога, планинските кози и овце със смъртоносните си рогца, всички те бяха способни да нанесат сериозни рани, ако ги предизвикаше човек. Айла се питаше как изобщо се бе осмелила да си помисли за лов. Нямахше смелост да опита отново.

Айла си нямаше с кого да сподели, нямаше кой да ѝ каже, че малко страх изостря сетивата ѝ, особено когато преследва опасен

дивеч, нямаше кой да я окуражи отново да отиде на лов, преди да попадне в лапите на страха. Те не разговаряха за това, но всеки го бе изпитвал многократно през живота си, като се почне от първия им голям лов, който ги правеше мъже. Дребните животни бяха упражнение, да се усъвършенстват с оръжията си, но положението на мъж се признаваше, само когато познаеха и преодолееха страха.

Не по-малко изпитание за храбростта на една жена, макар и по-незабележимо, бе да прекарва дните си сам-самичка далеч от безопасността на Клана. В известен смисъл то изисква повече кураж, за да посрещне тези самотни дни и нощи със знанието, че каквото и да се случи, е сам-самичка. Още от мига, когато се появише на този свят, едно момиче винаги имаше куп хора край себе си, които да я закрилят. Но тя не разполагаше с оръжия за собствена защита и нямаше въоръжен мъж-закрилник да я пази през преходния период в живота ѝ. Момичетата, както и момчетата, не ставаха зрели жени и мъже, преди да се срещнат лице в лице и да преодолеят страха.

Първите няколко дни Айла нямаше желание да се скита далеч от пещерата, но след известно време взе да не я свърта на едно място. През зимата нямаше избор и приемаше заседналият живот в пещерата заедно с останалите, но вече бе свикнала да броди на воля, когато времето бе топло. Двойствеността я тормозеше. Когато се намираше сам-самичка в гората далеч от сигурността на Клана, бе неспокойна и плашлива, когато бе с Клана край пещерата, копнееше за уединението и свободата на гората.

По време на един самостоятелен, беритбен излет тя се озова в близост с тайното си скривалище и изкатери останалото разстояние по стръмния склон до високопланинската си ливада. Местността ѝ поддържа успокоително. Този свят бе само неин, нейната пещеричка, нейната ливада и тя се почувства и собственичка на малкото стада сърни, които често пасяха на нея. Дотолкова се бяха опитомили, че можеше да се приближи съвсем близо и почти да ги докосне, преди да хукнат извън обсега ѝ. Ширналото се поле даваше чувство за сигурност, което сега ѝ липсваше в пълните с опасности гори, гъмжащи от дебнещи зверове. Не бе посещавала местността целия този сезон и спомените заприиждаха в съзнанието ѝ. Именно тук за пръв път се бе научила да борави с прашката, тук бе уцелила таралежа я пак тук бе намерила знака от тотема си.

Носеше прашката със себе си — не смееше да я остави в пещерата да не я намери Иза — и не след дълго събра няколко камъчета и заметна няколко пъти за проба. Но това занимание бе прекалено скучно вече, за да ѝ е интересно за дълго време. Умът ѝ все я връщаше към случката с риса.

„Само да имах още един камък в прашката“, мислеше си тя. „Ако бях успяла да го уцеля, веднага след като не улучих, можех да го сваля, преди да скокне“. В ръката си имаше две камъчета и не сваляше очи от тях. Де да имаше начин да ги заметне едно след друго. Дали Зуг бе казвал някога подобно нещо на Ворн? Напрегна ума си да се сети. Ако е казал, сигурно не съм била в момента там, реши тя. Размишляваше върху това хрумване. Ако успея безпрепятствено да мушна втори камък в джобчето, докато свалям ръката си, мога да го хвърля, когато я вдигам. Чудя се дали ще се получи?

Взе да си опитва и се почувства като първия път, когато се опита да стреля с прашка. После си изработи ритъм. Хващаш прашката като пада с готов втори камък, мушваш го в джобчето, докато още я въртиш и хвърляш втория камък. Камъчетата нерядко падаха и дори когато успяваше да ги метне, от това страдеше точността ѝ и при двата изстрела. Но тя бе доволна, че е възможно. След това всеки ден тя идваше да се упражнява. Все още се боеше да ходи на лов, но предизвикателството по усъвършенстването на новия прием отново разпали интереса ѝ към това оръжие.

По времето, когато обраслите с дървета склонове припламваха с цветовете на сменящия се сезон, тя бе толкова точна с два камъка, колкото ѝ с един. Застанала напред полето, тя мятеше камъни по един нов колец, който бе забила в земята и изпитваше приятното чувство за усвоено умение, когато приятното „чук-чук“ ѝ подсказваше, че и двата камъка са уцелили мишената. Никой не бе ѝ казвал, че е невъзможно да заметнеш скорострелно два камъка с прашка, понеже никой дотогава не бе го правил и след като никой не ѝ каза, че не може, тя се научи сама да го прави.

Рано един топъл, късен есенен ден, почти година, след като за пръв път бе решила да отиде на лов, Айла се изкатери до високопланинското пасище, да събере зрелите лешници, които бяха изпопадали на земята. Щом наближи върха, дочу кресливите, кискащи се и гъгнещи крясъци на хиена и когато се озова на ливадата, видя

един от противните зверове, почти заровил се в кървавите вътрешности на един стар елен.

Побесня. Как смееше това пакостливо същество да осквернява нейната ливада, да напада нейните сърни? Втурна се към хиената, за да я подплаши, после ѝ хрумна нещо по-добро. И хиените бяха хищници с достатъчно яки челюсти, за да строшат едрите кокали на краката на пасящите копитни животни и не беше лесно да ги прогониш от плячката им. Бързешком свали от рамо кошницата и бръкна на дъното за прашката си. Огледа земята за камъни, докато бавно пристъпваше към една издатина край каменната стена. Старият елен бе полуизяден, но движението ѝ привлече вниманието на мършавото, петнисто животно, голямо почти колкото риса. Хиената вдигна глава, улови мириса ѝ и се обърна към нея.

Тя бе готова. Излизайки иззад издатината, метна снаряда си, бързо последван от втори. Не знаеше, че вторият е излишен, първият бе свършил работата, но бе добра застраховка. Айла си бе извлякла поука. В прашката ѝ имаше трети камък и четвъртият бе в ръката ѝ, подготвила се бе за втора поредица, ако се наложеше. Пещерната хиена се бе строполила на място и не помръдваше. Тя се огледа, за да се убеди, че наоколо няма и други, после предпазливо пристъпи към звяра с готова прашка. По пътя си взе кокала от крака на елена с още висящи остатъци червено месо и все още цял. Със смазващ черепа удар Айла взе мерки хиената да не се изправи пак на крака. Погледна мъртвото животно в нозете си и остави сопата да се отърколи от ръката ѝ. Бавно съзнаваше какво следва от деянието ѝ. „Убих хиена“, каза си тя на ум, щом го осъзна. „Убих хиена с прашката си. Не някое дребно животно, ами хиена, звяр, който можеше да ме убие. Това значи ли, че вече съм ловец? Истински ловец?“ Този път не ликуваше, не бе възторгът от първата ѝ жертва, нито удовлетворение, че е надделяла над силното животно. Бе нещо по-дълбоко, по-смирено. Знанието, че бе надмогнала себе си. Усети го като духовно просветление, мистично самопознание и с бликащо от дъното на душата ѝ благоговение се обърна към духа на тотема си на древния церемонен език на Клана.

— Аз съм само едно момиче, Велики Пещерни Лъве, и делата на духовете са ми непонятни. Но ми се струва, че вече разбирам малко повече. Рисът бе изпитание, дори по-голямо от Брод. Креб все казва, че е трудно да живееш с могъщи тотеди, но забрави да ми каже, че най-

големите им дарове са тук, вътре. Не ми каза и как се чувства човек, когато най-сетне разбере истината. Изпитанието не е само трудна задача, изпитанието е да разбереш, че можеш да я изпълниш. Признателна съм ти, че се спря на мен, Велики Пещерни Лъвче. Надявам се, винаги да съм достойна за теб.

Когато бляскавата, многоцветна есен загуби своята пищност и от оголените като скелети клони се посипаха изсъхнали листа, Айла се върна в гората. Проследяваше и изучаваше навиците на животните, набелязани за лов, но вече се отнасяше към тях с повече уважение, не просто като към същества, а като опасни животни. Множество пъти, макар че бе се промъквала достатъчно близко и можеше да запокити камъка, се въздържа и просто наблюдаваше. Все повече се затвърждаваше убеждението ѝ, че си губи времето, за да убива животното, което не представлява заплаха за Клана и чиято кожа не може да употреби: Но все още бе решена да стане най-изкусният ловец с прашка в Клана, тя дори не съзнаваше, че вече е. Единственият начин да усъвършенства уменията си бе да ходи на лов. И точно това правеше.

Резултатите от лова ѝ започнаха да си проличават и това създаде безпокойство у мъжете.

— Намерих още един росомах или по-скоро това, което е останало от него, недалеч от полето за упражнения — оповести със знаци Круг.

— А по билото насклад склона бяха разхвърляни парчета кожа, май от вълк — добави Груув.

— Все хищници, по-яките животни, а не женски тотеми — рече Брод.

— Грод вика да говорим с Мог-ър.

— Дребни и средни по размер, но никога едри котки. Сърните и конете, овцете и планинските кози, дори глигани все стават плячка на едрите котки, хиените и вълците, но какво преследва дребните хищници? Никога не съм виждал толкова множество убити — забеляза Круг.

— Тъкмо туй искам да разбера, какво сее смърт сред тях? Нямам нищо против хиените и вълците наоколо да намалеят с неколцина, но

щом не сме ние... Смята ли Грод да говори с Мог-ър? Мислиш ли, че може да е дух?

— Младежът потисна ужаса си.

— И ако е дух, добър ли е, дошъл да ни помага или зъл, ядосан на тотемите ни? — запита Гуув.

— На теб, Гуув оставяме да разрешиш този въпрос. Ти си ученик на Мог-ър, ти как смяташ? — отвърна му Круг.

— Според мен отговорът на този въпрос ще отнеме сериозни размишления и допитване до духовете.

— Вече говориш като мог-ър, Гуув. Никога не отговаряй конкретно на въпроса — ухапа го Брод.

— Добре де, а твоят отговор какъв е, Брод? — върна му го Гуув.

— Можеш ли да отговориш по-конкретно? Какво убива зверовете?

— Да не съм мог-ър или негов ученик. Защо питаш мен?

Айла работеше наблизко и сподави желанието си да се усмихне. Значи вече станах дух, но не могат да решат добър или лош дух съм.

Мог-ър се приближи незабелязано, но спорът не бе му убягнал.

— Все още нямам отговор на този въпрос, Брод — рече с жестове магът. — Трябва ми време да размисля. Но ще ти река следното, туй не е обичайното поведение на духовете. „Духовете са способни да направят времето прекалено горещо или прекалено студено, да докарат обилни дъждове или сняг, да прогонят стадата, да донесат болести, да предизвикат гръмотевици, или пък земетресение, но обикновено не причиняват смъртта на отделни животни“, мислеше си наум Мог-ър. „Имам чувството, че в дъното на тази загадка се крие човешка ръка.“ Айла стана и тръгна към пещерата, а магьосникът я проследи с очи. „Има някаква промяна в нея, толкова е различна“, размишляваше Креб. Забеляза, че и Брод я бе проследил с поглед, а очите му бяха изпълнени с безсилна злоба. И Брод бе забелязал промяната. Може пък причината да бе в това, че тя всъщност не бе от Клана и походката ѝ бе различна, а и порасна. Но нещо в ъгълчето на ума му подсказваше на Креб, че не това е отговорът.

Айла се бе променила. С нарастване на ловните ѝ умения, у нея се появи увереност и жилава грациозност, чужди на жените от Клана.

Походката ѝ бе безшумна като на опитен ловец и говореше за сигурно овладените мускули на младото ѝ тяло, чувстваше увереност в собствените ѝ рефлексии и виждащ надалеко взор в очите ѝ, които се забулваше неуловимо, когато Брод вземаше да я тормози, сякаш изобщо не го забелязваше. Скокваше пак толкова бързо на заръките му, но в отзивчивостта ѝ, независимо от юмруците му липсваше чувството на страх.

Самообладанието ѝ, увереността ѝ бяха далеч по-неразбираеми, макар и също толкова очевидни за Брод, колкото и почти явния ѝ бунт от преди. Сякаш тя проявяваше снизхождение да му се подчини, все едно че знаеше нещо, което той не знае. Той я наблюдаваше, като се опитваше да улови тънката промяна, да открие нещо, за което да я накаже, но тя все му отбягваше.

Брод не разбираше как го постига, но всеки път, когато се опиташе да изтъкне превъзходството си, тя го караше да чувства, че не може да се намери с нея. Това го отчайваше, вбесяваше го, но колкото повече я преследваше, все по-малко власт имаше над нея и затова я ненавиждаше. Постепенно установи, че я тормози все по-малко, дори я отбягва и само от време на време се сеца да предяви правата си. С идването на края на сезона, ненавистта му се усили. Някой ден щеше да я прекърши, закле се той пред себе си. Някой ден щеше да му плати за раните, които бе нанесла на мъжката му гордост. О, да, един ден тя щеше да се разкайва.

Доиде зимата и заедно с нея дейностите, които те споделяха с останалите живи същества, оредяха, следвайки кръговрата на сезоните. Животът не бе спрял, но пулсът му туптеше по-бавно. За пръв път Айла посрещаше сезона на студовете с надежда. Трескавите и оживени топли сезони оставяха на Иза малко време да продължи с обучението ѝ. С първите снегове знахарката поднови уроците си. Маниерът на живот на Клана се повтаряше с дребни, незначителни промени, а зимата отново приближи края си.

Пролетта закъсня и бе влажна. Като резултат от топящите се по високите върхове снегове, в съчетание с обилните дъждове, реката бе придошла и представляваше бушуваща стихия, разляла се извън коритото и отнасяща цели дървета и храсти в стремителния си бяг към морето. Надолу по течението струпалите се на едно място дънери отклоняваха пътя ѝ и тя бе заляла част от пътеката, утъпкана от Клана. Последва кратко затопляне, тъкмо колкото бе необходимо да разцъфнат неуверените цветове на плодните дръвчета, но после го обърна на късни, пролетни градушки, които счукаха крехките цветове и надеждите за чаканата реколта станаха на пух и прах. После пък, сякаш природата се смили и искаше да компенсира неудържаното си обещание за плодове, ранният летен урожай от зеленчуци, корени, тикви и бобови растения бе изключително щедър.

Кланът пропусна обичайното си пролетно посещение на морския бряг за съомга и всички бяха доволни, когато Брун оповести, че ще отидат да ловят есетра и треска. Макар че често членове на Клана изминаваха петнадесет километровото разстояние до вътрешното море да събират мекотели и яйца от многообразието от птици, които гнездяха по скалите, уловът на огромните риби бе една от малкото дейности на Клана, която бе съвместно усилие както на мъжете, така и на жените.

Друг си имаше собствени причини да иска да отиде. Обилните пролетни порои бяха изкарвали на повърхността нови отломки кремък

от варовиковите находища по по-високите места и те се търкаляха по пътя на разлива. По-рано той бе огледал морския бряг и бе видял няколко наносни находища. Риболовното пътешествие предоставяше прекрасна възможност да попълнят запасите си от сечива с нови от висококачествен кремък. По-лесно бе да се издяла камъкът при местонахождението му, отколкото да мъкнат тежките скали обратно в пещерата. Друуг отдавна не бе правил сечива за Клана. Когато крехкият камък на любимите им сечива се счупеше, трябваше да се задоволяват с по-грубичките инструменти собствено производство. Всеки можеше да прави годни за употреба сечива, но изделията на малцина можеха да се сравняват с тези на Друуг.

Весело празнично настроение съпътстваше приготвянията. Не се случваше често целият Клан да напусне едновременно пещерата и необикновеното преживяване, свързано с бивакуването на морския бряг, бе вълнуващо, особено за децата. Брун бе предвидил един-двама мъже всекидневно да се връщат до пещерата, за да се уверят, че в тяхно отсъствие всичко е на мястото си. Дори Креб гледаше с надежда на промяната на обстановката. Рядко се отдалечаваше твърде много от пещерата.

Жените се заеха с мрежата, поправяйки отънелите нишки и изплитайки цял нов участък с въжета от влакнеста лоза, жилави кори, яки треви и дълги животински косми, за да я удължат. Макар и сухожилията да бяха здрав и як материал, не ги използваша. Както и кожата от водата, те се втвърдяваха и ставаха корави, а и не поглъщаха омекоत्याщата мас много добре.

Огромната есетра, често с дължина, надхвърляща четири метра и с тегло повече от тон, се преселваше от морето, където прекарваше по-голямата част на годината, в сладководните реки и потоци да хвърля хайвера си рано през лятото. Месестите мустачки под беззъбата ѝ уста придаваха на древната, прилична на акула риба страховит външен вид, но храната ѝ се състоеше от безгръбначни и дребни рибки, събирани по дъното. По-дребната треска обикновено не надхвърляше дванадесет килограма, но имаше и екземпляри от по сто килограма и повече, всяко лято мигрираше в по-плитките води. Макар и да бе дънна риба, понякога изплуваше на повърхността и влизаше в сладководните притоци по време на миграцията и на търсенето на храна.

През четиринадесетте дни на лятното размножаване на есетрата устията на реките гъмжаха от тази риба. Въпреки че рибите, които си избираха по-малките водни пътища, не достигаха размерна на великаните, разпенващи по-големите реки, есетрата, която щеше да се озове в мрежата на Клана, нямаше да им създаде проблеми да я изтеглят на брега. Първата огромна моруна тъкмо бе навлязла в потока, когато Брун издаде заповед за тръгване. Щяха да тръгнат на следната утрин.

Айла се събуди, обзета от вълнение. Бе скатала кожата си за спане във вързоп, храната и кухненските принадлежности се намираха в кошницата ѝ за бране, а широката кожа, която щяха да използват за подслон, бе натоварена върху всичко това още преди закуска. И за никога не напускаше пещерата без целебната си торба и тъкмо я приготвяше, когато Айла изтича пред пещерата да види дали вече ще тръгват.

— Побързай, Иза — подкани я тя, втурвайки се вътре. — Още малко и тръгваме.

— Мирясвай, детенце. Морето няма да ни избяга — отвърна Иза, след като стегна здраво връвта на торбата си.

Айла нарами на гръб кошницата си за бране и вдигна Уба. Иза я последва, после погледна назад, като се опитваше да си спомни дали не е забравила нещо. Винаги, когато напускаше пещерата, имаше чувството, че забравя нещо. „Е, Айла може да се върне да го вземе, ако е толкова важно“, помисли си тя. Повечето хора от Клана бяха навън и малко след като Иза зае определеното си място, Брун даде сигнал да тръгват. Едва бяха тръгнали, когато Уба взе да се гърчи, за да слезе на земята.

— Уба не бебе! Иска ходи сама — зажестиккулира тя с детинско достойнство. На три години и половина Уба бе започнала да подражава на възрастните и по-големичките деца и отказваше да я глежат като новородените бебетата. Растеше. Горедолу след около четири години вероятно щеше да стане жена. Имаше да научава доста неща за тези четири кратки години и благодарение на вътрешно чувство за бързото ѝ съзряване, започваше да се подготвя за допълнителните отговорности, които тъй скоро щеше да носи.

— Добре, Уба — направи знак Айла, докато я пускаше на земята. — Но се дръж близо зад мен.

Спуснаха се покрай потока от тяхната страна на планината, като си пробиваха път по новата пътека покрай променилото се корито, която вече бе утъпкана недалеч от струпването на дънери. Пътят бе лесен — макар че връщането щеше да е по-изнурително — и преди обяд достигнаха ивица на морския бряг. Построиха си временни навеси по-далечко от прииждащия прилив, като използваха за подпори храсталаци и изхвърлени от морето дървета. Накладоха огньовете и отново провериха мрежата. Риболовът щеше да започне следващата утрин. След като изградиха бивака, Айла тръгна към морето.

— Ще вляза във водата, мамо — направи знак тя.

— Защо все искаш да влизаш във водата. Айла? Опасно е и все влизаш много навътре.

— Прекрасно е, Иза. Ще внимавам.

Все същото се повтаряше, когато Айла отиваше да плува, Иза се безпокоеше. Единствена Айла обичаше да плува, само тя можеше. Едрите, тежки кости на хората от Клана затрудняваха плуването. Те не се задържаха лесно на повърхността и изпитваха панически страх от дълбочината. Газеха във водата, като ловяха риби, но изобщо не си и помисляха да влязат по-дълбоко от кръста. Чувстваха се несигурни. Пристрастието на Айла към плуването се смяташе за една от чудатостите ѝ, а тя не бе единствената.

Докато достигна деветата си година, Айла бе по-висока на ръст от всички жени и горе-долу колкото някои мъже, но все още не си личаха белезите на приближаващата женственост. Понякога Иза се чудеше дали някога ще спре да расте. Високият ѝ ръст и закъснението в съзряването ѝ водеха до слухове сред част от хората, че мощният ѝ мъжки тотем няма да позволи изобщо да разцъфне. Питаша се дали няма да прекара останалата част от живота си като един вид безполова жена — нито мъж, нито напълно жена.

Креб доуцука до Иза, докато тя наблюдаваше как Айла отива към брега. Якото ѝ стройно тяло, плоските, възлести мускули и дългите ѝ като на жребче нозе ѝ придаваха скован и непохватен вид, но гъвкавите ѝ движения опровергаваха непохватната ѝ на пръв поглед кекавост. Въпреки че се опитваше да имитира раболепния ситнеж на жените от Клана, нямаше техните къси, криви крака. Колкото и да ситнеше, дългите ѝ нозе правеха по-едри, почти мъжки крачки.

Но работата не бе само в краката. Айла излъчваше увереност в себе си, която никоя жена от Клана не притежаваше. Тя бе ловец. Никой мъж от Клана не го биваше толкова с нейното оръжие и тя вече го бе разбрала. Не можеше да изпитва лицемерно покорство пред огромното мъжко превъзходство, без да го чувства. Липсваше ѝ задължаващата ги искрена вяра, която бе неизменно част от привлекателността на жените от Клана. В мъжките очи нейното източено като върлина тяло, лишено, от каквито и да е женствени белези и несъзнателното ѝ самоуверено държане намаляваха и без това съмнителната ѝ хубост, Айла не само бе грозна, в нея нямаше капка женственост.

— Креб — направи знак Иза. — Аба и Ага разправят, че тя никога няма да стане жена. Викат, че тотемът ѝ бил прекалено могъщ.

— Разбира се, че ще стане жена, Иза. Да не би да мислиш, че Другите не раждат деца? Само това, че сме я приели в Клана, не променя произхода ѝ. Навярно е нормално техните жени да съзряват по-късно. Дори някои момиченца от Клана не стават жени чак до десетата си година. Като си помислиш само, че хората дори не ѝ дават този срок, преди да почнат да си въобразяват какви ли не неестествени неща. Това е нелепо! — изпръхтя той от яд.

Иза се успокои, но все ѝ се щеше осиновената ѝ рожба да покаже някои белези на женственост. Видя как Айла нагази във водата до кръста, после как се гмурна и се отправи навътре в морето с дълги, отмерени загребвания.

Момичето обичаше ширналата се солена вода и способността ѝ да държи тялото ѝ над нея. Не помнеше как се бе научила да плува, просто ѝ се струваше, че винаги е умеела. Пясъчното дъно под водата пропадеше рязко само след няколко метра, разбра го, докато преплува тази отсечка по по-хладната вода и по по-тъмния ѝ оттенък. Обърна се по гръб и се остави за миг лениво да я носят и люлеят вълните. След като глътка солена вода се плисна върху лицето ѝ, вдигайки пръски, тя се претърколи и заплува към брега. Отливът започваше и тя бе попаднала в отичащото се течение. Силните, сливащи се течения затрудняваха връщането ѝ. Напрягна се и скоро отново стъпи на дъното, а после зацапа към брега. Докато се плакнеше в бистрите води на реката, чувстваше бързото течение да напират о нозете ѝ и

нестабилното, песъчливо дъно да се рони под тях. Строполи се близо до огъня пред навеса им, уморена, но освежена.

След като ядоха, Айла се вторачи замечтано в далечината, като се чудеше какво ли има отвъд водата. С грак и писък морски птици прехвърчаха, кръжаха и се спускаха стремглаво над разбушувалия се прибой. Бели, изсушени от слънцето стари клони на някога живи дървета, изваяни в сплетени форми, разнообразяваха равните пясъци и необятната водна шир проблясваше под полегатите лъчи на залязващото слънце. Гледката създаваше чувство за нереална неземна пустош. Кривите плавеи се превръщаха в причудливи силуети, после потъваха в мрака на безлунната нощ.

Иза сложи Уба да си легне под навеса, после се върна да седне до Айла и Креб край малкия огън, който пускаше тънки струйки дим към осеяното със звезди небе.

— Какво е това, Креб? — тихо попита със знаци Айла, като посочи нагоре.

— Огньовете в небето. Всеки е домашното огнище на нечий дух в отвъдния свят.

— Толкова ли много хора има там?

— Това са огньовете на всички хора, които са се преселили в света на духовете и на всички хора, които още не са се родили. Това са и огньовете на духовете на тотемите, но ловенето тотеми имат повече от един огън. Виждаш ли онези там? — посочи Креб. Това е домашното огнище на самия Велик Урсуз. А онези виждаш ли? — показва той в друга посока. — Това са огньовете на твоя тотем, Айла, Пещерния Лъв.

— Обичам да спя навън и да виждам малките огньовете в небето — рече Айла.

— Не е толкова хубаво, когато духа вятър и вали сняг — прекъсна я Иза.

— И Уба харесва огънчета — рече със знаци детето, като пристъпваше в осветения от огъня кръг от мрака.

— Мислех, че вече си заспала, Уба — рече Креб.

— Не съм. И Уба гледа малки огънчета като Айла и Креб.

— Време е всички да си лягаме — направи знак Иза. — Утре ни чака тежък ден.

Рано на следващото утро Кланът опъна мрежата си през реката. Плавателните мехури от предишния улов есетра, внимателно измити и изсушени на въздуха, за да се превърнат в твърди, прозрачни слюдени балони, служеха за шамандури на мрежата, а камъни, вързани за дъното, бяха тежести. Брун и Друуг отнесоха единия край на отвъдния бряг, после вождът даде знак. Възрастни и по-големички деца заджапаха в реката. И Уба понечи да се присъедини към тях.

— Не, Уба — направи ѝ знак Иза — ти остани, не си още достатъчно голяма.

— Но и Она помага — замоли се детето.

— Она е по-голяма от теб, Уба. Ще помагаш после, като измъкнем рибата на брега. Твърде опасно е за теб. Дори Креб седи близо до брега. Ти ще останеш тук.

— Да, мамо — каза с жест Уба, като не криеше разочарованието си.

Движеха се бавно, като вдигаха колкото се може по-малко шум, докато се разгръщаха и образуваха огромен полукръг, а после изчакваха, докато пясъкът, който вдигаха при движението си, се уталожил отново. Айла бе разкрачила крака и се съпротивляваше на силното течение, бушуващо край нозете ѝ, като не откъсваше очи от Брун и чакаше знака. Намираше се в средата на коритото на еднакво разстояние от двата бряга и бе най-близо до морето. Зърна огромна тъмна сянка да се плъзга покрай нея на няколко метра. Есетрите се бяха раздвижили.

Брун вдигна ръка, всички не смееха да си поемат дъх. Веднага щом свали ръката си, Кланът взе да кряска и да пляска по водата, като вдигаше пенливи пръски. Изглеждащият на пръв поглед хаотичен безпорядък от шумотевица и пръскане скоро се оказа съвсем целенасочена постъпка. Кланът гонеше рибата към мрежата, като все повече затваряше кръга. Брун и Друуг притичаха от отсрещния бряг, като мъкнеха мрежата със себе си, докато безпорядъчното плискане на Клана пречеше на рибата да се отпрати обратно в морето. Мрежата се затвори, като все повече сбутваше сребристото множество от мятаци се риби на все по-малко пространство. Няколко от огромните чудовища се опитваха да разкъсат здравите възли на нишките и да излизат на свобода. Все повече ръце се хващаха за мрежата, като я

отблъскваха към брега, докато тези на брега теглеха и целият Клан се бореше да извади на брега конвулсивно подскачащото стадо риби.

Айла вдигна очи и видя Уба, нагазила до колене сред гърчещите се риби да се опитва да ги докосне от обратната страна на мрежата.

— Уба! Връщай се! — направи ѝ знак тя.

— Айла! Айла! — изплака детето, а после посочи към морето. Она! — писна тя.

Айла се извърна да погледне и едва успя да зърне тъмнокосата главичка да подскача веднъж, преди да изчезне под водата. Детенцето, годинка по-голямо от Уба, бе загубило почва под краката си и морето го бе отнесло. В суматохата около изтеглянето на улова никой не бе ѝ обърнал внимание. Само Уба, гледаща по-голямата си приятелка с възторг от брега, бе забелязала отчаяната борба на Она и неистово се опитваше да привлече вниманието на някого, за да съобщи за случилото се.

Айла отново се гмурна в мътните, развълнувани води на реката и загреба към морето. Плуваше по-бързо от всякога. Отичащото се течение ѝ помагаше, но същото това течение теглеше със същата сила момиченцето към дънната яма. Айла зърна главичката да изплува още веднъж и напрегна всички сили. Вече бе близо до нея, но се боеше, че не бе достатъчно близо. Ако Она достигнеше ямата преди Айла да я достигнала, силното течение щеше да я замъкне на дълбокото.

Водата вече бе станала солена, усещаше вкуса ѝ. Мъничката, черничка главичка изплува още веднъж на около метър, после изчезна под водата. Айла усети спадането на температурата на водата, докато се гмуркаше отчаяно, устремявайки се под вода към изчезващата главичка. Напипа разпилените коси и сграбчи в юмрук дългата, полюшвана от водата коса на малкото момиче.

Айла си помисли, че дробовете ѝ ще се пръснат — не бе имала време да си поеме дълбоко дъх, преди да се гмурне — и все повече ѝ се виеше свят, тъкмо когато изскочи на повърхността, без да изпуска скъпоценния си товар. Вдигна главичката на Она над водата, но детето бе изгубило съзнание. Айла никога не се бе опитвала да плува, мъкнейки друг човек, но трябваше да измъкне Она на брега, без да потапя главата ѝ във водата, колкото се може по-бързо. Айла гребеше с една ръка, като се опитваше да налучка най-подходящия начин, крепейки детето с другата.

Когато напипа дъно под краката си, забеляза, че целият Клан бе нагазил във водата да я посрещне. Айла вдигна безчувственото телце на Она от водата и го предаде на Друуг, без до този миг да съзнава колко е капнала от умора. Креб бе до нея и тя вдигна изненадано очи, като видя от другата си страна Брун да ѝ помага да излезе на брега. Друуг хукна напред и когато Айла се строполи на пясъка, Иза вече бе проснала детенцето на брега и изпомпваше водата от дробовете му.

Не за пръв път член на Клана се бе разминал на косъм от удавяне. Иза си знаеше работата. Малцина бяха хората, дадени в жертва на студените глъбини, но този път бяха измъкнали жертвата под носа на морето. Она взе да кашля и да се дави, докато устата ѝ бълваше водата и клепачите ѝ трепнаха.

— Рожбата ми! Рожбата ми! — извика Ага и се хвърли на земята. Обезумялата майка вдигна момиченцето и го прегърна. — Мислех, че е умряло. Сигурна бях, че си е отишло. О, рожбата ми, единственото ми момиче.

Друуг вдигна момичето от скута на майка му и, притиснал го с тялото си, го занесе обратно в бивака. Противно на обичаите Ага вървеше до него, като потупваше и милваше дъщеричката си, която бе смятала за загубена.

Хората се взираха, многозначително зяпаха Айла, щом мина край тях. Никой не бе спасяван досега, след като веднъж го е отнесло течението. Спасението на Она бе чудо. Никога вече човек от Клана на Брун нямаше да коментира с присмехулни жестове проявите на необичайния ѝ начин на мислене. Късметлийка, викаха те. Винаги е била късметлийка. Нали тя откри пещерата?

Рибите все още се мятаха конвулсивно на брега. Няколко бяха успели да се измъкнат обратно в реката, след като Кланът бе разбрал за случилото се и се бе втурнал да посрещне завръщащата се Айла с полуудавеното момиченце, но повечето от рибата бе все още омотана в мрежата. Кланът се захвана отново да ги измъкне на брега, а после мъжете ги укротиха, удряйки ги със сопи, а жените взеха да ги чистят.

— Женска! — извика Ебра, щом като разпори търбуха на огромна моруна. Всички се втурнаха към едрата риба.

— Вижте колко е много! — направи знак Ворн и посегна да си вземе шепа от дребничките, черни яйчица. Пресният хайвер бе любима почерпка на всеки. Обикновено всеки грабеше с шепи от първата

уловена женска есетра и ядеше до насита. По-късният улов щеше да се осоли и да се запази за по-нататъшна употреба, но никога не бе толкова вкусен, както когато бе току-що изваден от морето. Ебра спря момчето и направи знак на Айла.

— Айла, вземи си ти първа — с жестове нареди Ерба.

Айла се огледа неловко, задето бе станала център на вниманието.

— Да, Айла първа да си взема — присъединиха се и останалите.

Момичето погледна към Брун. Той кимна. Тя излезе стеснително и посегна за шепа от лъскавия черен хайвер, после се изправи и го опита. Ебра даде знак и всеки се втурна и сграбчи пая си, струпвайки се радостно около рибата. Беше им спестена една трагедия и в облекчението си имаха чувството за празник.

Айла бавно закрачи към навеса им. Знаеше, че ѝ бе оказана почит. На малки хапки тя се наслаждаваше на разкошния хайвер и на сърдечния им, радушен прием. Никога нямаше да забрави това чувство.

След като рибата бе извадена на брега и усмирена, мъжете се бяха струпали отстрани в неизменната купчина, оставяйки чистенето и съхраняването на жените. Освен остриите, кремъчни ножове, с които разпорваха рибите и нарязваха на късове по-едрите, разполагаха и със специален инструмент за белене на люспите. Това бе нож не само изтъпен от едната страна, за да може да се държи удобно в ръка, но и на мястото, където се поставяше показалеца, бе издълбана вдлъбнатина, за да може да се съобразява натиска и да могат люспите да се белят, без да се къса кожата на рибата.

В мрежата на Клана се мятеше не само есетра. Треска, сладководен шаран, няколко едри пъстърви, дори един-два рака бяха част от улова. Птици, привлечени от рибата, се струпаха да се гощават с вътрешностите и откраднаха няколко филета, до които успяха да се докопат. След като рибата бе овесена да съхне на открито и върху димящите огънове, мрежата бе простряна върху нея. Така мрежата съхнеше и можеха да видят къде е нужно да се закърпи, а в същото време пречеше на птиците да крадат трудно спечеления улов на Клана.

Преди още да свършат с риболовството, на всички щеше да втръсне вкуса и мириса на риба, но първата вечер това бе добре дошла почерпка и неизменно пируваха заедно. Запазената за празненството риба бе повечето треска, чието фино, бяло месо бе изключителен

деликатес, когато бе прясно и се загръщаше в застлани свежи треви и едри, зелени листа, преди да го поставят върху горещата жарава. Макар да не се споменаваше изрично, Айла знаеше, че това пиршество е и в нейна чест. Предлагаха ѝ се сума ти отбрани залци от жените, а цяло едно филе бе специално приготвено за нея от Ага.

Слънцето се бе скрило на запад и повечето хора се бяха оттеглили под навесите си. Иза и Аба приказваха край огромната клада, превърнала се в тлеещи въглени, докато Айла и Ага седяха кротко и гледаха Она и Уба да си играят. Едногодишният син на Ага, Грууб, спеше мирно в ръцете ѝ, след като до насита се бе наял с топло мляко.

— Айла — отрони жената малко нерешително. — Искам да знаеш нещо. Невинаги съм се държала добре с теб.

— Ага, винаги си била учтива — прекъсна я Айла.

— Това не е същото като да си добра — рече Ага. — Говорих с Друуг. Той заобича дъщеря ми, макар и да се е родила в дома на първия ми стопанин. Той никога не е имал момиче край огъня си. Друуг вика, че винаги ще носиш частица от духа на Она в себе си. Всъщност не познавам обичаите на духовете, но Друуг казва, че когато един ловец спаси живота на друг ловец, той запазва частица от духа на спасения от него човек. Стават нещо като побратими, като братя. Радваме се, че ти носиш частица от духа на Она, Айла. Доволна съм, че нея още я има, за да го споделя с теб. Ако някога имам щастieto да родя друго дете и ако то е момиче, Друуг обеща да го наречем Айла.

Айла бе стъписана. Не знаеше какво да отговори.

— Ага, това е прекалено голяма чест. Айла не е сред имената на Клана.

— Вече е — рече Ага. Жената стана, направи знак на Она и пое към навеса си. Обърна се за миг и рече: — А сега ще си вървя.

Това бе най-близкият жест до „довиждане“ на хората от Клана. Най-често го пропускаха, просто си тръгваха. В Клана нямаха също израз за „благодаря“. Знаеха какво е благодарност, но това понятие носеше по-различно значение, обикновено чувство на задължение, и то от човек с по-нисък ранг. Помагаха си, защото такъв бе начинът им на живот, това бе техен дълг, необходим за оцеляването им и нито се очакваха, нито се получаваха благодарности. Извънредните дарове и услуги носеха тежестта на задължението да бъдат върнати с нещо

също толкова ценно, това бе ясно на всички и не бяха необходими никакви благодарности. Докато бе жива Она, ако не ѝ се удадеше случай или на майка ѝ, преди да порасне да върнат подобна услуга и да си осигурят частица от духа на Айла, тя щеше да бъде длъжница на Айла. Предложението на Ага не бе, за да върне дълга, то означаваше повече, по такъв начин тя изразяваше благодарността си.

Аба стана да си върви, малко след като дъщеря ѝ си бе тръгнала.

— Иза винаги е разправяла, че си щастливка — жестикулираше старичката, докато минаваше покрай момичето. — Вече ѝ вярвам.

— Иза, Ага ми каза, че винаги ще нося частица от духа на Она в себе си, но нали само я домъкнах обратно, а ти бе тази, която ѝ върна дъха. Колкото аз съм спасила живота ѝ, толкова и ти. Ти не носиш ли частици от множество духове, та ти си спасила живота на толкова хора?

— Защо според теб знахарката има свое собствено положение Айла? Именно защото тя носи частица от духа на всеки човек от Клана си, както на мъже, така и на жени. Всъщност на целия Клан, благодарение на самия Клан. Тя им помага да се появят на този свят и се грижи за тях през целия им живот. Когато една жена стане знахарка, всеки ѝ дава тази частица от духа си, дори тези, чийто живот още не е спасила, защото не се знае кога ще се наложи.

— Когато някой човек умре и се пресели в света на духовете — продължи Иза — знахарката губи частица от духа си. Някои вярват, че това я кара да се старее повече, но повечето знахарки се стараят и без това. Не всяка жена може да стане знахарка, дори щерка ѝ не винаги става. Трябва да има нещо отвътре, което я кара да иска да помага на хората. Ти носиш това нещо, Айла и тъкмо затова те обучавам. Още отначало го забелязах, когато искаше да помогнеш на онова зайче след раждането на Уба. А и изобщо не се замисли на каква опасност се излагаш, когато отиде да спасяваш Она, просто искаше да спасиш живота ѝ. Знахарките от моя род имат най-високо положение, Айла, и ти ще бъдеш от моя род.

— Но аз не съм ти истинска дъщеря, Иза. Ти си единствената майка, която помня, но не съм твоя рожба. Как така ще бъда от твоя род? Не притежавам твоята памет, всъщност дори не разбирам какво е това памет.

— Моят род има най-високо положение, защото винаги са били най-добрите. Майка ми, майка ѝ и нейната майка винаги са били най-добрите знахарки, откак се помня. Всяка от тях е предавала на другата всичко, което е знаела и научила. Ти си от Клана, Айла, моя дъщеря, обучена от мен. Ти ще получиш всички знания, които мога да ти дам. Това може да не е всичко, което знам, но ще е достатъчно, защото има нещо друго. Ти имаш дарбата, Айла, според мен сигурно си потомка на род от знахарки. Един ден ще бъдеш много добра.

— Ти нямаш спомените, дете мое, но мислиш по свой собствен начин, имаш усет да разбереш какво го боли човек. А щом знаеш каква е болката, не е трудно да помогнеш, а ти много често знаеш как. Никога не бях ти казвала да сложиш сняг на ръката на Брун, когато Ога го изгори. Щях да постъпя точно като теб, но никога не бях ти го казвала. Дарбата ти, талантът може да се окажат също толкова полезни като спомените, а може би и по-полезни. Но добрата знахарка си е добра знахарка. И това е важното. Ти ще бъдеш от моя род, защото ще станеш добра знахарка, Айла. Ще бъдеш достойна за положението си, ще бъдеш една от най-добрите.

Кланът влезе в крак с обичайната си практика. Вече изтегляха само по един улов на ден, но и това бе достатъчно да имат работа жените до късен следобед. Повече злополуки не се случиха, макар че Она вече не помагаше на викачите да гонят рибата. Друуг реши, че е прекалено малка, а и идната година не бе далеч. Към края на преселението на есетрата уловите понамаляха и на жените им оставаше повече време да си починат следобед. Тъкмо навреме. На рибата ѝ трябваша още няколко дни да се изсуши, а редицата стойки, проточили се по брега, с всеки ден ставаше по-дълга.

Друуг бе пребродил разлива на реката в търсене на отломки кремък, довлечени от планината и бе дотъргузил няколко в бивака. Вече няколко следобеди го виждаха да дяла нови сечива. Един следобед, малко преди да си тръгнат, Айла забеляза Друуг да взема вързоп от навеса си и да го носи до изхвърления от морето дънер, където обикновено изработваше сечивата. Обичаше да го гледа как работи с кремъка и го последва, после кукна пред него със склонена глава.

— Това момиче иска да погледа, ако майсторът на сечива не възразява — рече тя с жестове, когато Друуг ѝ даде знак, че я е видял.

— Ххъмм — кимна той в знак на съгласие. Намери си местенце на дънера, седна мълчаливо и взе да наблюдава.

Момичето и преди го бе наблюдавало, Друуг знаеше, че интересът ѝ е искрен и няма да му пречи на съсредоточаването. „Де да се интересуваше и Ворн толкова“, помисли си той. Никой от юношите в Клана не проявяваше действителна склонност да майстори сечива и като всеки наистина сръчен майстор, той искаше да сподели с някого знанията си и да ги предаде някому.

„Може пък Грууб да прояви интерес“, мислеше си той. Бе доволен, че новата му стопанка бе родила момче, непосредствено след като отби Она. Душата на Друуг никога не е била по-доволна и се радваше, че бе решил да вземе Ага и двете ѝ деца. Дори присъствието на старицата не му създаваше чак толкова ядове, Аба често удовлетворяваше заръките му, когато Ага бе заета с новороденото. Ага не притежаваше дълбокото, безмълвно разбиране на майката на Гуув и се наложи Друуг да се понапъне отначало, за да ѝ даде да разбере къде ѝ е мястото. Но тя бе млада и здрава, бе му родила син — момче, в което бяха големите надежди на Друуг да го обучи за майстор на сечива. Бе изучил каменоделското умение от стопанина на майката на майка си и сега разбираше какво удоволствие е доставял на стареца, когато като малко момченце, бе проявил интерес да усвои това умение.

Откак бе дошла да живее с Клана, Айла често го наблюдаваше и той бе виждал изработените от нея сечива. Сръчна бе в ръцете, умело прилагаше приемите му. На жените бе позволено да изработват сечива, щом не правеха инструменти, чиято крайна цел бе оръжие или изработването на оръжие. Просто не си заслужаваше да се обучава момиче, а пък и то нямаше да стане истински майстор. Но това момиче имаше известна дарба, изработваше съвсем прилични сечива и по-добре беше да има за чирак момиче, отколкото никакъв. Беше ѝ обяснил някои неща от майсторлъка си преди.

Майсторът на сечива разгърна вързопа и постла кожата, в която бяха инструментите му. Погледна към Айла и реши да ѝ окаже благодарението, като сподели с нея някои полезни съвети за камъка. Взе едно парче, от което се бе отказал предишния ден. След дълги години опити наслуки предшествениците на Друуг бяха разбрали, че в

кремъка са съчетани подходящите качества за изработка на най-добрите сечива.

Айла наблюдаваше съсредоточено, докато той обясняваше. Първо един камък трябваше да е достатъчно здрав, за да реже, стърже или цепи многообразието от животинска и зеленчукова материя. Много от силициевите минерали от семейството на кварца притежаваха необходимата якост, но кремъкът разполагаше с едно друго качество, което повечето от тях и множеството камъни от по-мекки материали, не притежаваха. Камъкът бе чуплив, можеше да се строши от натиск или удар. Айла подскочи изненадана, когато Друуг ѝ го демонстрира, като чукна пукнатия камък о друг и го разцепи на две, като отвътре се показва различното естество на сърцевината на бляскавия, тъмносив кремък.

Друуг не знаеше точно как да обясни третия признак, макар че го чувстваше дълбоко в себе си като резултат от многогодишната си работа с камък. Признакът, който правеше възможен занаята му, бе как се чупи камъкът и от решаващо значение бе еднородността на кремъка.

Повечето минерали се трошаха по плоскост, успоредна на кристалната си структура, което значеше, че могат да се цепят само в определена посока и каменоделецът не можеше да ги оформя според желанието си. Понякога, когато му се удадеше да го открие, Друуг използваше обсидиан, черното стъкло от вулканичните изригвания, въпреки че той бе много по-мек от сума ти минерали. Той не притежаваше строго определен кристален строеж и можеше да го чупи едновременно, накъдето си иска.

Кристалният строеж на кремъка, макар и строго определен, бе толкова ситен, че също бе еднороден и единственото ограничение при обработката му бе умението на каменоделеца, а точно в това се състоеше дарбата на Друуг. И все пак кремъкът бе достатъчно як, за да реже дебелите кожи или жилавите, яки растения и достатъчно крехък, за да се получи при счупване острие като парче счупено стъкло. За да ѝ покаже, Друуг взе един от отломъците на пукнатия камък и посочи към резеца му. Не ѝ трябваше да го докосва, за да разбере колко е остър, много пъти бе използвала точно толкова остри ножове.

Друуг се замисли за многогодишния си опит, който бе разширил предадените му знания, докато остави отломъка да падне и постла кожата на скута си. Способностите на добрия каменоделец си личаха

още при избора на камък. Необходимо бе набито око, за да различи дребните различия в цвета на варовиковата външна обвивка, които свидетелстваха за ситнозърнест кремък от високо качество. За да придобиеш усета, че отломките на едно място са по-добри, по-пресни, включват по-малко примеси от камъните на друго място, бе нужно време. Може би един ден щеше да има истински чирак, който щеше да забелязва тези по-неуловими подробности.

Айла си помисли, че я бе забравил, след като подреди инструментите си, внимателно прегледа камъните, а после кротко се замисли, хванала амулета си със затворени очи. Изненада се, когато той заговори с безмълвни жестове.

— Сечивата, които ще направя, са от изключително значение. Брун взе решение да отидем на лов за мамути. На есенес, след като листата сменят цвета си, ще се отправим далеч на север да намерим мамутите. За да бъде успешен ловът, трябва да имаме голям късмет, духовете трябва да са благосклонни. Ножовете, които ще изработя, ще служат за оръжие, а другите сечива са, за да се приготвят оръжия специално за този лов. Мог-ър ще направи мощно заклинание, което да им донесе късмет, но първо трябва да се изработят сечивата. Ако направата им върви добре, това ще е добър знак.

Айла не бе сигурна дали Друуг говори на нея или просто излага фактите, за да останат ясно в съзнанието му, преди да започне. Това даже усили чувството ѝ, че трябва да мирува и не трябва да прави нищо, за да не смути Друуг по време на работа. Почти очакваше да ѝ каже да си върви, след като вече знаеше за важността на сечивата, които се канеше да изработи.

Но тя не знаеше, че още от мига, когато показва пещерата на Брун, Друуг смяташе, че тя носи късмет и спасяването на живота на Она само затвърди убеждението му. Смяташе пришълката за необикновен камък или зъб, който човек получава от тотема си и носи за късмет в амулета си. Не бе сигурен дали тя самата бе щастлива, а само че носеше щастие и молбата ѝ да погледа точно в този момент, той смяташе за добро знамение. С ъгълчето на окото си забеляза, че тя посегна към амулета си, щом като вдигна първия отломък. Макар и в себе си да не го окачестви точно така, стори му се, че моли могъщия си тотем да донесе успех на начинанието му и това бе добре дошло за него.

Друуг седеше на земята, кожата се диплеше в скута му и държеше отломък в лявата си ръка. Посегна към един камък с овална форма и го претегляше, докато не го почувства стгодно в ръката си. Дълго бе търсил камък за чукане с подходящия размер и издръжливост и този го имаше много отдавна. Множество резки по него свидетелстваха за дългата му употреба. С камъка за чукане Друуг разчупи варовиковата, сивкава външна черупка и отдолу се появи сивкавочерният кремък. Поспря и огледа кремъка възискателно. Зърнестият строеж бе наред, цветът също, нямаше никакви примеси. Чак тогава взе да оформя грубо основните очертания на ръчна брадвичка. Дебелите люспи, които изпопадаха, бяха с остри резци, много от тях щяха да се използват за рязане, както бяха се олюпили от кремъка. Ръбът на всяка люспа, където чукът бе ударил кремъка, бе доста дебел и се изтъняваше до по-тънко напречно сечение в противоположния край, а с всяко обелено парче оставаше дълбок, вълнист белег на сърцевината на кремъка.

Друуг остави камъка за чукане и взе парче кокал. Прицелвайки се внимателно, той чукна кремъчната сърцевина съвсем близо до острия, назъбен ръб. Мекият, по-гъвкав костен чук оставаше по-дълги, по-тънки люспи с по-гладък край и по-прави резци, където удареше и не притъпяваше тънкия, остър резец, както щеше да се получи с по-тежкия, каменен чук.

След няколко мига Друуг вдигна завършеното си изделие. Сечивото бе дълго около дванадесет сантиметра, заострено от единия край, с остро лезвие, сравнително тънко напречно сечение и с гладка повърхност, набраздени само от плитките резки на местата, където бе дялал люспите. Можеше да го хванеш в ръка и да го използваш за сечене на дърва или пък да дълбаеш от парче дънер дървена паница като с тесла, да отсечеш част от мамутския бивн, да натрошиш костите на животно, докато изрязваш месото, общо взето за всяка цел, която не можеше да мине без остър инструмент за рязане и чукане.

Сечивото бе отколешно и прадедите на Друуг майсторяха подобни ръчни брадвички от хилядолетия. С по-протичката си форма, то бе едно от най-рано изобретените сечива и все още вършеше работа. Друуг затършува из купчината люспи и подбра няколко с широки, прави резци и ги отдели за полезните при обезкостяване на месо и рязане на кожи сатърчета. Ръчната брадвичка бе само за загриване.

После Друуг се захвана с друга каменна отломка, беше я подбрал заради извънредно финия зърнест строеж. Върху нея можеше да се приложат по-нови и сложни похвати.

Майсторът на сечива вече се бе отпуснал, не бе толкова нервен и се залови за следващата си задача. Намести кост от крака на мамут между краката си като наковалня и като сграбчи отломка, постави я на този тезгях, като я държеше здраво. После вдигна камъка за чукане. Този път, докато свалеше външната варовикова обвивка, внимателно оформи камъка така, че сърцевината на оставащия камък бе с груба, приплескана, яйцевидна форма. Обърна камъка настрана, взе костното чукче и свали люспите от горе, като караше все от ръба към центъра. Когато свърши, яйцевидният камък бе плосък и свален отгоре.

После Друуг поспря, стисна в ръка амулета си и затвори очи. За следващите му решителни стъпки му бе необходимо както майсторство, така и малко късмет. Протегна ръце, раздвижи пръсти и посегна към костното чукче. Айла притаи дъх. Той искаше да си намери подходящото място за удар, за да издяла малко парче от плоската овална горна част, което да остави вдлъбнатина с повърхност, перпендикулярна на люспата, която искаше да отцепи. Без подходящо място за удар, люспата нямаше да се отдели чисто с остри ръбове. Огледа и двата края на овалната повърхност, реши кой да бъде, внимателно се прицели и нанесе рязък удар, после изпусна затаения си дъх, щом като малкото парченце се откърши. Друуг здраво придържаше дисковидното ядро о наковалнята, прецизно измери разстоянието и точката на удара и чукна малката вдлъбнатина, която вече бе направил, с костното чукче. Идеална люспа се отдели от предварително обработеното ядро. Имаше дълга, овална форма, остри краища, бе грубо заравнена от външната страна, отвътре бе гладка и леко се издуваше, бе малко по-дебела от страната на удара, като на другия край изтъняваше.

Друуг пак хвърли поглед към ядрото, обърна го и изчука малка вдлъбнатина за място на удара, после отцепи втора предварително подготвена люспа. Само за няколко мига Друуг отцепи шест люспи и захвърли остатъка от кремъчното ядро. Всичките люспи имаха дълга, овална форма и в по-тесния си край се стесняваха до острие. Внимателно огледа люспите и ги подреди в редица да са му под ръка за довършителните работи, които щяха да ги превърнат в желаните

сечива. От един камък с почти същия размер като този, от който бе направил една-едничка ръчна брадва, бе получил шест пъти по-дълго острие с помощта на по-нов похват, остър резец, който можеше да оформи в най-разнообразни, полезни сечива.

С мъничко, леко плоско, кръгло камъче Друуг леко дооформил резеца от едната страна на първата люспа, за да очертае острието, но по-важно бе да притъпи обратната страна, така че държаният в ръка нож да не пореже използващия го, един вид ретуш, не да наостри и без това остро лезвие, а да притъпи обратната му част, за да бъде удобен за хващане. Оцени ножа възискателно, отстрани още няколко мънички стружки, а после доволен го остави и посегна за следващата люспа.

Следващият подбран от Друуг къс бе по-голям и отцепен от място по-близо до центъра на яйцевидното ядро. Единият му край бе почти прав. Придържайки къса о наковалнята, Друуг натисна с мъничката кост и отчупи малка стружка от ръба на лезвието, после още няколко, като остави поредица от V-образни резки. Притъпи обратната страна на назъбеното сечиво и за кой ли път огледа ситнозъбия трион току-що излязъл от ръцете му, после кимна и го остави.

Използвайки същото парче кост, майсторът на сечива притъпи целия обратен край на един по-малък, по-кръгъл къс, докато не придоби доста изпъкнала форма и сътвори яко, леко притъпено сечиво, което не можеше лесно да се счупи от натиска при стъргане на дърво или животински кожи и нямаше да ги къса. На друг един къс той издълба резка с формата на V върху острието, особено полезно при оформянето на остриетата на дървените копия, а на последния къс — който свършваше с остър връх откъм тесния край, но острието му бе доста вълнообразно — той притъпи и двата ръба и остави само върха. Това сечиво щеше да намери приложение като шило за пробиване на дупки в кожи или пък като свредел за пробиване на дупки в дърво и кост. Всички сечива на Друуг бяха пригодени да се държат в ръка.

Друуг погледна отново към набора сечива, измайсторени от него, после повика Айла, която през цялото време не откъсваше очи от него и дори не смееше да диша. Даде ѝ стъргалото и един от широките, остри късове, които бяха останали при изработването на ръчната брадвица.

— Тези можеш да ги вземеш. Могат да са ти от полза, ако дойдеш с нас на лова за мамути — рече ѝ той с жестове.

Очите на Айла светнаха. Държеше сечивата, сякаш бяха най-драгоценни дарове. А те бяха. „Възможно ли е да ме изберат да съпровожда ловците в лова им на мамути?“, питаше се тя. Айла още не бе станала жена и обикновено само жени и малките им деца, които кърмеха в момента, ходеха с ловците. Но тя имаше ръст на жена и вече бе предприела няколко кратки ловни излета това лято. „Може пък и да ме изберат. Надявам се да стане така, наистина се надявам“, мислеше си тя.

— Това момиче ще пази сечивата, докато дойде време за лова на мамути. Ако я изберат да придружи ловците, ще ги опита за пръв път на мамута, убит от ловците — каза му тя.

Друг изсумтя, после изтупа кожата, застлана на скута му, от дребните отломки и парченца камък, отмести мамутския кракнаковалня, бутна в него камъка чук, костното чукче и костните и каменни инструменти за оглаждане, загърна ги и ги завърза сигурно с ремък. После събра новонаправените инструменти и се отправи към навеса, под който живееше с останалите членове на домакинството си. Бе си свършил работата за деня, макар че още бе следобед. За доста кратко време бе измайсторил няколко доста свършени сечива и не искаше да дава зор на късмета си.

— Иза! Иза! Виж! Друг ми ги даде. Даже ми позволи да гледам, докато ги прави — жестикулираше Айла с едноръжките знаци на Креб, като държеше сечивата с другата си ръка, докато се втурваше към знахарката. — Той ми каза, че ловците наесен ще ходят на лов за мамути и изработва сечива за мъжете да си направят нови оръжия, специално за този лов. Рече ми, че тези могат да ми свършат работа, ако и аз отида с тях. Мислиш ли, че може да ме вземат със себе си?

— Може, Айла. Но не знам защо толкова се вълнуваш. Ще видите голям зор. Ще трябва да се претопи цялата мазнина и повечето от месото ще се изсуши, а ти не можеш да си представиш колко месо и мазнина има в един мамут. Ще трябва да отидете доста надалеч и да го донесете цялото обратно.

— О, хич не ме е грижа, че ще видим голям зор. Никога не съм виждала мамут, освен веднъж от рида в далечината. Искам да отида, Иза, да знаеш как се надявам, че ще отида.

— Мамутите рядко идват толкова на юг. Обичат да е студено, а тук лятоска е доста горещо. Зиме пък има прекалено много сняг, за да пасат. Но не съм виждала мамутско месо от доста време. Няма нищо по-вкусно от хубавия, крехък мамут, а пък мазнината им е толкова много и може да се използва за най-различни неща.

— Мислиш ли, че ще ме вземат, мамо? — зажестичулира развълнувано Айла.

— Брун не споделя с мен плановете си, Айла. Дори не знаех, че ще ходят, та ти знаеш повече от мен за това — рече Иза. — Но не мисля, че Друуг ще ти каже нещо, ако нямаше никаква вероятност. Според мен той е признателен, че спаси Она от удавяне и с тези сечива, както и с новината за лова той иска по някакъв начин да ти се отблагодари. Друуг е прекрасен човек, Айла. Имаш късмет, че те е сметнал за достойна за даровете му.

— Ще си ги пазя до лова за мамути. И на него му казах, че ако отида, тогава ще ги употребя за пръв път.

— Идеята ти е чудесна, Айла, и думите ти са били тъкмо на място.

Ловът на мамути, заплануван за ранна есен, когато огромните рунтави животни се отправяха на юг, в най-добрия случай бе рисковано начинание и целият Клан се вълнуваше. В похода към северния ъгъл на полуострова, недалеч от мястото, където се съединяваше с континента, щеше да участва всеки здрав телом човек. През времето, необходимо за пътуването, за отделяне и съхранение на месото, за претопяване на мазнината и връщане до пещерата, всички останали ловни дейности се прекратяваха. А нищо не им гарантираше, че ще намерят мамут, след като се озоват там или пък ако откриеха, че ловците щяха да имат успех. Само фактът, че при евентуален успех, това гигантско животно щеше да осигури месо за храна на Клана в продължение на доста месеци, както и огромен запас от мазнината, тъй съществена за оцеляването им, си заслужаваше да се замисли човек.

Ловците натрупаха зад гърба си много от обичайните ловни излети през ранното лято, за да се снабдят с достатъчно месо и да изкарат идващата зима, ако, разбира се, бъдат пестеливи. Не можеха да си позволят лукса да зложат единствено на лова на мамути, без да вземат мерки за следващия мразовит сезон. Но следващото Събиране на Клановете бе след две години и през лятото преди него почти нямаше да ходят на лов. Цяло лято щяха да пътуват до пещерата на Клана, домакин на знаменателното събитие, щяха да вземат участие в големите празненства и щяха да се върнат обратно. Дългата история на тези събирания караше Брун да разбере, че Кланът трябваше да почне да трупа храна и запаси много преди това, за да изкарат зимата след Събирането. Ето защо бе взел решение да отидат на лов за мамут. Достатъчните запаси за зима плюс един успешен лов на мамут щеше да е добро начало. Сушеното месо, зеленчуците, плодовете и зърната можеха спокойно да изтраят две години, ако правилно се съхраняваха.

Около предстоящия лов не трептеше само ореолът на вълнението, но се чувстваше и осезаемо подмолното влияние на суеверието. Успехът на лова зависеше дотолкова от късмет, че дори в

най-незначителните събития търсеха поличби. Всеки си отваряше очите на четири във всяко свое действие и бяха особено бдителни за нещата, които имаха, макар и далечна връзка с духовете. Никой не искаше да е причина за гнева на някой дух, който да им донесе несполука. А жените пък внимаваха още повече, когато готвеха, прегореното месо можеше да бъде лоша поличба.

На всеки етап от подготовката мъжете провеждаха церемонии, като отправяха горещи молби за омилостяване на невидимите сили край тях и Мог-ър бе зает да прави заклинания за късмет и могъщи магии обикновено от малката пещера с костите. Всичко, което минеше добре, се смяташе за благоприятно знамение, а всяка пречка бе повод за тревога. Целият Клан бе изнервен и Брун едва ли бе спал като хората от мига, когато бе взел решение да отидат на лов за мамут и понякога му се щеше изобщо да не бе му хрумвало.

Брун свика мъжете да се съберат и да обсъдят кой ще отиде на лов и кой ще остане. Защитата на пещерния им дом не бе маловажна задача.

— Мислех да оставя един от ловците — заговори вождът. — Почти цяла луна няма да ни има, навярно две. А не можем да оставим пещерата толкова време незащитена.

Ловците не смееха да погледнат Брун в очите. Никой от тях не искаше да пропусне лова. Всеки се страхуваше да не би вождът да улови погледа му и да се реши да го остави.

— Брун, ще са ти нужни всичките ловци — рече с жестове Зуг. — Краката ми не са достатъчно бързи за лов на мамути, но ръката ми все още е достатъчно силна да държи копие. Прашката не е единственото оръжие, с което мога да си служа. Зрението на Дорв не го бива, но мускулите му още са яки, а и още не е ослепял. Все още може да държи сопата или копието и поне може да защитава пещерата. Докато поддържа огъня, никое животно няма да смее да се приближи толкова близко. Не бива да се тревожиш за пещерата, ние ще смогнем да я защитим. Достатъчно са ти тревогите около лова на мамута. Разбира се, решението не зависи от мен, но смятам, че трябва да вземеш всички ловци.

— Съгласен съм, Брун — добави Дорв, като се приведе напред и леко примижа. — Зуг и аз ще се справим с охраната на пещерата, докато ви няма.

Брун спря погледа си на Зуг, после на Дорв и отново на Зуг. Не му се щеше да оставя някой от ловците си. Не искаше да прави нищо, което можеше да застраши шансовете му за успех.

— Прав си, Зуг — най-сетне направи знак Брун. — Само защото вие двамата с Дорв не можете да ходите на лов за мамути, не означава, че не сте достатъчно силни да охранявате пещерата. Кланът има късмет, че вас двамата още ви бива и съм щастлив, че помощникът на вожда преди мен е все още с нас, за да се възползвам от мъдрия му съвет, Зуг.

Нищо не му костваше да покаже на стареца, че го цени. Останалите ловци се отдръпнаха. Съчувстваха на старците, че не ще могат да участват в големия лов, но бяха и благодарни, че те щяха да останат да пазят пещерата. Подразбираше се, че и Мог-ър няма да ги придружи в похода, той не бе ловец. Но Брун бе имал случай да зърне хромия старец да размахва дебелията си тояга за ходене не на шега в самозащита и мислено прибави и мага към защитниците на пещерата. Не щеше и дума, че тримата можеха да се справят колкото и сам ловец.

— А сега, кои жени ще вземам с нас? — запита Брун.

— Ебра ще дойде.

— И Ука — додаде Грод. — Силна и опитна е и няма малки деца.

— Да, изборът на Ука е добър — одобри Брун — като и Овра — рече той, поглеждайки към Гуув. Помощникът на Мог-ър кимна в знак на съгласие.

— Какво ще кажете за Ога? — запита Брод. — Брак вече проходи и скоро ще го отбие, та не й отнема много време.

Брун се замисли за миг.

— Не виждам защо да не дойде. Останалите жени ще й помагат да го наглеждат, а и Ога я бива за работа. Ще ни е от полза.

Брод не криеше задоволството си. Харесваше му, че вождът има добро мнение за стопанката му, това бе нещо като похвала за доброто му възпитание.

— Някои жени трябва да останат да наглеждат децата — рече със знаци Брун. — Ами Ага и Ика? Грууб и Игра са още малки за толкова дълго пътуване.

— Аба и Иза могат да ги наглеждат — предложи Крут.

— Игра не създава кой знае колко грижи на Ика.

На повечето мъже им се искаше да вземат стопанките си със себе си на този дълготраен лов, защото нямаше да зависят от стопанката на чужд мъж да им поднася храна.

— Не знам за Ика — изказа мнението си Друуг — но според мен Ага предпочита да остане този път. Три от децата са нейни и даже и да вземе Грууб, сигурен съм, че ще липсва на Она. Ворн, обаче, би искал да дойде с нас.

— Мисля, че както Ага, така и Ика трябва да останат — реши Брун — а и Ворн. Не е дорасъл за лов и за него няма да има работа, а пък няма да гори от желание да помага на жените, особено като я няма майка му да го наглежда. Чакат го още много ловове на мамути.

До този момент Мог-ър не бе изказал мнението си, но усети, че сега му е времето.

— Иза е доста слаба да тръгне, а и трябва да остане в пещерата да се грижи за Уба, но не виждам защо Айла да не тръгне.

— Та тя дори не е жена — прекъсна го Брод — и освен това на духовете може да не им хареса, че водим с нас пришълката.

— На ръст е по-едра от жена, а и е толкова яка — възрази Друуг — работи съвестно, бива я с ръцете и се ползва от благоразположението на духовете. Забравихте ли пещерата? Ами Она? Според мен тя ще ни донесе късмет.

— Друуг е прав. Работи бързо и е силна, колкото жена, няма деца да наглежда, а и донякъде е обучена за знахарка. А това може да ни е от полза, макар че ако Иза бе по-добре, щях да предпочета нея. Айла ще дойде с нас — със знаци сложи точка на обсъждането Брун.

Когато разбра, че ще я вземат на лов за мамути, Айла толкова се развълнува, че не я свърташе на едно място. Постоянно досаждаше на Иза с въпросите се какво да вземе със себе си и няколко пъти пълнеше и изпразваше кошницата си в дните преди заплануваното заминаване.

— Не ти трябва да взимаш толкова много неща, Айла. На връщане товарът ти ще е много по-тежък, ако ловът е успешен. Но аз съм ти приготвила нещо, което според мен ще трябва да вземеш. Току-що го завърших.

Сълзи от щастие са появиха в очите на Айла, когато видя торбата в ръцете на Иза. Беше изработена от цяла видрова кожа, обработена с

непокътната козина, глава, опашка и крачета. Иза бе помолила Зуг да убие видра и я бе държала на скрито в дома на Друуг, като Ага и Аба ѝ бяха помагали за изработката на изненадата.

— Иза! Моя собствена лечебна торба! — извика Айла и прегърна жената. На момента седна и извади всички мънички кесийки и вързопчета, като ги подреди в редица, както бе виждала от Иза многократно. Отваряше всяко и подушваше съдържанието, после пак го завързваше точно със същите възли, както бяха вързани първоначално.

Не бе лесно да разграничиш множеството сушени билки и корени само по миризмата, макар че особено опасните често се смесваха с безвредна, но с остър мирис билка, за да се избегне случайната злоупотреба. Истинска система за класификация представляваше видът на връвта или ремъчката, с която завършваше кесийката и сложен набор от възли. Определени класове билкови церове бяха вързани с връв от конски косми, други от бизон или от някое друго животно, чиито косми имаха характерен цвят и структура, други пък със сухожилия и въженца от жилави кори и пълзящи растения, а някои с кожени ремъчки. Неизменна част от запомнянето на приложението на отделна билка бе и познаването на вида връв и системата от възли, с които се завързваше кесийката или вързопчето с тази билка.

Айла прибра кесийките обратно в лечебната торба, после я привърза за ремъка на кръста си, като ѝ се възхищаваше. Свали я и я постави до кошницата си за бране заедно с големите торби, в които щеше да носи мамутското месо, което се надяваха да донесат. Всичко бе готово. Единствено въпросът какво да прави с прашката си не ѝ даваше мира. Нямахше да може да я използва, но се боеше да я остави, да не би Иза или Креб да я намерят. Мислеше да я скрие в гората, но реши, че някое животно може да я изрови или пък да пострада от престоя на откритото. Най-накрая реши да я вземе със себе си, като добре я бе скрила в една гънка на дрехата си.

В деня на заминаване на ловците Кланът стана още по тъмно и тъкмо почваха да се различават истинските краски на многоцветните листа, докато поемаха на път, когато небето просветна. Но щом прехвърлиха рида източно от пещерата, лъчезарното сияние на изгряващото слънце надзърна иззад хоризонта и ширналите се поля

израсло на воля сено заприпламваха с яркозлатист оттенък. Спуснаха се от гористите склонове на подножието на планината и се озоваха сред степта, още докато слънцето бе ниско. Брун наложи бърз ход, почти колкото когато мъжете излизаха сами. Товарът на жените бе лек, но несвикнали на негодите на бързото вървене, трябваше да се озорят, за да не изостанат.

Сред откритата, ветровита прерия бе хладно и ставаше все по-студено, колкото по на север отиваха. И въпреки това, малко след като бяха тръгнали на път по ранина, сваляха едно по едно части от облеклото си. Бързият им ход мигновено ги затопляше и само когато се наложеше да спрат за кратка почивка, те наистина усещаха ниската температура. Болките в мускулите от първите няколко дни, особено при жените, щом налучкаха крачката и нозете им свикнаха с ходенето, скоро изчезнаха.

В северния край на полуострова теренът бе по-труден. Широките равни плата изведнъж свършваха със стръмни клисури или с назъбени, голи чукари — резултат от тътнещото надигане на неуталожилата се земя от по-ранни времена, разпокъсала тясната си варовикова одежда. Тесните каньони бяха иззидани от множество назъбени скали, някои свършваха там, където двата края се сливаха или пък бяха осеяни с остроръби, нападали скали, откъртени от околните чукари. През други прочитах понякога водни пътища, като се почне от мъничките, сезонни поточета и се стигне до буйните реки. Само край речните течения няколко сгърчени от порива на вятъра бора, борики и ели, обкръжени от брези и върби, смалили се до размера на по-големичък храст, нарушаваха монотонността на тревистите степи. В редки случаи, когато след клисурата се озоваваха в напоявана долина, закътана от непрестанните напори на вятъра и снабдена с достатъчно влага, иглолистните и дребнолистните, широколистните дървета се приближаваха до истинските си пропорции.

Пътуването мина без произшествия. Вървяха с постоянна, бърза крачка в продължение на десет дни, преди Брун да започне да изпраща хора да разузнаят околността и през следващите няколко дни те забавиха хода си. Намираха се близо до широкия провлак на полуострова. Ако им бе писано да открият мамути, то вече трябваше да са ги забелязали.

Ловната хайка бе спряла край малката рекичка. Брун бе изпратил Брод и Гуув напред още в ранния следобед и недалеч от останалите се взираше в посоката, в която бяха тръгнали. Скоро трябваше да вземе решение дали да бивакуват край рекичката или да продължат по-нататък, преди да спрат за вечерта. Късните следобедни сенки се удължаваха във вечерни и ако двамата младежи не се върнеха скоро, решението щеше да се наложи от само себе си. Присви очи, обърнал се право срещу острия източен вятър, който развяваше дългото му кожено наметало около краката му и пригладваше рунтавата му брада о лицето му.

Стори му се, че забелязва движение в далечината и не след дълго взе да различава по-добре бягащите силуети на двамата мъже. Внезапно изпита прилив на вълнение. Навярно се дължеше на нюха му или пък бе сетивният му унисон с техните бягащи тела. Те видяха самотната фигура и засилиха темпото на бягането си, като размахваха ръце.

— Мамут! Мамут! — крещяха мъжете, останали без дъх, докато препускаха към групата. Всички се струпаха около възбудените мъже.

— Голямо стадо на изток — зажестукулира развълнуван Брод.

— Колко има до там? — запита Брун.

Гуув посочи право нагоре, после описа с ръката си къса дъга. Знакът искаше да каже „На няколко часа път“.

— Показвайте пътя — нареди със знак Брун и сигнализира на останалите да ги последват. Имаше още време дневна светлина да се приближат към стадото.

Хоризонтът пламтеше целия от залязващото слънце, когато ловната хайка зърна тъмно, размазано, движещо се петно в далечината „Стадото е голямо“, помисли Брун, докато заповядваше да спрат. Щеше да се наложи да се задоволят с водата, която си носеха от предишното спиране, твърде късно бе да търсят поток. Най-важното бе, че бяха открили мамути. Сега всичко зависеше от ловците.

След като хайката се нанесе в нов бивак край едно криволичещо ручейче, оградено с двоен ред шугави храсти по всеки бряг, Брун поведе ловците си да разузнаят възможностите. Мамутът не можеше да го повалиш като бизон, ни то пък да го уловиш с ласо. За лова на рунтавите дебелокожи трябваше да си разработят различна тактика. Брун и хората му огледаха проломите и клисурите в околността. Той

търсеше особено образувание — задънен пролом, който се стесняваше в тясно ждрело с отрупани със скали брегове и свлекли се камъни в задънения му край — на неголямо разстояние от бавно придвижващото се стадо.

Рано сутринта на втория ден Ога страхливо приседна пред Брун със сведена глава, а Овра и Анла чакаха с нетърпение зад нея.

— Какво искаш Ога? — направи знак Брун, след като я потупа по рамото.

— Тази жена има една молба — започна тя нерешително.

— Да?

— Тази жена никога в живота си не е виждала мамут. А и Овра и Айла не са виждали. Ще ни разреши ли вождът да се приближим, за да можем да го видим отблизо. — Ами Ебра и Ука, и те ли искат да видят мамут?

— Те казват, че и без това ще се нагледат на мамут края. Няма желание да го гледат — отвърна Ога.

— Те са мъдри жени, но пък са виждали и преди мамут. Намираме се по посока на вятъра, не се доближавайте много-много да не подплашите стадото и не щъкайте напред-назад.

— Няма да се приближаваме много-много — обеща Ога.

— И на мен ми си струва, че няма, като ги видите. Добре, може да отидете — реши той. „Няма нищо лошо, че позволих на девойките да си направят малък излет“, мислеше си той. „И без това в момента нямам много работа, а по-късно ще видят достатъчно зор, ако духовете са благосклонни“.

И трите се вълнуваха от приключението, което възнамеряваха да предприемат. Айла бе тази, която най-сетне бе убедила Ога да помоли, въпреки че всички го бяха обсъдили. Ловното пътешествие ги бе сближило далеч повече, отколкото всекидневието им в пещерата и им предоставяше възможност да се опознаят взаимно. Овра, кротка и съдържана по природа, винаги бе смятала Айла за едно от децата и не можеше и дума да става за приятелство между тях. Ога пък, знаейки за отношението на Брод към нея, не смееше да поощрява твърде много вземане-даване и никоя от двете млади жени не смяташе, че има нещо общо с девойката. Те бяха задомени, възрастни жени, господарки на

домашното огнище на мъжете си, а Айла бе още дете, което нямаше същите отговорности.

Едва това лято, когато Айла се сдоби с положението на уж възрастна и взе да ходи на ловни излети, двете жени взеха да я смятат за нещо повече от дете и особено по време на пътешествието им на лов за мамути. Айла бе по-висока от всички жени и това ѝ придаваше вид на възрастна и повечето ловци се отнасяха към нея, сякаш действителна бе жена. Особено често се обръщаха към нея Круг и Друуг. Стопанките им бяха останали в пещерата, а Айла не бе задомена. Не се налагаше да отправят заръките си с помощта на друг мъж или пък с негово разрешение, независимо колко непринудено го искаха. Общата заинтересованост от лова помогна да възникне по-приятелско отношение между трите по-млади жени. Най-тясно свързана преди това Айла бе с Иза, Креб и Уба и ѝ се нравеше току-що откритата топлина на приятелството с тези жени.

Малко след като мъжете излязоха в зори, Ога остави Брак на Ебра и Ука и трите тръгнаха на път. Излетът бе приятен. Скоро се отдадоха на оживен разговор, като бързо махаха с ръце, а за ударение използваша слова. Когато наближиха животните, разговорите им намаляха, ѝ скоро секнаха въобще. Спряха и се заплеснаха по огромните създания.

Рунтавите мамути бяха добре пригодени за суровия, около ледников климат на мразовитата си околна среда. Дебелите им кожи бяха покрити с гъст, мек пух, а отгоре с рунтава, дълга, червеникавокафява козина, достигаща до половин метър. В добавка бяха защитени от осем сантиметров слой подкожна мазнина. Студът бе станал причина и за изменения в телосложението им. За породата си бяха компактни, стигаха средно до три-четири метра височина в раменете. Огромните им глави, несъразмерно едри за общия им ръст и заемащи повече от половината на туловищата им, стърчаха високо над раменете им, като образуваха островръх купол. Имаха малки уши, къси опашки и относително къси хоботи с два пръста на края, един горен и един долен. В профил се образуваше дълбока вдлъбнатина между тила на куполообразните им глави и издадената гърбица натрупана мазнина по раменете. Гърбовете им се спускаха рязко надолу към таза и относително по-къси задни крака. Но най-внушителни бяха дългите им криви бивни.

— Я го вижте оня? — зажестиккулира Ога и посочи към един стар самец. Абаносовите му бивни тръгваха близо един до друг, насочваха се право надолу, рязко криваха навън и нагоре, а после навътре, като се пресичаха пред него и бяха цели пет-шест метра дълги.

Мамутът късаше цели снопи трева, белки и шавар с хобота си, тъпчеше жилавия, сух треволяк в устата си и го сдъвкваше с мощните си, подобни на пипала зъби. Едно по-младо животно, чиито бивни не бяха толкова дълги, но въпреки това вършеха работа, изкорени една борика и взе да ѝ бели клонките и кората.

— Колко са големи! — направи знак Овра и потрепери. — Не си представях, че може да има толкова едро животно. Как изобщо смятат да го убият? Та те дори не могат да го достигнат с копие.

— Не знам — каза Ога, също толкова уплашена.

— Ще ми се да не бяхме идвали — рече Овра. — Този лов ще бъде доста опасен. Някой може да пострада. Какво ли ще правя, ако нещо се случи с Гуув?

— Брун сигурно си има план — обади се Айла. — Не мисля, че изобщо ще тръгва на лов за мамути, ако не мислеше, че мъжете ще се справят. Ще ми се да присъствам — додаде тя замечтано.

— На мен пък не ми се ще — рече Ога. — Не ща дори да съм наблизко. Ще се радвам, когато всичко свърши — Ога се сети, че стопанинът на майка ѝ бе загубил живота си при ловна злополука току преди земетресението, при което загина майка ѝ. Добре познаваше опасностите, напук на добре изготвените планове.

— Мисля, че вече трябва да се връщаме — обади се Овра. — Нали Брун не искаше да се приближаваме? А сме по-близо, отколкото ми се иска.

Трите се извърнаха да си вървят. На няколко пъти Айла се обръщаше назад, докато бързаха да се отдалечат. На връщане бяха помълчаливи, всяка бе потънала в мислите си и не бе в настроение за много приказки.

Когато мъжете се завърнаха, Брун нареди на жените да разтурят бивака и да следват ловците, които поеха на път на следващата заран. Бе намерил подходяща местност, ловът щеше да започне утре и не искаше да им се пречкат. Бе видял клисурата рано на предния ден. Мястото бе идеално, но се намираще твърде далеч от мамутите. Това, че стадото се движеше бавно в югозападна посока и на втория ден се

бе приближило достатъчно до мястото, за да бъде то приемливо, той смяташе за изключително добра поличба.

Лек, сух, подобен на прах сняг, довяван от поривите на източните ветрове, приветства ловната хайка, когато те се отърколиха от кожите си за спане и показаха носовете от нисичките палатки. Неприветливо, сиво небе, скрило мъждукащото слънце, което озаряваше планетата, не можеше да охлади трепетните им предчувствия. В този ден те щяха да отидат на лов за мамут. Жените припнаха да направят чай — подобно на атлети, прекрасно настроени за предстоящата среща, ловците не искаха нищо друго. Разхождаха се наоколо с тежки стъпки, упражняваха се в мятане на копие във въздуха, за да раздвижат и отпуснат стегнатите си мускули. Напрежението, което те излъчваха, зареди атмосферата с вълнение.

Грод взе жив въглен от огъня и го пъкна в рога от зубър, прикрепен за пояса му. Гуув взе още един. Загърнаха се плътно в кожите си. Това не бяха обичайните тежки, връхни дрехи, а по-леки облекла, които нямаше да ограничават движенията им. На никой не му бе студено, бяха твърде възбудени. Брун още веднъж повтори плана набързо за последен път.

Всеки мъж притвори очи и стисна амулета си, взе незапалена факла, направена предишната вечер и поеха. Айла ги изпрати с поглед, като й се щеше и тя да тръгне след тях. После се присъедини към жените, които бяха започнали да събират суха трева, тор, шубраци и дърва за подпалки, преди да разтурят бивака.

Мъжете бързо настигнаха стадото. Мамутите вече бяха почнали отново да се движат, след като си бяха починали вечерта. Ловците налякаха сред високата трева да изчакат, а Брун преценяваше животните, докато минаваха покрай тях. Забеляза стария sameц с огромните, извити бивни. „Това се казва трофей“, рече си той наум, но отхвърли животното. Обратният път до пещерата бе дълъг и огромните бивни само щяха да им тежат ненужно. Бивните на някое младо животно нямаше да са толкова тежки за носене, а освен това и месото щеше да е по-крехко. А това бе по-важно, отколкото славата да се перчиш с огромните бивни.

Но пък младите самци бяха по-опасни. По-късите им бивни не само им служеха за изкореняване на дървета, ами бяха и доста ефикасно оръжие. Брун търпеливо чакаше. Цялата подготовка и дългото пътуване не си заслужаваха сега да прибързва. Прекрасно знаеше какво търси и по-скоро щеше да се върне на другия ден, отколкото да изложи на риск възможностите им за сполука. И останалите ловци чакаха, но не всички толкова търпеливо.

Изгряващото слънце осветяваше мрачното, навъсено небе и разкъсваше облаците. Снегът спря и през пролуките заструиха ярки слънчеви лъчи.

— Кога смята да даде знака? — безмълвно запита Брод с жестове Гуув. — Виж колко високо е вече слънцето. Защо тръгнахме на ранина, само да клечим тук? Какво толкова чака?

Грод долови жестовете на Брод.

— Брун изчаква подходящия миг. Да не искаш да се върнеш с празни ръце, вместо да почакаш малко? Имай търпение и се учи, Брод. Един ден ти ще решаваш, кога е сгодният момент. Брун е добър вожд, добър ловец. Имаш късмет да се учиш от него. За да си вожд, не е достатъчно само да си храбрец.

Брод бе доволен от поученията на Грод. „Няма да го направя свой заместник, когато стана вожд“, мислеше си той. „И без това е прекалено стар“. Младежът промени положението си, потрепери от силния порив на вятъра и се сви в очакване.

Слънцето се бе извисило високо в небето, когато най-сетне Брун даде знак „готови“. Всеки ловец изпита остър прилив на вълнение. Една женска, трудна с рожбата си, бе недалеч от периферията на стадото и се отдалечаваше все повече. Бе сравнително млада, но по дължината на бивните ѝ личеше, не за първи път чака рожба. Бременността ѝ бе доста напреднала и я правеше тромава. Нямаше да е толкова бърза и пъргава, а и плодът ѝ представляваше крехка награда.

Мамутът забеляза туфа трева, все още неоткрита от останалите и пристъпи към нея. За миг остана сама, самотно животно далеч от закрилата на стадото. Именно този момент чакаше Брун. Даде знак.

Грод държеше готови живия въглен и факлата. В мига, когато Брун даде знака, той допря факлата да горящия въглен и задуха, докато се разгори, обхваната от пламъци. Друуг запали още две от дървата и

даде едната на Брун. Тримата по-млади ловци се бяха втурнали към клисурата още в мига, когато видяха сигнала. Щяха да вземат участие по-късно. Щом като се запалиха факлите, Брун и Грод изтичаха зад мамута и мушнаха огнените главни в сухата трева на прерията.

Зрелите мамути нямаха естествени врагове, изключвайки хората, само още невръстните и престарелите оставаха плячка на някой хищник. Но се страхуваха от огъня. Прерийните пожари, възникнали като природно бедствие, бушуваха необуздано с дни, унищожавайки всичко по пътя си. Причиненият от човека пожар бе не по-малко опустошителен. В мига, когато почувства опасност, стадото инстинктивно се събра в кръг. Огънят трябваше бързо да се разгори, за да попречи на женската да се присъедини към останалите животни, а Брун и Грод се намираха между женския мамут и стадото. Бяха изложени на нападение и от двете посоки и можеха да се озоват под краката на панически бягащите животни.

Мирисът на дим накара кротко пасящите животни да се засуетят и затръбят объркано. Женската свърна към стадото, но бе твърде късно. Огнената стена я отделяше от него. Затръби за помощ, но пламъците, раздухвани от поривистия, източен вятър обкръжиха въртящите се в кръг животни. Те вече панически бягаха на запад, опитвайки се да преварят бързо разпространяващия се огън. Пожарът в прерията бе вече извън контрол, но това малко тревожеше мъжете. Вятърът щеше да отнесе опустошителния огън далеч от мястото, където смятаха да отидат.

Женският мамут, надавайки писъци на ужас, панически се хвърли на изток. Друг изчака, докато се убеди, че огънят се е разгорял, после се отдалечи бегом. Когато зърна мамута да се втурва в атака, той побягна към шашардисаното и уплашено животно с крясъци, като размахваше факлата и го отклоняваше на югоизток.

Круг, Брод и Гуув, най-младите и най-бързите от ловците, пердашеха пред нея презглава. Бояха се да не би обезумялото животно да ги настигне въпреки преднината, която имаха. Брун, Грод и Друг препускаха след мамута, като се напругаха да не изостават и с надеждата, че няма да промени посоката. Но след като веднъж бе тръгнало, грамадното животно се хвърли слепешком право напред.

Тримата млади ловци достигнаха задънената клисура и Круг се устреми в нея. Брод и Гуув спряха на южния бряг. Напругнат като

струна и останал без дъх, Гуув посегна към рога от зубър, отправяйки безмълвна молба към тотема си въгленът да не е загаснал. Въгленът бе жив, но никой от тях нямаше достатъчно сила, за да раздуха пламъка на факлата. Поривистият вятър им се притече на помощ. Двамата запалиха по две факли и с огън във всяка ръка се спуснаха по брега, като се опитваха да предугадят откъде ще се появи мамутът. Не се наложи да чакат дълго. С безмълвна молитва към тотемите си, щом уплашеното, тръбящо гигантско животно затрополи към тях, смелите младежи хукнаха право срещу налитация мамут, размахвайки димящите факли пред себе си. Бе им възложена трудната работа и опасна задача да свърнат слисаното животно в клисурата.

Обезумялото от страх дебелокожо, бягащо вече уплашено от огъня и срещнало мириса на дим пред себе си, се заоглежда, търсейки изход. Сви и затрополи в каньона, а Брод и Гуув го следваха по петите. Тръбящият мамут се устреми в клисурата, стигайки тясното ждрело, където пътят му бе преграден. Неспособно да продължи напред, или да се обърне в тясното пространство, то затръби отчаяно.

Брод и Гуув притичаха, останали без дъх. В ръката си Брод държеше нож, същия, който Друуг грижливо бе измайсторил и Мог-ър бе благословил. Със светкавичен, безстрашен скок Брод се метна към левия ѝ заден крак и с острия резец преряза сухожилията ѝ. Пронизителният ѝ рев от болка разцепи въздуха. Не можеше да се движи напред, не можеше да се извърне настрани, а сега не можеше и да отстъпи. Гуув последва Брод и прекъсна сухожилията и на десния крак. Огромното животно се строполи на колене.

После иззад скалата пред залитация мамут, тръбящ в агония, изскочи Крут и заби дългото си, островърхо копие право в зиналата му уста. Инстинктивно животното се опита да се нахвърли върху му и обля с кръв останалия без оръжие мъж. Но той не остана дълго невъоръжен. Още копия бяха струпани зад скалите. Докато Круг посягаше за ново копие, Брун, Грод и Друуг се добраха до ждрелото и се втурнаха към задънения му край, като скокнаха на скалите от двете страни на огромната, бременна мамутка. Почти едновременно забиха копията си в раненото животно. Тогава Брун прониза малкото ѝ око и го опръска с топла алена кръв. Животното залитна. С последните останали капчици живот мамутът нададе предсмъртен рев и се строполи на земята.

Изтощените мъже не можеха да схванат веднага какво бе станало. В неочаквано настъпилата тишина ловците се спогледаха. Сърцата им затупаха ускорено с нов вид вълнение. Неопределен, първичен импулс се надигна дълбоко в душите им и експлодира през устите им в победен вик.

Успяха! Убиха могъщия мамут!

Шестима мъже, жалки в своята слабост, с помощта на умение, разум, взаимопомощ и дързост бяха сразили гигантското създание, което не бе по силите на друг хищник. Независимо от бързината, силата и коварството никой четирикрак ловец не можеше да се похвали с подвига им. Брод скокна на скалата до Брун, а оттам върху строполилото се животно. Само след миг Брун се озова до него, потупа го сърдечно по рамото, после изтръгна копието си от окото на мамута и го вдигна във въздуха. Останалите четирима начаса се присъединиха към тях и като се движеха в ритъм с разтуптените си сърца, заподскачаха и затанцуваха ликуваше върху гърба на грамадното животно.

После Брун скокна и обиколи мамута, който почти бе запълнил тясното пространство. „Нито един мъж не е ранен“, мислеше си той. „Отървахме се дори без драскотина. Излезе доста сполучлив лов. Сигурно тотемите ни са доволни от нас“.

— Трябва да покажем на духовете, че сме им признателни — оповести той на мъжете. Когато се приберем, Мог-ър ще отслужи съвсем специална церемония. А сега ще извадим дроба — всеки мъж ще получи пая си и ще занесем парчетата на Зуг, Дорв и Мог-ър. Останалото ще бъде дадено на Духа на Мамута, така ми рече да сторя Мог-ър. Ще го заровим на мястото, където се строполи, както и дроба на малкото мамутче в нея. А Мог-ър също ми рече да не пипаме мозъка, а да го оставим, където си е, за Духа. Кой нанесе първия удар, Брод или Гуув?

— Брод го нанесе — отвърна Гуув.

— Тогава Брод ще получи пръв парче от дроба, но за убитото животно заслугата е обща.

Брод и Гуув бяха изпратени да доведат жените. В изблик на енергия мъжете си свършиха работата. Сега всичко зависеше от

жените. На тях се падна неблагодарната задача да отделят месото и да го съхранят. Останалите мъже изкормиха огромния мамут и докато ги чакаха, измъкнаха почти зрелия ембрион. След като жените пристигнаха, мъжете им помогнаха да одерат животното. Толкова бе огромно, че се наложи всички да напрегнат сили. Избраните, любими части бяха отрязани и скътани в каменните скривалища да замръзнат. Около останалата част от мамута бяха стъкнати огньовете, отчасти да попречат на трупа да замръзне, отчасти да пропъдят неизбежните лешояди, привлечени от мириса на кръв и сурово месо.

Капналата от умора, но щастлива ловна хайка потъна признателно в одърите си от топли кожи, след първото угощение с прясно месо, откакто бяха напуснали пещерата. На заранта, докато мъжете се събраха да преживеят отново вълнуващия лов и да се възхитят взаимно от храбростта си, жените се заловиха за работа. Наблизо течеше поточе, но до ждрелото разстоянието бе доста голямо и в това се състоеше дребното му неудобство. След като веднъж разполовиха трупа на едри късове, те се преместиха по-близо до потока, като оставиха повечето кокали с късове месо по тях на навъртащите се и хвъркати лешояди, но нищо друго.

Кланът използваше почти всяка част от животното. Яката мамутска кожа ставаше за подметки на краката — най-здравите и по-трайни от кожата на други животни срещу ветрища за входа на пещерата, готварски гърнета, яки върви за връзване, временни навеси на открито. От мекия пух на мъхестата козина, след като се степаше, се получаваше нещо като кече и го използваша да тъпчат възглавета или постелки за легла, дори като попиваща подплата на бебешките пелени. От дългите косми усукваха яки върви. От сухожилията шнурове, а от пикочния мехур, стомаха и червата се правеха съдове за вода, казани за супа, складове за храна, дори непромокаемо облекло за дъжд. Малко отиваше на вятъра.

Не само месото и останалите части се използваша, но мазнината бе от особено значение. Тя поддържаше равновесието от необходимите им калории за посрещане на енергийните им нужди, които включваха метаболитна топлина през зимата, както и енергичните им дейности през по-топлите сезони. Използваха я и при обработката на кожи, тъй като повечето от животните, които убиваха — сърни, коне, свободно пасящи зубри и бизони, зайци и птици — имаха предимно тънка кожа.

Ползваха го и за гориво на каменните светила, които, освен че светеха и топлеха, за водонепроницаемо покритие и да забъркват мехлеме, мазила и като успокоително средство. С нейна помощ можеха да палят огън с мокри дърва, да правят дълго горящи факли, дори можеха да готвят с нея при отсъствието на други горива. Мазнината се използваше за разни цели.

Всеки ден по време на работа жените поглеждаха към небето. Ако времето се задържеше ясно, месото щеше да изсъхне с помощта на безспирно духащите ветрове за около седем дни. Не се наложи да го опушват на огън — прекалено студено бе за мухите-месарки да наплюят месото — и още по-добре. Дърва за горене се намираха много по-трудно в степта, па макар и в по-топлите, южни степи, където растяха повече дървета, отколкото по гористите хълмове край пещерата. С периодичните заоблачавания, навъсеното небе и валежите на тънките ивици месо можеше да им е необходимо три пъти по-дълго време да изсъхнат. Лекият, прахообразен сняг, навян от поривистите ветрове, не представляваше кой знае какъв проблем, само ако времето се затоплеше непривично за сезона, валежите можеха да спрат работата им. Надяваха се времето да бъде сухо, ясно и студено. Единственият начин да замъкнат планината от месо обратно в пещерата бе да го изсушат, преди да тръгнат.

Тежката, рунтава кожа с дебелия си пласт мас и съединителни кръвоносни съдове, нерви и торбички на жлези бе остъргана изцяло. Дебели резени втвърдена от студа мас се пускаха в огромен кожен казан, поставен на огъня и стопената мас се наливаше в парчета от почистени черва и се връзваха като едри тлъсти наденици. Кожата със запазената козина бе нарязана на леснопреносими парчета и бе стегнато навита, а после оставена да замръзне за обратното пътуване. По-късно през зимата, като се върнеха в пещерата, щяха да свалят козината и да я обработят. Бивните бяха натрошени и гордо изложени на показ в бивака. Щяха да отнесат и тях.

През деня, когато жените работеха, мъжете ходеха на лов за по-дребен дивеч или ги пазеха без много-много да си дават зор. Преместването им по-близо до реката бе премахнало едно неудобство, но имаше и друго, по-трудно за преодоляване. Лешоядите, привлечени от прясно убитото животно, последваха ловната хайка и на новото място. Не трябваше да свалят очи от ивиците месо, окачено по

проточилите се върви и ремъци. Една едра, петниста хиена бе изключително настойчива. Сума ти пъти я пропъждаха, но тя продължаваше да се спотайва из покрайнините на бивака, изплъзвайки се от вялите опити на мъжете да я убият. Свирепото на вид създание бе толкова лукаво, че няколко пъти на ден отмъкваше по хапка сушащо се мамутско месо. Истинска напаст.

Ебра и Ога бързаха да свършат с рязането на последните огромни късове месо на тънки ивици и да ги турят да се сушат. Ука и Овра наливаха мас в едно черво, а пък Айла плакнеше на потока друго. По краищата се бе образувала коричка лед, но водата все още течеше. Мъжете се бяха насъбрали около бивните и се опитваха да решат дали да отидат на лов за тушканчик с прашките си.

Брак бе седнал недалеч от майка си и Ебра и си играеше с камъчета. Омръзнаха му камъчетата и стана да си намери нещо поинтересно за правене. Жените бяха погълнати от задачата си и не го забелязаха да се отдалечава към откритата степ, но чифт други очи не го изпусаха.

Всички в лагера извърнаха глава, когато се разнесе неговия ужасен, пронизателен писък.

— Рожбата ми! — извика Ога. — Хиената отмъкна рожбата ми!

Ненавистният лешояд, който беше и хищник и винаги бе готов да се нахвърли върху непредпазливите деца и немощните старци, бе сграбчил детето за ръката с яките си челюсти и бързешком се оттегляше, като влачеше мъничкото момченце със себе си.

— Брак! Брак! — крещеше Брод, втурвайки се след тях, последван от останалите мъже. Посегна за прашката си — твърде далеч бе за копие — и се приведе да вземе камък, като бързаше звяра да не се измъкне от обсега му.

— Не! О, не! — извика той отчаяно, когато камъкът не достигна и хиената продължи своя бяг. — Брак! Брааак!

Неочаквано от съвсем друга посока долетя звукът „чук, чук“ на двата камъка изстреляни в бърза последователност. Приземиха се право в главата на звяра и хиената се просна на място.

Брод зина от учудване, което се превърна в слисано удивление, когато видя Айла да тича към ридаещото дете с прашка и още два камъка в ръка. Хиената бе нейна жертва. Тя бе изучила навиците на тези животни, знаеше привичките им и слабите им места, бе се

усъвършенствала, докато ловът на подобна плячка не се бе превърнал в нейна втора природа. Когато чу Брак да пищи, изобщо не помисли за последствията, а просто грабна прашката си, бързешком вдигна два камъка и ги заметна. Единствената ѝ мисъл бе да спре хиената, отмъкваща Брак.

Едва след като достигна детето, освободи го от челюстите на мъртвата хиена и се извърна с лице към вторачените погледи на останалите, осъзна напълно какво бе станало. Тайната ѝ бе разкрита. Беше се издала. Те знаеха, че тя може да ловува. Студена вълна страх я обля. „Какво ли ще ми сторят?“, мислеше си тя.

Айла гушна невръстната рожба и като отбягваше изумените погледи, се отправи към бивака. Първа Ога дойде на себе си от шока. Хукна към тях, протегна ръце и с благодарност пое невръстното си момченце от момичето, което бе спасило живота му. Щом като се озоваха в бивака, Айла взе да преглежда детето, колкото да определи степента на нараняванията му, толкова и да избегне да погледне някого в очите. Ръчичката и рамото на Брак бяха разкъсани и костта на ръката му над лакътя бе счупена, но счупването не бе лошо.

Никога не бе намествала ръка, но бе гледала Иза да го прави и знахарката ѝ бе казала какво да стори, ако изникне спешен случай. Иза се притесняваше за ловците, не бе ѝ хрумвало, че може да се случи с едно бебе. Айла разрови огъня, тури вода да кипне и донесе целебната си чанта.

Мъжете не отронваха ни дума, все още бяха слисани, не им се удаваше напълно или не желяеха да възприемат току-що видяното. За пръв път в живота си Брод изпита благодарност към Айла. Мислите му не надхвърляха облекчението, че синът на стопанката му бе спасен от сигурна и грозна смърт. Но това не се отнасяше за Брун.

Вождът веднага схвана на какво му намирисва случилото се и знаеше, че неочаквано се бе изправил пред невъзможно решение. Фактически според традициите на Клана, по законите на Клана, наказанието за всяка жена, която боравеше с оръжие, бе ни повече, ни по-малко от смърт. Ясно бе казано. Не се предвиждаше снизхождение за извънредни обстоятелства. Обичаят бе толкова стародавен и ясен, че не бе прилаган от безчет поколения. Заобикалящите го легенди бяха тясно свързани с преданията за времената, когато жените владеели достъпа до света на духовете, преди мъжете да им го отнемат.

Обичаят бе свързан със силите, предизвикали очевидното разграничение между мъжете на Клана и жените на Клана, след като не се допускаше да оцелее никоя жена с неприсъщата за жена страст към лова. В течение на векове само тези с напълно женски манталитет и поведение бяха оцелявали. И като резултат бе намалена приспособимостта — всъщност признака, от който зависеше самото оцеляване. Но такива бяха обичаите на Клана, законите на Клана, въпреки че вече не се срещаха съгрешили жени от Клана. Айла не бе от потеклото на Клана.

Брун обичаше сина на стопанката на Брод. Само в присъствието на Брак се стопяваше стоическата сдържаност на вожда. Бебето можеше да прави каквото си поиска с него — да му дърпа брадата, да бърка с любопитните си пръстчета в очите му, да го олигавя целия. Все едно му бе. Никога в живота си Брун не се бе държал толкоз кротко, толкова отстъпчиво, както когато момченцето заспеше със спокойно и с чувство за сигурност в гордите и яки ръце на вожда. Изобщо не се съмняваше, че Брак щеше да погине, ако Айла не бе убила хиената. Как можеше да осъди на смърт момичето, спасило живота на Брак? Бе го спасила с оръжието, за употреба, на което трябваше да плати с живота си.

„Как така го стори?“, питаше се той. Звярът бе извън обсега ѝ, а тя се намираще по-далеч от мъжете. Брун отиде до мястото, където лежеше убитата хиена и докосна съсирващата се кръв, процеждаща се от смъртоносните рани. Рани ли? Две рани? Очите му не бяха се излъгали. Стори му се, че видя два камъка. Как момичето се бе научило да борави така умело с прашка? Не бе чувал нито Зуг, нито някой друг да може да изстреля два камъка с прашка тъй бързо, тъй точно и с такава сила. Сила, достатъчна да убие хиена от това разстояние.

Между другото за пръв път се убиваше хиена с прашка. Още от началото бе сигурен, че опитът на Брод ще се окаже безплоден жест. Зуг все разправяше, че е възможно, но насаме Брун не бе сигурен. Никога не бе противоречил на стареца, Зуг все още бе твърде ценен за Клана, нямаше смисъл да се омаловажават думите му. Е, Зуг се бе оказал прав. „Може ли с прашка да се убият и вълк, и рис, както толкова убедено твърди Зуг“, размишляваше Брун. Изведнъж очите му широко зяпнаха, после се присвиха. Вълк и рис ли? Или пък росомах,

дива котка, борсук, пор и хиена! Умът на Брун трескаво работеше. Или всички онези, които откриваха мъртви напоследък?

— Разбира се! — жестовете на Брун подчертаваха хрумналата му мисъл. Тя е била! Айла ходи на лов доста отдавна. Как иначе ще е толкова изкусна? Но тя е момиче, лесно ѝ се отдават женските умения, как така ще се научи да ловува? И защо точно хищници? И защо толкова опасни? И изобщо защо?

Ако беше мъж, всички ловци щяха да ѝ завиждат. Но тя не бе мъж. Айла е момиче, послужила си е с оръжие и затова ще трябва да умре, иначе духовете страшно ще се разгневят. Ще се разгневят ли? Може всичко друго, но не се гневят. Току-що убихме мамут в един толкова сполучлив лов, че никой не пострада. Духовете са доволни от нас, а не сърдити.

Обърканият вожд поклати глава. „Духове! Не ги разбирам тези духове“. Де да беше Мог-ър тук. Друг ви ка, че тя носела късмет, почти съм убеден, че е прав, откакто я намерихме, нещата ни потръгнаха по вода. Щом като духовете се толкова благосклонни към нея, дали ще са нещастни, ако я погубим? „Но това са обичаите на Клана“, гърчеше се той. Защо се случи така, че Кланът ми я намери? Може и да е късметлийка, но ми създаде повече главоболия, отколкото мислех за възможно. Не мога да взема решение, без да разговарям с Мог-ър. Просто ще трябва да изчакам, докато се завърнем в пещерата.

Брун закрачи към бивака. Айла бе дала на момченцето болкоуспокоителни церове, които го бяха приспали, после почисти раните му с противовъзпалителен разтвор, намести ръчичката му и постави отгоре ѝ шина от навлажнена брезова кора. Щеше да се втвърди като изсъхне и щеше да придържа костта на място. И въпреки това налагаше се да я наглежда, да не се подуе много. Проследи Брод да се връща от огледа на хиената и потрепери при приближаването му. Но той мина покрай нея, без да ѝ даде знак, пренебрегвайки я напълно и тя осъзна, че преди да се завърнат в пещерата няма да разбере участта си.

Издание:

Автор: Джийн М. Оел

Заглавие: Кланът на пещерната мечка

Преводач: Георги Даскалов

Година на превод: 1992

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: ИК „Плеяда 7“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1992

Тип: роман

Националност: американска (не е указано)

Печатница: „Балканпрес“ — София

Редактор: Рада Попова

Художник: Петър Станимиров

ISBN: 954-526-012-2

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3187>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.